

Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija

**ZIŅOJUMS
PAR LATVIJAS TAUTSAIMNIECĪBAS
ATTĪSTĪBU**

RĪGA

2009. GADA DECEMBRIS

Ja Jums ir komentāri, jautājumi vai ierosinājumi, lūdzam tos adresēt:

Latvijas Republikas Ekonomikas ministrijai
Brīvības ielā 55, Rīga, LV-1519

Tālrunis 371-67013119

Fakss 371-67280882

E-pasts: macro@em.gov.lv

Mājas lapa: <http://www.em.gov.lv>

Ziņojumu sagatavojuši: O.Barānovs (Ziņojuma apkopošana, 1., 4.1.1., 4.4.1.), G.Piņķe (3.1.1., 3.1.2., 3.2.1., 3.3., 4.2.2.), E.Gergelevičs (2., 3.1.4.), I.Skribāne (3.1.3., 4.3.), D.Dravniece (3.2.3.), J.Salmiņš (3.2.2., 4.1.2., 4.1.3.), L.Stelmaka (4.2.), V.Skuja (4.4.2., 4.4.3.), A.Rožkalne (5.1.), N.Ozols (5.2.), J.Ušpelis (5.3.), Č.Grībovskis (6.1.), A.Jansons, G.Silovs (6.2.1.), A.Apaņuks, J.Kaktiņš, D.Klinsone, A.Neimanis, L.Stauvere, I.Zlēmeta (6.2.2.), R.Bērziņš, D.Matulis (6.2.3.), R.Spridzāne (6.3.1.), D.Merirands, Z.Mūrniece (6.3.2.), E.Bučinska, K.Fomina, N.Pavlovska (6.3.3.), I.Jankava, M.Paņkova (6.3.4.), L.Dūda, E.Fernāts, I.Lore (6.4.), M.Ēlerts, U.Vanaga (6.5.), I.Eglītis, L.Neiders (6.6.), K.Šuste (6.7.), S.Ābrama, I.Kabānova (6.8.), M.Purviņa (6.9.), I.Ozoliņa, R.Špade (6.10.), S.Gertmane, L.Zemīte (6.11.), E.Skribnovska (6.12.1.), J.Maurāns, M.Ozoliņš, J.Strīpnieks (6.12.2.), D.Jirgena, I.Krauze, K.Lore, J.Mierkalne, D.Nesterenko (6.13.), I.Galiņa (6.14.).

Visa skaitliskā informācija un dati, izņemot īpaši norādītos gadījumos, ir saņemti no Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes. Latvijas Bankas un Finanšu un kapitāla tirgus komisijas dati ir izmantoti Latvijas maksājumu bilances, banku un monetāro rādītāju raksturojumā. Valsts kases dati ir izmantoti valsts finanšu rādītāju raksturojumā.

Vāka dizains: SIA „Multineo”

Sagatavots iespiešanai un iespiests:

SIA „Multineo”

Duntes ielā 22/21, Rīga, LV-1005

Tālrunis/Fakss: 67399355

E-pasts: multineo@apollo.lv

ISSN 1407-4095

© Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija, 2009

Pārpublicēšanas un citēšanas gadījumā atsauce ir obligāta.

Godātais lasītāj!

Jūsu vērtējumam nododam kārtējo, jau trīsdesmit pirmo, Ekonomikas ministrijas speciālistu sagatavoto ***Ziņojumu par Latvijas tautsaimniecības attīstību***. Pirmais Ziņojums tika izdots 1994. gada septembrī, nākamie kopš 1995. gada – tradicionāli divreiz gadā jūnijā un decembrī. Tāpat kā iepriekšējos Ziņojumos, arī šajā vērtēts valsts ekonomiskais stāvoklis un reformu gaita, kā arī prognozētas tautsaimniecības attīstības perspektīvas.

Saglabājoties pasaules finanšu problēmām, 2009. gada sākumā turpinājās strauja Latvijas ekonomikas lejupslīde, kura pēc statistikas datiem gada beigās vairs nebija tik strauja un situācija pakāpeniski sāka uzlaboties. Kopš aprīļa ir sākusi stabilizēties apstrādes rūpniecība. Ražošanas apjomi pēdējos mēnešos jau pieaug kokapstrādē, ķīmiskajā rūpniecībā, metālapstrādēs, kā arī papīra ražošanas un poligrāfijas nozarē. Nedaudz ir palielinājies arī eksports. 2009. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar 2009. gada 2. ceturksni, tā apjomi ir pieauguši par 1% (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem). Prognozējam, ka kopumā tautsaimniecībā pozitīva izaugsme atsāksies 2010. gada vidū.

Sobrīd ir skaidrs, ka ir beidzis pastāvēt ekonomiskais modelis, kad, pateicoties ārējā kapitāla pieplūdumam, strauji palielinājās iekšējais pieprasījums un daudziem uzņēmējiem nemaz nebija vajadzības domāt par eksportu. Pašlaik valdības politika ir nepārprotama – mērķtiecīgi pāriet uz ilgtspējīgu ekonomikas modeli, kurā galvenais dzinējspēks ir eksports. Jau redzam arī pirmās pazīmes, ka tajās nozarēs, kurās ir eksporta iespējas, situācija reāli sāk uzlaboties. Arī uzņēmēju noskaņojums šajās nozarēs vēršas aizvien optimistiskāks.

Savukārt uz iekšējo pieprasījumu balstītajās nozarēs, piemēram, tirdzniecībā, būvniecībā, kritums 2009. gadā arvien padziļinājās, un tikai 2010. gadā situācija varētu stabilizēties. Tomēr palielinoties ienākumiem no eksporta, pamazām sāks uzlaboties arī situācija iekšējā tirgū. Rezultātā, ekonomika balstīsies uz pareiziem pamatiem un rūpniecība kļūs par izaugsmes dzinējspēku. Vēl ir daudz neizmantotu iespēju eksporta ienākumu palielināšanā ne tikai apstrādes rūpniecībā, kuras īpatsvars Latvijas IKP ir salīdzinoši neliels, bet arī pakalpojumu sfērā – informācijas un komunikāciju tehnoloģijās, transportā un loģistikā, tūrismā u.c.

Mēs ejam pa tā dēvēto iekšējās korekcijas ceļu, samazinot dažādas izmaksas, tostarp darba algas, lai uzlabotu savu konkurētspēju. Gan cenu dinamika, gan citi rādītāji liecina, ka šie pasākumi ir devuši rezultātus. Arī Latvijas Bankas aprēķinātais lata reālais efektīvais kurss pret 13 galveno tirdzniecības partnervalstu valūtām rāda, ka kopš 2009. gada marta pamazām sākam atgūt savu konkurētspēju.

2010. gada galvenās prioritātes ekonomiskās politikas jomā – atbalsts eksportam, mikrouzņēmumiem un enerģētiskās neatkarības veicināšanai. Tas galvenokārt tiks panākts ar ekonomikas atveseļošanas plāna iedzīvināšanu, ES struktūrfondu līdzekļu novirzīšanu eksporta atbalstam un birokrātisko šķēršļu izskaušanu uzņēmējdarbībā.

Runājot par atbalstu eksportam, galvenais uzdevums 2010. gadā ir īstenot dzīvē vidēja termiņa ekonomikas atveseļošanas plānu, ko valdība akceptēja 2009. gada novembrī.

Nemot vērā gan Ekonomikas ministrijas veikto analīzi tautsaimniecības nozaru griezumā, gan Latvijas Bankas pētījumus ir izkristalizējušies vairāki valsts atbalsta prioritārie segmenti un tie ir:

- konkurētspējīgi uzņēmumi ar augstu izaugsmes un eksporta potenciālu;
- apstrādes rūpniecības nozares ar nozīmīgu ieguldījumu pievienotās vērtības un eksporta pieaugumā, kā arī ar augstu izaugsmes un eksporta potenciālu nākotnē;
- uz eksportu orientētas pakalpojumu nozares.

Galvenie valsts atbalsta virzieni šo prioritāro segmentu atbalstam ir nodokļu stimuli, ES struktūrfondi un finanšu atbalsta instrumenti, izglītība un zinātne, kā arī atsevišķās nozarēs papildus identificētie specifiskie pasākumi, kuru ieviešana nepieciešama konkurētspējas veicināšanai.

2010. gadā ekonomikas atveseļošanas plāna ietvaros Ekonomikas ministrija paredz:

- sagatavot *Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pasākumu plānu 2010.-2011. gadam*, kas ietvers konkrētus konkurētspējas paaugstināšanas līgumtiesiskā nodrošinājuma pasākumus un atbalsta instrumentus;
- turpināt uzlabot uzņēmējdarbības vidi. Ir plānots pieņemt jaunu *Maksātspējas likumu*, izstrādāt jaunu *Būvniecības likumu*, paredzēta būvju kadastrālās uzmērīšanas procesa optimizācija; vienas pieturas aģentūras principa ieviešana darba un uzturēšanās atļauju ieviešanai; mikrouzņēmumu atbalsta pasākumu ieviešana u.c.;
- izstrādāt *klasteru atbalsta programmu 2010. gadam*;
- izstrādāt kompensācijas darījumu politiku un normatīvo aktu projektus tās ieviešanai;
- pabeigt darbu pie jauna tiesiskā regulējuma izstrādes tirdzniecībai ar pašvaldību saskaņojamos tirdzniecības veidos, kas samazinās administratīvo slogu tirdzniecības dalībniekiem;

- turpināt darbu pie patērētāju kreditēšanas tiesiskā regulējuma uzlabošanas un patērētāju kreditēšanas tirgus sakārtošanas, izveidojot nebanku patērētāju kreditēšanas pakalpojumu sniedzēju licencēšanas sistēmu Latvijā.

Bez tam, piesaistot ES struktūrfondu finansējumu ir uzsāktas vairākas programmas, tādas kā *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde un ieviešana ražošanā, Tehnoloģiju pārneses kontaktpunktu atbalsts, Inovācijas centru un biznesa inkubatoru attīstības programmas īstenošanu*, kuras ir vērstas uz zināšanu ietilpīgas ekonomikas veicināšanu, tas ir, zināšanu un tehnoloģiju pārneses veicināšanu ražošanā, lai nodrošinātu augstākas pievienotās vērtības produkcijas ražošanu

Konkurētspējas jomā Latvijas vājās pozīcijas globālajos tirgos parāda Pasaules ekonomikas foruma veidotais *Globālās konkurētspējas indeksa reitings* un Pasaules Bankas veidotais *Doing Business* indekss.

2010. gadā iecerēts īstenot dažādus pasākumus, lai pilnveidotu Latvijas uzņēmējdarbības vidi un līdz ar to paaugstinātu Latvijas reitingu Pasaules bankas *Doing Business* uzņēmējdarbības vides indeksā, 2011. gadā sasniedzot ne zemāk kā 25. vietu.

Samazinot administratīvos šķēršļus uzņēmējdarbības veikšanai, īpaša uzmanība tiks pievērsta ikgadējā *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāna* izstrādei un izpildes kontrolei. Šogad plānots samazināt uzņēmumu reģistrēšanas izmaksas un izveidot uzņēmumu elektroniskās reģistrēšanas sistēmu, līdz ar to topošajiem uzņēmējiem vairs nevajadzēs fiziski apmeklēt četras iestādes – notāru, banku, Uzņēmumu reģistru un Valsts ieņēmumu dienestu, lai reģistrētu jaunu uzņēmumu.

Tāpat šogad būtiski ir īstenot koncepciju par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem, ieviešot fiksētu mikrouzņēmuma nodokli, kā arī īstenojot dažādus pasākumus, kas atvieglos mikrouzņēmumu reģistrāciju, darbību, nodokļu deklarēšanu.

Enerģētikas jomā 2010. gadā nozīmīgākais darbs būs turpināt iesākto attīstības projektu īstenošanu, kas vērsti uz Latvijas enerģētiskās neatkarības un enerģijas apgādes drošības veicināšanu un Baltijas valstu enerģijas tirgu integrāciju ES kopējā tirgū.

Nemot vērā kardinālās ekonomikas attīstības tendenci izmaiņas un Latvijā veiktās administratīvās reformas, nepieciešams veikt *Enerģētikas attīstības pamatnostādņu 2007.-2016. gadam* grozīšanu, mainot indikatīvos mērķus, rezultatīvos rādītājus, paredzētos nepieciešamā finansējuma avotus un atbildīgās institūcijas. 2010. gadā iecerēts izsludināt starptautisku konkursu investora piesaistīšanai, kuram tiks uzticēta 400 MW cietā kurināmā elektrostacijas būvniecība Kurzemē. Tāpat tiks izstrādāts jauns atjaunojamo energoresursu izmantošanas likums.

Lai sasniegtu izvirzītos mērķus, turpināsim dialogu ar mūsu sociālajiem partneriem – uzņēmējiem un viņus pārstāvošajām nevalstiskajām organizācijām.

Ziņojumā Jūs atradīsiet informāciju gan par galveno ekonomisko un sociālo rādītāju un tautsaimniecības nozaru attīstību un ārējo ekonomisko vidi, gan arī par valdības ekonomisko politiku izaugsmes un nodarbinātības veicināšanai, ārējās tirdzniecības politiku, Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda izmantošanu, inovācijas un uzņēmējdarbības politiku un citām ekonomiskajām reformām. Nobeigumā Ziņojuma autori dod rekomendācijas valsts ekonomiskās politikas pilnveidošanai.

Ne visus Ziņojumā aplūkotos jautājumus ir vērtējis Ministru kabinets, tāpēc daudzi spriedumi par valsts ekonomisko attīstību un priekšlikumi par turpmāko rīcību atspoguļo tikai Ekonomikas ministrijas speciālistu viedokli.

Ceru, ka Ziņojums noderēs ekonomistiem, uzņēmējiem, visiem, kurus interesē Latvijas tautsaimniecības attīstības problēmas, un rosinās valsts institūciju, dažādu organizāciju un interešu grupu pārstāvju un citu interesentu domu apmaiņu.

Pateicos Ziņojuma autoriem par veikumu!

2009. gada decembris

Artis Kampars,
ekonomikas ministrs

SATURA RĀDĪTĀJS

Saīsinājumi, mērvienības un nosacītie apzīmējumi	7
1. Ekonomiskais stāvoklis: īss kopsavilkums	9
2. Pasaules ekonomikas attīstība	13
3. Izaugsme	15
3.1. Iekšzemes kopprodukta dinamika un kopējais pieprasījums	15
3.1.1. Attīstības tendences	15
3.1.2. Privātais un valsts patēriņš	16
3.1.3. Investīcijas	17
3.1.4. Eksports un imports	19
3.2. Nozaru ieguldījums	23
3.2.1. Tautsaimniecības struktūra	23
3.2.2. Apstrādes rūpniecība	25
3.2.3. Enerģētika	38
3.3. Prognozes	39
4. Makroekonomiskā stabilitāte	42
4.1. Valsts finanses	42
4.1.1. Fiskālā politika un valsts parāds	42
4.1.2. Budžeta ieņēmumi	45
4.1.3. Budžeta izdevumi	49
4.2. Cenas	51
4.2.1. Privātā patēriņa cenas	51
4.2.2. Ražotāju un ārējās tirdzniecības cenu pārmaiņas	53
4.3. Maksājumu bilance	55
4.3.1. Tekošais konts	55
4.3.2. Finanšu plūsmas	56
4.3.3. Ārvalstu tiešās investīcijas	57
4.4. Finanšu un kapitāla tirgi	60
4.4.1. Monetārā politika un valūtas maiņas kurss	60
4.4.2. Tirgus struktūra un attīstība	61
4.4.3. Noguldījumi un kredīti	63
5. Darba tirgus	67
5.1. Nodarbinātība un bezdarbs	67
5.2. Darba tirgus prognozes	68
5.3. Nodarbinātības politika	69

6. Ekonomiskā politika un struktūrpolitikas prioritātes	73
6.1. Latvijas nacionālā Lisabonas programma	73
6.2. Latvijas iekļaušanās ES ekonomiskajā un struktūrpolitikā	76
6.2.1. Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda izmantošana	76
6.2.2. Ārējās tirdzniecības politika	81
6.2.3. Eiropas Savienības iekšējais tirgus	86
6.3. Nozaru attīstības politikas	88
6.3.1. Rūpniecības politika	88
6.3.2. Enerģētikas politika	90
6.3.3. Būvniecības un mājokļu politika	92
6.3.4. Tūrisma politika	96
6.4. Uzņēmējdarbības vide	99
6.5. Inovācija un jaunās tehnoloģijas	103
6.6. Informācijas sabiedrība	105
6.7. Mazie un vidējie komersanti	108
6.8. Konkurences politika	112
6.9. Sabiedrisko pakalpojumu regulēšana	115
6.10. Eksporta veicināšanas politika	117
6.11. Patērētāju tiesību aizsardzība un tirgus uzraudzība	118
6.12. Kvalitātes nodrošināšana	124
6.12.1. Kvalitātes struktūrpolitika	124
6.12.2. Akreditācija, standartizācija, metroloģija	125
6.13. Privatizācija	126
6.14. Ekonomikas ministrijas konsultatīvās padomes	131
6.14.1. Tautsaimniecības padome	131
6.14.2. Mazo un vidējo komersantu un amatniecības padome	132
7. Rekomendācijas	134

SAĪSINĀJUMI, MĒRVIENTĪBAS UN NOSACĪTIE APZĪMĒJUMI

Saīsinājumi

ACTA	preču pretviltošanas tirdzniecības nolīgums <i>Anti-Counterfeiting Trade Agreement</i>	LATAK	Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs
ĀIPL	Ārvalstu investoru padome Latvijā	LGA	Latvijas Garantiju aģentūra
AS	akciju sabiedrība	LHZB	Latvijas Hipotēku un zemes banka
ASV	Amerikas Savienotās Valstis	LIAA	Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra
ĀTI	ārvalstu tiešās investīcijas	LM	Labklājības ministrija
BTL	Brīvās tirdzniecības līgums	LVS	Latvijas Standarts
CIF	preces cena, kuru veido preces vērtība, ieskaitot transporta un apdrošināšanas izmaksas līdz importētājvalsts robežai	MK	Ministru kabinets
CSP	Centrālā statistikas pārvalde	MVK	mazie un vidējie komersanti
DP	darbības programma	MVKAP	Mazo un vidējo komersantu Amatniecības padome
EEZ	Eiropas Ekonomikas zona	MVU	mazie un vidējie uzņēmēji
EIB	Eiropas Investīciju banka	NSID	Nacionālais stratēģiskais ietvardokuments
EIF	Eiropas Investīciju fonds	NVA	Nodarbinātības valsts aģentūra
EK	Eiropas Komisija	NVO	nevalstiskās organizācijas
EKS	Eiropas kontu sistēma	NVS	Neatkarīgo Valstu Savienība
ELVGF	Eiropas Lauksaimniecības virzības un garantiju fonds	PB	Pasaules Banka
EM	Ekonomikas ministrija	PCI	patēriņa cenu indekss
ERAF	Eiropas Reģionālais attīstības fonds	PPP	publiskā un privātā partnerība
ES	Eiropas Savienība	PTAC	Patērētāju tiesību aizsardzības centrs
ES SF	Eiropas Savienības struktūrfondi	PTO	Pasaules Tirdzniecības organizācija
ES-15	Eiropas Savienības dalībvalstis pirms 2004. gada 1. maija paplašināšanās	PVN	pievienotās vērtības nodoklis
ES-27	Eiropas Savienības dalībvalstis pēc 2007. gada 1. janvāra paplašināšanās	RFB	Rīgas Fondu birža
ESF	Eiropas Sociālais fonds	SIA	sabiedrība ar ierobežotu atbildību
EVP	Eksporta veicināšanas programma	SOLVIT	Eiropas Savienības koordinācijas centru tīkls iekšējā tirgus problēmu risināšanai
FKTK	Finansu un kapitāla tirgus komisija	SVF	Starptautiskais Valūtas fonds
FOB	preces cena, kuru veido preces vērtība, ieskaitot transporta un apdrošināšanas izmaksas līdz eksportētājvalsts robežai	TEC	termoelektrocentrāle
HES	hidroelektrostacija	TSP	Ekonomikas ministrijas Tautsaimniecības padome
IIN	iedzīvotāju ienākuma nodoklis	VAS	valsts akciju sabiedrība
IKP	iekšzemes kopprodukts	VID	Valsts ieņēmumu dienests
IKT	informācijas un komunikāciju tehnoloģijas	VKM II	Eiropas valūtas kursa mehānisms
KF	Kohēzijas fonds	VPD	Vienotais programmdokuments
KP	Konkurences padome	VZD	Valsts zemes dienests
		ZVFI	Zivsaimniecības vadības finansēšanas instruments

Valstu saīsinājumi

AT	Austrija	IE	Īrija
BE	Beļģija	IT	Itālija
BG	Bulgārija	LT	Lietuva
CZ	Čehija	LU	Luksemburga
CY	Kipra	LV	Latvija
DE	Vācija	MT	Malta
DK	Dānija	NL	Nīderlande
EE	Igaunija	PL	Polija
EL	Grieķija	PT	Portugāle
ES	Spānija	RO	Rumānija
EU	ES-27 valstis	SE	Zviedrija
FI	Somija	SI	Slovēnija
FR	Francija	SK	Slovākija
HU	Ungārija	UK	Lielbritānija

Nosacītie apzīmējumi

–	parādība nav konstatēta	...	trūkst datu vai tie ir apšaubāmi

1. EKONOMISKAIS STĀVOKLIS: ĪSS KOPSAVILKUMS

2009. gadā pasaules finanšu problēmu ietekmē turpinājās Latvijas ekonomikas lejupslīde. 2009. gada trīs ceturkšņos IKP samazinājās par 18,6%. Tomēr, salīdzinot ar 2009. gada sākumu, ekonomisko aktivitāšu samazinājums vairs nav tik straujš. 2009. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējo ceturksni, IKP ir sarucis par 4% (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem). Kopš Latvijas ekonomikas augstākā punkta 2007. gada beigās IKP ir sarucis par gandrīz ceturto daļu, un ekonomika pašlaik atrodas 2004.-2005. gada līmenī.

Ekonomiskā lejupslīde turpinās arī kaimiņvalstīs. Lietuvā 2009. gada 3. ceturksnī IKP bija par 14,2% un Igaunijā par 15,6% mazāks nekā 2008. gada 3. ceturksnī.

Jāatzīmē, ka pasaules nozīmīgākajās attīstības valstīs un vairākās attīstītajās ekonomikās sāk iezīmēties pozitīvas attīstības tendences. 2009. gada otrajā pusē vairākās valstīs ir sākusies ekonomikas atkopšanās. Ekonomisko aktivitāšu palielināšanos lielā mērā veicināja monetārās un fiskālās politikas stimuli, kas tika ieviesti jau recesijas sākumposmā, kā arī patērētāju un uzņēmēju konfidences uzlabošanās. Globālās ekonomiskās izaugsmes atsākšanās veicina arī pasaules tirdzniecības atveseļošanās.

Latvijā 2008. gadā un 2009. gada trīs ceturkšņos IKP samazinājums ir bijis vislielākais ES. Tas ir saistīts ar lielo maksājumu bilances tekošā konta deficīta izveidošanos iepriekšējos straujās izaugsmes gados un līdz ar to ar Latvijas ekonomikas ievainojamības palielināšanos. Izsīkstot finanšu ieplūdei, notiek straujš privātā patēriņa un investīciju samazinājums un būtiskas ekonomikas korekcijas, kas izpaužas kā preču un pakalpojumu eksporta un importa bilances uzlabošanās vienlaikus ar ekonomisko aktivitāšu kritumu, samazinoties iekšējam pieprasījumam.

Tas uzskatāmi atspoguļojas iekšējā pieprasījuma dinamikā, kas turpina strauji samazināties. **Iekšējais pieprasījums 2009. gada 3. ceturksnī bija par 29,3% mazāks nekā 2008. gada attiecīgajā ceturksnī** (salīdzinājumam 2009. gada 2. ceturksnī tas bija par 26,1%, bet 1. ceturksnī par 19,8% mazāks nekā 2008. gada attiecīgajos ceturkšņos).

Privātais patēriņš rūk jau astoņus ceturkšņus pēc kārtas, turklāt samazinājuma tempi palielinās. 2009. gada trīs ceturkšņos privātais patēriņš ir sarucis par 23,6%. Valsts patēriņš tajā pašā periodā ir samazinājies kopumā par 6,9%, bet īpaši strauji – par 12,4% tas saruka 2009. gada 3. ceturksnī (pret 2008. gada 3. ceturksni). Valsts patēriņa samazinājums

3. ceturksnī ir saistīts ar jūnijā veiktajiem 2009. gada budžeta grozījumiem.

Finansiālo līdzekļu trūkums privātajā sektorā un valsts investīciju samazināšana ir galvenie faktori, kas nosaka arvien straujāku samazinājumu investīcijām pamatlīdzekļos, kas 2009. gada trīs ceturkšņos bija par 37,4% mazākas nekā 2008. gada atbilstošajā periodā. Krasās investīciju samazināšanās rezultātā to īpatsvars IKP ir būtiski sarucis. Vēl 2007. gadā tās bija vairāk nekā 35% no IKP, pašlaik investīcijas pamatlīdzekļos veido nedaudz vairāk kā 20% no IKP. Jāatzīmē, ka būtiski ieguldījumi pamatlīdzekļos samazinās vairumā ES dalībvalstu, jo globālais finanšu tirgus vēl nav atguvies no ekonomikas krīzes, un, neraugoties uz stimulojošu monetāro politiku Eiropā, komercbankas nesteidz atjaunot kredītešanu.

Ievērojami sašaurinoties iekšējam pieprasījumam, sarūk preču un pakalpojumu importa apjomi. Kopumā 2009. gada trīs ceturkšņos imports ir par 36,3% mazāks nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā.

Pakāpeniski uzlabojoties ekonomiskajai situācijai vairumā mūsu galveno tirdzniecības partnervalstu, **nedaudz ir palielinājies eksports.** 2009. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar 2009. gada 2. ceturksni, tā apjomi ir pieauguši par 1% (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem). Tomēr, salīdzinot ar 2008. gada 3. ceturksni, eksporta apjomi ir par 14,7% mazāki.

Iekšējā pieprasījuma samazināšanās dēļ ir sarukusi ārējā nesabalansētība. Liels un nepārtraukti augošs tekošā konta deficīts, kas bija raksturīgs Latvijai vairāku gadu garumā, kopš 2007. gada otrā pusgada sāka samazināties, un kopš 2009. gada sākuma tekošā konta balance jau ir pozitīva.

2009. gada 1. ceturksnī tekošā konta pozitīvais saldo bija 1,3% no IKP, 2. ceturksnī – 14,1% un 3. ceturksnī – 10,1%. Tekošā konta izmaiņas ir saistītas ar uzlabojumiem ārējās tirdzniecības un ienākumu bilances posteņos. Ārējās tirdzniecības deficīts 2009. gada deviņos mēnešos, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, ir samazinājies gandrīz par 11 procentpunktiem un bija 7,5% no IKP, ko noteica daudz straujāks importa nekā eksporta samazinājums. 2009. gada 11 mēnešos eksports un imports faktiskajās cenās bija attiecīgi par 25% un 42% mazāki nekā iepriekšējā gada 11 mēnešos. Jāatzīmē, ka kopš šī gada 2. ceturkšņa ir vērojams neliels eksporta pieaugums.

Tekošā konta korekcijas notiek atbilstoši finanšu konta izmaiņām. Kopš 2008. gada 4. ceturkšņa ir vērojama privātā ārvalstu kapitāla aizplūšana. Privātā kapitāla aizplūšanas negatīvo ietekmi uz finanšu konta stāvokli nedaudz mazina valsts sektora ilgtermiņa aizņēmumi.

1.1. tabula

Latvija: ekonomiskās attīstības pamatrādītāji

	2006	2007	2008	2009n	2010p
(pieaugums pret iepriekšējo gadu, procentos)					
Iekšzemes kopprodukts	12,2	10,0	-4,6	-18,0	-3,0
Privātais patēriņš	21,2	14,8	-5,5	-23,0	-5,9
Valsts patēriņš	4,9	3,7	1,5	-9,4	-5,9
Kopējā pamatkapitāla veidošana	16,4	7,5	-15,6	-36,8	-12,2
Eksports	6,5	10,0	-1,3	-15,4	3,0
Imports	19,4	14,7	-13,6	-33,6	-3,3
Patēriņa cenas	6,5	10,1	15,4	3,5	-3,5
(procentos pret iekšzemes kopproduktu, ja nav norādīts citādi)					
Vispārējās valdības sektora balance	-0,5	-0,3	-4,1	-10,0	-8,5
Vispārējās valdības parāds	10,7	9,0	19,5	34,8	55,1
Maksājumu bilances tekošais konts	-22,5	-22,5	-12,6	8,0	4,0
Nodarbinātības līmenis (nodarbināto iedzīvotāju īpatsvars % no iedzīvotāju kopskaita, 15-64 gadi)	66,3	68,4	68,6	60,9	58,4
Bezdarba līmenis (darba meklētāju īpatsvars % no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, 15-74 gadi)	6,8	6,0	7,5	17,2	16,0

n – novērtējums, p – prognoze

Kopumā 2009. gada trīs ceturkšņos izlaides samazinājums bija vērojams visās tautsaimniecības pamatnozarēs. Visbūtiskāk ekonomiskās aktivitātes kritās būvniecībā, tirdzniecībā un apstrādes rūpniecībā.

Būvniecības apjomi 2009. gada trīs ceturkšņos ir samazinājušies par 31,8%. Gada laikā par vairāk nekā 70% ir samazinājušies dzīvojamo māju, tirdzniecības un rūpniecības ražošanas ēku būvniecības apjomi. Turpretim veselības aizsardzības un sociālās nodrošināšanas ēku būvniecībā, vietējo cauruļvadu un kabeļu, kā arī ostu būvniecībā dotajā periodā apjomi ir pieauguši. Kopumā Latvijā, tāpat kā Lietuvā un Igaunijā būvniecības apjomi ir sarukuši līdz 2004. gada līmenim.

2009. gadā turpinās straujš mazumtirdzniecības apgrozījuma samazinājums. Decembrī mazumtirdzniecības apgrozījums bija par 30,2% mazāks nekā gadu iepriekš. Kopumā 2009. gadā mazumtirdzniecības apgrozījums ir par 28% mazāks nekā iepriekšējā gadā. Kopš 2007. gada vidus, kad mazumtirdzniecības apjomi bija sasnieguši augstāko līmeni, tie ir sarukuši vairāk nekā par 40 procentiem.

Apstrādes rūpniecībā 2009. gada janvārī-novembrī izlaide ir samazinājusies par 19,2%, salīdzinot ar iepriekšējā gada 11 mēnešiem. Straujākais saražotās produkcijas apjoma samazinājums bija vērojams 2009. gada sākumā. To noteica ne tikai vājais iekšzemes pieprasījums, bet arī recesija galvenajās tirdzniecības partnervalstīs. Uzlabojoties situācijai ārējos tirgos, nozarē ir vērojamas zināmas stabilizācijas pazīmes. Sākot no augusta, ražošanas apjomi, salīdzinot ar iepriekšējo mēnesi, pakāpeniski palielinās. Tomēr, neraugoties uz pēdējo mēnešu pozitīvajām tendencēm, gada griezumā apstrādes rūpniecībā joprojām saglabājas kritums. Novembrī apstrādes

rūpniecības nozares izlaide bija par 16,9% mazāka nekā 2008. gada novembrī.

Apstrādes rūpniecības apakšnozarēs 2009. gada 11 mēnešos salīdzinājumā ar 2008. gada janvārī-novembrī vairāk nekā par pusi ir samazinājušies mašīnu un iekārtu, kā arī transportlīdzekļu ražošanas apjomi. Par trešdaļu ir sarukuši vieglās rūpniecības, nemetālisko minerālu izstrādājumu, kā arī elektrisko un optisko iekārtu ražošanas apjomi. Savukārt kokapstrādes nozarē 2009. gada vienpadsmit mēnešos ražošanas apjomi ir par 0,1% augstāki nekā 2008. gada janvārī – novembrī.

Pēdējos mēnešos pozitīvas tendences vērojamas tādās nozarēs kā kokapstrāde (pēdējos sešos mēnešos ražošanas apjomi jau pārsniedz 2008. gada atbilstošo mēnešu līmeni) un **ķīmiskā rūpniecība** (salīdzinot ar iepriekšējiem mēnešiem, kopš augusta vērojams pieaugums). Tāpat pēdējos mēnešos, salīdzinot ar iepriekšējo mēnesi, ražošanas apjomi pieaug **metālapstrādes, kā arī papīra ražošanas un poligrāfijas nozarēs.**

Ņemot vērā pakāpenisku ekonomiskās situācijas uzlabošanos tirdzniecības partnervalstīs, kopējā produkcijas realizācijā aizvien pieaug eksportētās produkcijas īpatsvars. Tāpat pēdējos mēnešos pieaug arī ražotāju cenas eksportētajai produkcijai. Arī turpmāk realizācijas ieņēmumu paaugstināšanas iespējas galvenokārt būs saistītas ar ārējiem tirgiem.

Konjunktūras apsekojumu rezultāti liecina, ka **pamazām pieaug uzņēmēju optimisms attiecībā uz ekonomiskās situācijas novērtējumu un turpmākās izaugsmes iespējām,** tomēr tas ir relatīvi zemā līmenī. Latvijas ekonomikas sentimenta indikators decembrī bija 67,3 punkti (zemākais līmenis bija 2009. gada martā (52 punkti), bet 2008. gada novembrī tas bija augstāks (82,4 punkti)). Līdzīgas

tendences ir vērojamas rūpniecības, mazumtirdzniecības, būvniecības, pakalpojumu un patērētāju konfidences rādītājiem.

Ņemot vērā IKP izmaiņas gada trīs ceturkšņos un operatīvo statistiku par pēdējiem mēnešiem, sagaidāms, ka **ekonomisko aktivitāšu samazinājums 2009. gadā būs iepriekš prognozēto 18% apmērā.**

Sarūkot iekšējam pieprasījumam un mazinoties piedāvājuma puses faktoru ietekmei, **kopš 2008. gada vidus patēriņa cenas pakāpeniski mazinās.** Cenu samazinājums vērojams pēdējos deviņus mēnešus pēc kārtas un decembrī 12 mēnešu inflācija bija -1,2% (2008. gada decembrī 12 mēnešu inflācija bija 10,5%). Kopumā gada laikā (decembris pret decembri) precēm cenas sarukušas par 1,2%, bet pakalpojumiem – par 1%. Pirmās uz iekšējā pieprasījuma samazinājumu reaģēja preču cenas, kas sāka samazināties jau 2008. gada otrajā pusē, bet pakalpojumiem pārsvarā, sākot tikai ar 2009. gada martu.

Arī 2010. gadā ir gaidāma deflācija, un gada laikā cenas var samazināties vēl par dažiem procentiem. 2010. gadā kopējo cenu līmeni galvenokārt mazinās vājais pieprasījums, kas saistīts ar iedzīvotāju ienākumu samazinājumu, ko noteiks algu pazemināšana kā valsts, tā privātā sektorā, kā arī bezdarba pieaugums.

Situācija globālajā finanšu tirgū ir negatīvi ietekmējusi Latvijas finanšu sektoru. Naudas resursu sadārdzināšanās dēļ ir samazinājušies kredītēšanas apjomi, savukārt naudas līdzekļu ierobežota pieejamība mazina mājāsaimniecību patēriņu un vājina uzņēmumu attīstības iespējas un palielina nepieciešamību veidot uzkrājumus.

Kopš 2008. gada novembra rezidentiem no jauna izsniegto kredītu apjomi ik mēnesi ir mazāki nekā dzēstie kredīti, un kredītu atlikumu summa samazinās. Vislielākais samazinājums bija 2009. gada martā, aprīlī un maijā. Turpmākajos mēnešos samazinājums bija mērenāks.

2009. gadā strauji pieauga kredītu skaits ar maksājumu kavējumiem, kas skaidrojams ar mājāsaimniecību zemo maksātspēju un ierobežotajiem uzkrājumiem. Tomēr 2009. gada decembrī, pirmo reizi kopš 2008. gada rudens, palielinājies kredītu bez maksājumu kavējuma atlikums. Kredītu ar maksājumu kavējumu kopējais apmērs decembrī samazinājās un gada beigās sasniedza 3,9 miljardus latu jeb 25% no banku kopējā kredītportfeļa.

Straujais ekonomisko aktivitāšu kritums un iekšējā pieprasījuma samazināšanās atstāj negatīvu ietekmi uz valsts kopbudžeta ieņēmumiem.

Konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi 2009. gadā bija 4734,7 milj. latu, kas ir par 17,3% mazāk nekā 2008. gadā, ko pamatā noteica nodokļu ieņēmumu samazinājums. Savukārt izdevumi 2009. gadā bija 5626,8 milj. latu, kas ir par 10,2% mazāk nekā 2008. gadā. 2009. gadā konsolidētajā kopbudžetā finansiālais deficīts bija 892,1 milj. latu apmērā.

Kopējie valsts pamatbudžeta nodokļu ieņēmumi 2009. gadā bija 1663 milj. latu, kas ir par 31,5% mazāk nekā 2008. gadā, ko galvenokārt noteica pievienotās vērtības un uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumu būtisks samazinājums.

Ekonomisko aktivitāšu samazinājums arvien vairāk ietekmē nodarbinātības rādītājus. Nodarbinātība sāka samazināties 2008. gada 4. ceturksnī, kad nodarbināto iedzīvotāju skaits samazinājās par 5,5%, salīdzinot ar 2007. gada 4. ceturksni.

2009. gadā, mazinoties ekonomiskajām aktivitātēm, nodarbināto iedzīvotāju skaits turpināja strauji samazināties – 3. ceturksnī nodarbināti bija 953,9 tūkst. cilvēku jeb par 15,8% mazāk nekā 2008. gada 3. ceturksnī. 3. ceturksnī bezdarba līmenis sasniedza 18,4%. Gadu iepriekš – 2008. gada 3. ceturksnī tas bija 7,2% līmenī.

Apjomīgākais nodarbināto skaita samazinājums 2009. gadā ir bijis būvniecībā, kad tas samazinājās gandrīz uz pusi jeb par 63,1 tūkstošiem (2009. gada 3. ceturksnī salīdzinājumā ar 2008. gada 3. ceturksni). Par ceturtdaļu (43,1 tūkst. cilvēku) ir samazinājies strādājošo skaits apstrādes rūpniecībā. Sabiedrisko pakalpojumu nozarēs nodarbināto skaits samazinājās par 12% (27,9 tūkst. cilvēku).

Līdz ar nodarbinātības mazināšanos strauji ir audzis arī bezdarbs. Bezdarba līmenis novembrī Latvijā bija 22,3%, kas ir augstākais Eiropas Savienībā.

Pēc NVA datiem, 2009. gada beigās bija reģistrēti 179,2 tūkst. bezdarbnieku, kas ir 16% no ekonomiski aktīviem iedzīvotājiem valstī. Straujākais reģistrētā bezdarba pieaugums bija vērojams 2008. gada beigās un 2009. gada sākumā. Sākot ar aprīļa mēnesi, reģistrētā bezdarba pieauguma temps mazinājās, ko var skaidrot ar sezonas darbu parādīšanos. Savukārt, sākot ar septembri, atkal ir vērojams straujāks bezdarba pieaugums.

Līdz ar darbaspēka pieprasījuma samazināšanos kopš 2008. gada 4. ceturkšņa darba algu augošā tendence ir apstājusies, un, sākot ar šā gada maiju, ir vērojama pakāpeniska vidējā atalgojuma samazināšanās tautsaimniecībā. Vidējā mēneša bruto darba alga 2009. gada septembrī bija 433 latī. Salīdzinot ar 2008. gada septembri, tā ir samazinājusies par 10,2 procentiem.

Latvijas tautsaimniecības atveseļošanās turpmākajos gados būs lielā mērā atkarīga no tā, cik ātri atgūsies pasaules finanšu sistēma un galvenās Latvijas ārējās tirdzniecības partnervalstis un cik veiksmīgi Latvija spēs konkurēt atvērto preču un pakalpojumu tirgos.

Kaut arī vairākās pasaules valstīs jau tagad iezīmējas noteiktas atveseļošanās pazīmes, tomēr pasaules ekonomikas perspektīvas joprojām pakļautas lielai nenoteiktībai. Lai gan krīzes apstākļos ieviesto makroekonomisko stimulu un īstenotās politikas pasākumu ietekme bija efektīvāka nekā sākotnēji tika gaidīts, tomēr joprojām pastāv risks attiecībā uz

spēcīgu negatīvo atgriezenisko saikni starp reālo un finanšu sektoru, naftas un citu preču cenu kāpumu, kā arī protekcionisma pieaugumu. Pasaules ekonomikas stabilas izaugsmes atjaunošanās saistīta arī ar tādiem riskiem kā valstu ekonomikas stimulu atcelšana, kā arī strauja situācijas pasliktināšanās darba tirgū.

Tādējādi 2010. gadā vēl nevar rēķināties ar vēlā nemamu ārējā pieprasījuma pieaugumu. Savukārt Latvijas iekšējais pieprasījums turpinās samazināties, ko iespaidos budžeta konsolidācijas pasākumi (izdevumu samazinājums un nodokļu likmju palielinājums).

Tāpēc **Ekonomikas ministrija prognozē IKP samazinājumu arī 2010. gada pirmajā pusē, un izaugsme var atsākties 3. ceturksnī**, kad IKP apjoms vairs nesamazināsies, salīdzinot ar iepriekšējo ceturksni (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem). Tomēr salīdzinājumā ar 2009. gada atbilstošiem ceturkšņiem tā līmenis būs zemāks. Šajā gadījumā **2010. gadā IKP samazinājums būs par 3 procentiem**.

Ekonomikas augšupeja var atsākties 2011. gadā, ja pasaules finanšu tirgi būs pilnībā stabilizējušies un atjaunosies kreditēšana, kas dotu pozitīvu stimulu kā pašmāju uzņēmējiem, tā arī nodrošinās ārējā pieprasījuma pakāpenisku pieaugumu

mūsu preču un pakalpojumu eksporta partnervalstīs. Tādēļ 2011. gadā sagaidāma uz eksportu orientēto nozaru straujāka attīstība. Tajā pašā laikā atjaunojoties iekšzemes pieprasījumam, paredzams, ka pozitīvas izaugsmes tendences būs vērojamas arī uz iekšējo tirgu vērstām nozarēm. **2011. gadā tiek prognozēts IKP pieaugums par 2-2,5 procentiem**.

Kopumā darba tirgū atkopšanās gaidāma vēlāk nekā ekonomikas izaugsme atjaunošanās, jo tā balstīsies uz produktivitātes, nevis nodarbināto skaita pieaugumu. Darbaspēka pieprasījuma samazinājums ir gaidāms arī 2010. gadā. Sociālās problēmas, kas saistītas ar zemo nodarbinātību, būs aktuālas nākamajos 3-4 gados. Vidēja termiņa periodā pieprasījums pēc darbaspēka nepārsniegs 2008. gada līmeni.

2010. gadā nodarbināto skaits samazināsies visās nozarēs un bezdarbnieku skaits, salīdzinot ar 2009. gadu, pieaugs. Gada vidējais bezdarba līmenis (darba meklētāju skaits, procentos no ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita) šogad pārsniegs 17% un tādā pašā līmenī var saglabāties 2010. gadā. Pakāpeniska bezdarba mazināšanās gaidāma ne ātrāk kā 2011. gadā, kad bezdarba līmenis saruks līdz 14% no ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita.

2. PASAULES EKONOMIKAS ATTĪSTĪBA¹

Pasaules ekonomikā ir atjaunojusies izaugsme, par ko liecina Āzijas valstu ekonomiku labie rādītāji, kā arī situācijas stabilizācija vai neliels pieaugums atsevišķās valstīs. Attīstītājās valstīs atlabšanu veicinājusi aktīvā valdību iejaukšanās ekonomiskos procesos. Jaunattīstības un attīstības valstis lielākoties vēl ir ceļā uz atveseļošanos. Daudzas Austrumeiropas attīstības valstis un NVS valstis ir īpaši smagi cietušas no krīzes, un izaugsme šajās valstīs visdrīzāk būs vēlāka.

Globālās ekonomikas atgūšanās tempi vēl arvien ir lēni, un aktivitātes joprojām ir daudz zemākā līmenī nekā pirmskrīzes periodā. Izaugsmi balsta rūpniecības atgūšanās un cikliskās korekcijas krājumos. Atgriežas patērētāju uzticība un atdzīvojas mājokļu tirgus, stabilizējas mazumtirdzniecība. Pateicoties labākai perspektīvai, ir nedaudz pieaugušas cenas patēriņa precēm, salīdzinot ar rekordzemo līmeni gada sākumā. Tas veicina pasaules tirdzniecības atgūšanos.

2.1. tabula

Iekšzemes kopprodukta pieaugums
(procentos pret iepriekšējo gadu)

	2007	2008	2009 p	2010 p
Pasaule	5,2	3,0	-1,1	3,1
tai skaitā:				
ASV	2,1	0,4	-2,7	1,5
Japāna	2,3	-0,7	-5,4	1,7
ES	3,1	1,0	-4,2	0,5
tai skaitā:				
Eirozonas valstis	2,7	0,7	-4,2	0,3
Lielbritānija	2,6	0,7	-4,4	0,9
NVS	8,6	5,5	-6,7	2,1
Ķīna	13,0	9,0	8,5	9,0

Avots: "The World Economic Outlook October 2009", International Monetary Fund;
p – prognoze

Tiek uzskatīts, ka atkopšanās no krīzes galvenokārt ir stimulējusi valdību pieprasījuma veicināšanas politiku, kas krīzes laikā tika realizēta kā attīstītās, tā arī attīstības valstīs. Tā būtībā novērsa bažas par globālo depresiju, kas izraisīja straujāko tirdzniecības kritumu kopš Otrā pasaules kara. Centrālās bankas ātri reaģēja ar ievērojamiem procentu likmju samazinājumiem, nestandarta pasākumiem likviditātes un kredītēšanas uzturēšanai. Valdības izstrādāja ievērojamas fiskālo stimulu programmas, vienlaikus nodrošinot bankas ar garantijām un kapitālieguldījumiem. Kopumā šie pasākumi ir samazinājuši nenoteiktību un palielinājuši uzticību, veicinot uzlabojumus finanšu nosacījumos, ko apliecina daudzu tirgu atveseļošanās un starptautisko kapitāla plūsmu atjaunošanās. Tomēr

finanšu vide joprojām nav pilnībā stabilizējusies, un pastāv vairāki riski.

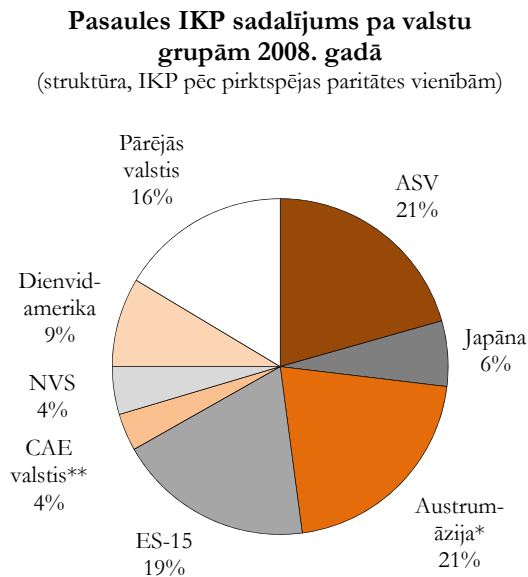
Turpmākajā attīstības periodā politikas, kuras balsta pašreizējo atgūšanos, pakāpeniski zaudēs spēku, un izaugsme tiks veicināta ar reālā un finanšu sektora palīdzību, lai gan pašreiz tie joprojām ir vāji. Fiskālie stimuli samazināsies, un patēriņš un investīcijas palielināsies minimāli, jo daudzās valstīs finanšu sistēmas joprojām ir saspringtas.

Tādējādi pēc pasaules ekonomikas sarukuma par aptuveni 1% 2009. gadā jau 2010. gadā tiek prognozēta izaugsme par aptuveni 3 procentiem.

Pieaugot bezdarbam, attīstīto valstu ekonomiku izaugsmes prognozes 2010. gadā ir zemas. Izaugsme 2010. gadā varētu sastādīt nedaudz vairāk par 1%, kas ir salīdzinoši labs rādītājs pēc 2009. gada krituma.

¹ Sadaļas sagatavošanā ir izmantots Starptautiskā Valūtas fonda izdevums "World Economic Outlook"

2.1. attēls

Avots: "The World Economic Outlook October 2009", International Monetary Fund.

* Ķīna, Dienvidkoreja, Malaizija, Singapūra, Taizeme, Filipīnas

** Centrāl- un Austrumeiropas valstis – Albānija, Bosnija un Hercegovina, Bulgārija, Horvātija, Čehija, Igaunija, Ungārija, Latvija, Lietuva, Maķedonija, Malta, Polija, Rumānija, Serbija, Melnkalne, Slovākija, Slovēnija, Turcija

Attīstības valstīs reālā IKP pieaugums tiek prognozēts straujāks – par aptuveni 5% 2010. gadā, salīdzinot ar nepilniem 2% 2009. gadā. Šo izaugsmi visvairāk ietekmē Ķīnas, Indijas un citu strauji augošo Āzijas valstu ekonomiku paplašināšanās. Citu attīstības valstu ekonomiku izaugsmes ir pieticīgākas, tās tiek balstītas ar politiku stimuliem, kā arī pasaules tirdzniecības un finanšu nosacījumu uzlabojumiem.

Negatīvi izaugsmes riski joprojām saglabājas, kaut arī pakāpeniski samazinās. Galvenais īstermiņa risks ir saistīts ar ilgstošas stagnācijas iestāšanos. Kā ievērojams risks tiek vērtēta arī priekšlaicīga atteikšanās no stimulējošas monetārās un fiskālās politikas, jo atlabšanas pazīmes var būt maldīgas un var tikt kļūdi identificētas kā privātā pieprasījuma atveseļošanās.

Pēc dziļas globālās lejupslīdes ekonomikas izaugsme ir kļuvusi pozitīva, pateicoties atbalstošām valsts politikām, kas veicināja pieprasījumu, mazināja nenoteiktību un riskus finanšu tirgos. Atveseļošanās būs lēna, jo finanšu sistēma joprojām ir ievainojama, atbalstoša valsts politika pakāpeniski tiks mazināta, savukārt māsaimniecības nepalielinās patēriņu, jo to bremzēs augstais bezdarba līmenis un nepieciešamība atjaunot uzkrājumus, kas cieta no būtiskā aktīvu cenu krituma. Galvenais globālās ekonomiskās politikas mērķis ir atjaunot finanšu sektora stabilitāti, saglabājot atbalstošu makroekonomisko politiku līdz finanšu sektora stabilitātes pilnīgai atgūšanai.

Pasaules ekonomika joprojām ir jutīga pret dažādiem satricinājumiem, tādiem kā naftas cenu kāpums u.c. ģeopolitiskie notikumi.

Vienlaikus īstermiņa attīstība nav jāsaista tikai ar riskiem, bet arī pozitīviem stimuliem, par ko liecina nesenie finanšu nosacījumu uzlabojumi, kas norisa daudz straujāk nekā iepriekš tika paredzēts. Tas savukārt varētu veicināt ātrāku patēriņa un investīciju plūsmu pieaugumu vairākās attīstības un attīstītajās valstīs. Tādējādi arī vidēja termiņa izaugsmes riski un perspektīvas tiek saistītas ar finanšu sektora attīstību.

ASV ekonomikā ir vērojamas stabilizācijas pazīmes. Izlaide ievērojami samazinājās 2009. gada pirmajā pusē, un bezdarba līmenis pieauga līdz augstākajam līmenim kopš 80-to gadu sākuma. Tomēr vēl nebijušās monetārās, finanšu un fiskālās politikas intervences palīdzēja stabilizēt patēriņu un mājokļu un finanšu tirgus, kā rezultātā 2009. gada otrajā pusē bija mērena pieauguma atjaunošanās.

Lai gan Āzijas eksportorientētās ekonomikas būtiski cieta straujās globālās lejupslīdes sākumā, ekonomikas perspektīvas šajā reģionā ievērojami uzlabojās 2009. gada pirmajā pusē. Jaunākās norises liecina par iekšzemes pieprasījuma un eksporta nostiprināšanos, tomēr paliek spēkā jautājums par to, vai tas būs pietiekami, lai izaugsmes tempi būtu straujāki nekā pārējā pasaulē.

Jaunākie Eiropas valstu dati liecina, ka krituma tempi ir palēninājušies. 2009. gada 2. un 3. ceturksnī eirozonas IKP samazinājās mazāk, nekā tika prognozēts iepriekš, Francijā un Vācijā bija vērojama pozitīva izaugsme, turpretī Lielbritānijā – mērena lejupslīde. Daudzās jaunajās ES valstīs turpinās stagnācija un dažās pat lejupslīde, savukārt, Polijā izaugsme ir bijusi pozitīva 2009. gada 3. ceturksnī. Tāpēc Eiropā atveseļošanās notiek ļoti lēni. Finanšu tirgus nosacījumi reģionā ir uzlabojušies, taču finanšu sistēmām būs vajadzīgs laiks, lai pilnībā atkoptos. Stingri kreditēšanas nosacījumi ierobežo privātos ieguldījumus, un pieaugošais bezdarbs nosaka patēriņa sarukumu. Jaunajām ES dalībvalstīm būs jāpielāgojas daudz stingrākiem ārējās finansēšanas ierobežojumiem.

3. IZAUGSME

3.1. Iekšzemes kopprodukta dinamika un kopējais pieprasījums

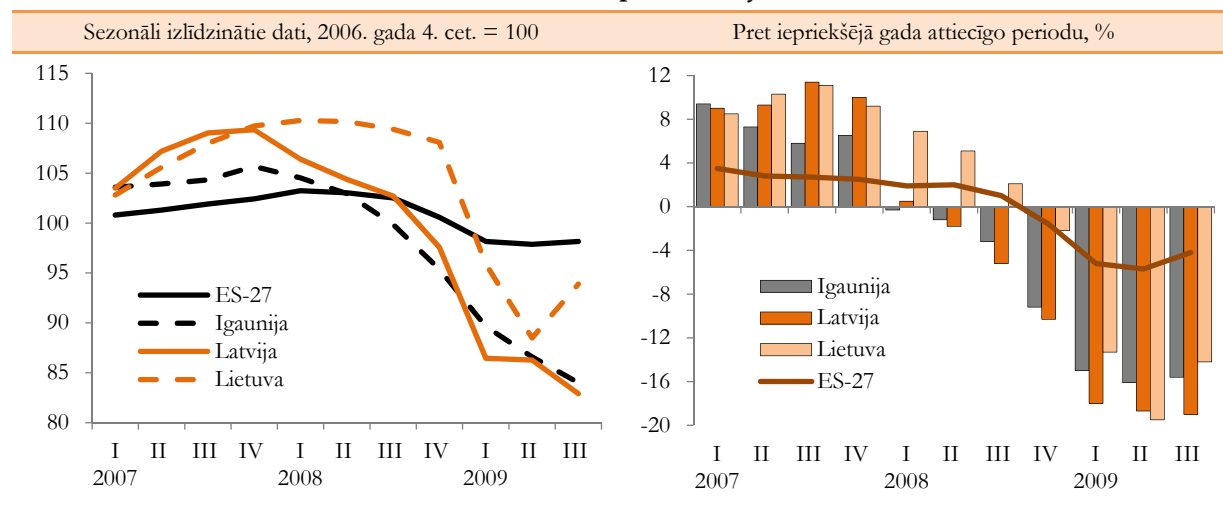
3.1.1. Attīstības tendences

Pēc vairāku gadu straujās ekonomiskās izaugsmes, kad IKP gada pieauguma tempi dažus gadus pat

pārsniedza 10%, ekonomikā ir iestājusies dziļa recesija. Tā aizsākās 2008. gada 1. ceturksnī, spēji sarūkot iekšējam pieprasījumam.

3.1. attēls

IKP dinamika pa ceturkšņiem

2008. gada 1. ceturksnī IKP apjoms, salīdzinot ar iepriekšējo ceturksni, samazinājās par 2,7% (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem), bet vēl arvien nedaudz pārsniedza iepriekšējā gada atbilstošā ceturkšņa līmeni. Nākamajos ceturkšņos lejupslīdes tempi pakāpeniski pieauga, un IKP apjoms jau bija zem 2007. gada līmeņa. Vidēji 2008. gadā IKP samazinājums bija par 4,6 procentiem.

2009. gada 1. ceturksnī lejupslīdes tempi būtiski palielinājās, IKP apjomam, salīdzinot ar 2008. gada

4. ceturksni, samazinoties vēl par 11,4% (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem) un esot par 18% zemākā līmenī nekā iepriekšējā gada 1. ceturksnī. Turpmākajos ceturkšņos lejupslīde vairs nebija tik strauja (atbilstoši par 0,2% un 4% 2009. gada 2. un 3. ceturksnī pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem) un IKP kopējais samazinājums salīdzinājumā ar 2007. gada 4. ceturksni, pēc kura sākās lejupslīde, sasniedza 24,2 procentus.

3.1. tabula

Latvijas iekšzemes kopprodukta izlietojums

(izmaiņas % pret iepriekšējo gadu)

	2008			2009. gada 3 ceturkšņi pret 2008. gada 3 ceturkšņiem	
	struktūra	pieauguma tempi	ieguldījums pieaugumā	pieauguma tempi	ieguldījums pieaugumā
Iekšzemes kopprodukts	100	-4,6	-4,6	-18,6	-18,6
Privātais patēriņš	61,8	-5,5	-4,0	-23,6	-17,4
Valsts patēriņš	19,7	1,5	0,2	-6,9	-1,0
Kopējā pamatkapitāla veidošana	29,4	-15,6	-5,6	-37,4	-11,6
Krājumi	2,2	—	-3,7	—	-4,0
Neto eksports	-13,1	—	8,5	—	15,3
– eksports	41,7	-1,3	-0,5	-16,4	-7,3
– imports	-54,8	-13,6	9,0	-36,3	22,6

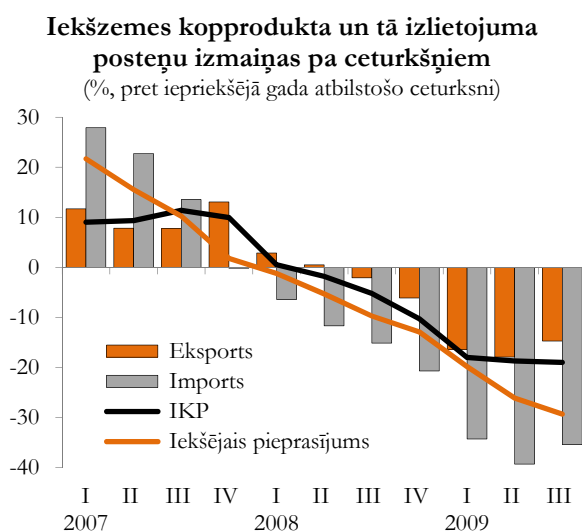
Latvijas ekonomiku ļoti ietekmēja pasaules finanšu krīzes procesi, kas būtiski samazināja gan Latvijas iekšējo, gan ārējo pieprasījumu.

2008. gadā ekonomisko aktivitāšu samazināšanās tendences bija vērojamas visā Eiropas Savienībā, it īpaši gada 4. ceturksnī. Kopumā ES, pēc Eurostat datiem, 2008. gada 4. ceturksnī IKP samazinājās par 1,7% (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem pret iepriekšējo ceturksni) un 2009. gada 1. ceturksnī vēl par 2,4 procentiem.

2009. gada 1. ceturksnī IKP būtiski samazinājās tādās lielās ekonomikās kā Vācijā (par 3,8%), Zviedrijā (par 0,9%), Itālijā (par 2,6%) un Francijā (par 1,2%). Lietuvā un Igaunijā lejupslīde 2009. gada 1. ceturksnī bija attiecīgi par 10,5% un 6,1 procentu.

Tomēr Latvijas ekonomikas lejupslīde šajos finanšu krīzes apstākļos ir vislielākā. Finanšu krīzes ietekmes dziļumu pastiprina Latvijas ārējā sektora izteiktā nesabalansētība, kas izveidojās iepriekšējos straujās izaugsmes gados. Būtiskais privātā patēriņa un investīciju pieaugums, kas notika straujākos tempos nekā kopējā ekonomiskā izaugsme, balstījās lielā mērā uz nozīmīgu ārējā kapitāla ieplūdi. Tas arī noteica maksājumu bilances tekošā konta pārmērīga deficīta izveidošanos un līdz ar to Latvijas ekonomikas ievainojamības palielināšanos. Izsīkstot finanšu ieplūdei, notiek straujš privātā patēriņa un investīciju samazinājums un būtiskas ekonomikas korekcijas, kas izpaužas kā preču un pakalpojumu eksporta un importa bilances uzlabošanās vienlaikus ar ekonomisko aktivitāšu kritumu, samazinoties iekšējam pieprasījumam.

3.2. attēls.

Līdz ar privātā patēriņa un investīciju būtisku kritumu vērojams vēl straujāks importa samazinājums. Rezultātā ir liels neto eksporta pozitīvais ieguldījums kopējās IKP izmaiņās.

3.1.2. Privātais un valsts patēriņš

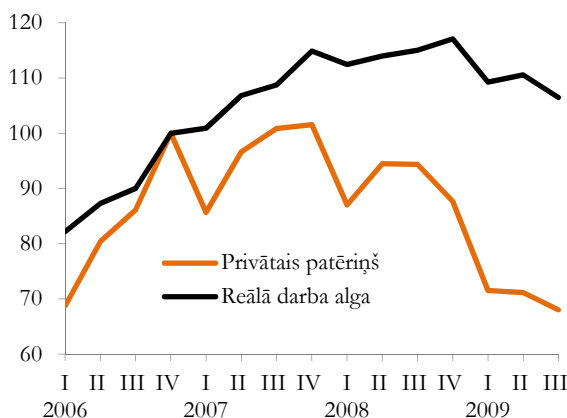
Privātā patēriņa lejupslīde aizsākās jau 2007. gada 4. ceturksnī, kad tas nokritās par 1,4% salīdzinājumā ar iepriekšējo ceturksni (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem). Turpmākajos ceturkšņos lejupslīdes tempi pakāpeniski pieauga un 2008. gada 4. ceturksnī sasniedza 6,3% jeb bija 86,3% līmenī no iepriekšējā gada 4. ceturkšņa apjoma.

2009. gadā turpinājās diezgan ievērojams privātā patēriņa samazinājums – atbilstoši par 6,9%, 9,1% un 9,3% gada pirmajos trīs ceturkšņos. Kopumā salīdzinājumā ar 2007. gada 4. ceturksni 2009. gada 3. ceturksnī privātais patēriņš ir samazinājies par trešdaļu, tātad straujāk nekā IKP samazinājums.

Atšķirībā no iepriekšējiem straujās izaugsmes gadiem, kad mājāsaimniecības atļāvās patēriņu palielināt straujāk nekā pieauga reālās algas, jau 2007. gadā bija vērojama cita tendence, kad privātais patēriņš vairs nepalielinājās, neraugoties uz reālās algas kāpumu (skatīt 3.3. attēlu). Reālās algas pieaugums bija vērojams visu 2008. gadu (neliels samazinājums 2008. gada 1. ceturksnī), bet 2009. gada 1. ceturksnī tā sāka samazināties. 2009. gada 3. ceturksnī reālās darba algas līmenis jau bija par 7,4% mazāks nekā gadu iepriekš.

3.3. attēls

Reālās darba algas un privātā patēriņa dinamika pa ceturkšņiem
(2006. gada 4. ceturksnis = 100)

Privātā patēriņa būtisko samazinājumu 2008. gadā lielā mērā noteica mājāsaimniecību kreditēšanas sašaurināšanās. Kreditēšanās tempi sāka samazināties jau 2007. gada otrajā pusē. Nokritās no jauna izsniegto patēriņa kredītu un hipotekāro kredītu apjomi, bet gandrīz līdz 2008. gada beigām kredītatlikumi turpināja nedaudz palielināties. Tomēr ar 2008. gada decembri tie jau samazinājās. Samazināšanās tendence turpinājās arī 2009. gadā. Kreditresursu pieejamībai iepriekšējos straujās izaugsmes gados bija liela ietekme uz iekšējā patēriņa palielināšanas iespējām, un, tiem izsīkstot, privātais patēriņš strauji samazinās.

2009. gadā privātā patēriņa līmeņa samazināšanos būtiskāk jau ietekmē reālās darba algas kritums un bezdarba pieaugums.

Nodarbināto skaita izmaiņas tāpat kā reālās algas izmaiņas saistībā ar ekonomisko aktivitāšu samazināšanos sākās tikai 2008. gada otrajā pusē, kad samazinājās nodarbinātība un sāka palielināties bezdarba līmenis. Tas no 6,5% 2008. gada 1. ceturksnī pieauga līdz 9,9% 2008. gada 4. ceturksnī un 18,4% 2009. gada 3. ceturksnī. Saspringta situācija darba tirgū var turpināties līdz pat 2011. gadam, kad atsāksies izaugsme. Tāpēc privātais patēriņš vismaz divus gadus saglabāsies zemā līmenī.

Valsts patēriņš jeb sabiedriskie pakalpojumi, kuru vērtību nosaka sniegto sabiedrisko pakalpojumu apjoms, veido apmēram piekto daļu no kopējā iekšzemes pieprasījuma. Straujās izaugsmes gados sabiedrisko pakalpojumu apjoms pieauga lēnākos tempos nekā privātais patēriņš. 2008. gadā valsts patēriņa apjoms saglabājās augstā līmenī – 20% apjomā no IKP. Jāatzīmē, ka 2006. gadā tas bija 16,6% un 2007. gadā – 17,4 procenti.

Valsts patēriņš sāka samazināties tikai 2009. gadā, veicot budžeta konsolidācijas pasākumus. Tā apjoms 2009. gada 3. ceturksnī bija par 12,4% mazāks nekā

2008. gada 3. ceturksnī, un tā īpatsvars kopējā pieprasījumā sāk samazināties.

3.1.3. Investīcijas

Latvijas iestāšanās ES kļuva par nozīmīgu faktoru investēšanas procesa paātrināšanai. Straujās investīciju dinamikas pamatā bija lēto finanšu resursu pieejamība, ko noteica gan pastiprinātā ārvalstu kapitāla ieplūde, gan uzņēmumu finansiālā stāvokļa uzlabošanās relatīvi zemā nodokļu sloga un augstā iekšzemes pieprasījuma dēļ. Laikā no 2004.–2007. gadam investīciju apjomi Latvijas tautsaimniecībā pieauga gandrīz divas reizes. Kā liecina *Eurostat* dati, investīciju gada vidējie pieauguma tempi šajā laika posmā gandrīz četras reizes pārsniedza investīciju vidējos ikgadējos pieauguma tempus ES valstīs. Būtiski samazinājās arī Latvijas atpalicība no ES valstīm pēc investīciju apjoma uz vienu strādājošo: 2004. gadā investīcijas uz vienu strādājošo bija 3 tūkst. eiro (30% no ES vidējā līmeņa), 2007. gadā – 6 tūkst. eiro (50% no ES vidējā līmeņa).

Investīciju apjomu un dinamiku lielā mērā nosaka uzņēmēju investīciju projektu ienesīgums un finansēšanas iespējas, kā arī esošais stāvoklis noietu tirgos un uzņēmēju paredzējumi attiecībā uz nākotni.

3.2. tabula

Kopējā kapitāla veidošana

	2004-2007 (vidēji gadā)	2006	2007	2008	2009 9 mēn.
Reālais pieaugums procentos					
IKP	10,4	12,2	10,0	-4,6	-18,6
Kopējā kapitāla veidošana	15,3	18,3	11,6	-24,4	-51,7
– kopējā pamatkapitāla veidošana	17,6	16,4	7,5	-15,6	-37,4
Procentos pret IKP					
Kopējā kapitāla veidošana	37,6	39,7	40,4	31,5	19,3
– kopējā pamatkapitāla veidošana	31,7	32,6	33,7	29,4	20,8
– krājumu izmaiņas	5,9	7,1	6,7	2,2	-1,5

Situācijas pasliktināšanās globālajos finanšu tirgos 2007. gada beigās un 2008. gada sākumā ir mazinājuši banku sektora kredītspēju, kas negatīvi ietekmē investīcijas gan tiešā veidā, ierobežojot uzņēmējiem investīciju finansēšanas ārējos avotus, gan arī netiešā veidā, t.i., pieprasījuma samazināšanās rezultātā pasliktinās arī uzņēmumu finansiālais stāvoklis, ierobežojot investīciju finansēšanas iekšējos avotus.

2008. gadā investīciju apjomi Latvijas tautsaimniecībā bija par 13,2% mazāki nekā 2007. gadā.

Investīciju vides pasliktināšanās, zems iekšzemes un ārējais pieprasījums, kā arī ražošanas jaudu noslodzes līmenis negatīvi ietekmē investēšanas procesu 2009. gadā. Šī gada trijos ceturkšņos investīciju apjomi bija trīs reizes mazāki nekā 2008. gada atbilstošā periodā.

Vislielākais investīciju apjomu samazinājums 2008. gadā un 2009. gadā ir bijis privātajā sektorā.

Sabiedriskajā sektorā¹ 2008. gadā saglabājās pozitīva investīciju dinamika, bet 2009. gadā jau ir vērojams samazinājums. Sakarā ar būtisku investīciju kritumu privātajā sektorā un samērā noturīgām investīcijām sabiedriskajā sektorā abu sektoru daļas kopējā investīciju struktūrā ir vienādas.

Investīciju nozaru struktūra.² Straujš investīciju pieaugums laikā no 2004. – 2007. gadam bija tādās nozarēs kā būvniecība, viesnīcas un restorāni, operācijas ar nekustamo īpašumu, finanšu starpniecība, veselības aizsardzība un izglītība. Lielā mērā to noteica

¹ Sabiedriskais sektors ietver valsts uzņēmumus un organizācijas, pašvaldību uzņēmumus un organizācijas, uzņēmējsabiedrības ar valsts, pašvaldību vai to uzņēmumu daļu pamatkapitālā 50% apmērā un vairāk, sabiedriskās un reliģiskās organizācijas un to uzņēmumus, budžeta iestādes.

² Investīcijas sadalījumā pa nozarēm aplūkotas pēc nefinanšu investīciju statistikas, kas neietver visas investīcijas pamatlīdzekļos.

investīcijām labvēlīgi finansēšanas nosacījumi, kā arī strauji augošais pieprasījums.

2008. gadā pozitīva investīciju dinamika saglabājās primārās nozarēs un vairumā pakalpojumu nozaru. Citās nozarēs investīciju apjomi, salīdzinot ar 2007. gadu, bija mazāki. Īpaši liels investīciju apjomu

samazinājums bija enerģētikas nozarē – par 31,5%, finanšu pakalpojumos – par 40,4%, operācijās ar nekustamo īpašumu – par 23,2% un būvniecībā – par 16,8%. Tās pārsvarā ir ar nekustama īpašuma tirgiem saistītās nozares, kurās investēšanas process ir ļoti atkarīgs no ārējā finansējuma pieejamības iespējām.

3.3. tabula

Investīciju nozaru struktūra un dinamika

	Pieauguma tempi				Struktūra			
	2004-2007 (vidēji gadā)	2007	2008	2009 9 mēn.*	2004-2007 (vidēji gadā)	2007	2008	2009 9 mēn.*
Primārās nozares	7,6	-17,8	19,8	-43,2	4,4	3,5	4,3	5,2
Apstrādes rūpniecība	17,9	10,5	-23,9	-40,1	16,2	16,8	13,2	14,9
Elektroenerģija, gāze un ūdensapgāde	13,2	51,6	-28,5	-11,9	7,8	8,5	6,3	15,7
Būvniecība	26,1	14,1	-14,8	-71,9	7,2	8,0	7,1	2,2
Tirdzniecība	5,0	-16,6	-3,2	-53,9	13,2	10,6	10,6	9,4
Transports un sakari	3,0	-15,6	5,6	-24,1	13,2	11,1	12,2	16,3
Citi komercpakalpojumi	22,8	15,5	9,8	-60,2	23,4	26,3	29,9	8,9
Sabiedriskie pakalpojumi	19,5	16,5	4,7	-10,9	14,7	15,2	16,5	27,3
Kopā	15,6	7,5	-15,6	-37,4	100	100	100	100

* novērtēts pēc ceturkšņu datiem

Ekonomiskajai krīzei padziļinoties, 2009. gadā investēšanas aktivitātes turpina samazināties visās nozarēs. Šī gada trijos ceturkšņos investīcijas preču ražošanas sfērā samazinājās par 36,2% un pakalpojumu sfērā – par 34,2% attiecībā pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu.

Apstrādes rūpniecībā kopš Latvijas iestāšanās ES gada investīciju apjomi ir palielinājušies gandrīz divas reizes. 2008. gadā investīciju apjomu samazinājums apstrādes rūpniecībā bija salīdzinoši neliels – par 9,7%,

ko lielā mērā noteica investīciju pieaugums pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanā, kas daļēji kompensēja investīciju samazinājumu pārtikas rūpniecībā, kokapstrādē un citās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs.

Jāatzīmē, ka jau kopš 2006. gada samazinās investīcijas tādās nozarēs kā pārtikas rūpniecība, elektrisko un optisko iekārtu ražošana un transporta līdzekļu ražošana. Šādas tendences zināmā mērā var iecienāt par šo nozaru konkurētspējas mazināšanos.

3.4. tabula

Investīciju dinamika un struktūra apstrādes rūpniecībā
(procentos)

	Pieauguma tempi				Struktūra			
	2004-2007 (vidēji gadā)	2007	2008*	2009 9 mēn.*	2004-2007 (vidēji gadā)	2007	2008*	2009 9 mēn.*
Pārtikas rūpniecība	-1,8	-37,0	-9,0	-59,2	21,8	13,7	17,9	18,3
Vieglā rūpniecība	-13,3	-3,5	-56,5	-32,1	2,7	2,1	1,5	3,7
Kokapstrāde	18,2	19,1	-22,5	-78,4	26,4	28,3	19,4	7,1
Papīra ražošana un izdevējdarbība	20,2	4,9	-46,5	-81,7	7,2	7,3	4,9	1,4
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	24,3	1,1	-21,7	-43,2	7,6	8,2	10,3	21,1
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana	79,0	63,8	62,9	146,0	14,4	21,6	31,4	39,7
Metāli un metālizstrādājumu ražošana	20,5	46,4	9,7	-64,1	7,1	7,8	6,8	4,4
Mašīnu un iekārtu ražošana	9,0	31,0	-36,4	-68,1	2,1	1,8	1,9	0,8
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	7,1	-15,7	-2,6	-72,9	2,5	1,9	2,2	0,9
Transporta līdzekļu ražošana	25,0	5,9	-26,0	-51,8	2,3	2,0	1,5	1,1
Pārējās rūpniecības nozares	20,9	-6,1	-72,0	-57,5	5,8	5,3	2,1	1,7

* novērtēts pēc ceturkšņu datiem

Savukārt vieglajai rūpniecībai investīciju apjomi ir samazinājušies jau kopš 2003. gada. 2003. gadā investīcijas vieglajā rūpniecībā veidoja 7,1% no kopējā investīciju apjoma apstrādes rūpniecībā, 2007. gadā – tikai 2,1%. 2008. gadā investīcijas šajā nozarē samazinājās par 56,5%, bet 2009. gada trijos ceturkšņos – par 32,1%. Šāda investīciju dinamika liecina par vieglās rūpniecības konkurētspējas būtisku samazināšanos.

Kopš 2004. gada pozitīva investīciju dinamika saglabājas kokapstrādes un būvmateriālu ražošanas rūpniecības nozarēs. Turklāt laika posmā no 2006. – 2007. gadam ikgadējie investīciju pieauguma tempi, salīdzinot ar iepriekšējiem diviem gadiem, bija straujāki. 2007. gadā investīciju apjoms šajās nozarēs veidoja 58,1% no kopējā investīciju apjoma. Tāpat kā citās nozarēs, arī kokapstrādes nozarē 2008. gadā investīciju apjomi ir samazinājušies. Bet būvmateriālu ražošanas nozarē investīcijas pieauga.

Tuvākajā nākotnē negatīvā investīciju dinamika visdrīzāk saglabāsies, pakāpeniski mazinoties investēšanas apjomu krituma tempiem. Investēšanas procesus Latvijā, kā arī citās finanšu krīzes skartās valstīs lielā mērā noteiks finanšu resursu pieejamība, kopējā pieprasījuma palielināšanās un uzņēmējdarbības veicināšanas valsts atbalsta pasākumu īstenošana.

3.1.4. Eksports un imports

Preču eksports un imports

2008. gada pēdējā ceturksnī eksporta apjomi sāka ievērojami sarukt. Samazinājums turpinājās 2009. gada 1. ceturksnī, bet gada 2. ceturksnī situācija stabilizējās un preču eksports pat sāka palielināties.

Tomēr kopumā janvārī–novembrī preču eksports ir ievērojami mazāks nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā (faktiskajās cenās par 21,6%, salīdzināmajās cenās 2009. gada janvārī–septembrī – par 16,2%) (skatīt 3.5. attēlu).

Savukārt preču imports sāka samazināties jau 2007. gada otrajā pusē, kritoties iekšējam pieprasījumam. Importa samazinājums bija būtiskāks nekā eksporta un turpinājās līdz 2009. gada 2. ceturksnim.

Kopumā 2009. gada janvārī–novembrī imports faktiskajās cenās bija par 39,6% mazāks nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā (salīdzināmās cenās – par 38%).

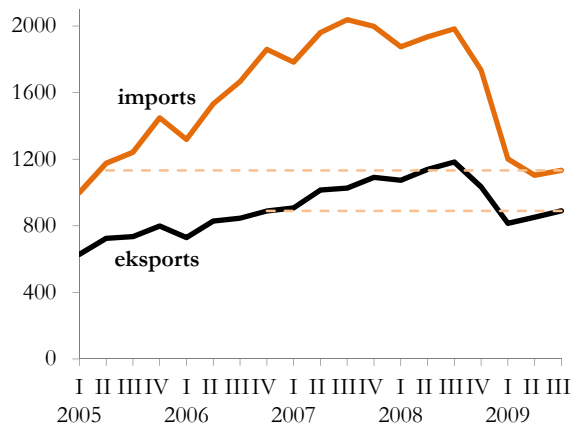
Kā redzams 3.5. attēlā, eksporta un importa apjomi ir tuvinājušies, pateicoties galvenokārt straujam importa samazinājumam. Vēl pirms 2 gadiem eksports sastādīja 52% no importa kopējā apjoma, 2009. gada novembrī tas jau ir pieaudzis līdz 83 procentiem.

2009. gadā tirdzniecības nosacījumu izmaiņas **preču eksportu** ietekmēja nelabvēlīgi, eksporta cenas samazinājās straujāk nekā importa cenas.

Visbūtiskākais eksporta vienības vērtības kritums 2009. gadā bija kokam un koka izstrādājumiem un metāliem un metāla izstrādājumiem.

3.4. attēls

Latvijas preču eksports un imports pa ceturkšņiem
(milj. latu)

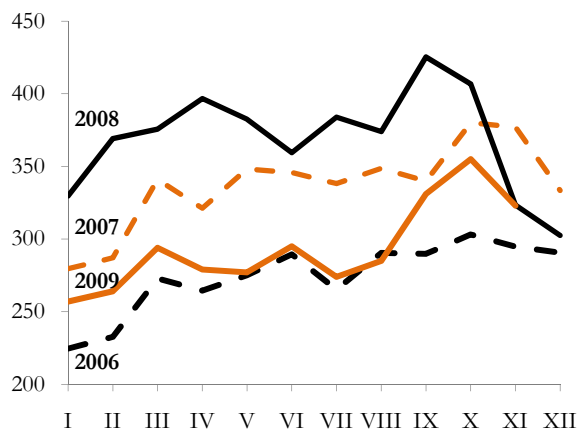

Preču eksports saruka visās preču grupās – mērenāk tādās grupās kā lauksaimniecības un pārtikas produkti, kā arī mašīnbūves produkcija, savukārt lielāki eksporta kritumi bija vērojami metālapstrādes produktiem un koksnei un tās izstrādājumiem.

Kā redzams 3.5. attēlā, 2009. gadā pa mēnešiem eksports ir stabilizējies, septembrī–novembrī tas pat ir ievērojami pieaudzis, salīdzinot ar 2009. gada vidējo līmeni. Lielāko ieguldījumu šajā pieaugumā ir devis lauksaimniecības produktu eksports (precīzāk – graudaugu), kā arī metālu un to izstrādājumu un mehānismu eksporta pieaugums. Paredzams, ka arī turpmākajos mēnešos eksportu labvēlīgi varētu ietekmēt ārējā pieprasījuma palielināšanās, kas saistīta ar globālās izaugsmes atjaunošanos.

3.5. attēls

Latvijas preču eksporta dinamika pa mēnešiem
(milj. latu)

3.5. tabula

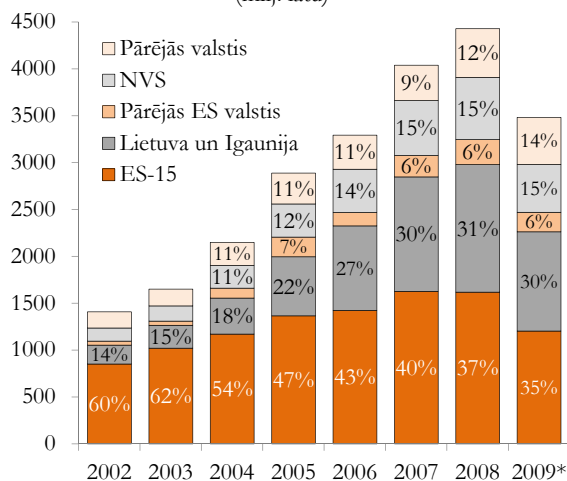
Latvijas preču eksports pa galvenajām preču grupām
(%, faktiskajās FOB cenās)

	2008	2009. gada janvāris-novembris		
	struktūra	pieaugums pret iepriekšējo gadu	pieaugums pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	ieguldījums apjomu izmaiņās
Kopā	100	9,6	-21,6	-21,6
tai skaitā:				
koksne un tās izstrādājumi	16,6	-19,1	-23,7	-4,0
metāli un to izstrādājumi	16,7	25,3	-41,4	-7,1
vieglās rūpniecības preces	6,1	-8,5	-26,1	-1,6
lauksaimniecības un pārtikas produkti	16,9	29,0	-10,5	-1,7
ķīmiskās rūpniecības, tās saskarnozaru produkcija un plastmasas	11,2	18,5	-18,9	-2,1
mašīnbūves produkcija	12,5	24,7	-12,2	-1,5
minerālie produkti	4,2	11,2	3,1	0,1
transporta līdzekļi	7,4	16,0	-26,1	-2,0
pārējās preces	8,4	5,2	-20,8	-1,8

Eksports uz ES valstīm 2009. gada janvārī-novembrī samazinājās par 23,6% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu. Ņemot vērā ES valstu lielo īpatsvaru Latvijas eksportā, šo valstu grupa visbūtiskāk ietekmēja kopējo Latvijas eksporta kritumu.

3.6. attēls

Latvijas eksporta struktūra pa valstu grupām
(milj. latu)

* EM novērtējums

Līdzīgi kā kopējā Latvijas eksportā arī uz ES valstīm lielākie eksporta samazinājumi bija vērojami metālapstrādes produktiem un koksnei un tās izstrādājumiem, kas kopā veidoja aptuveni pusi no kopējā eksporta samazinājuma uz ES valstīm. Savukārt mērenāk samazinājās mašīnbūves un lauksaimniecības un pārtikas produktu eksports.

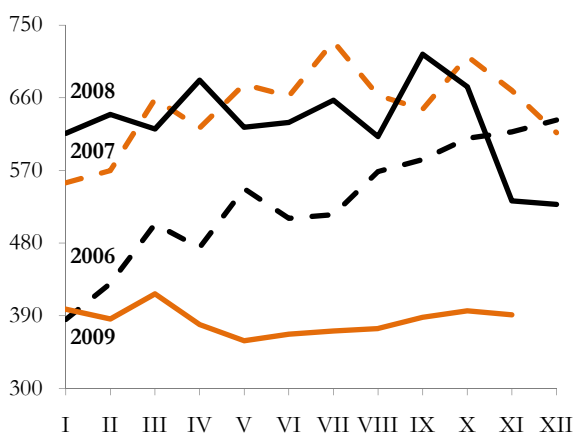
Šajā periodā eksports ievērojami samazinājās arī uz NVS valstīm, visbūtiskāk – mašīnbūves un lauksaimniecības un pārtikas produktu grupās. Kopējā eksportā uz NVS valstīm šis samazinājums sastādīja gandrīz 40%. Mērenāk saruka ķīmiskās rūpniecības preču eksports.

2009. gada janvārī-novembrī **preču imports** samazinājās visās preču grupās, lielākās no tām – mašīnbūves un transporta līdzekļu grupas (lielākoties no ES dalībvalstīm), kā arī metāli un to izstrādājumi, kas kopā sastādīja vairāk nekā pusi no visa importa samazinājuma. Mērenāk samazinājās lauksaimniecības un pārtikas produktu imports.

Imports no ES valstīm ir sarucis nedaudz straujāk nekā kopējais Latvijas imports, nedaudz mērenāk imports no NVS valstīm.

3.7. attēls

Latvijas preču importa dinamika pa mēnešiem
(milj. latu)

3.6. tabula

Latvijas preču imports pa galvenajām preču grupām
(%, faktiskajās CIF cenās)

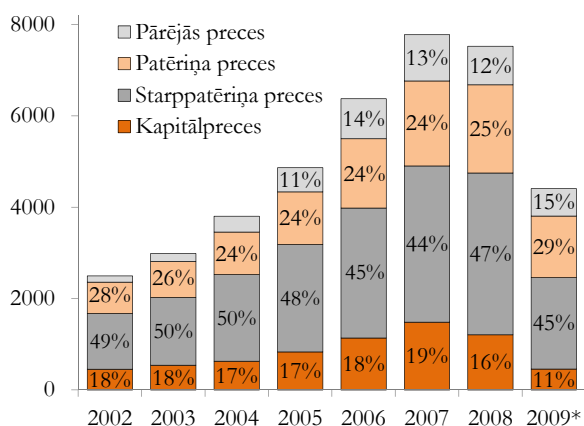
	2008		2009. gada janvāris-novembris	
	struktūra	pieaugums pret iepriekšējo gadu	pieaugums pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	ieguldījums apjomu izmaiņās
Kopā	100	-3,2	-39,6	-39,6
tai skaitā:				
koksne un tās izstrādājumi	1,9	-46,7	-54,8	-1,0
metāli un to izstrādājumi	10,3	3,7	-52,6	-5,5
vieglās rūpniecības preces	5,2	-8,8	-29,6	-1,6
lauksaimniecības un pārtikas produkti	13,7	18,4	-18,5	-2,5
ķīmiskās rūpniecības, tās saskarnozaru produkcija un plastmasas	14,5	8,5	-28,8	-4,2
mašīnbūves produkcija	18,3	-15,1	-48,4	-8,8
minerālie produkti	15,6	30,9	-32,7	-5,1
transporta līdzekļi	10,7	-28,9	-63,9	-7,0
pārējās preces	9,8	-8,5	-40,9	-4,0

Pēdējā gada laikā ir ievērojami samazinājusies kapitālpreču importa daļa, kas ir saistīts ar investīciju samazināšanos. Nedaudz ir samazinājusies arī starppatēriņa preču importa daļa, atbilstoši ir pieaugusi patēriņa preču daļa (skatīt 3.8. attēlu).

3.8. attēls

Imports pēc plašo ekonomisko kategoriju klasifikācijas

(saistībā ar nacionālo kontu pamatiedaļām, faktiskajās CIF cenās, milj. latu)

* EM novērtējums

Latvijas lielākie tirdzniecības partneri 2009. gada janvārī-novembrī bija Lietuva – 16,6% no kopējā ārējās tirdzniecības apgrozījuma, Igaunija – 10,4%, Vācija – 10,4%, Krievija – 10%, Polija – 6,4%, kā arī Zviedrija – 4,7 procenti.

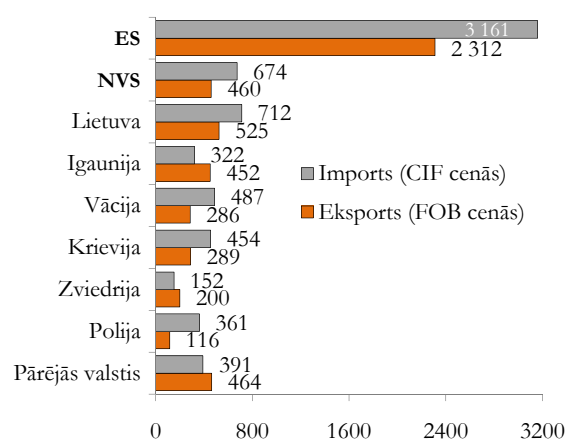
Galvenās Latvijas ārējās tirdzniecības partnervalstis ir **Lietuva** un **Igaunija**. Pēdējo gadu laikā šo valstu īpatsvars kopējā ārējā tirdzniecībā arvien pieaug. Tāpat

straujas tirdzniecības pieauguma laikā bija vērojama izteikta tirdzniecības bilances pasliktināšanās ar abām Baltijas valstīm, taču, sākot ar 2008. gada otro pusi, kad kopējie importa apjomi sāka sarukt, ārējās tirdzniecības bilance ar Lietuvu un Igauniju sāka uzlaboties (skatīt 3.10. attēlu).

3.9. attēls

Latvijas ārējās tirdzniecības apgrozījums*
2009. gada janvārī-novembrī

(milj. latu)

* ar valstīm, kurām ārējās tirdzniecības apgrozījums ar Latviju kopējā īpatsvarā nav mazāks par 4%.

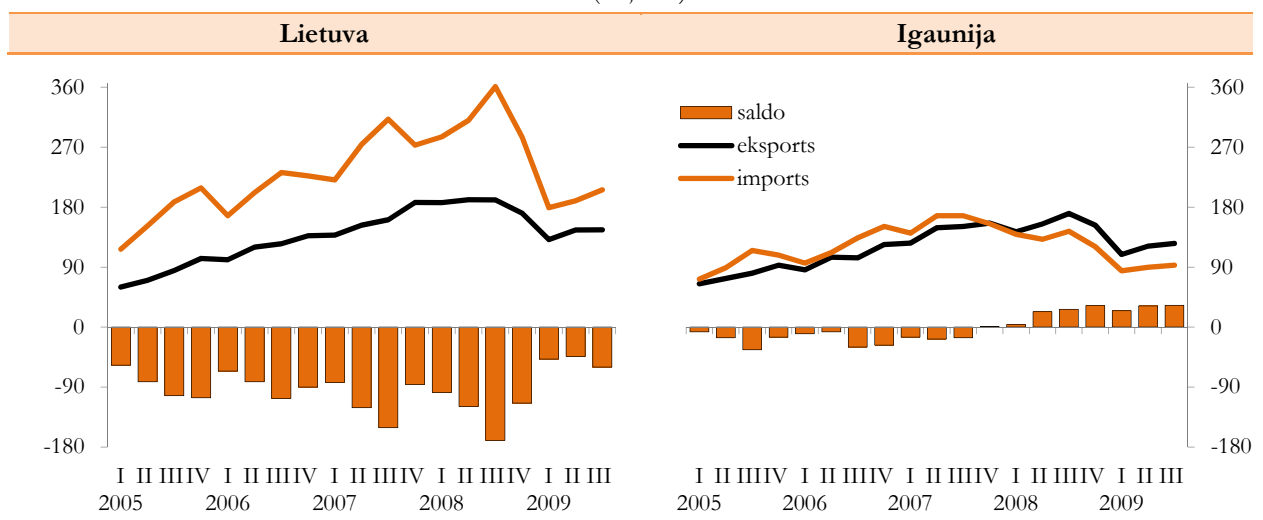
Kā redzams 3.10. attēlā, ārējās tirdzniecības bilance ar Igauniju pēdējos ceturkšņos ir pozitīva, toties ar Lietuvu tā joprojām saglabājas negatīva. 2009. gada janvārī-novembrī imports no Lietuvas pārsniedza eksportu par 36%, turpretī uz Igauniju eksports pārsniedza importu par 41%, tomēr jāatzīmē, ka kopējā tirdzniecība ar Igauniju ir mazāka nekā ar

Lietuvu. Uz Igauniju un Lietuvu galvenokārt tiek eksportētas lauksaimniecības un pārtikas preces, mašīnbūves produkcija, kā arī ķīmiskās rūpniecības produkcija. Importā no Lietuvas un Igaunijas lielākais

īpatsvars ir lauksaimniecības un pārtikas precēm, minerālajiem produktiem, kā arī ķīmiskās rūpniecības precēm.

3.10. attēls

Latvijas ārējās tirdzniecības apgrozījums ar Lietuvu un Igauniju pa ceturkšņiem
(milj. latu)

Pakalpojumu eksports un imports

Aptuveni 80% no negatīvās preču tirdzniecības bilances 2009. gada janvārī-septembrī nosedza pozitīvais pakalpojumu saldo. Pakalpojumu importam

samazinoties straujāk nekā eksportam, pakalpojumu saldo ir ievērojami uzlabojies (gandrīz par 1/3 daļu).

3.7. tabula

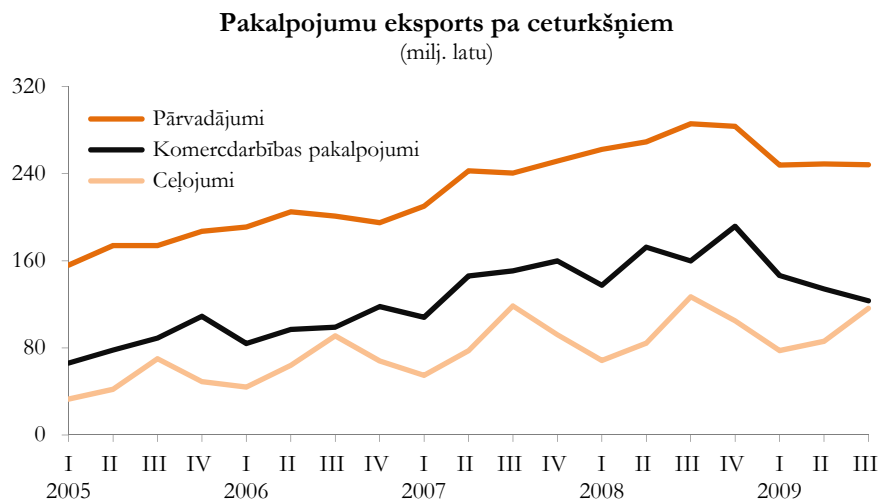
Pakalpojumu eksports un imports
(procentos)

	2008				2009. gada janvāris-septembris			
	struktūra		izmaiņas pret iepriekšējo gadu		struktūra		izmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	
	eksports	imports	eksports	imports	eksports	imports	eksports	imports
Pakalpojumi – pavisam	100	100	16,0	10,6	100	100	-9,5	-26,4
tai skaitā:								
Pārvadājumi	50,8	25,5	17,1	-3,2	51,5	26,6	-8,8	-35,4
– jūras transports	17,2	5,8	3,3	-8,4	18,5	5,8	0,3	-38,0
– gaisa transports	8,0	8,4	25,1	-4,0	8,4	8,7	-8,0	-27,4
– pārējais transports	25,6	11,4	25,9	0,2	24,7	12,1	-14,9	-40,0
Ceļojumi	17,6	35,7	12,1	15,1	19,4	35,8	0,1	-22,1
Komerccarbības pakalpojumi	30,4	36,9	17,1	17,0	27,9	35,7	-16,0	-23,8
Pārējie pakalpojumi	1,2	1,9	4,9	24,6	1,1	1,8	-16,2	-30,7

Nedaudz vairāk par pusi no pakalpojumu eksporta joprojām sastāda ar tranzītpārvadājumiem gūtie ienākumi. Lai gan 2009. gada janvārī-septembrī ir samazinājušies ienākumi no pārvadājumiem, īpaši autotransportam, tomēr šis samazinājums ir mazāks

nekā pakalpojumu nozarei kopā. Nedaudz ir pieauguši ienākumi no Latvijā iebraukušajiem tūristiem, savukārt ievērojami sarucis komercdarbības pakalpojumu eksports.

3.11. attēls

3.2. Nozaru ieguldījums

3.2.1. Tautsaimniecības struktūra

Iepriekšējo gadu straujā izaugsme, kas galvenokārt balstījās uz iekšējā pieprasījuma stimuliem, tautsaimniecības struktūru mainīja par labu pakalpojumu nozarēm, jo to izaugsme bija krietni straujāka nekā preču ražošanas nozaru attīstība.

Pakalpojumu nozaru īpatsvars pievienotajā vērtībā ir palielinājies līdz 74,3% 2008. gadā pretstatā 71,8% 2000. gadā. Tautsaimniecības struktūra pēc nodarbi-

nātības ievērojami atšķiras no tās, kāda tā ir pēc pievienotās vērtības, izteikti atšķirīgo produktivitātes līmeņu dēļ dažādās tautsaimniecības nozarēs.

Pēc iestāšanās ES (2004-2007) pusi no pieauguma nodrošināja tirdzniecības nozares (vairum- un mazumtirdzniecība) un citu komercpakalpojumu izaugsme. Apstrādes rūpniecības ieguldījums bija krietni mazāks un atpalika arī no būvniecības un transporta un sakaru nozares devuma izaugsme.

3.8. tabula

Tautsaimniecības struktūra
(procentos)

	Pēc pievienotās vērtības		Pēc nodarbināto skaita	
	2000	2008	2000	2008
Primārās nozares	4,8	3,5	14,5	8,2
Apstrādes rūpniecība	13,7	10,5	17,9	15,2
Elektroenerģija, gāze un ūdens apgāde	3,6	2,8	1,9	1,9
Būvniecība	6,1	8,9	5,9	11,2
Tirdzniecība, viesnīcas un restorāni	17,9	18,9	17,7	19,6
Transports un sakari	14,0	10,7	8,3	9,4
Citi komercpakalpojumi	23,0	28,6	12,4	15,4
Sabiedriskie pakalpojumi	16,9	16,1	21,4	19,1
Kopā	100	100	100	100

Latvijā izveidojās izteikti zems apstrādes rūpniecības īpatsvars tautsaimniecībā, krietni atpaliekot no ES vidējā līmeņa šajā jomā, – zemāks rūpniecības īpatsvars IKP ir tikai tādās ES dalībvalstīs kā Kipra un Luksemburga, kuru tautsaimniecībā ir liels eksportē-

jamo pakalpojumu īpatsvars. Izveidojusies tautsaimniecības struktūras asimetrija nevar nodrošināt stabili izaugsmi un sevišķi bīstama tā ir apstākļos, ja mainās kapitāla plūsmas, kā tas notika pašreizējā finanšu krīzē.

3.9. tabula

IKP dinamika
(procentos)

	Pieauguma tempi			Ieguldījums pieaugumā		
	2004-2007 (vidēji gadā)	2008	2009. gada 3 ceturkšņi	2004-2007 (vidēji gadā)	2008	2009. gada 3 ceturkšņi
Primārās nozares	5,1	0,0	-4,1	0,2	-0,1	-0,2
Apstrādes rūpniecība	4,8	-6,5	-22,5	0,7	-0,9	-2,8
Elektroenerģija, gāze un ūdens apgāde	3,6	-2,4	-11,2	0,1	-0,1	-0,3
Būvniecība	16,5	-2,6	-31,8	1,2	-0,4	-2,8
Tirdzniecība, viesnīcas un restorāni	15,4	-8,4	-28,4	3,4	-2,4	-6,9
Transports un sakari	9,1	1,1	-16,3	1,3	-0,1	-2,6
Citi komercpakalpojumi	12,2	-0,2	-5,3	3,0	-0,5	-1,8
Sabiedriskie pakalpojumi	4,0	0,7	-7,8	0,6	-0,1	-1,1
IKP	10,4	-4,6	-18,6	10,4	-4,6	-18,6

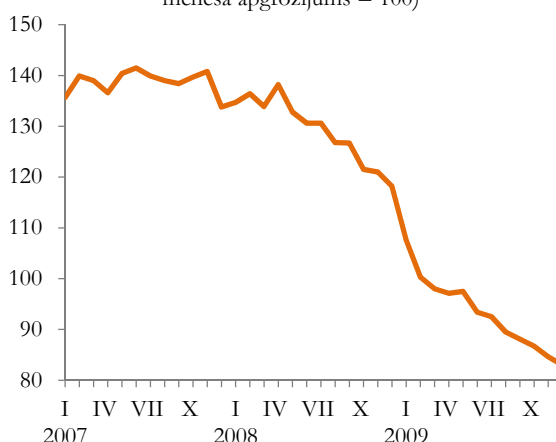
Samazinoties ārējam finansējumam, būtiski samazinājās iekšējais pieprasījums, kas tiešā veidā atsaucās uz nozaru ekonomiskām aktivitātēm. Īpaši strauji saruka mazumtirdzniecība, aktivitātes nekustamā īpašuma tirgū un būvniecības produkcijas izlaide.

Būtiskāk ir samazinājušies pakalpojumi, kas saistīti ar iekšējo pieprasījumu, bet transporta tranzītpakalpojumi, piemēram dzelzceļa pārvadājumi un kravu apgrozība ostās ir samazinājusies pavisam nedaudz.

Visbūtiskāk 2009. gadā IKP samazinājumu gada trijos ceturkšņos noteica tirdzniecības pakalpojumu samazinājums, kas IKP samazināja par 7%, t.i. vairāk nekā trešdaļu no kopējā IKP samazinājuma. Būvniecības izlaides samazinājums, kas notika vēl straujākos tempos nekā tirdzniecības pakalpojumu kritums, samazināja tautsaimniecības kopējo izlaidi par 2,9%, jo šīs nozares īpatsvars IKP ir krietni zemāks.

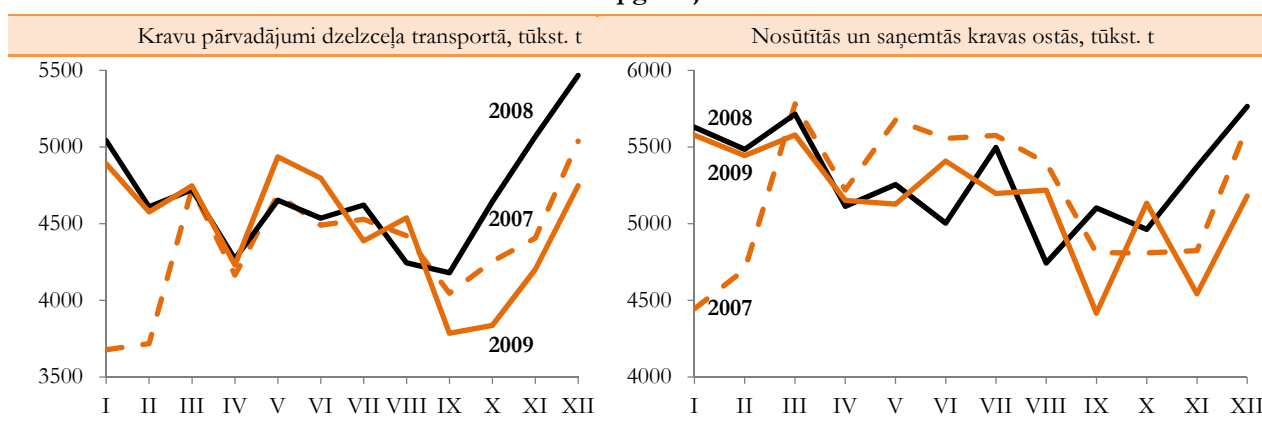
3.12. attēls

Mazumtirdzniecības apgrozījums
(sezonāli izlīdzināts, 2005. gada vidējais
mēneša apgrozījums = 100)

3.13. attēls

Kravu apgrozījums

Savukārt apstrādes rūpniecības izlaides apjomu samazinājums aizsākās jau agrāk – 2007. gadā, ko noteica Latvijas rūpniecības pakāpenisks konkurētspējas samazinājums saistībā ar augsto inflāciju un darbaspēka izmaksu strauju palielināšanos.

Savukārt 2008. gadā rūpniecību nelabvēlīgi ietekmēja iekšējā pieprasījuma samazinājums un 2008. gada otrajā pusē un 2009. gadā – arī būtisks ārējā pieprasījuma samazinājums, īpaši Lietuvā un citās ES valstīs.

3.2.2. Apstrādes rūpniecība

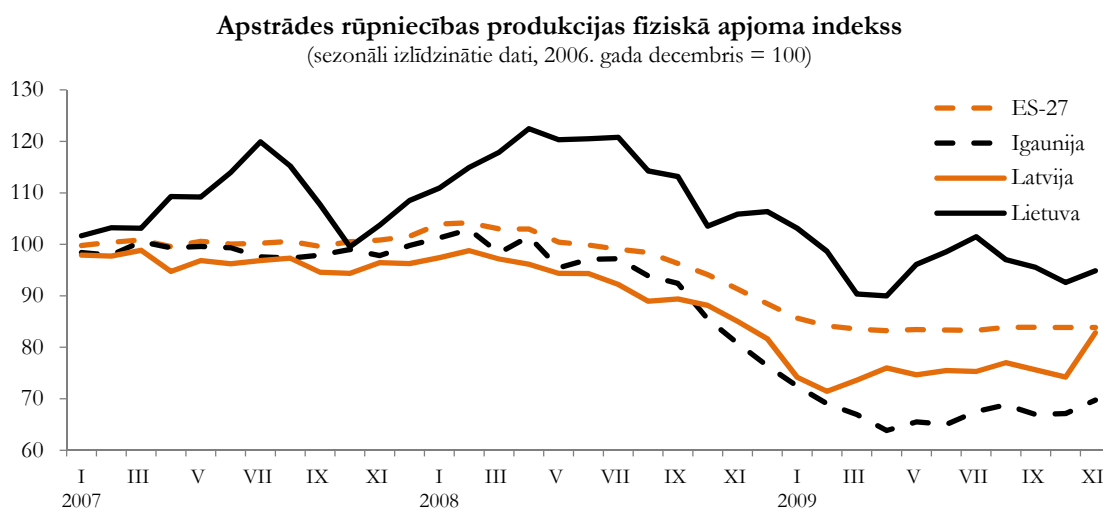
Gan Latvijā, gan Eiropā kopumā 2009. gadā apstrādes rūpniecībā bija vērojams straujākais izlaides kritums pēdējo gadu laikā.

Eiropā apstrādes rūpniecības ražošanas apjomi no augstākā punkta, kas tika sasniegts 2007. gadā, atsevišķās nozarēs sarukuši līdz pat 1998. gada līmenim. Tomēr ekonomikas lejupslīde nav vienlīdz smagi skārusi visas nozares. Lielākie ražošanas apjomu kritumi bija vērojami mašīnu un iekārtu, metālu un metāla izstrādājumu, transportlīdzekļu, kā arī elektrisko un optisko iekārtu ražošanā. Turpretim izlaide ķīmiskās rūpniecības un pārtikas ražošanas

nozārēs palika relatīvi stabila. Jāatzīmē, ka apstrādes rūpniecība ir cietusi daudz smagāk nekā vairums citu, īpaši pakalpojumu nozaru, piemēram, finanšu starpniecība, operācijas ar nekustamajiem īpašumiem u.c.

Jāatzīmē, ka pēdējos mēnešos relatīvi stabili pieaug jauno pasūtījumu apjomi apstrādes rūpniecībā un uzlabojas konfidences rādītāji. Tas liecina par zināmām nozares atveseļošanas pazīmēm. Tomēr, raugoties nākotnē, joprojām pastāv risks, ka stabili apstrādes rūpniecības izaugsmi kavēs ierobežota piekļuve naudas resursiem – īstermiņa finansējumam, tajā skaitā eksporta kredītiem, kā arī vērienīgu investīciju plānu realizēšanai vidējā termiņā.

3.14. attēls

2009. gadā Latvijā liela ietekme uz apstrādes rūpniecību bija straujam ārējā pieprasījuma samazinājumam. Tāpat turpina kristies arī iekšējais

pieprasījums, kas bija galvenais izlaides samazinājuma iemesls 2008. gadā, kad gada laikā nozares ražošanas apjomi saruka par 4,7 procentiem.

3.10. tabula

Apstrādes rūpniecības* ražošanas apjomu izmaiņas
(procentos pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu)

	2006	2007	2008	2009 I-XI
Apstrādes rūpniecība – pavisam	6,4	0,3	-4,7	-19,2
Pārtikas rūpniecība	6,0	1,3	-5,3	-16,8
Vieglā rūpniecība	4,2	0,4	-10,8	-38,7
Kokapstrāde	-2,7	-6,0	-12,1	0,1
Papīra ražošana un poligrāfija	7,7	0,2	-4,2	-17,1
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	20,3	3,1	-2,6	-19,7
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana	10,0	-17,1	-5,6	-34,2
Metālu un metālu izstrādājumu ražošana	11,3	11,5	1,8	-24,3
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	16,4	3,8	4,5	-29,4
Mašīnu un iekārtu ražošana	16,2	5,0	12,2	-50,1
Transporta līdzekļu ražošana	14,9	10,7	8,1	-50,2
Pārējās rūpniecības nozares	1,6	3,0	-8,0	-18,6

* pēc NACE 2. klasifikācijas

Apstrādes rūpniecībā 2009. gada janvārī–novembrī izlaide ir samazinājusies par 19,2%, salīdzinot ar iepriekšējā gada 11 mēnešiem. Straujākais saražotās produkcijas apjoma samazinājums bija vērojams 2008. gada nogalē un 2009. gada sākumā. Kopš 2008. gada novembra ražošanas apjomi saruka par vairāk nekā 3% ik mēnesi, bet 2009. gada janvārī, salīdzinot ar iepriekšējo mēnesi, ražošanas apjomi apstrādes rūpniecībā saruka par 9,1% (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem). Tā galvenais iemesls bija ne tikai vājais iekšzemes pieprasījums, bet arī recesija galvenajās tirdzniecības partnervalstīs. Uzlabojoties situācijai ārējos tirgos, 2009. gada vidū nozarē bija vērojamas zināmas stabilizācijas pazīmes, bet, sākot no augusta, ražošanas apjomi, salīdzinot ar iepriekšējo mēnesi, pakāpeniski palielinās, turklāt novembrī, salīdzinot ar oktobri, nozares izlaide pieauga par 11,6% (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem) un līdz ar to apstrādes rūpniecības nozares izlaide bija tikai par 1,5% mazāka nekā 2008. gada novembrī.

Apstrādes rūpniecības apakšnozarēs 2009. gada vienpadsmit mēnešos salīdzinājumā ar 2008. gada janvārī–novembrī vairāk nekā par pusi ir samazinājušies mašīnu un iekārtu, kā arī transportlīdzekļu ražošanas apjomi. Par trešdaļu ir sarukuši vieglās rūpniecības, nemetālisko minerālu izstrādājumu, kā arī elektrisko un optisko iekārtu ražošanas apjomi. Vienīgi kokapstrādes nozarē gada vienpadsmit mēnešos ražošanas apjomi ir pieauguši (par 0,1%, salīdzinot ar 2008. gada janvārī–novembrī).

Apstrādes rūpniecības produkcijas realizācija faktiskajās cenās 2009. gada janvārī–novembrī ir par 27,5% mazāka nekā 2008. gada vienpadsmit mēnešos. Realizācijas ieņēmumu straujo kritumu nosaka ne tikai ražošanas apjoma sašaurināšanās, bet arī ražotāju cenu samazināšanās vietējā un ārējos tirgos.

2009. gadā, turpinot sarukt iekšzemes pieprasījumam, strauji samazinās produkcijas realizācija vietējā tirgū. 2009. gada janvārī–novembrī ieņēmumi no realizētās produkcijas bija par 31,4% mazāki nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā.

3.11. tabula

Apstrādes rūpniecības struktūra 2009. gadā*
(procentos)

	Pēc pievienotās vērtības	Pēc strādājošo skaita	Eksporta īpatsvars nozares realizācijā
Apstrādes rūpniecība – pavisam	100	100	53,9
Pārtikas rūpniecība	24,2	25,1	23,8
Vieglā rūpniecība	5,2	11,9	81,4
Kokapstrāde	18,3	16,5	72,6
Papīra ražošana un poligrāfija	8,6	6,3	46,1
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	9,3	5,6	73,3
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana	6,0	3,8	32,1
Metālu un metālu izstrādājumu ražošana	10,3	11,2	71,9
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	6,7	5,4	81,8
Mašīnu un iekārtu ražošana	2,3	2,6	86,4
Transporta līdzekļu ražošana	3,8	3,2	86,6
Pārējās rūpniecības nozares	5,3	8,3	48,9

* EM novērtējums

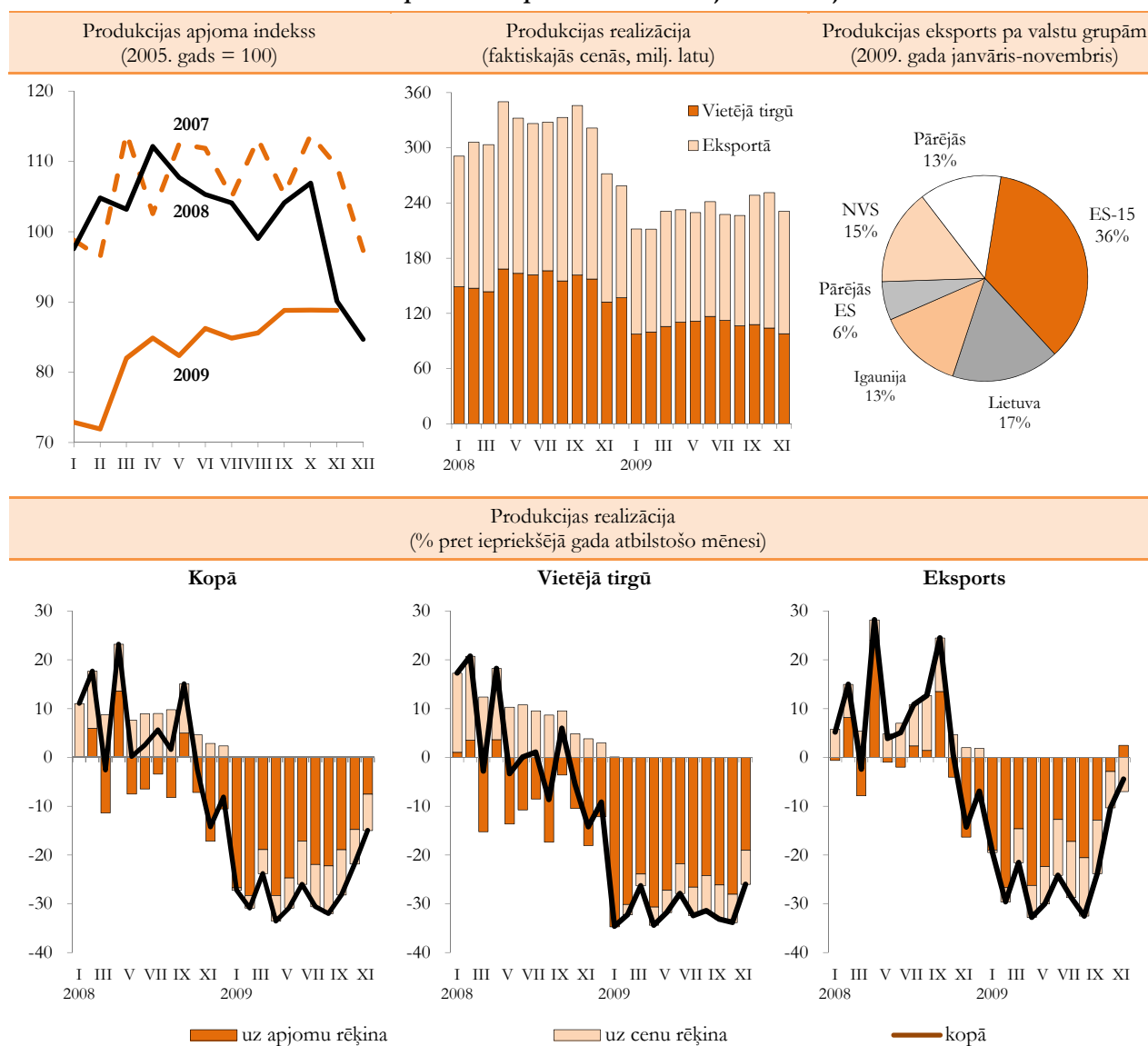
Produkcijas realizācija gan vietējā tirgū, gan eksportā 2009. gada janvārī–novembrī, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, ir samazinājusies visās apstrādes rūpniecības nozarēs.

Norises globālajos finanšu tirgos ir skārušas arī Latvijas galveno eksporta partnervalstu izaugsmi – Lietuvu, Igauniju, ES un Krieviju, tādēļ, neraugoties uz pozitīvām eksporta pieauguma tendencēm atsevišķos mēnešos, 2009. gada janvārī–novembrī ražotās produkcijas realizācija eksporta tirgos ir samazinājusies par 23,9%, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu. Tomēr, ņemot vērā pakāpenisku ekonomiskās situācijas uzlabošanos tirdzniecības

partnervalstīs, Latvijas rūpniecības produkcijas realizācijā aizvien pieaug eksportētās produkcijas īpatsvars. Pēdējos mēnešos palielinās arī ražotāju cenas eksportētajai produkcijai, un arī turpmāk realizācijas ieņēmumu paaugstināšanas iespējas galvenokārt būs saistītas ar ārējiem tirgiem. Jāatzīmē, ka valūtas devalvācija mūsu tirdzniecības partnervalstīs mazina konkurētspēju, nodokļu izmaiņas palielina ražošanas izmaksas. Tāpat pasliktinās eksporta iespējas uz NVS valstīm, jo tās izstrādā un ievieš pasākumus vietējo ražotāju aizsardzībai. Nozīmīgi ražošanu ierobežojoši faktori ir arī apgrozāmo līdzekļu, kredītresursu un eksporta garantiju trūkums.

3.15. attēls

Apstrādes rūpniecību raksturojošie rādītāji

Iekšējam pieprasījumam samazinoties straujāk nekā ārējam pieprasījumam, par gandrīz 3 procentpunktiem ir pieaudzis eksporta īpatsvars nozares realizācijā. 2009. gada vienpadsmit mēnešos tas bija 53,9% no kopējās nozares realizācijas.

Apstrādes rūpniecības eksporta struktūra pēdējos gados būtībā nemainās. Gandrīz 75% produkcijas eksporta ir saistīti ar ES valstu tirgiem, no tā nedaudz vairāk nekā puse – ar ES-15 valstīm un 30% – ar Lietuvu un Igauniju. 2009. gada 11 mēnešos uz NVS valstīm tika eksportēti 15% no saražotās produkcijas.

Vidējais apstrādes rūpniecības ražotāju cenu pieauguma temps 2008. gadā bija 8,3%, turpretim 2009. gada novembrī, salīdzinot ar iepriekšējā gada

novembri, cenas bija par 7,7% zemākas. Ražotāju cenu samazinājums aizsākās 2008. gada vidū, turklāt eksportētās produkcijas cenas samazinājās straujāk. Kopš 2009. gada jūlija ražotāju cenas stabilizējās, un atsevišķos mēnešos bija vērojams pat to neliels pieaugums, tomēr novembrī, salīdzinot ar oktobri, ražotāju cenas gan eksportētajai, gan vietējā tirgū realizētajai produkcijai samazinājās.

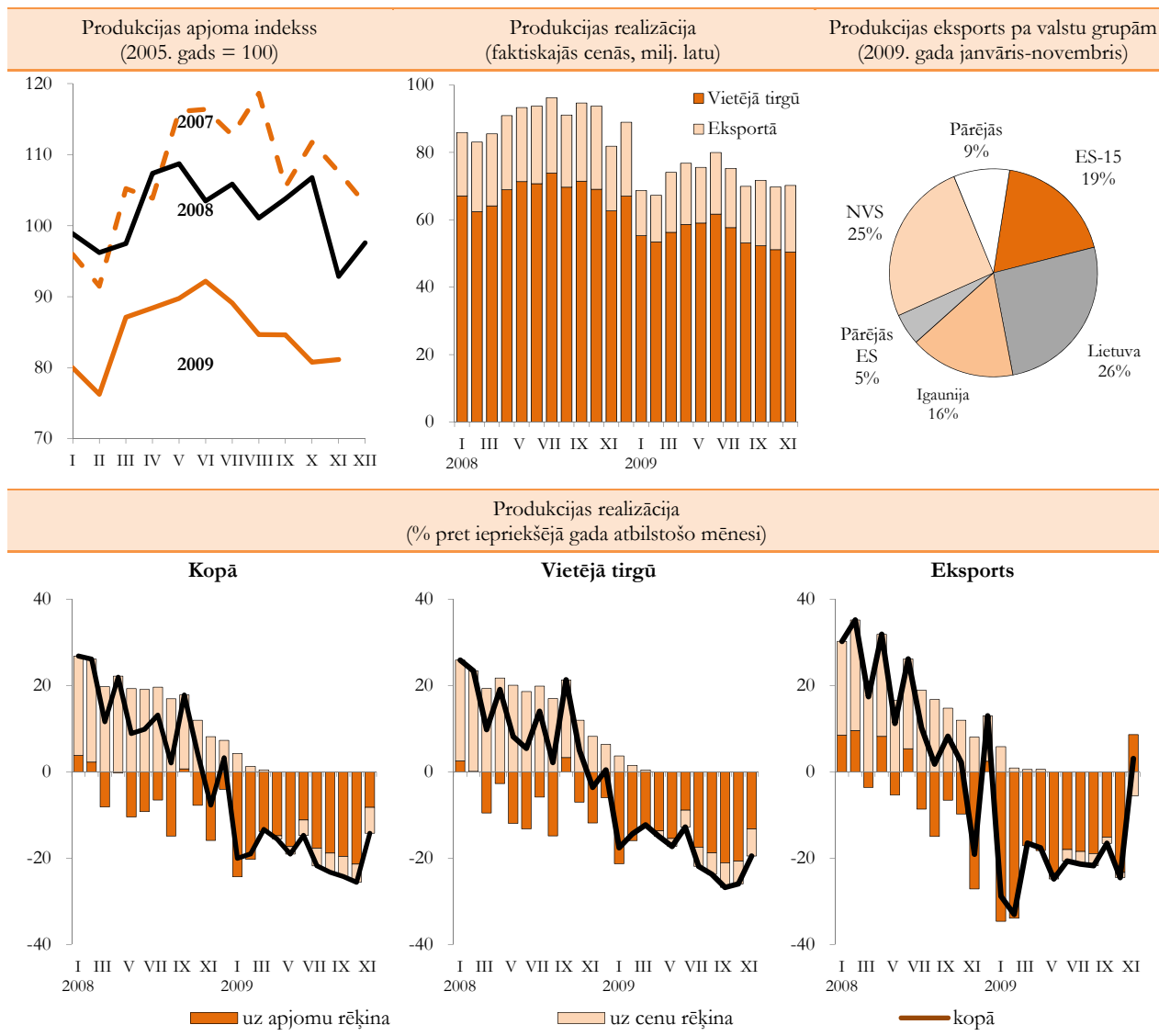
2009. gadā kopējo ražotāju cenu līmeni visvairāk pazemināja cenu kritums metālu ražošanā, kokapstrādē un pārtikas rūpniecībā. Lai gan, samazinoties cenām, palielinās Latvijas ražotāju konkurētspēja, tomēr pašreizējā ražotāju cenu deflācija jāvērtē negatīvi, jo tas neveicina ekonomisko aktivitāšu palielināšanos.

Pārtikas rūpniecība 2009. gadā veidoja aptuveni 25% no apstrādes rūpniecības pievienotās vērtības. 2009. gada janvārī-novembrī nozares izlaide bija par 16,8% mazāka nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā. Lejupslīde pārtikas ražošanas nozarē aizsākās 2007. gada beigās, ko noteica gan iekšējā, gan ārējā

pieprasījuma kritums. 2008. gada janvārī-novembrī realizācijas apjomi ievērojami samazinājās gan vietējā tirgū realizētajai, gan eksportētajai produkcijai (attiecīgi par 16,3% un 19,3%). Kopš 2008. gada janvāra nozares ražošanas apjomi sarukuši par gandrīz 30 procentiem.

3.16. attēls

Pārtikas rūpniecību raksturojošie rādītāji

Kopš 2007. gada beigām un 2008. gada pirmajā pusē nozares ražošanas apjoma samazinājumu vēl kompensēja saražotās produkcijas cenu pieaugums, līdz ar to realizācijas ieņēmumi pārtikas rūpniecībā pieauga. Tomēr kopš 2008. gada beigām, mazinoties iedzīvotāju pirktspējai, samazinoties pārtikas cenām pasaules tirgū, kā arī sašaurinoties nozares izlaidei, realizācijas ieņēmumi ir būtiski sarukuši (2009. gada janvārī-novembrī par 19,3%, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu).

Pārtikas rūpniecības ražotāju cenas 2009. gada novembrī vidēji gada laikā bija sarukušas par 1,8%, turpretim ražotāju cenas eksportētajai produkcijai, neraugoties uz svārstībām 2009. gadā, saglabājās 2008. gada cenu līmenī.

Latvijas pārtikas ražotājiem galvenais noieta tirgus ir iekšējais tirgus. Caurmērā $\frac{1}{4}$ saražotās produkcijas nozarē tiek eksportēta, galvenokārt uz Igauniju, Lietuvu un Krieviju, turklāt pārtikas preču eksports uz Lietuvu un Igauniju veido 42% no visa Latvijas pārtikas preču eksporta. Kā atzīst nozares pārstāvji, perspektīvi eksporta tirgi Latvijā ražotajiem pārtikas produktiem ir trešo valstu tirgi, piemēram, Krievija, Kazahstāna, Azerbaidžāna.

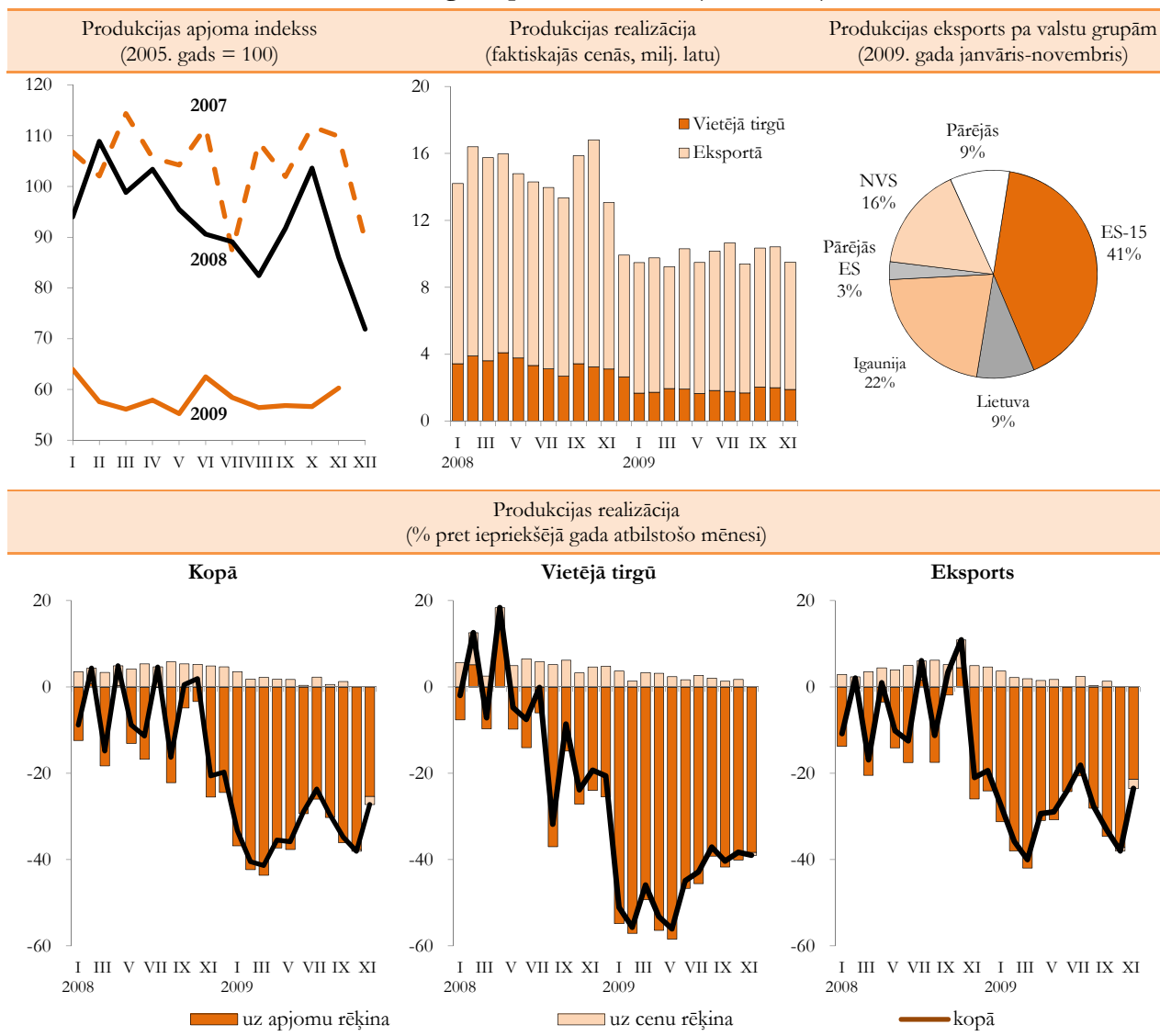
Patlaban galvenās problēmas, ar kurām saskaras pārtikas rūpniecības nozare, ir apgrozāmo līdzekļu nepieejamība, vietējā tirgus pirktspējas samazināšanās un ēnu ekonomikas pieaugums, kas īpaši ietekmē alkoholisko dzērienu ražošanu.

Vieglās rūpniecības nozares īpatsvars apstrādes rūpniecības pievienotajā vērtībā turpināja samazināties arī 2009. gadā un veidoja 5,2%. Nozare pamatā ir

orientēta uz ārējiem tirgiem – 2009. gadā tika eksportēti vairāk nekā 80% no saražotās produkcijas.

3.17. attēls

Vieglās rūpniecības raksturojošie rādītāji

Vieglās rūpniecības galvenie noieta tirgi ir ES vecās dalībvalstis, līdz ar to nozari ļoti cieši ietekmēja Eiropas ekonomikas lejupslīde. 2009. gada 11 mēnešos nozares izlaide samazinājās par 38,7%, salīdzinot ar 2008. gada janvāri–novembri. Īpaši strauju kritumu nozare piedzīvoja no 2008. gada oktobra līdz 2009. gada martam, kad ražošanas apjomi nozarē saruka gandrīz par 50% (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem).

Nelielais ražotāju cenu kāpums nekompensēja ražošanas apjomu samazinājumu, tādējādi 2009. gada 11 mēnešos nozares realizācijas ieņēmumi samazinājās par 33,9%. Kā vairums apstrādes rūpniecības nozaru, arī vieglā rūpniecība straujāko kritumu piedzīvoja 2008. gada beigās un 2009. gada sākumā.

Vieglajā rūpniecībā 2009. gada novembrī vidēji gada laikā cenas bija pieaugušas par 2,5%, turklāt,

neraugoties uz strauju pieprasījuma kritumu, vietējā tirgū realizētās produkcijas cenu pieaugums šajā pašā laikā bija 4,4 procenti.

Neraugoties uz to, ka nozarei 2009. gada sākumā bija jaunie pasūtījumi, tomēr finanšu līdzekļu trūkuma dēļ tos nebija iespējams veikt. Līdz ar nestabilo ekonomisko situāciju daudzi ražotāji ir zaudējuši izejvielu piegādātāju uzticību. Iepriekš no piegādātājiem izejvielas pirka, piemēram, ar 25% priekšapmaksu, tagad priekšapmaksa sasniedz 100%, tādējādi palielinot ražošanas izmaksas.

Nemot vērā ekonomisko lejupslīdi tradicionālajos Latvijas noieta tirgos, nozares uzņēmumi sākuši meklēt jaunus eksporta tirgus. Patlaban galvenie eksporta tirgi palikuši tie paši – Eiropas Savienības vecās dalībvalstīs, kur tiek realizēts vairāk nekā 40% no nozares kopējā eksporta.

Kokapstrāde ir vienīgā apstrādes rūpniecības nozare, kas 2009. gadā ir palielinājusi ražošanas apjomus. 2009. gada 11 mēnešos nozares izlaide ir par 0,1% lielāka nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā. Kokapstrādes īpatsvars apstrādes rūpniecības pievienotajā vērtībā ir vairāk nekā 18%, un eksportētas tiek $\frac{3}{4}$ no saražotās produkcijas. Nozares galvenie eksporta tirgi ir vecajās ES dalībvalstīs.

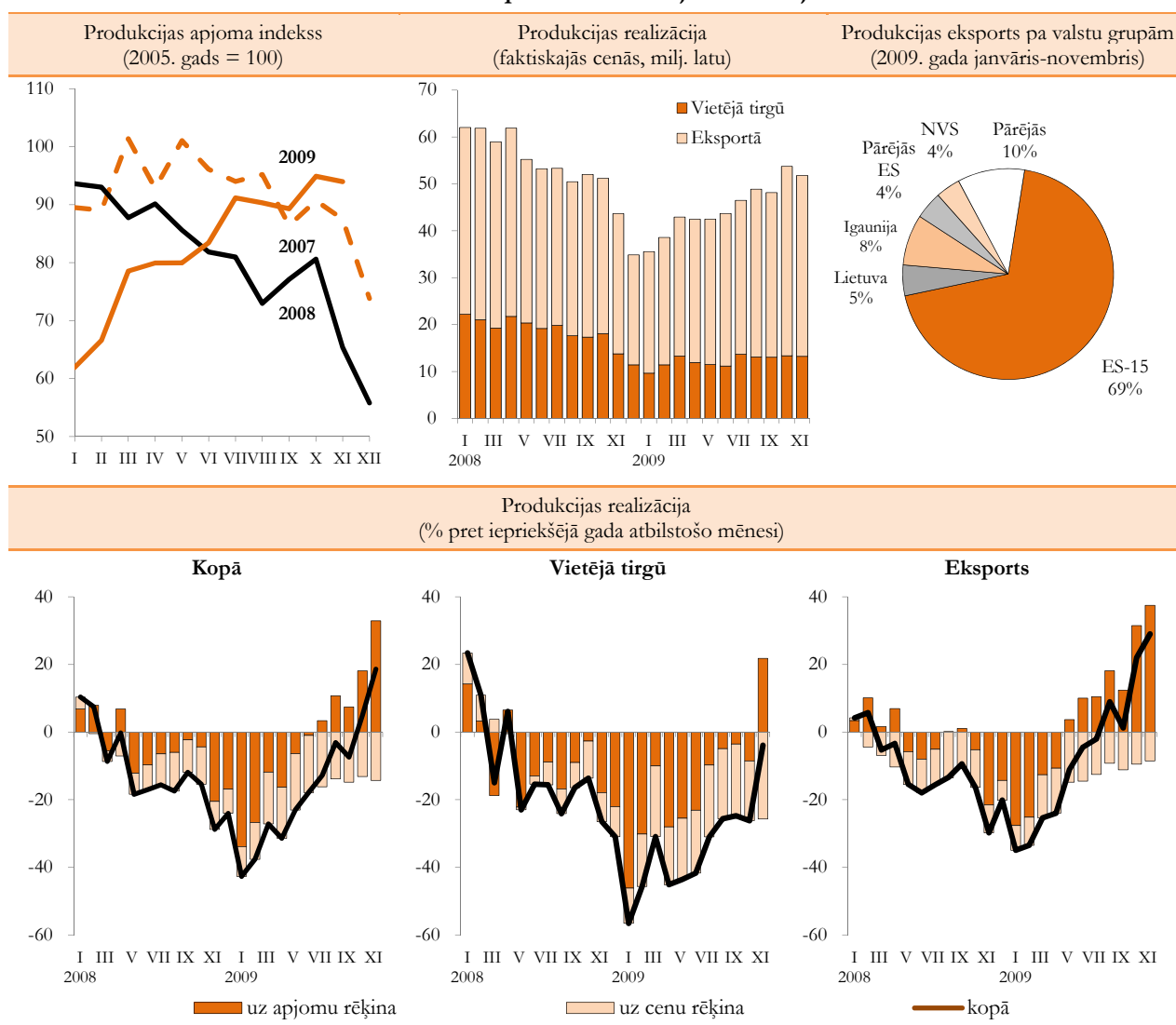
Nozarē lejupslīde bija vērojama tikai līdz 2009. gada februārim. Turpmāk nozares ražošanas apjomi pieauga caurmērā par 4%, salīdzinot ar

iepriekšējo mēnesi. Rezultātā 2009. gada novembrī apjomu ziņā nozare sasniedz 2006. gada līmeni.

Tomēr 2009. gada 11 mēnešos nozares realizācijas ieņēmumi ir par 18,1% mazāki, nekā 2008. gadā, jo produkcijas apjomu pieaugums nekompensēja cenu samazināšanos. Šī gada janvārī-novembrī nozares eksporta produkcijas realizācija faktiskajās cenās bija par 8,7% mazāka nekā 2008. gada 11 mēnešos. Ienākumu kritums ir skāris visus koksnē un tās izstrādājumu sortimentus.

3.18. attēls

Kokapstrādi raksturojošie rādītāji

Tā galvenais iemesls ir koksnē un tās izstrādājumu cenu kritums. Zaģmateriālu eksporta apjoms šogad salīdzinājumā ar 2008. gadu ir sarucis tikai par 13,3%, bet ienākumi no to pārdošanas ārvalstu tirgū ir sarukuši par vairāk nekā 30 procentiem.

Vairāki Latvijas kokrūpnieki, lai paplašinātu savu produktu pielietojamību, ir atsākuši savu izstrādājumu realizāciju daudz lētāko preču grupās, kas tādējādi rada mazākus ienākumus nekā dārgās preču grupas – šogad salīdzinājumā ar 2008. gadu ir ļoti atšķirīgs eksportēto preču grozs.

Kokapstrādes ražotāju cenas pakāpeniski samazinās jau kopš 2007. gada vidus, bet 2008. gada nogalē un 2009. gada sākumā cenu kritums bija sevišķi straujš. 2009. gada novembrī gada vidējais ražotāju cenu samazinājums kokapstrādes nozarē bija 14,7%, turpretim eksportētajai produkcijas vidēji gada laikā cenas ir sarukušas par 10,6%. Pēdējos mēnešos ražotāju cenas atkal pakāpeniski sāk pieaugt, it īpaši eksportētajai produkcijai.

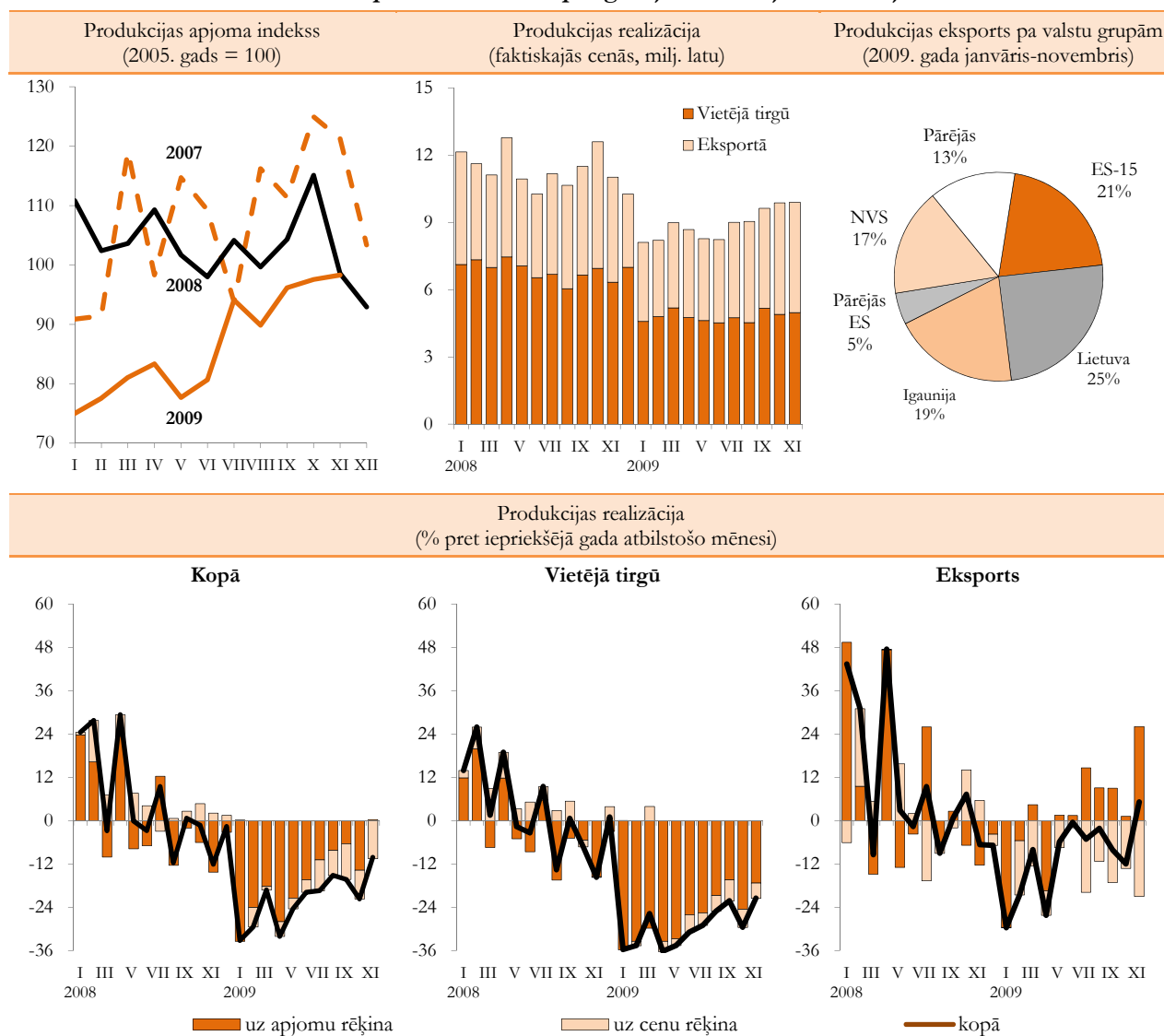
Papīra ražošanas un izdevējdarbības nozares izlaide 2008. gadā saruka par 4,2%, un ražošanas apjoms kritums turpinājās arī 2009. gada 11 mēnešos (par 17,1%, salīdzinot ar 2008. gada attiecīgo periodu).

Kopējo attīstību nozarē būtiski ietekmēja gan pieprasījuma samazināšanās, gan PVN likmes palielināšana 2009. gada sākumā. Grāmatniecības nozarei, kurā vērojams ļoti augsts cenu jutīgums, likmes paaugstināšana samazina grāmatu mazumtirdzniecības apjomus un jaunu grāmatu

iznākšanu. Cenu palielināšana ietekmē arī iespiedprodukcijas eksportu, jo tas cieši saistīts ar tipogrāfiju spēju vai nespēju ieguldīt līdzekļus attīstībā, ko savukārt nodrošina vietējo izdevniecību pasūtījumu palielināšanās. PVN likmes paaugstināšana izraisīja ražošanas apjoma kritumu vietējā tirgū un būtiski ietekmēja veiksmīgi sāktu grāmatu eksportu uz ārvalstīm. Poligrāfijas nozare arī izjut negatīvo ietekmi, ko radījusi valsts pasūtījumu samazināšanās.

3.19. attēls

Papīra ražošanu un poligrāfiju raksturojošie rādītāji

Poligrāfija ir ļoti atkarīga no kopējās tautsaimniecības situācijas, tāpēc jau pērnā gada nogalē nozarē bija vērojamas negatīvas tendences – kritums reklāmas materiālu drukā, samazinājās avīžu, žurnālu apjomi un tirāžas, straujš kritums pārtikas produktu iepakojuma apdrukā. Pašlaik situācija nozarē stabilizējas.

Apmēram 46% no nozares realizācijas veido eksports. Turklāt 2009. gada janvārī-novembrī tā

īpatsvars ir palielinājies, salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem. Gandrīz puse eksportētās produkcijas tiek realizēta Lietuvā un Igaunijā. Eksporta apjoma turpmāka palielināšana ir būtisks nozares izaugsmes stimuls.

2009. gada novembrī ražotāju cenas bija par 9,5% zemākas nekā pirms gada, bet eksportētās produkcijas ražotāju cenas 12 mēnešu laikā samazinājās straujāk – par 16,6 procentiem.

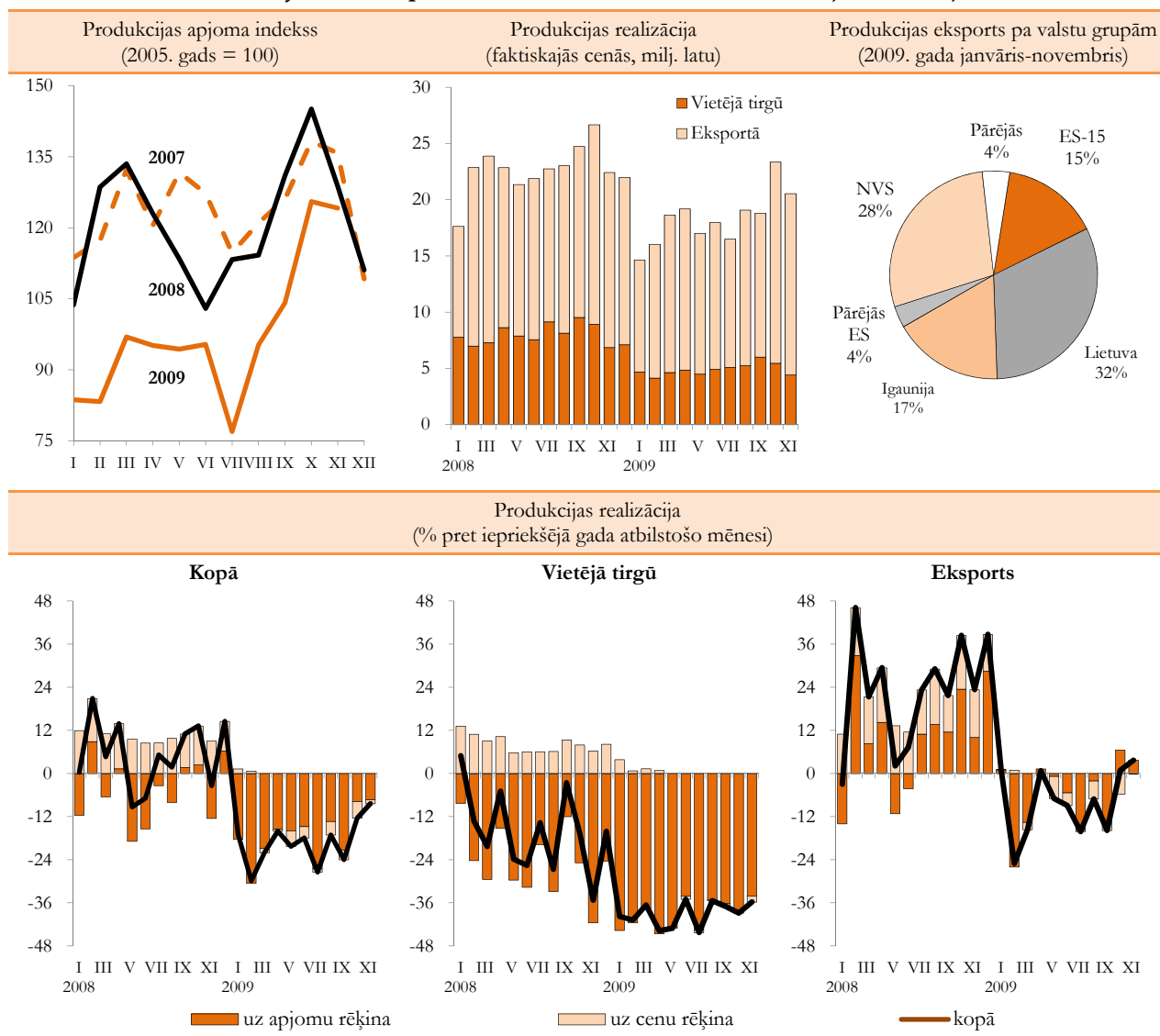
Ķīmiskās rūpniecības nozarē ietilpst ķīmisko vielu un ķīmisko produktu ražošana, farmaceitisko pamatvielu un farmaceitisko preparātu ražošana, kā arī gumijas un plastmasas izstrādājumu ražošana. Šo nozaru īpatsvars apstrādes rūpniecības kopējā pievienotajā vērtībā 2009. gadā veidoja 9,3%. 2009. gada janvārī-novembrī ķīmiskās rūpniecības izlaide samazinājās par 19,7%, salīdzinot ar 2008. gada atbilstošo periodu. Mazinoties iekšējam pieprasījumam,

2009. gada 11 mēnešos par 39,4% samazinājās realizācijas apjomi vietējā tirgū, savukārt eksportētās produkcijas realizācija samazinājās par 8,4%, salīdzinot ar 2008. gada 11 mēnešiem.

2009. gadā turpināja pieaugt eksporta īpatsvars nozares realizācijā, un tas ir gandrīz $\frac{3}{4}$ no saražotās produkcijas. 2009. gadā eksporta struktūrā ir pieaudzis eksporta īpatsvars uz Lietuvu, savukārt uz vecajām ES dalībvalstīm tiek eksportēts mazāk.

3.20. attēls

Ķīmiskās rūpniecības un tās saskarozaru raksturojošie rādītāji

2009. gada novembrī gada vidējais ražotāju cenu līmenis ir samazinājies tikai par 0,1%, kas saistīts ar gada vidējo cenu pieaugumu vietējā tirgū realizētajai produkcijai (par 1,1%), turpretim eksportētās produkcijas cenas novembrī ir par 1,6% zemākas nekā iepriekšējā gadā.

Tuvākajos gados nozarē paredz nelielu, bet stabilu pieaugumu. Realizācijas veicināšanai nozares

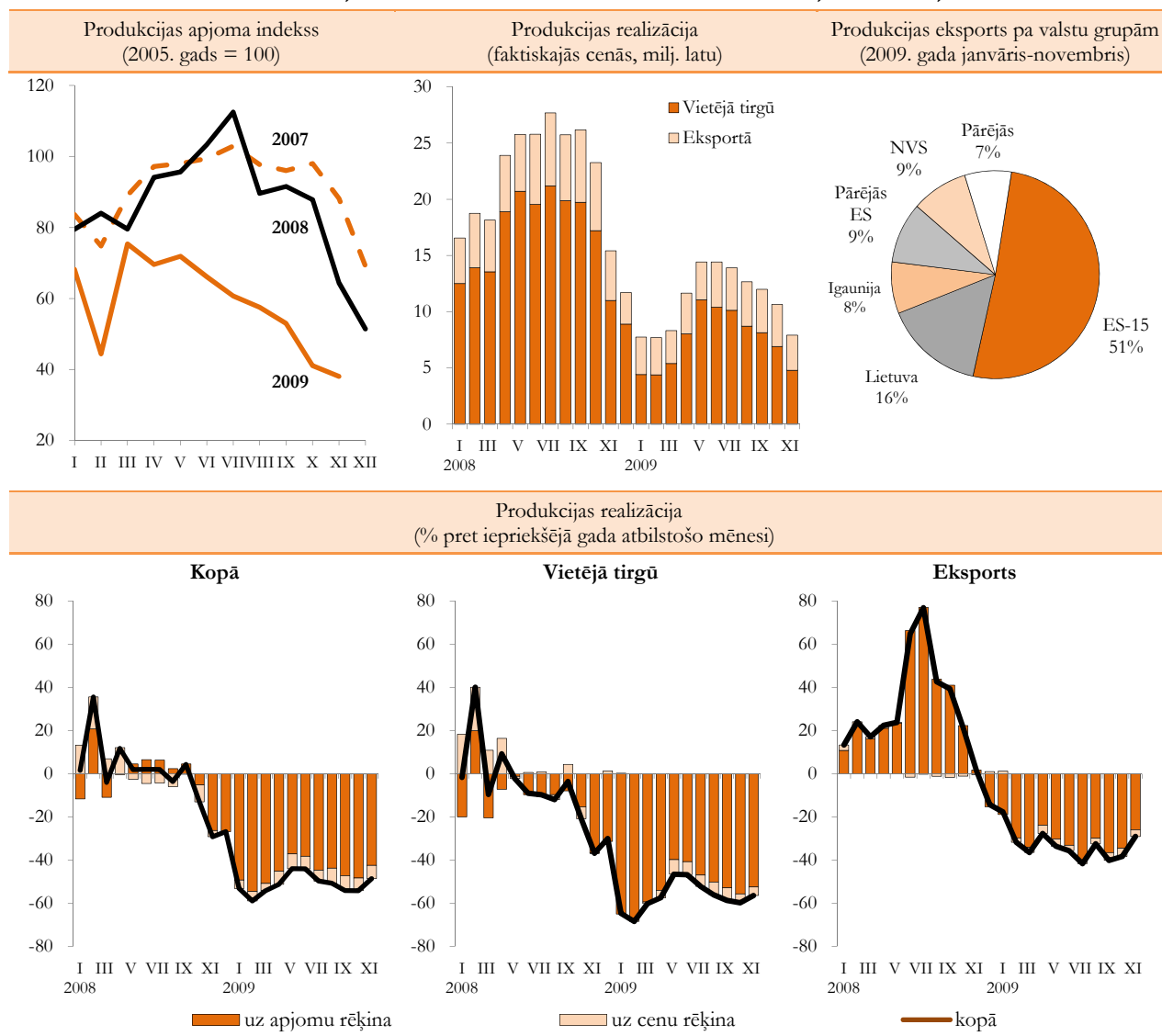
uzņēmumi ievērojamus līdzekļus iegulda preču noieta veicināšanā esošajos tirgos un arī jaunu tirgu apguvē. Galvenie izaugsmes riski ir saistīti ar turpmāku vietējo valūtu devalvāciju un protekcionismu eksporta mērķa tirgos. Realizācijas veicināšanai nozares uzņēmumi ievērojamus līdzekļus iegulda preču noieta veicināšanā esošajos tirgos un arī jaunu tirgu apguvē.

Pārējo nemetālisko minerālu ražošanas apjomu samazināšanos ietekmē lielais būvniecības izlaides samazinājums. Ražošanas apjomu kritums nozarē aizsākās 2008. gada vidū. 2009. gada 11 mēnešos izlaide ir sarukusi par 34,2 procentiem.

Saražotās produkcijas realizācijas apjomi 2009. gada 11 mēnešos ir sarukuši vairāk nekā uz pusi, salīdzinot ar 2008. gada janvāri-novembri. Vietējā tirgū realizētās produkcijas apjoms samazinājās par 56,2%, savukārt eksportētās produkcijas realizācija janvāri-novembrī saruka par trešdaļu.

3.21. attēls

Pārējo nemetālisko minerālu ražošanas raksturojošie rādītāji

Tā kā nozare ir orientēta uz vietējo tirgu, iekšzemes pieprasījumam samazinoties un līdz ar to apstājoties noietam vietējā tirgū, palielinās nozares eksporta īpatsvars.

2009. gada janvāri-novembrī eksportēti tiek vairāk nekā 32% saražotās produkcijas, tas ir par 8 procentpunktiem vairāk nekā 2008. gadā. Galvenais eksporta noieta tirgus ir ES, kur tiek realizēti 84% eksportētās produkcijas.

Nemot vērā straujo pieprasījuma mazināšanos, ievērojami ir sarukušas arī ražotāju cenas. (2009. gada novembrī vidēji gada laikā par 6,3%). Tajā pašā laikā ražotāju cenas eksportētajai produkcijai saruka par 3,3 procentiem.

Nemetālisko minerālu izstrādājumu nozares attīstības perspektīvas ir cieši saistītas ar būvniecības nozares nākotni. Liela ietekme uz nemetālisko minerālu ražošanas nozares attīstību ir arī investīciju apsīkumam. Galvenie riski nozarē ir energoresursu sadārdzināšanās un iespējamā kaimiņvalstu nacionālo valūtu devalvācija, kā rezultātā samazinātos nozares konkurētspēja.

Metālu un metālapstrādes nozare straujas izaugsmes gados sekmīgi attīstījās, kam par pamatu bija labvēlīgā konjunktūra gan vietējā, gan ārējos tirgos. 2009. gadā nozare veidoja vairāk nekā 10% no apstrādes rūpniecības pievienotās vērtības.

Nemot vērā nozares lielo eksporta īpatsvaru produkcijas realizācijā, pasaules ekonomikas lejupslīde būtiski ietekmēja nozares attīstību. 2009. gada 11 mēnešos nozares izlaide saruka par 24,3%, turklāt ņemot vērā arī cenu samazinājumu, kopējie nozares realizācijas ieņēmumi samazinājās vēl straujāk – par 41,8 procentiem.

Pēc 2008. gada beigās piedzīvotā straujā krituma kopš 2009. gada vidus nozare pakāpeniski atgūstas. Salīdzinot pret iepriekšējo mēnesi, nedaudz palielinās ražošanas apjomi un pēdējos mēnešos, palielinoties

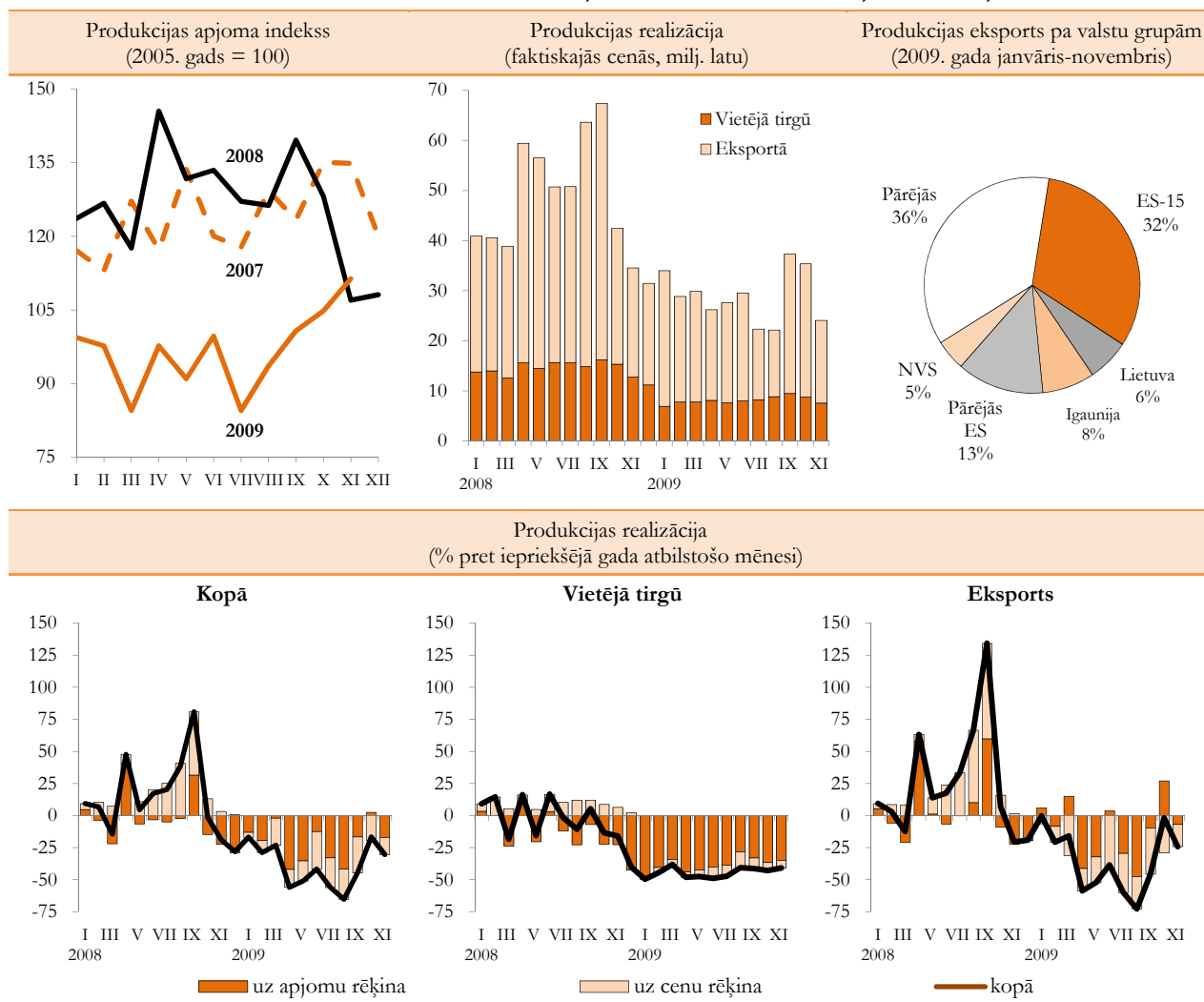
ražotāju cenām, nozarē pieaug arī realizācijas ieņēmumi. Īpaši pozitīvas tendences realizācijā eksporta tirgos bija vērojamas 2009. gada septembrī un oktobrī.

Latvijas metālu un metālapstrādes produkcijai ir augsta konkurētspēja pasaulē. Vairāk nekā 70% saražotās produkcijas tiek eksportēta uz ES valstīm, turklāt no tā puse uz vecajās ES dalībvalstīm.

2008. gada sākumā globālo cenu tendenču rezultātā, ražotāju cenas nozarē strauji pieauga, un rezultātā vidēji gadā tās palielinājās par 14,4%. Tomēr 2009. gada novembrī vidēji gada laikā cenas jau bija sarukušas par 22%. Eksportētās produkcijas ražotāju cenas vidēji gada laikā ir samazinājušās par 28,9%, jo ievērojami ir sarucis pieprasījums un cenas pasaules tirgū.

3.22. attēls

Metālu un metāla izstrādājumu ražošanas raksturojošie rādītāji

Pozitīvas tendences ražotājiem gaidāmas saistībā ar Skandināvijas un Vācijas tirgu atjaunošanos, kā arī vairāki uzņēmumi sākuši strādāt tādos tirgos kā Indija, Ķīna, Latīņamerika, Dienvidāzijā un Austrumāzijā.

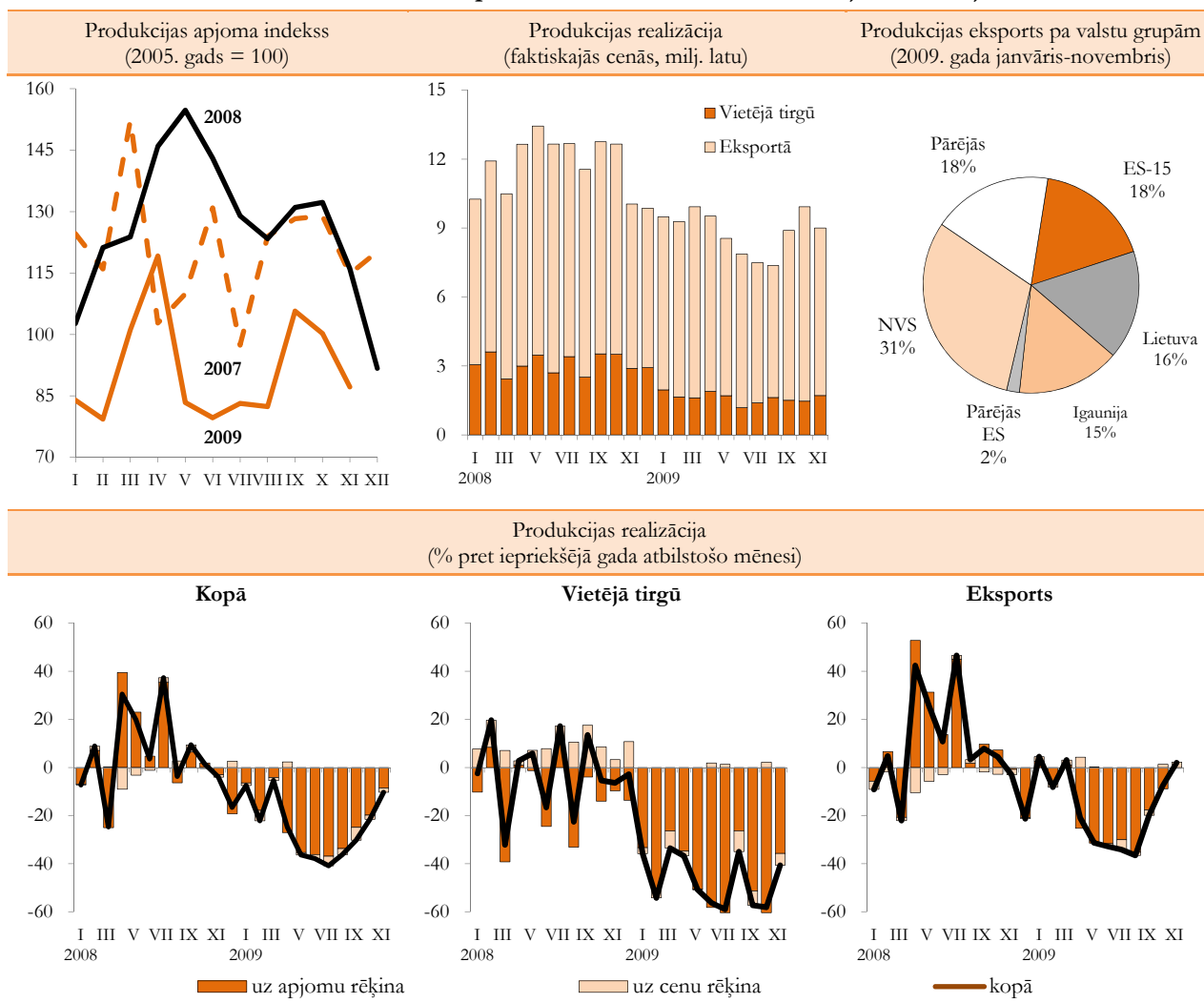
Pasaules apstrādes rūpniecībā pēdējos divos mēnešos ir vērojamas pieaugošas tendences, taču Latvijas ražotāju situācija ir ļoti atkarīga no tā, kā attīstīsies arī citas nozares, kurām metālapstrādes nozare ir izejvielu piegādātājs.

Elektrisko un optisko iekārtu ražošanas nozares īpatsvars apstrādes rūpniecībā 2009. gadā bija 6,7%, kas ir saistīts ar nozares sekmīgu attīstību straujas izaugsmes gados. 2009. gada 11 mēnešos izlaides apjomi nozarē ir samazinājušies par 29,4 procentiem.

2009. gada 11 mēnešos vietējā tirgū realizētā produkcija saruka par 48%, savukārt eksportētā – par 17,9%. Pēc straujā krituma 2008. gada beigās un 2009. gada sākumā, nozare pakāpeniski atkopjas, īpaši pozitīvas tendences vērojamas produkcijas realizācijā eksporta tirgos.

3.23. attēls

Elektrisko un optisko iekārtu ražošanas raksturojošie rādītāji

No visas saražotās produkcijas jau vairāk nekā 80% tiek eksportēti, turklāt, mazinoties noietam vietējā tirgū, eksporta daļa turpina palielināties. Nozares produkcijas tirdzniecībā ir stabili partneri NVS valstīs un Igaunijā, bet pēdējā gada laikā īpaši ir pieaudzis eksports uz attīstītajām valstīm, tai skaitā uz ES-15 valstīm.

2008. gada sākumā nozarē bija vērojams neliels ražotāju cenu pieaugums, ko noteica vietējā tirgū

realizētās produkcijas cenu kāpums. 2009. gadā bija vērojamas straujas cenu svārstības, īpaši vietējā tirgū. Kopumā mazinoties gan ārējam, gan iekšējam pieprasījumam, ražotāju cenas saruka. 2009. gada novembrī cenas samazinājās par 0,4%, salīdzinot ar 2008. gada novembri. Tajā pašā laikā ražotāju cenas vietējā tirgū realizētajai produkcijai samazinājās par 7,7 procentiem.

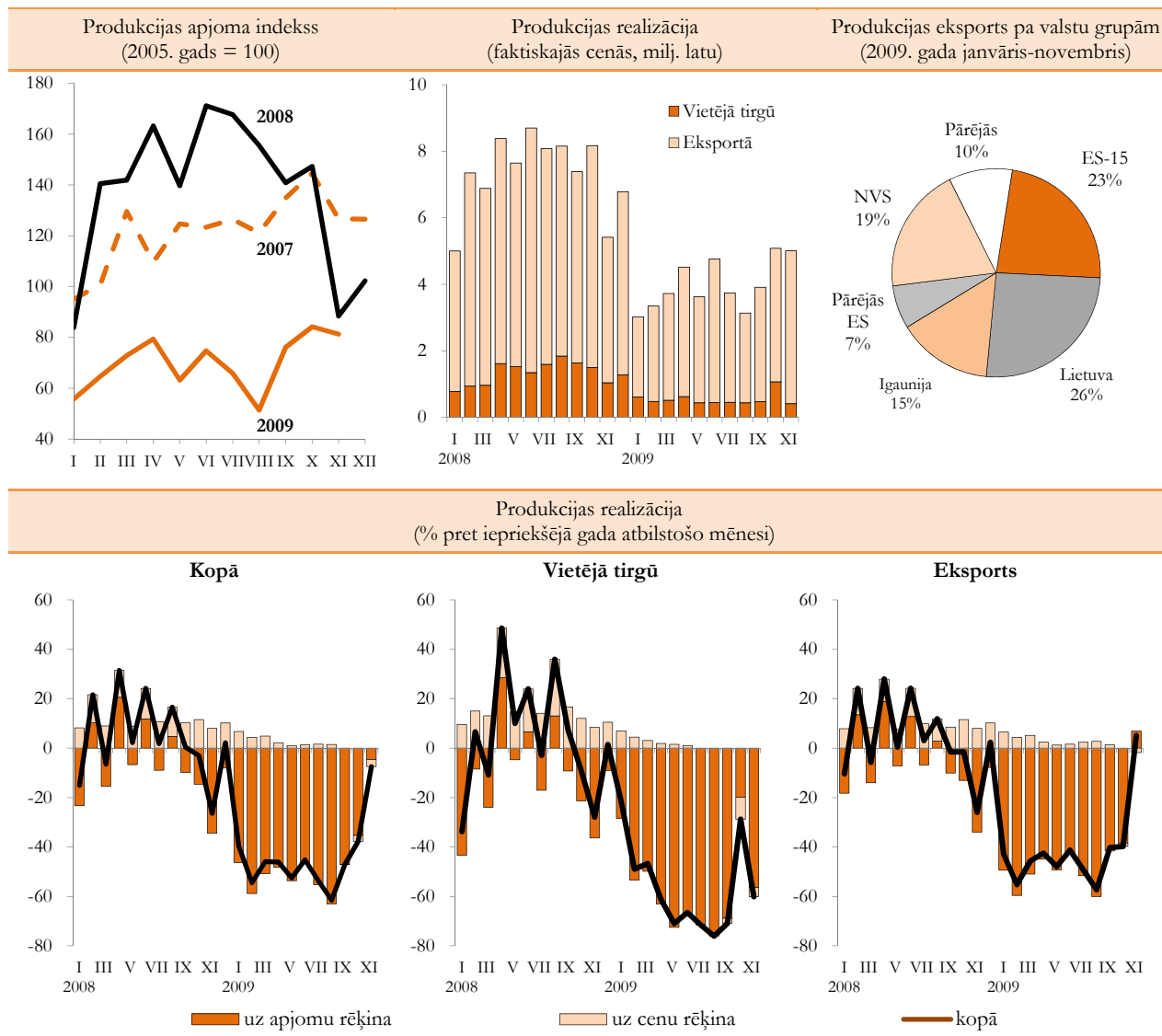
Mašīnu un iekārtu ražošanas nozare pamatā ir ražošanas līdzekļu un tehnoloģiju piegādātāja citām nozarēm, tādējādi ekonomikas krīze šo nozari, tāpat kā citur Eiropā, ir skārusi sevišķi smagi. 2008. gada pēdējos mēnešos un 2009. gada sākumā nozares izlaide būtiski samazinājās. 2009. gada janvārī-novembrī

ražošanas apjomi ir par 50,1% mazāki nekā 2008. gada attiecīgajā laika periodā.

Tāpat 2009. gada 11 mēnešos par gandrīz 60%, salīdzinot ar 2008. gada janvārī-novembri, ir samazinājušies realizācijas apjomi vietējā tirgū. Šajā pašā laikā eksportētas produkcijas realizācija saruka par 43 procentiem.

3.24. attēls

Mašīnu un iekārtu ražošanas raksturojošie rādītāji

Mašīnu un iekārtu ražošanā, kā vairumā nozaru, straujākais ražošanas apjoma kritums bija 2008. gada beigās un 2009. gada sākumā, kad, apjoma kritumi ik mēnesi bija vidēji par 14 procentiem.

Nozare eksportē vairāk nekā 86% no produkcijas. Galvenie noieta tirgi ir ES valstis, turklāt vairāk nekā 40% no eksporta tiek realizēta Lietuvā un Igaunijā. Relatīvi liela nozares eksporta daļa ir saistīta ar NVS un citu valstu tirgiem.

Iepriekšējos gados, strauji palielinoties pieprasījumam, ražotāju cenas pieauga. Vidējais cenu pieaugums 2008. gadā bija 11,4%. Savukārt 2009. gada novembrī gada laikā cenas samazinājās par 3%. To pamatā noteica relatīvi lielais cenu samazinājums vietējā tirgū realizētajai produkcijai.

Nozares turpmākās tendences lielā mērā noteiks ārējais pieprasījums un metāla cenas pasaules tirgū. Salīdzinot ar citām valstīm, pašreizējā situācijā mašīnu un iekārtu ražošanas nozarei ir zināmas priekšrocības, jo uzņēmumi ir samērā nelieli, elastīgi.

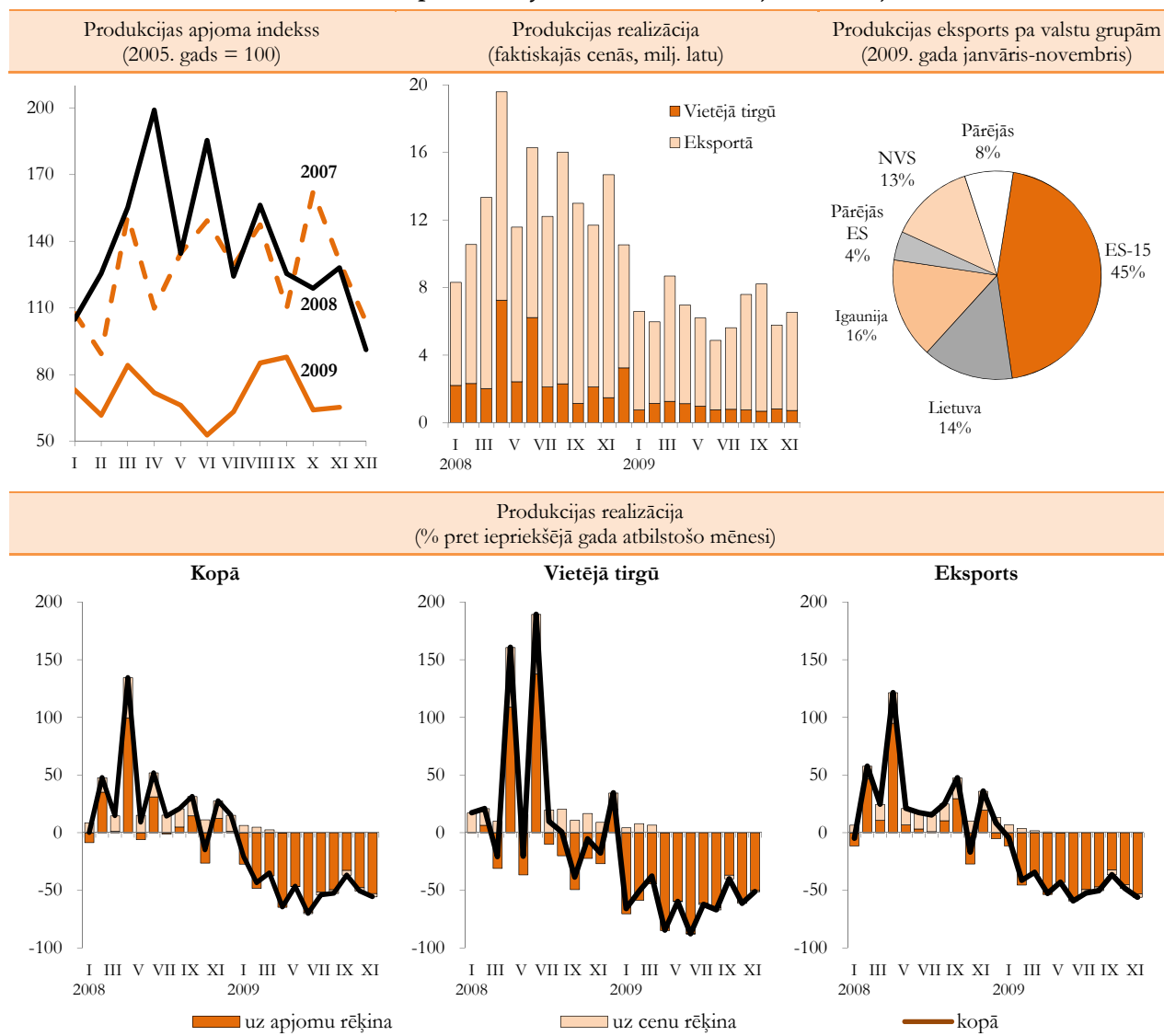
Transportlīdzekļu ražošanā 2008. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, izlaide pieauga par 8,1%, ko noteica ievērojamais jauno pasūtījumu pieaugums 2008. gada sākumā gan vietējā, gan ārējos tirgos. 2009. gadā, strauji samazinoties jaunajiem pasūtījumiem, nozares izlaide būtiski saruka un 2009. gada 11 mēnešos bija par 50,2% mazāka nekā 2008. gada janvārī-novembrī. Šajā pašā laika periodā

realizācijas apjomi vietējā tirgū ir samazinājušies daudz straujāk (par 68,9%) nekā eksportētajai (par 45,3%) produkcijai.

2009. gada nogalē nozarē vērojamas atveseļošanās pazīmes. Ražošanas apjomi pēdējos mēnešos, salīdzinot ar iepriekšējo mēnesi, pieaug. Tomēr tas ir jāvērtē piesardzīgi, jo nozares izlaidei ir raksturīga liela sezonālitate pa mēnešiem.

3.25. attēls

Transportlīdzekļu ražošanas raksturojošie rādītāji

Vairāk nekā 86% saražotās produkcijas tiek eksportēti. Nozīmīgākie eksporta tirgi ir vecās ES dalībvalstīs, kur tiek realizēti 45% no visas eksportētās produkcijas. Nozīmīgi tirdzniecības partneri ir arī Lietuva un Igaunija, kur tiek realizēti attiecīgi 14% un 16% no visa nozares eksporta.

Ražotāju cenu pārmaiņas gan vietējā, gan ārējā tirgū realizētai produkcijai caurmērā ir līdzīgas. Būtisks cenu kāpums nozarē bija 2008. gadā, kad vidēji gada laikā

cenās vietējā tirgū pieauga par 19,2%, bet eksportētajai produkcijai par 12,6%. Neraugoties uz pieprasījuma mazināšanos, cenu pieaugums turpinās arī 2009. gada sākumā. Novembrī ražotāju cenas vidēji gada laikā ir pieaugušas par 0,4%. Tajā pašā laikā vietējā tirgū realizētajai produkcijai cenas vidēji gada laikā pieauga par 2,8%, savukārt eksportētajai produkcijai saruka par 0,3 procentiem.

3.2.3. Enerģētika

Latvijā izmanto importētos (dabaszgāze, sašķidrinātā naftas gāze, naftas produkti, akmeņogles) un vietējos (enerģētiskā koksne un kūdra) energoresursus tautsaimniecības nozaru, komerciālo patērētāju un iedzīvotāju nodrošināšanai ar kurināmo, elektroenerģiju un siltumenerģiju. Daļu elektroenerģijas saražo Latvijas HES un TEC, daļu – importē. Siltumenerģijas ražošanā galvenokārt izmanto importēto kurināmo – dabaszgāzi un mazutu un vietējo kurināmo – koksni.

2008. gadā Latvijas kopējais enerģijas patēriņš bija 203 PJ, un 59,9% no tā nodrošināja energoresursu imports, galvenokārt no Krievijas: dabaszgāze – 25,1%, mazuts – 3,3%, pārējie naftas produkti – 32,6%, ogles – 2,1%. No vietējiem energoresursiem visvairāk izmantota kurināmā koksne (malka, kokapstrādes atlikumi, šķeldas, koksnes briķetes, granulas), kas veido 22,7% no kopējā enerģijas patēriņa. Latvijas hidroelektrostacijās un vēja elektrostacijās ražotās elektroenerģijas īpatsvars kopējā enerģijas patēriņā bija 5,6 procenti.

3.12. tabula

Energoresursu patēriņš Latvijā, TJ

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Kopējais patēriņš	190912	194851	198438	205796	211202	202988
tai skaitā:						
naftas produkti	59288	61029	61896	67473	73313	69269
ogles	2648	2570	3146	3409	4248	4248
dabaszgāze (GCV)	62675	61983	63169	65436	63247	62015
kurināmā koksne	46969	49434	49396	49748	48706	46018
citi kurināmā veidi	1523	917	959	823	858	961
elektroenerģija	17809	18918	19872	18907	20830	20477

Avots: Centrālā statistikas pārvalde

Elektroenerģijas izstrādes daudzums ir atkarīgs no Daugavas caurteces. Tāpat elektroenerģijas apgādē

liela nozīme ir elektrības importam no Krievijas, Igaunijas un Lietuvas.

3.13. tabula

Elektroenerģijas piegāde Latvijā
(miljardi kWh)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Kopējā elektroenerģijas piegāde	6,6	6,8	7,1	7,4	7,8	7,8
Elektroenerģijas izstrāde	4,0	4,7	4,9	4,9	4,8	5,3
tai skaitā:						
HES*	2,2	3,0	3,3	2,7	2,7	3,0
TEC**	1,4	1,2	1,3	1,7	1,5	1,5
citi TEC	0,3	0,3	0,3	0,4	0,5	0,6
mazās HES	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1
vēja ģeneratori	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1
Elektroenerģijas imports	2,6	2,1	2,1	2,5	3,0	2,5

Avots: AS „Latvenergo”, Ekonomikas ministrija, CSP

* Daugavas kaskāde un Aiviekstes HES (AS „Latvenergo” HES); ** AS „Latvenergo” TEC

2008. gadā AS „Latvenergo” saražoja 59% no nepieciešamā elektroenerģijas daudzuma, 32% – piegādāja citas valstis un 9% – iepirka no mazajiem elektroenerģijas ražotājiem. Salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, elektroenerģijas patēriņš ir palielinājies par 0,3 procentiem.

Centralizētās siltumapgādes patērētāju struktūra pēdējo gadu laikā nav mainījies, un tajā centrālā apkure sastāda 65-70%, karstā ūdens apgāde – 30-35%. No kopējās realizētās siltumenerģijas daudzuma

rūpniecībai realizēti 1,6%, māsasaimniecībām – 73,8%, citiem patērētājiem – 24,6 procenti.

Lielākie dabaszgāzes patērētāji ir AS „Latvenergo” TEC un siltumapgādes uzņēmumi – 57,1%, rūpniecība – 19,9%, pārējie patērētāji ~23%. Rīgas reģionā tiek patērēti aptuveni 70% no Latvijā izmantotās dabaszgāzes. Kurzemes reģionā dabaszgāzes lielākais patēriņš ir Liepājā ~11% (AS „Liepājas siltums”, AS „Liepājas metalurģis”), Zemgales reģionā (Jelgava un Bauskas rajons) ~ 4 procenti.

Naftas produkti tiek izmantoti kā kurināmais un degviela. Cenas naftas produktu tirgū ir liberalizētas un konkurētspējīgas ar citiem kurināmā veidiem. Latvijā darbojas brīvais tirgus apgādē ar naftas produktiem.

Naftas produkti energoresursu tirgū Latvijā ieņem ievērojamu vietu – to daļa tirgū ir nedaudz lielāka par 30%, tajā skaitā mazuta daļa naftas produktu kurināmā bilanci ir aptuveni 1,6%. Lielākie mazuta patērētāji ir siltumapgāde – 55,6%, rūpniecība – 37%. Izpildot *ES Direktīvas 1999/32/EC* prasības, MK 2004. gadā pieņēma noteikumus Nr. 125 *Noteikumi par sēra satura ierobežošanu noteiktiem šķidrās degvielas veidiem*. Sagaidāms, ka siltumapgādes uzņēmumi, kas siltumenerģijas ražošanai izmantoja mazutu, veiks kurināmā veida maiņu uz citiem energoresursiem.

Latvijā izmantojamais **cietais kurināmais** ir importētās akmeņogles no NVS un vietējais kurināmais – kurināmā koksne, kūdra, salmi. Kurināmās koksnes patēriņa prognoze ir atkarīga no tā, kādā mērā reģionos izdosies pārorientēties no ekstensīvās kurināmās koksnes izmantošanas uz racionālu. Kurināmā bilanci kurināmās koksnes īpatsvars jau šobrīd ir ievērojams, sasniedzot 25%. Lielākie kurināmās koksnes patērētāji ir mājsaimniecības – 65,4%, siltumapgādes uzņēmumi – 15,1%, rūpniecība (galvenokārt kokapstrādes uzņēmumi) un citi patērētāji – 19,5%. Kurināmā koksne un akmeņogles tiek izmantotas vienmērīgi pa visiem reģioniem. Kūdras izmantošana enerģētikā aizvien samazinās.

3.3. Prognozes

Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi tautsaimniecības attīstības prognozes vidēja termiņa periodam – līdz 2015. gadam.

Tautsaimniecības attīstības scenārijs veidots saistībā ar turpmākās ekonomiskās attīstības iespējām, ko lielā mērā nosaka globālās ekonomikas reakcija uz finanšu krīzi un iespējas to pārvarēt un atjaunot izaugsmi, kā arī Latvijas īstenotās ekonomikas atveseļošanas politikas efektivitāte.

Jautājumā par pasaules finanšu krīzes attīstību un dziļumu joprojām pastāv diezgan liela nenoteiktība. Vairums starptautisko ekspertu (SVF, PB, Eiropas Komisija u.c.) norāda, ka 2009. gada otrajā pusē globālajā ekonomikā ir vērojamas stabilizācijas pazīmes. Tomēr joprojām pastāv riski, ka atveseļošanās var būt ilgstoša un nestabila. Galvenā politiskā prioritāte pasaules ekonomikā joprojām ir saistīta ar finanšu sektora atveseļošanu, ņemot vērā arī reālā sektora lejupslīdes pakārtoto ietekmi uz finanšu sektoru.

3.26. attēls

Ekonomikas ministrija, prognozējot turpmāko Latvijas tautsaimniecības attīstību, ņem vērā, ka pašreizējā situācijā pasaules ekonomikā mainās izaugsmes paradigma. Ja līdz šim globālās ekonomikas galvenais virzītājs bija pasaules finanšu plūsmas, tad turpmāk noteicošā loma būs valstu konkurētspējai atvērtos preču un pakalpojumu tirgos.

Tautsaimniecības attīstība 2009.-2010. gadā

Ņemot vērā IKP izmaiņas gada trīs ceturkšņos un operatīvo statistiku par pēdējiem mēnešiem, sagaidāms, ka ekonomisko aktivitāšu samazinājums 2009. gadā būs iepriekš prognozēto 18% apmērā. Nozaru griezumā 2009. gadā izlaidis apjomi samazināsies visās tautsaimniecības pamatnozarēs.

Latvijas tautsaimniecības atveseļošanās turpmākajos gados būs lielā mērā atkarīga no tā, cik ātri atgūsies pasaules finanšu sistēma un galvenās Latvijas ārējās tirdzniecības partnervalstis, cik veiksmīgi Latvija spēs konkurēt atvērtos preču un pakalpojumu tirgos.

Kaut arī vairākās pasaules valstīs jau tagad vērojamas noteiktas atveseļošanās pazīmes, tomēr pasaules ekonomikas perspektīvas joprojām pakļautas lielai nenoteiktībai. Lai gan krīzes apstākļos ieviesto makroekonomisko stimulu un īstenotās politikas pasākumu ietekme bija efektīvāka nekā sākotnēji tika gaidīts, tomēr joprojām pastāv risks attiecībā uz spēcīgu negatīvo atgriezenisko saikni starp reālo un finanšu sektoru, naftas un citu preču cenu kāpumu, kā arī protekcionisma pieaugumu. Pasaules ekonomikas stabilas izaugsmes atjaunošanās saistīta arī ar tādiem riskiem kā valstu ekonomikas stimulu atcelšana, strauja situācijas pasliktināšanās darba tirgū.

Tādējādi 2010. gadā vēl nevar rēķināties ar vērā ņemamu ārējā pieprasījuma pieaugumu. Savukārt Latvijas iekšējais pieprasījums turpinās samazināties, ko iespaidos budžeta konsolidācijas pasākumi (izdevumu samazinājums un nodokļu likmju palielinājums).

Tāpēc Ekonomikas ministrija prognozē IKP samazinājumu arī 2010. gada pirmajā pusē, un izaugsme var atsākties 3. ceturksnī, kad IKP apjoms vairs nesamazināsies, salīdzinot ar iepriekšējo ceturksni (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem). Šajā gadījumā 2010. gadā IKP samazinājums būs par 3 procentiem.

2010. gadā privātais patēriņš var turpināt vēl samazināties, jo nodarbinātība un algas nepalielināsies.

Investīciju samazinājumu privātā sektorā galvenokārt ietekmēs finanšu resursu pieejamības apstākļu pasliktināšanās, kā arī uzņēmēju pesimistiskais

noskaņojums attiecībā uz nākotnes perspektīvām. Investīciju samazinājumu daļēji kompensēs valdības īstenotā politika finanšu resursu pieejamības uzlabošanai.

Uzlabosies neto eksports, t.i., samazināsies eksporta-importa deficīts, jo iekšējā pieprasījuma sašaurināšanās rezultātā turpinās samazināties imports. Tomēr var sākt palielināties starppatēriņa preču imports, atsākoties izaugsmei apstrādes rūpniecībā, kas saistīta ar eksporta palielinājumu.

3.14. tabula

Latvijas iekšzemes kopprodukta izlietojuma prognoze

	2009	2010	2011-2015*
pieauguma tempi, % pret iepriekšējo gadu			
Iekšzemes kopprodukts	-18,0	-3,0	4,0
Privātais patēriņš	-23,0	-5,9	3,7
Valsts patēriņš	-9,4	-5,9	1,1
Kopējā pamatkapitāla veidošana	-36,8	-12,2	4,9
Eksports	-15,4	3,0	5,1
Imports	-33,6	-3,3	4,7
struktūra, %			
Iekšzemes kopprodukts	100	100	100
Privātais patēriņš	60,6	58,3	58,1
Valsts patēriņš	21,3	18,8	16,5
Kopējā pamatkapitāla veidošana	21,4	19,3	21,2
Krājumu izmaiņas	-1,0	3,5	3,7
Eksports	40,8	43,6	47,3
Imports	-43,0	-43,6	-46,9
Eksporta-importa saldo	-2,2	0,0	0,4

* pieaugums vidēji ik gadu, struktūra 2015. gadā

Nozaru griezumā 2010. gadā IKP samazinājumu noteiks būvniecības sašaurināšanās, kā arī joprojām samazināsies tirdzniecības un citu komercpakalpojumu apjomi. Valsts budžeta izdevumu samazinājums tiešā veidā atsauksies uz sabiedrisko pakalpojumu nozari

(valsts pārvalde, veselības aprūpe un izglītība). Savukārt pieprasījuma pieaugums ārējos tirgos dos pozitīvus izaugsmes stimulus eksportspējīgām nozarēm, galvenokārt apstrādes rūpniecībai, kā arī transporta un sakaru nozarei.

3.15. tabula

Latvijas iekšzemes kopprodukta prognoze nozaru griezumā

(reālais pieaugums, procentos pret iepriekšējo gadu)

	2009	2010	2011-2015 (vidēji gadā)
Iekšzemes kopprodukts	-18,0	-3,0	4,0
Primārās nozares	-3,4	0,4	2,1
Apstrādes rūpniecība	-20,0	0,9	6,5
Elektroenerģija, gāze un ūdens apgāde	-10,1	0,2	1,5
Būvniecība	-31,8	-6,9	5,0
Tirdzniecība, viesnīcas un restorāni	-27,7	-4,2	4,7
Transports un sakari	-15,4	-1,8	5,1
Citi komercpakalpojumi	-5,2	-0,5	3,3
Sabiedriskie pakalpojumi	-9,9	-5,5	1,8

2011.-2015. gada attīstības perspektīvas

Pozitīva ekonomiskā izaugsme var atsākties ar 2011. gadu, ja finanšu tirgi būs stabilizējušies, kas dos pozitīvu stimulu kā pašmāju uzņēmējiem, tā arī ekonomisko aktivitāšu pakāpenisku pieaugumu mūsu preču un pakalpojumu eksporta partnervalstīs, it īpaši ES valstīs.

Turpmāko periodu galvenais izaugsmes stimulants Latvijai jāsaista ar eksporta iespēju paplašināšanu. Tāpēc izšķiroša nozīme izaugsmes nodrošināšanai ir galvenās eksporta nozares – rūpniecības konkurētspējai kā starptautiskos, tā pašmāju tirgos. Jāņem vērā, ka globālajos preču un pakalpojumu tirgos vērojama cenu konkurences saasināšanās, kas krīzes apstākļos nereti izpaužas kā valstu konkurētspējas korekcija ar nacionālo valūtu devalvāciju un tiešo protekcionismu.

Latvijas rūpniecības konkurētspēja lielā mērā balstījās uz relatīvi lētu darbaspēku un zemām vispārējām izmaksām. 2006. un 2007. gada darbaspēka izmaksu kāpuma un cenu pieauguma dēļ šīs priekšrocības lielā mērā tika zaudētas. Pašreizējie krīzes apstākļi ar zemo pieprasījumu un strikti budžeta ierobežojumiem, kad krietni tiek samazinātas algas sabiedriskajā sektorā, rada lielu spiedienu uz kopējo algu līmeni un cenām, kas daļēji uzlabo Latvijas

ražotāju konkurētspēju. Tomēr jāņem vērā, ka līdz ar izaugsmes atjaunošanos pārējās ES valstīs uzturēt konkurētspēju Latvijas ekonomikā ar šīm metodēm nebūs iespējams, tāpēc izšķiroša nozīme būs atbilstošam produktivitātes kāpumam un eksporta produktu komplicētības pieaugumam, kas ļautu daudz veiksmīgāk konkurēt starptautiskajos tirgos.

Lai nodrošinātu ikgadējo vidējo izaugsmi 2011.-2015. gadā par 4%, apstrādes rūpniecības ražošanas apjomiem jāpalielinās vismaz par 6,5% ik gadu, vēl prognozēs tiek paredzēts, ka jāuzlabojas arī Latvijas ārējo pakalpojumu bilancei, kur lielākais devums līdz šim ir bijis transporta pakalpojumiem.

Tiek prognozēts, ka turpmākā izaugsme nevarēs būt tādos tempos, kāda tā bija 2005.-2007. gados, jo tās dzinējspēks vairs nebūs apjomīgās finansu ieplūdes, kas stimulēja iekšējo patēriņu un veicināja galvenokārt pakalpojumu attīstību un aktivitātes nekustamos īpašumos. Izaugsmes galvenais balsts būs ekonomikas konkurētspējas pieaugums atvērtos preču un pakalpojumu tirgos, kas Latvijai galvenokārt saistīts ar apstrādes rūpniecības un tranzītpakalpojumu attīstību.

Galvenais risks turpmākai izaugsmei ir nepietiekoši efektīva struktūrpolitika ekonomikas konkurētspējas uzlabošanai ierobežotos finansējuma, tai skaitā valsts budžeta, pieejamības apstākļos.

4. MAKROEKONOMISKĀ STABILITĀTE

4.1. Valsts finanses

4.1.1. Fiskālā politika un valsts parāds

Kā redzams 4.1. tabulā, ekonomiskās situācijas pasliktināšanās ir būtiski ietekmējusi Latvijas fiskālo

stāvokli. Vispārējās valdības sektora¹ budžeta deficīts Latvijā 2008. gadā bija 671,5 milj. latu jeb 4,1% no iekšzemes kopprodukta.

4.1. tabula

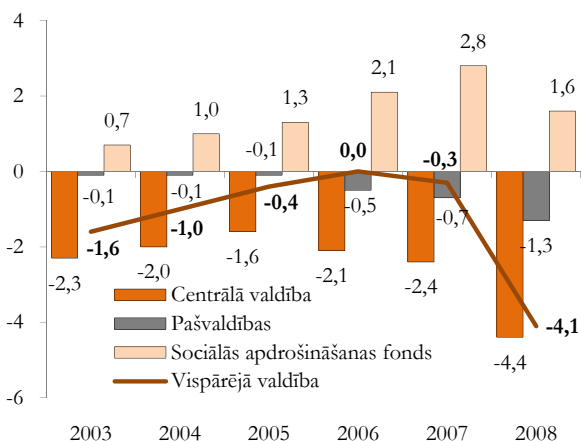
Vispārējās valdības budžets

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Ieņēmumi (milj. latu)	2120,2	2583,2	3184,1	4210,4	5253,6	5635,9
(% pret IKP)	33,2	34,7	35,1	37,7	35,5	34,6
Izdevumi (milj. latu)	2223,6	2659,6	3220,8	4263,6	5300,1	6307,4
(% pret IKP)	34,8	35,8	35,6	38,2	35,9	38,8
Bilance (milj. latu)	-103,5	-76,5	-36,7	-53,1	-46,5	-671,5
(% pret IKP)	-1,6	-1,0	-0,4	-0,5	-0,3	-4,1

Vispārējās valdības budžeta deficītu 2008. gadā noteica deficīts centrālās valdības budžetā un pašvaldību budžetā (skatīt 4.1. attēlu). Pēdējos gados sociālās apdrošināšanas budžetā ir bijis pārpalikums, tomēr 2008. gadā procentos pret IKP tas nedaudz samazinājās.

4.1. attēls

Vispārējās valdības sektora budžeta balance sadalījumā pa apakšsektoriem (% no IKP)

Arī ES valstu vidējais budžeta deficīts 2008. gadā ir pieaudzis. Kā redzams 4.2. attēlā, 2008. gadā ES valstu vidējais budžeta deficīta līmenis bija 2,3% no IKP (2007. gadā – 0,8% no IKP, 2006. gadā – 1,4% no IKP). 23 ES dalībvalstīs budžeta stāvoklis 2008. gadā pasliktinājās. Lielākais vispārējās valdības budžeta deficīts pret IKP 2008. gadā bija fiksēts Grieķijā, Īrijā, Rumānijā, Lielbritānijā. Astoņās ES dalībvalstīs 2008. gadā bija vispārējās valdības budžeta pārpalikums,

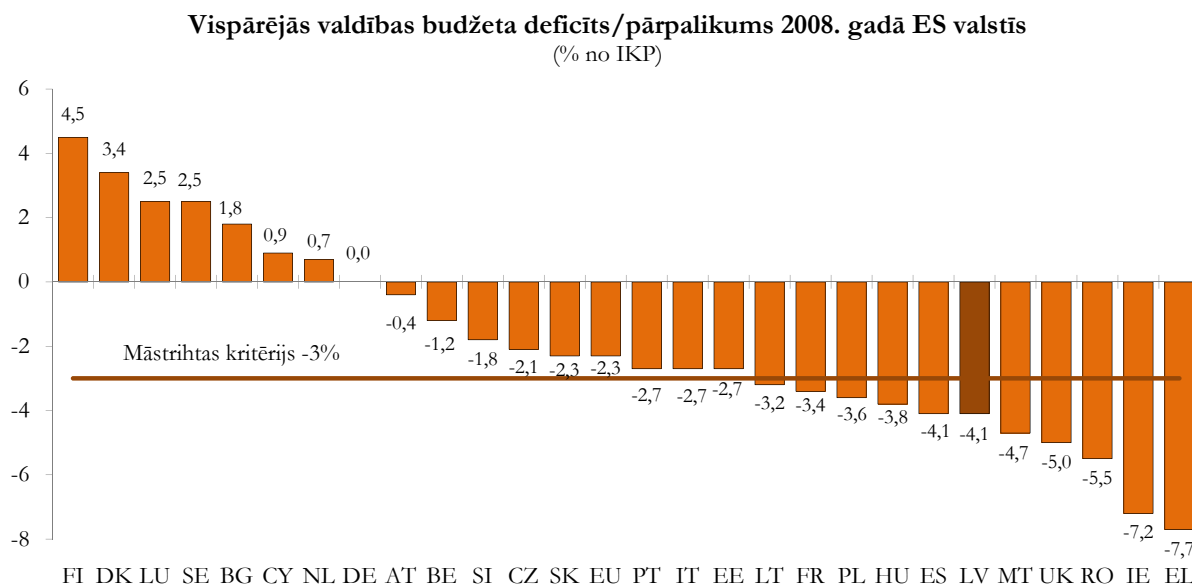
tai skaitā lielākie pārpalikumi pret IKP bija Somijā, Dānijā, Luksemburgā un Zviedrijā.

Kā rāda Eiropas Komisijas 2009. gada rudens prognozes, budžeta situācija ES valstīs 2009. gadā un arī 2010. gadā kopumā turpinās pasliktināties. 2009. gadā ES valstu vidējais budžeta deficīta līmenis tiek prognozēts 6,9% apmērā no IKP, bet 2010. gadā – 7,5% apmērā no IKP. 2009. un 2010. gadā vislielākie budžeta deficīti, kas var pārsniegt 10% no IKP, ir sagaidāmi Īrijā, Lielbritānijā, Grieķijā un Spānijā.

2008. gada novembrī Saeima Latvijas **2009. gada valsts budžetu** apstiprināja ar deficītu 1,8% apmērā no IKP. Tomēr sakarā ar ekonomiskās situācijas pasliktināšanos 2009. gada valsts budžetā tika izstrādāti divi grozījumi, lai līdzsvarotu budžeta izdevumus un sarūkošos valsts ieņēmumus. 2009. gada jūlijā noteiktie budžeta deficīta mērķi 2009., 2010. un 2011. gadam ir noteikti attiecīgi 10%, 8,5% un 6% apmērā no IKP. Lai nodrošinātu turpmāku kopbudžeta deficīta mazināšanos, fiskālās konsolidācijas pasākumu rezultātā kā mērķis tiek izvirzīts 2012. gadā samazināt kopbudžeta deficītu zem 3% no IKP.

¹ Atbilstoši Eiropas kontu sistēmas metodoloģijai EKS 95. Nosakot, kā ES dalībvalstīs ievēro valsts budžeta deficīta un parāda atbilstību Māstrihtas līgumā noteiktajiem kritērijiem, tiek izmantoti to notifikācijas rezultāti atbilstoši Eiropas kontu sistēmas metodoloģijai EKS 95. Pēc šīs metodoloģijas aprēķinātie rādītāji ir noteikti pēc tā sauktā uzkrājuma principa, bet Finanšu ministrijas aprēķinātais kopbudžeta deficīts ir noteikts pēc kases principa, tāpēc vērtējumi nedaudz atšķiras.

4.2. attēls

Lai līdzsvarotu budžeta izdevumus un sarūkošos valsts ieņēmumus, valdība ar 2009. gada budžeta grozījumiem veica valsts izdevumu optimizēšanas un samazināšanas pasākumus. Apjomīgas reformas ir ieplānotas veselības aizsardzības sistēmā un izglītībā, uzlabojot sniegto pakalpojumu kvalitāti un samazinot nozaru kopējās izmaksas. Neskatoties uz budžeta izdevumu ievērojamu samazinājumu, valsts ar īpaši izveidotu finanšu instrumentu starpniecību atbalsta uzņēmumus to pārstrukturēšanas un konkurētspējas paaugstināšanas projektu īstenošanai, īpaši ES struktūrfondu līdzfinansēto projektu realizēšanai.

Lai nodrošinātu budžeta stratēģisko mērķu izpildi grūti prognozējamās ekonomiskās vides apstākļos, valdība ir izveidojusi Fiskālās disciplīnas uzraudzības komiteju un ar Saeimas piekrišanu paplašinājusi finanšu ministra pilnvaras. Nepieciešamības gadījumā finanšu ministrs var dot rīkojumu Valsts kasei noteiktam periodam aizkavēt vai samazināt asignējumus atbilstoši *Likumam par budžetu un finanšu vadību*.

Budžeta izlietojuma efektivitātes paaugstināšanu sekmēs arī uzsāktā pāreja uz vidēja termiņa budžetu, t.i., budžeta likuma nākamajam gadam, kā arī maksimāli pieļaujamo izdevumu kopējuma turpmākajiem diviem gadiem veidošana. Ministrijas pakāpeniski ievieš stratēģisko plānošanu, līdz ar to

budžeta veidošana tiek balstīta uz rīcībpolitikas mērķu un rezultātu finansēšanu.

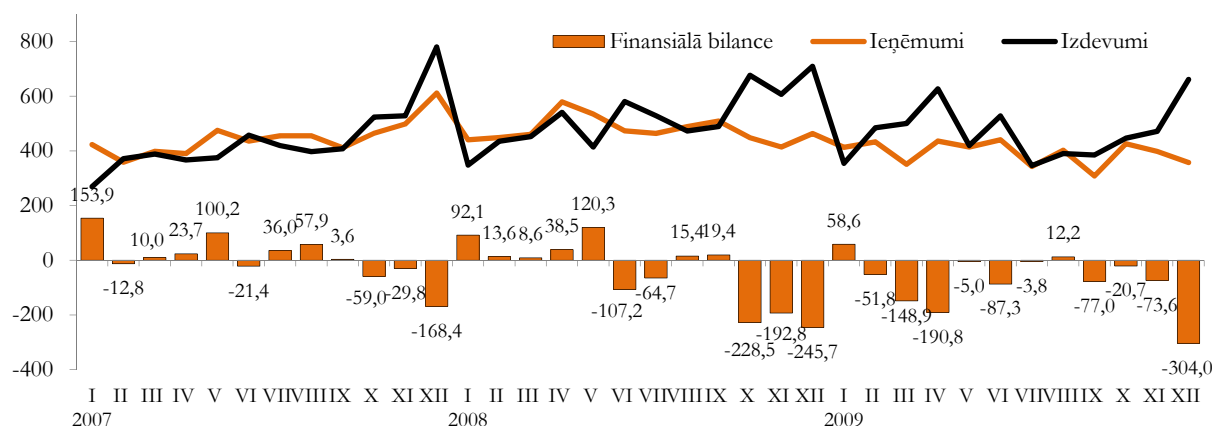
Lai radītu pamatu ilgtspējīgai ekonomikas attīstībai un fiskālo atbildību īstenotu pastāvīgi, ir paredzēts izstrādāt *Fiskālās disciplīnas likumprojektu*, kurā tiks noteikts budžeta deficīta līmenis atbilstoši prognozētajām IKP izmaiņām un makroekonomiskajām prognozēm, valsts budžeta izdevumu svārstību amplitūdas un to izmaiņu maksimālā kāpuma griesti, nodrošinot pretciklisku fiskālās politikas darbību, kā arī tiks noteikta Saeimas, Ministru kabineta, citu institūciju un pašvaldību kompetence, lai nodrošinātu fiskālās disciplīnas ievērošanu visos valsts pārvaldes līmeņos.

Konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi 2009. gadā bija 4734,7 milj. latu, kas ir par 17,3% mazāk nekā 2008. gadā, ko pamatā noteica valsts pamatbudžeta nodokļu ieņēmumu samazinājums par 766,5 milj. latu. Savukārt **izdevumi** 2009. gadā bija 5626,8 milj. latu, kas ir par 10,2% mazāk nekā 2008. gadā. 2009. gadā konsolidētajā kopbudžetā finansiālais deficīts bija 892,1 milj. latu apmērā (skatīt 4.3. attēlu).

Sagatavojot 2010. gada budžetu, valdība ir veikusi fiskālās konsolidācijas pasākumus 500 milj. latu apjomā. Sadarbībā ar sociālajiem partneriem tiks izvērtēta visu iespējamo ieņēmumu palielināšana un izdevumu samazināšana.

4.3. attēls

Valsts konsolidētā kopbudžeta finansiālie rādītāji
(milj. latu)

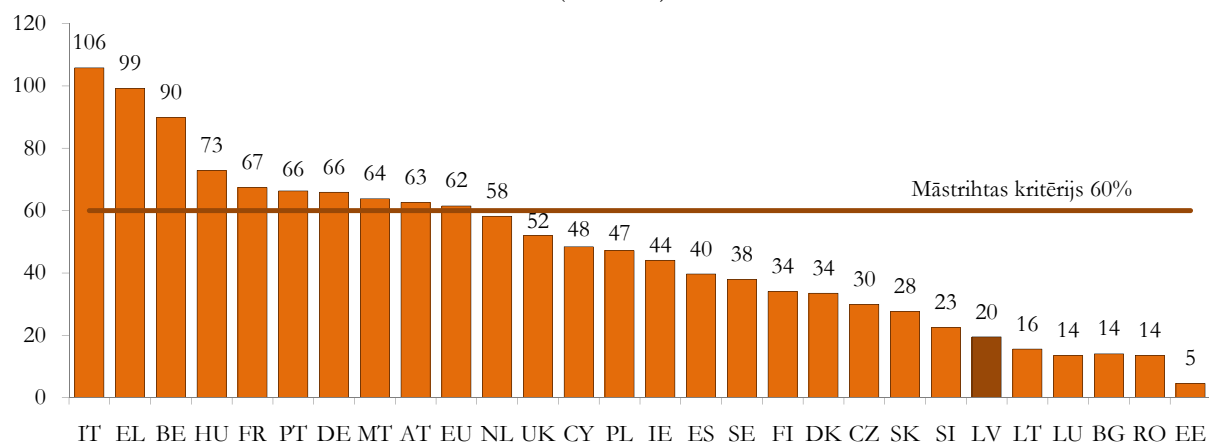
Vispārējās valdības parāda² līmenis Latvijā ir viens no zemākajiem ES (skatīt 4.4. attēlu).

2008. gadā ES vidējais valsts parāda līmenis bija 61,5% no IKP (2007. gadā – 58,7% no IKP, 2006. gadā – 61,3% no IKP). Deviņās ES dalībvalstīs 2008. gadā valsts parāds bija lielāks par Māstrihtas

kritēriju, kas ir 60% no IKP. Lielākais valsts parāds pret IKP 2008. gadā bija fiksēts Itālijā, Grieķijā, Beļģijā, bet mazākais vispārējās valdības parāds pret IKP tika reģistrēts Igaunijā, Luksemburgā, Rumānijā un Bulgārijā.

4.4. attēls

Vispārējās valdības parāds 2008. gadā ES valstīs
(% no IKP)

Vispārējās valdības parāds Latvijā līdz 2007. gadam palielinājās mēreni – no 933,9 milj. latu 2003. gada beigās līdz 1329,8 milj. latu 2007. gada beigās, attiecībā pret IKP tas pat samazinājās – attiecīgi no 14,6% līdz 9% no IKP. Tomēr 2008. gadā, lai finansētu valsts finansiālās saistības, tas pieauga ļoti strauji un gada beigās sasniedza 3181,4 milj. latu jeb 19,5% no IKP (skatīt 4.5. attēlu). Parāda līmeni galvenokārt ietekmē centrālās valdības parāds.

2008. gada beigās SVF, Eiropas Komisija, Pasaules Banka, Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banka un vairākas ES dalībvalstis vienojās par finansiālā atbalsta piešķiršanu Latvijai 7,5 miljardu eiro apmērā, pamatojoties uz *Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programmu*. Piešķirtais finansējums

būs pieejams no 2008. gada līdz 2011. gadam, kas arī noteiks Latvijas centrālās valdības parāda pieaugumu 2009. gadā un turpmākajos gados.

Lai gan Latvijas ekonomikas lejupslīdes tendences ietekmē valsts budžeta izpildes rādītājus, tomēr paredzams, ka vispārējās valdības parāda līmenis vidējā termiņā joprojām saglabāsies zem Māstrihtas līgumā noteiktā parāda apjoma kritērija.

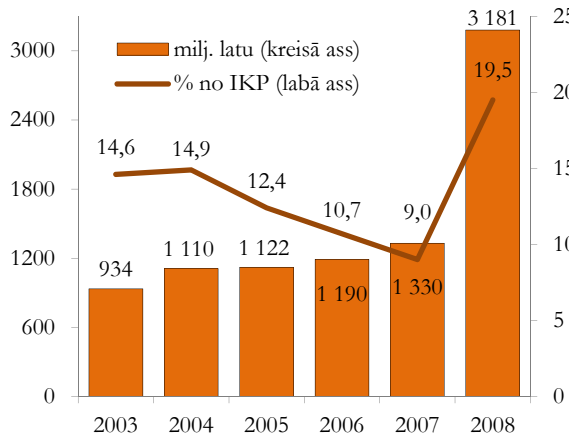
Lai nodrošinātu labvēlīgāku Latvijas valsts parāda vērtspapīru tirgus attīstību plānotās eiro valūtas ieviešanas kontekstā, papildus noteiktajiem valsts parāda redenominācijas principiem ir izstrādātas stratēģiskās nostādnes, kas paredzēs tirgus vēlamu izmaiņu virzienu (vērtspapīru sākotnējās izvietojšanas metodes, depozitārās un tirdzniecības sistēmas, investoru bāzi u.c.). Tomēr konkrētu pasākumu īstenošanas laiks minēto stratēģisko nostādņu ietvaros

¹ Atbilstoši Eiropas kontu sistēmas metodoloģijai EKS 95.

būs galvenokārt atkarīgs no eiro ieviešanas sagaidāmā termiņa.

4.5. attēls

Vispārējās valdības konsolidētais bruto parāds pēc nominālvērtības gada beigās

Pašreizējā situācijā, kad valsts kredītreitings tika vairākkārt samazināts, kā arī ņemot vērā kopējo nestabilo situāciju finanšu tirgos, aizņemšanās iespējas (aizņēmumu termiņu un izmantojamo instrumentu ziņā) finanšu tirgos Latvijai ir ierobežotas. Stabilizējoties situācijai finanšu tirgos, galvenie uzdevumi valsts parāda vadības jomā 2009.-2010. gadam ir:

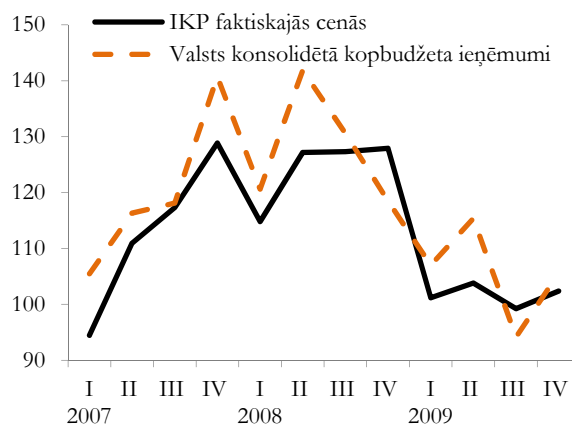
- veikt nepieciešamos pasākumus, lai atjaunotu Latvijas spēju sekmīgi aizņemties ārējos finanšu tirgos, diversificējot investoru bāzi pēc iespējas labvēlīgāku aizņemšanās iespēju nodrošināšanai un pilnveidojot izmantojamo finanšu instrumentu spektru (iekšējā un ārējā tirgū), aizņemšanās mehānismus un tehnoloģijas atbilstoši tendencēm starptautiskajos finanšu tirgos;
- nodrošināt efektīvu un drošu naudas līdzekļu vadību, ierobežojot finanšu riskus, savlaicīgi un pilnā apjomā nodrošinot nepieciešamo likviditāti valsts finansiālo saistību izpildei, pilnveidojot izmantojamās metodes un paplašinot finanšu instrumentu spektru, kā arī tehnoloģijas, lai palielinātu naudas līdzekļu vadības efektivitāti.

4.1.2. Budžeta ieņēmumi

Naudas resursu sadārdzināšanās rezultātā ir samazinājušies kreditešanas apjomi, savukārt naudas līdzekļu ierobežota pieejamība mazina māsaimniecību patēriņu un vājina uzņēmumu attīstības iespējas. Straujais ekonomisko aktivitāšu kritums un iekšējā pieprasījuma samazināšanās atstāj negatīvu ietekmi uz valsts kopbudžeta ieņēmumiem.

4.6. attēls

IKP faktiskajās cenās un valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumu izmaiņas pa ceturkšņiem (2006. gada IV ceturksnis = 100)

2009. gadā valsts konsolidētā kopbudžeta kopējie ieņēmumi bija 4734,7 milj. latu. Tas ir par 17,3% mazāk nekā 2008. gadā. Straujās izaugsmes gados kopbudžeta ieņēmumi auga gandrīz par 30% ik gadu. Budžeta ieņēmumu samazināšanās aizsākās 2008. gada nogalē, ko noteica strauji rūkošais iekšzemes patēriņš.

4.2. tabula

Budžeta ieņēmumi* (% no IKP)

	2006	2007	2008	2009
Valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi	35,9	36,2	35,2	35,6
I Nodokļu ieņēmumi	29,9	29,5	29,1	26,4
1. Netiešie nodokļi	11,8	11,4	10,3	9,9
- pievienotās vērtības nodoklis	8,3	8,1	6,9	6,0
- akcīzes nodoklis	3,3	3,0	3,3	3,8
- muitas nodoklis	0,2	0,2	0,2	0,1
2. Ienākuma nodokļi un īpašuma nodokļi	8,7	9,2	9,8	7,5
- uzņēmumu ienākuma nodoklis	2,3	2,7	3,1	1,5
- iedzīvotāju ienākuma nodoklis	5,9	6,0	6,3	5,5
- nekustamā īpašuma nodoklis	0,6	0,5	0,4	0,5
3. Sociālās apdrošināšanas iemaksas	9,0	8,6	8,6	8,8
4. Pārējie nodokļi	0,4	0,4	0,3	0,2
II Citi ieņēmumi	6,0	6,7	6,1	9,2

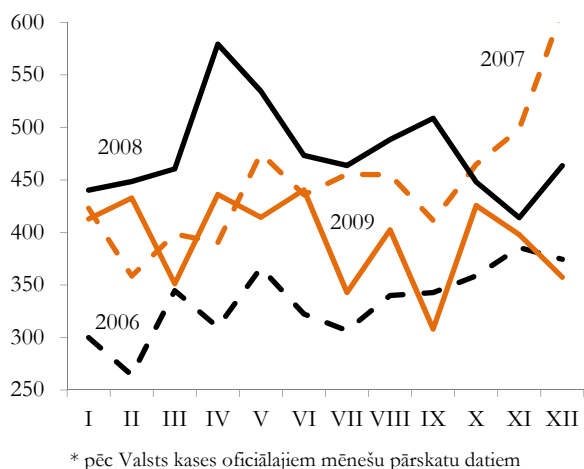
* Valsts kases dati

Gandrīz 75% no visiem budžeta ieņēmumiem veido nodokļu ieņēmumi, kas 2009. gadā bija 3515 milj. latu. Tas bija par 25,8% mazāk nekā 2008. gadā. Vairāk nekā $\frac{3}{4}$ no visiem nodokļu ieņēmumiem veido trīs nodokļi – valsts sociālās obligātās apdrošināšanas iemaksas, iedzīvotāju ienākuma nodoklis un pievienotās vērtības nodoklis. Nodokļu ieņēmumu samazinājumu 2009. gadā noteica ekonomisko aktivitāšu sašaurināšanās – mazumtirdzniecības apgrozījuma kritums, bezdarba pieaugums u.c.

2009. gadā, neraugoties uz atsevišķu nodokļu likmju palielināšanu, kopējie nodokļu ieņēmumi samazinājās.

4.7. attēls

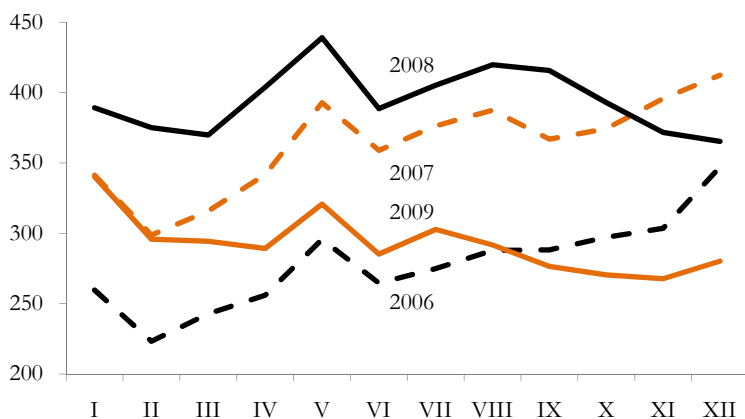
Valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi pa mēnešiem*
(milj. latu)

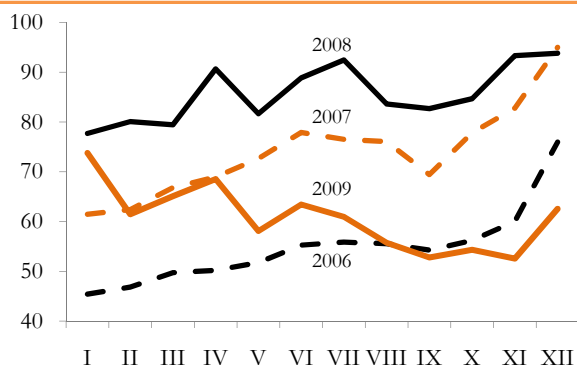
* pēc Valsts kases oficiālajiem mēnešu pārskatu datiem

4.8. attēls

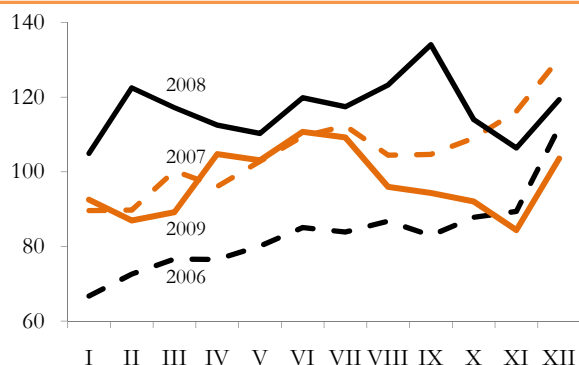
Nodokļu ieņēmumi pa mēnešiem*
(milj. latu)

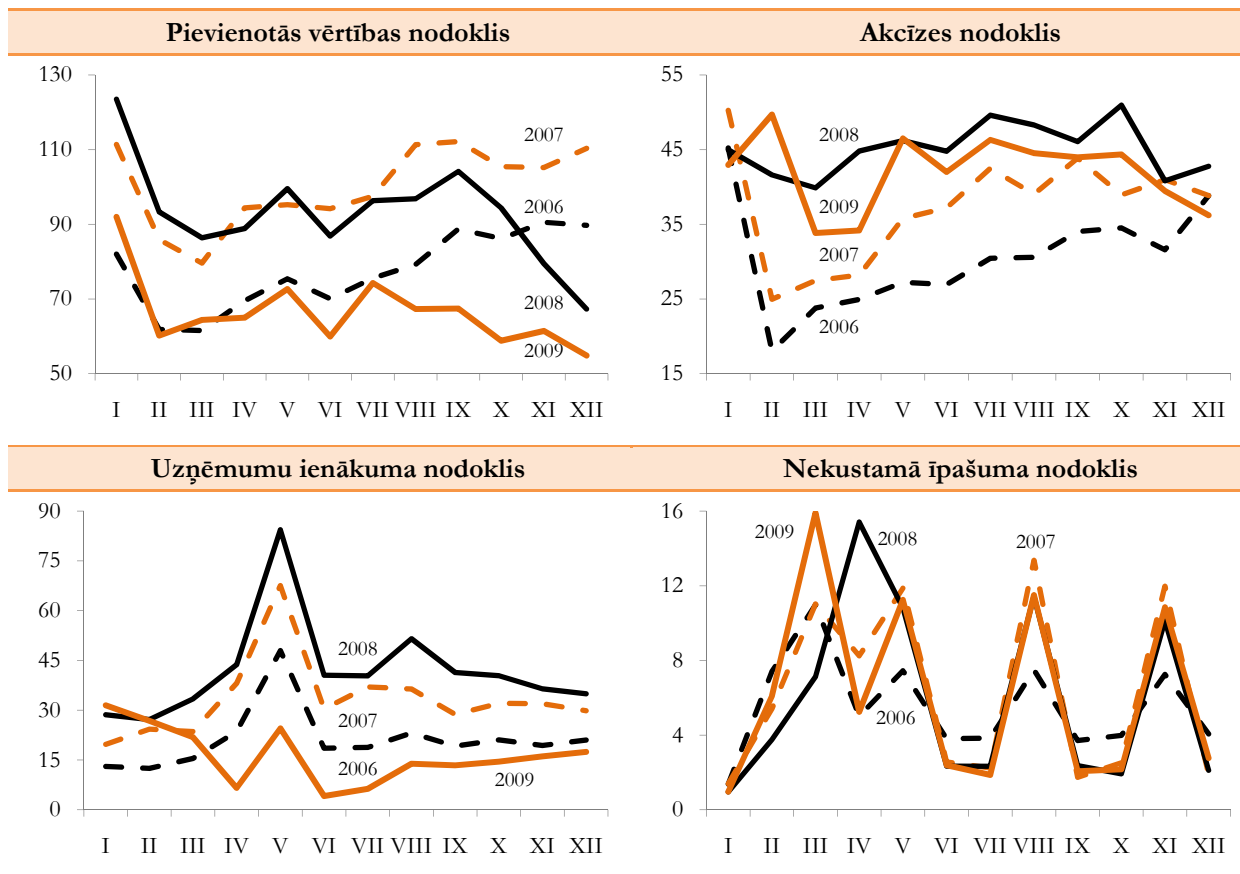
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis

Valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas
(neieskaitot valsts fondēto pensijas shēmu līdzekļus)

4.8. attēla turpinājums

* pēc Valsts kases oficiālajiem mēnešu pārskatu datiem

Gandrīz 54% no visiem nodokļu ieņēmumiem 2009. gadā veidoja **nodarbinātības nodokļi**. Bezdarba līmeņa pieaugums, darba samaksas samazinājums, kā arī pieaugoša nelegālā nodarbinātība ietekmēja darba nodokļu ievākuma samazinājumu. 2009. gadā iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi saruka par 29,1%, savukārt valsts obligāto sociālās apdrošināšanas iemaksu samazinājums, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, bija mērenāks (par 16,8%). Iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumu straujāks samazinājums ir saistīts ar 2009. gada sākumā veiktajām izmaiņām nodokļa likumā, samazinot likmi no 25% uz 23 procentiem.

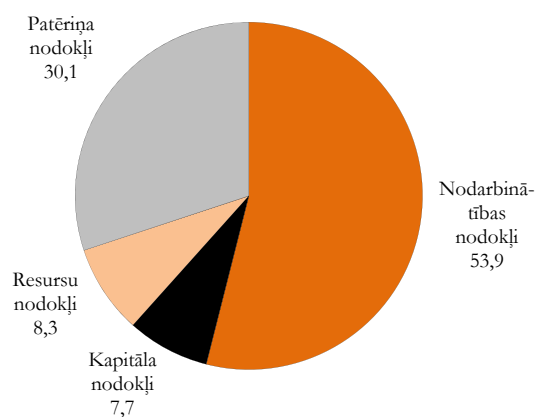
Tāpat ar 2009. gada 1. janvāri tika mainīts iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumu sadalījums starp valsts un pašvaldību budžetiem. Pašvaldību budžetā tiek ieskaitīti 83% (iepriekšējo 80% vietā), bet valsts budžetā 17% (iepriekšējo 20% vietā) no kopējiem iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumiem.

Ar 2010. gada 1. janvāri stājas spēkā jaunas izmaiņas iedzīvotāju ieņēmumu nodokļa likumā. Tiek paaugstināta nodokļa vispārējā likme no 23% uz 26%, paplašināta iedzīvotāju ienākuma nodokļa bāze, iekļaujot visus kapitāla ienākumus, piemērojot nodokļa likmi 10% dividendēm un procentu ienākumam, bet kapitāla pieaugumam 15%. Tāpat ar iedzīvotāju ienākuma nodokli tiks aplūkts gūtais labums no darba devējam piederоша vieglā pasažieru automobiļa izmantošanas personīgajām vajadzībām, paaugstināta

nodokļa likme pašnodarbinātajiem, piemērojot vispārējo iedzīvotāju ienākuma nodokli u.c. izmaiņas.

4.9. attēls

Valsts konsolidētā kopbudžeta nodokļu ieņēmumu sadalījums pa nodokļu grupām 2009. gadā (%)

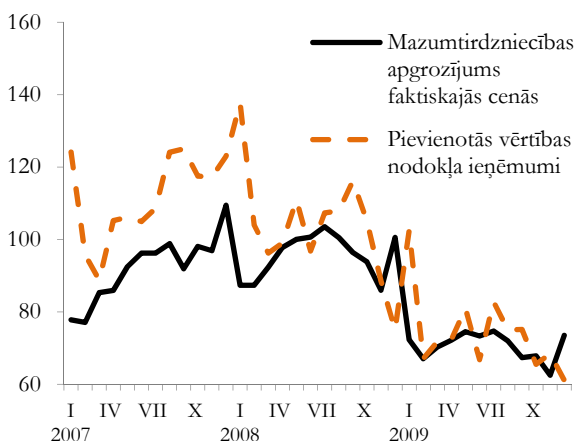
Patēriņa nodokļu īpatsvars nodokļu struktūrā samazinās. Iepriekšējos gados patēriņa nodokļi bija vieni no straujāk augošākajiem nodokļiem, ko veicināja augošais iekšzemes pieprasījums un augstā inflācija. Sākot no 2008. gada otras puses, sarūkot iekšzemes

patēriņam un mazinoties arī cenu kāpumam, patēriņa nodokļu ievākums samazinājās. 2009. gadā šī tendence turpinājās un patēriņa nodokļu ieņēmumi būtiski saruka.

2009. gadā pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi bija 798,4 milj. latu, kas ir par 28,5% mazāk nekā 2008. gadā. 2009. gada 1. janvārī tika paaugstināta nodokļa standartlikme no 18% uz 21%. Tomēr likmes kāpums nekompensēja kopējā mazumtirdzniecības apgrozījuma kritumu.

4.10. attēls

Mazumtirdzniecības apgrozījums faktiskajās cenās un pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi
(2006. gada decembris = 100)

2010. gada 1. janvārī spēkā stāsies vairākas likumā *Par pievienotās vērtības nodokli* normas, kas vērstas uz uzņēmējdarbības vides attīstību un mazo uzņēmumu konkurētspējas veicināšanu un kas kopumā vērtējamas kā pozitīva tautsaimniecības attīstības stimulēšana. Ar šiem grozījumiem tiek vienkāršotas vai atceltas likumā noteiktās prasības (piemēram, prasības attiecībā uz pievienotās vērtības nodokļa rēķinu noformēšanu un PVN gada deklarāciju iesniegšanu), tādā veidā samazinot administratīvo slogu uzņēmējiem.

Būtiskākās izmaiņas PVN politikas jomā 2010. gada valsts budžeta kontekstā ir precizētas normas par PVN taksācijas periodu, tai skaitā taksācijas periodu nosakot vienu kalendāro ceturksni apliekamām personām, kuru veikto apliekamo darījumu vērtība pirmstaksācijas gadā nepārsniedz 35 000 latu, noteikta īpaša PVN maksāšanas kārtība un priekšnodokļa atskaitīšanas kārtība (tā sauktais „kases princips”) atsevišķām apliekamo personu grupām, pagarināts nodokļa nomaksas termiņš valsts budžetā līdz 20 dienām pēc taksācijas perioda beigām, ieviesta jauna pārmaksātā PVN atmaksas sistēma, kas attieksies uz pārmaksātā PVN summu, kas izveidojusies, sākot ar 2010. gada 1. jūliju, palielināts PVN kompensācijas apmērs lauksaimniekiem no 12% uz 14% u.c.

Savukārt akcīzes nodokļa patēriņa daļas ieņēmumi 2009. gadā saruka par 14,6%, neraugoties uz akcīzes nodokļa likmju paaugstināšanu, īpaši tabakas izstrādājumiem. 2009. gada sākumā realizētais akcīzes nodokļa likmju palielinājums praktiski visām akcīzes

precēm un kopējā ekonomiskā lejupslīdē izraisīja strauju akcīzes preču realizācijas apjomu kritumu, kas attiecīgi samazināja arī akcīzes nodokļa ieņēmumus valsts budžetā.

Līdz 2008. gadam kopējos nodokļu ieņēmumos pakāpeniski pieauga **kapitāla nodokļu** īpatsvars (2008. gadā – 12,1%), tomēr 2009. gadā, mazinoties uzņēmējdarbības aktivitātēm un palielinoties maksātnespējīgo uzņēmumu skaitam, ļoti strauji ir samazinājušie uzņēmumu ienākuma nodokļa ievākums, kas bija par 60,8% mazāks nekā 2008. gadā. Tādējādi gada laikā kapitāla nodokļu īpatsvars ir sarucis gandrīz par 5 procentpunktiem un 2009. gadā veidoja 7,7% no visiem iekasētajiem nodokļiem.

Salīdzinot ar 2008. gadu, mazas izmaiņas ir skārušas nekustamā īpašuma nodokļa ievākumu. 2009. gadā tas bija 73,1 milj. latu (par 3,3% lielāks nekā 2008. gadā).

Attiecībā uz uzņēmumu ienākuma nodokli jānorāda, ka no 2010. gada tiks samazināta reprezentācijas izdevumu norma, ko drīkst atskaitīt no apliekamā ienākuma, no 60% līdz 40%, uzņēmumu ienākuma nodokļa aprēķināšanas vajadzībām 1,5 reizes palielināta izdevumos neiekļaujamo izmaksu daļa, kas nav saistīta ar saimniecisko darbību un zaudējumiem, kurus radījusi sociālās infrastruktūras objektu uzturēšana, paplašinātas iespējas nodokļu maksātājam pašam noteikt samazinātus avansa maksājumus, ja ir samazinājies peļņas apmērs. Paredzēts arī, ka, ja starpība starp rezumējošā kārtībā aprēķināto nodokli un paša nodokļa maksātāja noteiktiem samazinātajiem avansa maksājumiem nepārsniedz 20% no taksācijas gadā rezumējošā kārtībā aprēķinātā nodokļa, tad piemaksājamo nodokļa summu neuzskatīs par nokavēto nodokļa maksājumu un tai nepiemēros nokavējuma procentus.

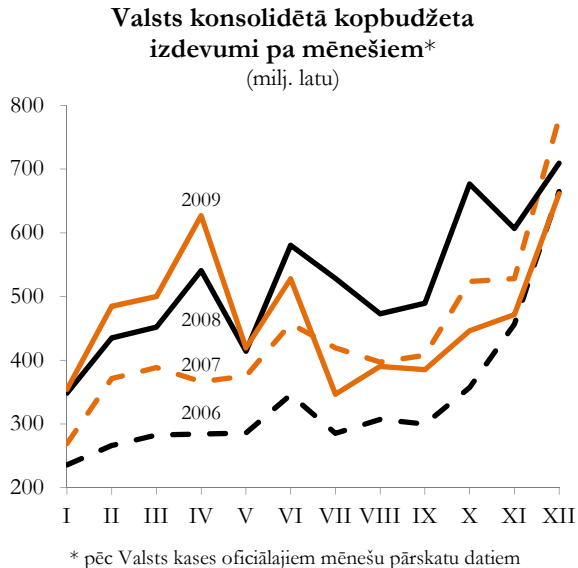
Ar 2010. gada 1. janvāri tiek palielināta nekustamā īpašuma nodokļa likme zemei un saimnieciskajā darbībā izmantojamām ēkām līdz 1,5%, noteikts minimālais nodokļa maksājums – 5 lati par katru nodokļa objektu, apliktas ar paaugstinātu likmi 3% apmērā neapstrādātas lauksaimniecības zemes, kā arī apliktas ar nekustamā īpašuma nodokli inženiertehniskās būves. Tāpat ar 2010. gadu tiek paplašināta nekustamā īpašuma nodokļa bāze – dzīvojamām ēkām par kadastrālo vērtību līdz 40 tūkst. latu piemērojot likmi 0,1%, par kadastrālo vērtību 40 001-75 000 latu – 0,2%, par kadastrālo vērtību virs 75 tūkst. latu – 0,3 procentu apmērā.

Resursu nodokļu grupā izmaiņas galvenokārt ir saistītas ar akcīzes nodokli naftas produktiem, kura īpatsvars šajā nodokļu grupā ir 97%. Salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, resursu nodokļu grupas īpatsvars ir pieaudzis par 2 procentpunktiem un veido 8,3% no visiem nodokļu ieņēmumiem. 2009. gadā akcīzes nodoklis par naftas produktiem tika iekasēts 284,1 milj. latu apjomā, kas par 0,3% pārsniedza 2008. gada ievākumu. Tas lielā mērā bija saistīts ar akcīzes nodokļa likmes paaugstināšanu naftas produktiem.

4.1.3. Budžeta izdevumi

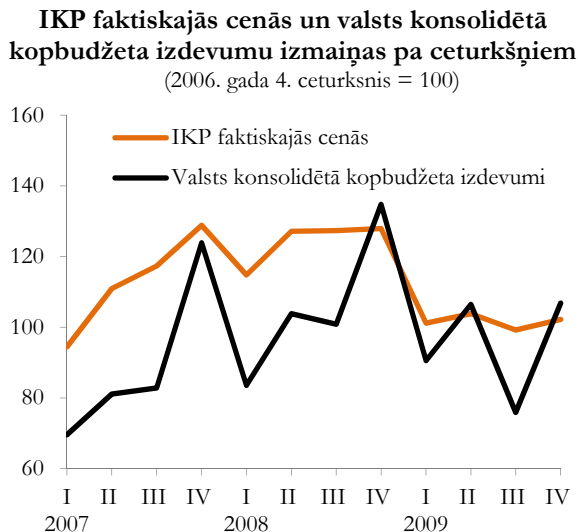
Budžeta ieņēmumu samazināšanās valdībai liek īstenot budžeta deficīta ierobežošanas politiku, kas īstermiņā rada papildu spiedienu uz iekšējā pieprasījuma samazināšanos un iekšējā tirgus sašaurināšanos.

4.11. attēls

2009. gadā budžeta izdevumi bija 5626,8 milj. latu, kas bija par 10,2% mazāk nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā.

4.12. attēls

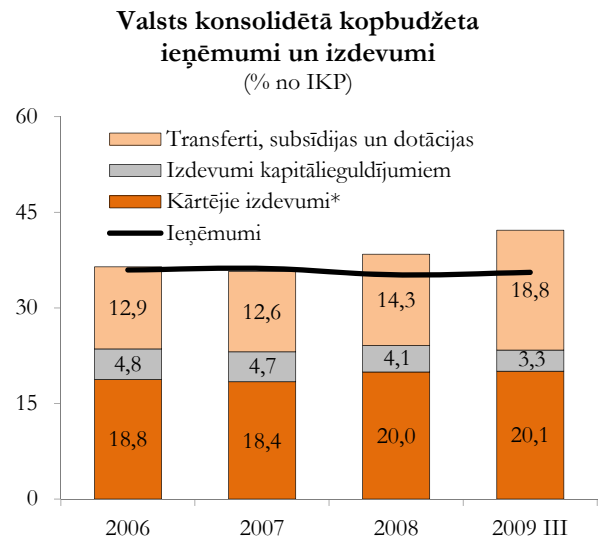

Tomēr 2009. gadā turpināja augt izdevumi subsīdijām un dotācijām. Salīdzinot ar 2008. gadu, šie izdevumi ir pieauguši par 6,5%. Tas galvenokārt saistīts ar aizvien augošo bezdarbnieku skaitu un izmaksātajiem bezdarbnieku pabalstiem, no sabiedriskā sektora atbrīvoto darbinieku atlaišanas pabalstu

izmaksām, kā arī citiem sociālajiem pabalstiem. Izdevumi subsīdijām un dotācijām veido gandrīz pusi (44,5%) no visiem valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumiem.

Izdevumi kapitālieguldījumiem 2009. gadā samazinājās par vairāk nekā 34%, salīdzinot ar 2008. gadu. Augsts īpatsvars izdevumos saglabājas kārtējiem izdevumiem (47,5%), kas šajā pašā laika periodā saruka par 18,3 procentiem.

4.13. attēls

* kopā ar maksājumiem par aizņēmumiem un kredītiem, kā arī maksājumiem ES

Atbilstoši izdevumiem pēc funkcionālajām kategorijām 2009. gadā pieauga izdevumi sociālajai aizsardzībai (par 14,6%, salīdzinot ar 2008. gadu), kā arī palielinājās izdevumi vides aizsardzībai (par 11,1%). Pārējās grupās 2009. gadā bija vērojams būtisks izdevumu samazinājums, piemēram, aizsardzībai un pašvaldību teritoriju apsaimniekošanai par vairāk nekā 40%, sabiedriskajai kārtībai un drošībai, ekonomiskajai darbībai, kā arī atpūtai, kultūrai un reliģijai – par vairāk nekā 20 procentiem.

Lai samazinātu valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumus, ir veikta valsts pārvaldes un atsevišķu nozaru optimizācija – ministriju darbinieku skaits samazināts caurmērā par 30%, valsts aģentūru skaits samazināts no 76 līdz 25, slimnīcu skaits samazināts no 59 līdz 24, slēgtas aptuveni 100 skolas. Tāpat ir īstenots publiskā sektora algu samazinājums – 2009. gada septembrī gada griezumā algas valdības sektorā bija par 24,8% zemākas. Ar 2010. gadu tiek ieviesta vienota atlīdzības sistēma valsts un pašvaldību institūciju darbiniekiem, kas attiecas uz gandrīz visiem valsts un pašvaldību iestāžu darbiniekiem, izņemot Latvijas Bankas un Finanšu un kapitāla tirgus komisijas darbiniekus.

4.3. tabula

Valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi pēc valdības funkcijām*
(procentos)

	2008		2009. gada 3. cet.	
	struktūra	pret IKP	struktūra	pret IKP
Izdevumi – pavisam	100	38,4	100	42,2
Vispārējie valdības dienesti	13,6	5,2	14,8	6,2
Aizsardzība	3,5	1,3	2,4	1,0
Sabiedriskā kārtība un drošība	5,0	1,9	4,5	1,9
Ekonomiskā darbība	18,1	6,9	15,7	6,6
Vides aizsardzība	2,4	0,9	2,2	0,9
Pašvaldību teritoriju un mājokļu apsaimniekošana	3,6	1,4	2,1	0,9
Veselība	8,1	3,1	7,5	3,2
Atpūta, kultūra un reliģija	4,0	1,5	3,4	1,4
Izglītība	20,2	7,8	19,6	8,3
Sociālā aizsardzība	21,5	8,3	27,9	11,8

* Valsts kases dati

Tomēr šāda budžeta konsolidācija noved pie samazinājuma spirāles – samazinot budžeta izdevumus, samazinās kopējā izlaide, kā rezultātā mazinās nodokļu ieņēmumi un atkal ir jāmeklē veidi, kā ierobežot izdevumus.

Lai sasniegti valdības nosprausto mērķi – budžeta deficīts 3% apmērā no IKP, 2011.-2012. gadā budžeta izdevumi būs jāsamazina vēl par 700-800 milj. latu.

4.4. tabula

Sabiedriskais pieprasījums
(procentos)

	Procentos pret IKP			Pieaugums pret iepriekšējo gadu		
	2007	2008	2009. gada 1. pusgads	2007	2008	2009. gada 1. pusgads
Sabiedriskais pieprasījums	23,1	24,5	25,0	10,0	-4,3	-6,6
<i>Valsts patēriņš</i>	17,4	19,7	22,0	3,7	1,5	-4,2
- centrālā valdība	9,5	10,9	-	1,4	2,0	-
- pašvaldības	7,9	8,9	-	6,6	1,0	-
<i>Kopējā pamatkapitāla veidošana</i>	5,7	4,8	3,0	27,8	-17,8	-16,6
- centrālā valdība	2,8	1,8	-	-3,7	-40,0	-
- pašvaldības	2,8	3,0	-	91,3	4,5	-

Sabiedrisko pieprasījumu veido valsts patēriņš jeb sabiedriskie pakalpojumi, kuru vērtību nosaka sniegto sabiedrisko pakalpojumu apjoms un valsts investīcijas, kas ir kapitālieguldījumi par budžeta līdzekļiem.

2008. gadā sabiedriskais pieprasījums samazinājās nedaudz lēnākos tempos nekā IKP. Pieprasījuma samazinājumu noteica galvenokārt centrālās valdības kopējā pamatkapitāla veidošanas izdevumu

samazinājums par 40%, salīdzinot ar 2007. gadu. Tajā pašā laikā pašvaldību izdevumi investīcijām 2008. gadā palielinājās par 4,5 procentiem.

2009. gada pirmajā pusē turpinājās sabiedriskā pieprasījuma sarukums, ko galvenokārt noteica būtisks investīciju apjoma samazinājums (par 16,6%, salīdzinot ar 2008. gada attiecīgo periodu). Kopumā sabiedriskais pieprasījums ir par 6,6% mazāks nekā 2008. gada pirmajā pusē.

4.2. Cenas

4.2.1. Privātā patēriņa cenas

Pēc Latvijas iestāšanās ES Latvijā bija vērojama augsta inflācija, kas 2008. gada vidū sasniedza gandrīz 18% (12 mēnešu cenu izmaiņas).

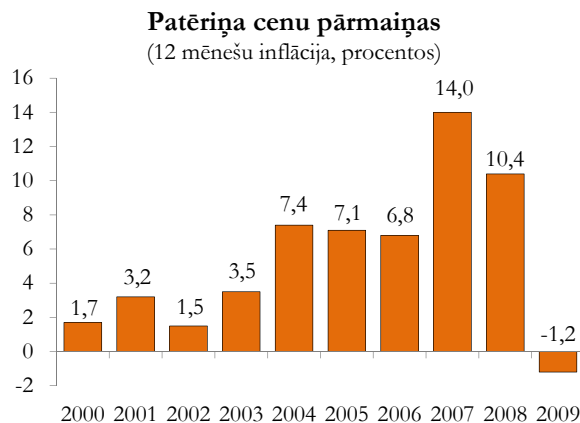
2009. gadā patēriņa cenas samazinājās par 1,2%. Patēriņa cenu deflācijas galvenais iemesls ir spējš iekšējā pieprasījuma samazinājums.

Cenu samazinājums aizsākās 2008. gada novembrī, kad tās samazinājās par 0,4% (salīdzinot ar iepriekšējo mēnesi) un decembrī vēl par 0,5 procentiem.

Savukārt 2009. gada 1. ceturksnī patēriņa cenas atkal sāka pieaugt. To noteica piedāvājuma puses faktori, kas ir saistīti ar administratīvi regulējamo cenu (transporta pakalpojumiem un dažādiem komunāliem pakalpojumiem) kāpumu un pievienotās vērtības nodokļa un akcīzes likmju palielinājumu. Kopš

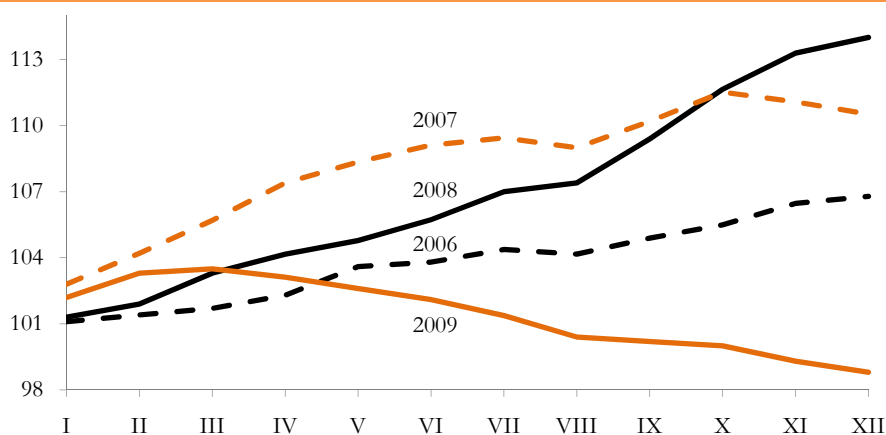
2009. gada aprīļa katru mēnesi ir vērojams patēriņa cenu kritums.

4.14. attēls

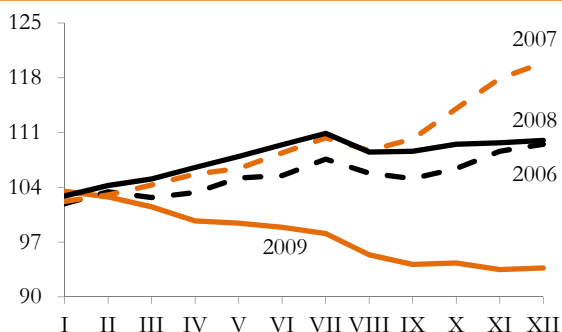

4.15. attēls

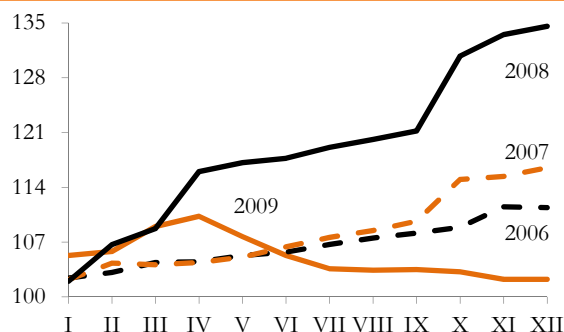
Patēriņa cenu indekss grupās un apakšgrupās
(iepriekšējā gada decembris = 100)

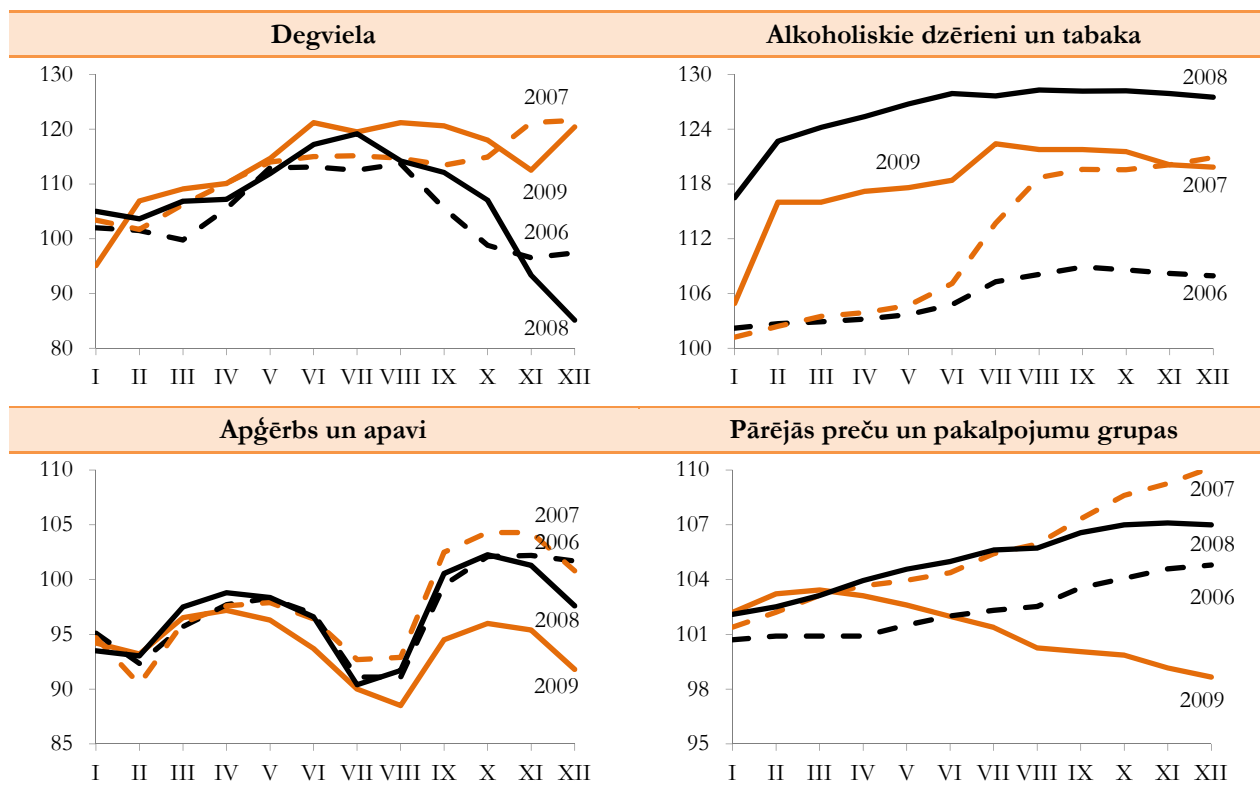
Pārtika un bezalkoholiskie dzērieni

Administratīvi regulējamās cenas

4.15. attēla turpinājums

Kā jau atzīmēts, 2009. gadā patēriņa cenas samazinājās par 1,2%, tai skaitā precēm par 1,2%, pakalpojumiem par 1%. Pirmās uz iekšējā pieprasījuma kritumu reaģēja preču cenas, kas sāka samazināties jau 2008. gada otrajā pusē, bet pakalpojumiem pārsvarā, sākot tikai ar 2009. gada martu.

2009. gadā saistībā ar ekonomisko aktivitāšu samazināšanos visā ES bija vērojams inflācijas tempu kritums un 5 valstīs bija deflācija (Īrijā, Igaunijā, Latvijā, Maltā un Portugālē). Vislielākā deflācija bija Īrijā un Igaunijā. Lietuvai līdz šim ir izdevies izvairīties no deflācijas.

4.5. tabula

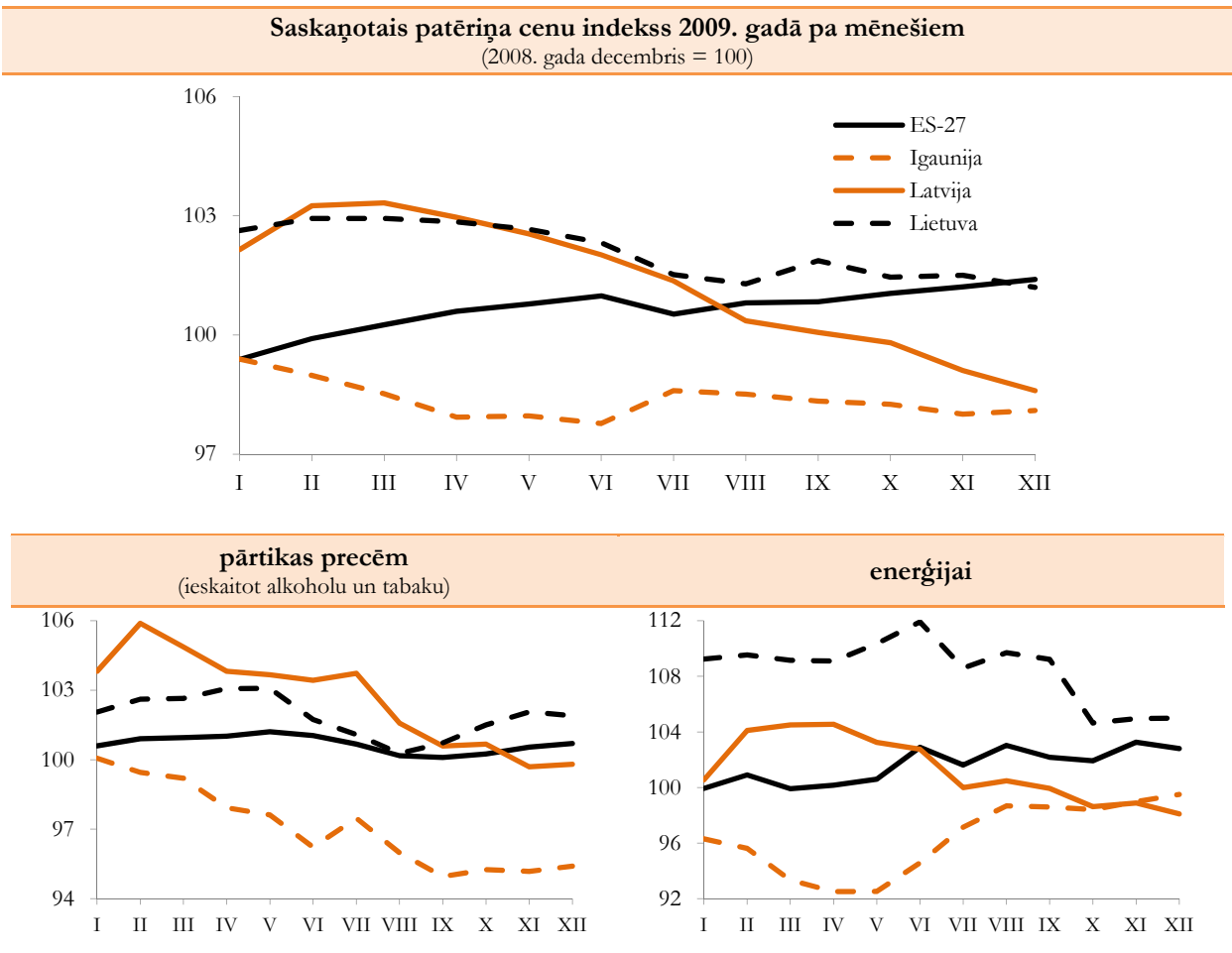
Patēriņa cenu pārmaiņas pa mēnešiem
(procentos)

	salīdzinot ar iepriekšējo mēnesi		salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo mēnesi		vidēji gada laikā	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009
Janvāris	2,8	2,2	15,8	9,8	10,8	14,9
Februāris	1,3	1,1	16,7	9,6	11,6	14,3
Marts	1,5	0,2	16,8	8,2	12,3	13,5
Aprīlis	1,5	-0,4	17,5	6,2	13,0	12,5
Maijs	0,9	-0,5	17,9	4,7	13,8	11,4
Jūnijs	0,7	-0,5	17,7	3,4	14,6	10,2
Jūlijs	0,3	-0,6	16,7	2,5	15,2	9,1
Augusts	-0,4	-1,0	15,7	1,8	15,6	7,9
Septembris	1,1	-0,2	14,9	0,5	15,9	6,7
Oktobris	1,2	-0,2	13,8	-0,9	15,9	5,5
Novembris	-0,4	-0,7	11,8	-1,2	15,7	4,5
Decembris	-0,5	-0,5	10,5	-1,2	15,4	3,5

Kopumā 2009. gadā Igaunijā cenu samazinājums bija par vienu procentpunktu straujāks nekā Latvijā. Deflācija Igaunijā bija vērojama jau gada sākumā, bet Latvijā gada pirmajos trīs mēnešos cenas vēl

palielinājās, kas lielā mērā bija saistīts ar PVN un akcīzes nodokļa likmju pacelšanu. Atšķirīga ir arī atsevišķu preču un pakalpojumu patēriņa cenu grupu dinamika.

4.16. attēls

Igaunijā straujāk nekā Latvijā samazinājās pārtikas produktu cenas, kas daļēji skaidrojams ar PVN likmes palielinājumu Latvijā gada sākumā. Turpmākajos mēnešos pārtikas cenas Latvijā samazinājās līdzīgos tempos kā Igaunijā. Izteikti atšķirīga ir arī enerģētikas cenu dinamika, kas liecina par enerģētikas cenu neelastību Latvijā.

straujāks nekā eksportētajai attiecīgi par 9,9% un 5 procentiem.

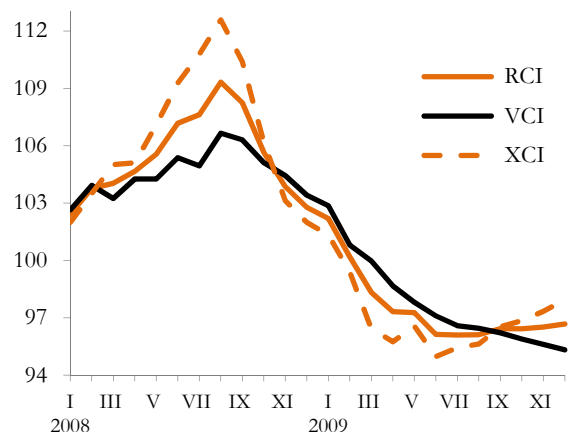
4.17. attēls

4.2.2. Ražotāju un ārējās tirdzniecības cenu pārmaiņas

Ražotāju cenu samazinājums aizsākās agrāk nekā patēriņa cenām. Ražotāju cenas sāka samazināties jau 2008. gada septembrī. Cenas samazinājās gan vietējā tirgū realizētai produkcijai, gan eksportētai, bet eksportētai produkcijai tās samazinājās straujāk, it īpaši 2008. gada septembrī–novembrī.

2009. gadā ir vērojama gan vietējā tirgū realizētās, gan eksportētās produkcijas cenu deflācija. Vietējā tirgū realizētās produkcijas cenu kritums bija saistīts galvenokārt ar straujo iekšzemes patēriņa samazināšanos, savukārt eksportētās produkcijas – ar Latvijas galveno eksportpreču, tai skaitā kokmateriālu un pārtikas preču, cenu kritumu pasaules tirgos. Gada laikā (2009. gada decembris pret 2008. gada decembris) vietējā tirgū realizētās produkcijas cenu kritums bija

Ražotāju cenu dinamika apstrādes rūpniecībā (2007. gada decembris = 100)

RCI – ražotāju cenu indekss,
VCI – ražotāju cenu indekss vietējā tirgū realizētajai produkcijai,
XCI – ražotāju cenu indekss eksportētajai produkcijai

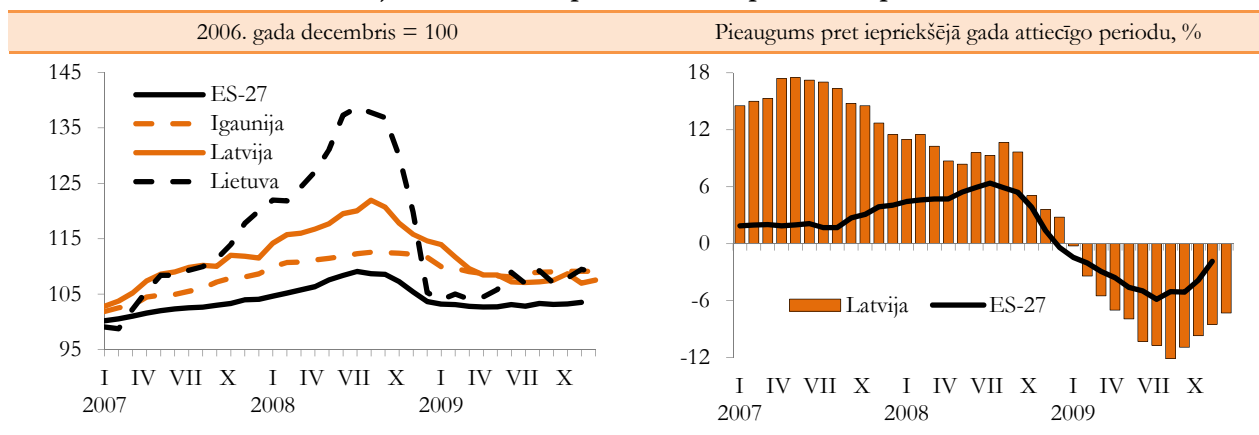
Ražotāju cenu indeksa dinamika apstrādes rūpniecībā Latvijā nedaudz atšķirās no kopējās Eiropas Savienības dinamikas. Eiropas Savienības apstrādes rūpniecības cenas sāka straujāk pieaugt 2007. gada

rudeni, kad Latvijā to pieauguma tempi sāka samazināties. Ražotāju cenu kāpums bija vērojams līdz 2008. gada augustam, pēc tam ražotāju cenas būtiski

samazinājās visā Eiropas Savienībā. Kopš 2008. gada decembra ES ir vērojama ražotāju cenu deflācija.

4.18. attēls

Ražotāju cenu indekss pa mēnešiem apstrādes rūpniecībā

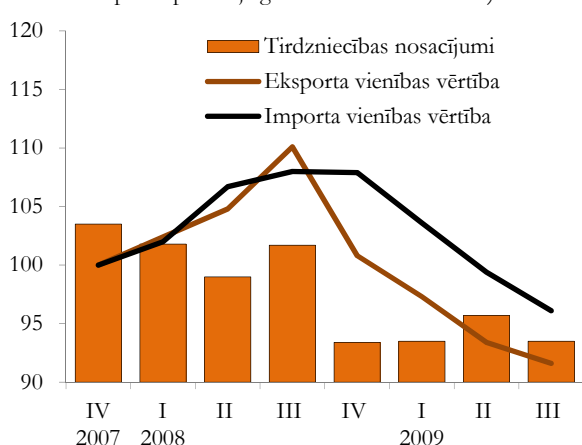
2009. gadā visstraujākais ražotāju cenu kritums apstrādes rūpniecībā starp Baltijas valstīm bija vērojams Lietuvā – par 16,3%, Latvijai un Igaunijai – attiecīgi par 7,5% un 2,4 procentiem.

Gada laikā Latvijas tirdzniecības nosacījumi ir pasliktinājušies – eksporta cenas ir samazinājušās straujāk nekā importa, atbilstoši par 16,8% un 11% (2009. gada 3. ceturkšņa eksporta un importa vienības vērtības izmaiņas attiecībā pret 2008. gada 3. ceturksni).

4.19. attēls

Eksporta un importa vienības vērtības un tirdzniecības nosacījumu indeksi

(eksporta un importa vienības vērtības indekss, 2007. gada 4. cet. = 100; tirdzniecības nosacījumu indekss, % pret iepriekšējā gada atbilstošo ceturksni)

Eksporta cenas straujāk nekā importa cenas samazinājušās tādiem produkcijas veidiem kā metāli un metāla izstrādājumi, koks un koka izstrādājumi, tekstilizstrādājumi, kā arī ķīmiskās rūpniecības un

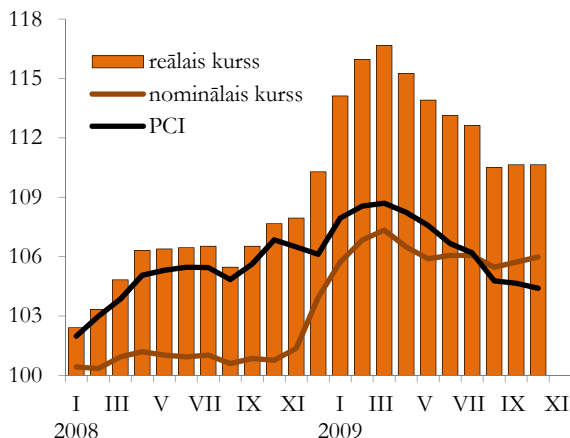
saskarnozaru ražojumi. Savukārt pārtikas produktiem straujāk samazinājušās importa cenas.

Kopumā jāatzīmē, ka 2009. gada deflācija ir nedaudz uzlabojusi Latvijas uzņēmēju konkurētspēju – ir samazinājies lata reālais efektīvais valūtas kurss.

4.20. attēls

Lata efektīvais valūtas kurss*

(2007. gada decembris = 100)

* Lata efektīvais valūtas kurss aprēķināts attiecībā pret galvenajām tirdzniecības partnervalstīm, reālais kurss aprēķināts izmantojot patēriņa cenu indeksu.

Tomēr deflācijai ir jābūt daudz dziļākai, lai kompensētu reālā efektīvā kursa pieaugumu sakarā ar atsevišķu tirdzniecības partnervalstu valūtas devalvāciju un iepriekšējo gadu Latvijas augsto inflāciju. Pašreizējais reālais efektīvais valūtas kurss ir par 10,6% augstāks nekā 2008. gada sākumā un par 2,5% salīdzinājumā ar situāciju, pirms vairākas Latvijas tirdzniecības partnervalstis devalvēja savas valūtas (2008. gada novembris).

4.3. Maksājumu bilance

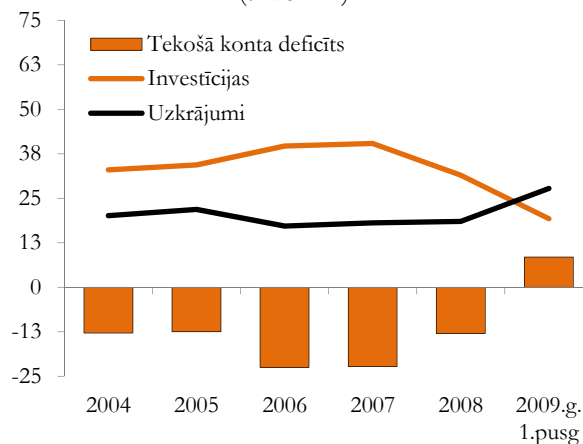
4.3.1. Tekošais kants

4.21. attēls

Latvijā notiek maksājumu bilances tekošā konta korekcijas. Liels un nepārtraukti augošs tekošā konta deficīts, kas bija raksturīgs Latvijai vairāku gadu garumā, kopš 2007. gada otrā pusgada sāka samazināties un kopš 2009. gada tekošā konta bilance jau ir pozitīva.

2009. gada deviņos mēnešos tekošā konta pozitīvais saldo sasniedza 8,5% no IKP (1,3% 1. ceturksnī, 14,1% 2. ceturksnī un 10,1% 3. ceturksnī). Tekošā konta svārstības ir saistītas ar uzlabojumiem ārējās tirdzniecības un ienākumu bilances posteņos. Ārējās tirdzniecības deficīts 2009. gada deviņos mēnešos, salīdzinot ar iepriekšēja gada atbilstošo periodu, ir samazinājies gandrīz par 11 procentpunktiem un bija 7,5% līmenī no IKP. To noteica daudz straujāks importa, nekā eksporta apjomu samazinājums. Savukārt ienākumu bilances pozitīvā saldo kāpums galvenokārt ir saistīts ar reinvestēto peļņu, kas 2009. gada deviņos mēnešos sasniedza 6,5% no IKP, liecinot par ārvalstu investoru lielajiem zaudējumiem. Tekošā konta pakalpojumu un kārtējo pārvedumu bilances ir pozitīvas ar nelielu pieauguma tendenci.

Tekošā konta deficīts, investīcijas un uzkrājumi
(% no IKP)

Jāatzīmē, ka tekošā konta būtisku korekciju noteica izmaiņas kapitāla plūsmu dinamikas samazināšanās 2008. gadā un to virziena maiņa 2009. gadā. Globālās finanšu krīzes ietekmē, izsīkstot kapitāla ieplūdei, notika arī būtisks iekšzemes pieprasījuma samazinājums, kas izraisīja nozīmīgas korekcijas ekonomikā un tekošā konta bilances stāvoklī.

4.6. tabula

Latvijas maksājumu bilance
(procentos no iekšzemes kopprodukta)

	2005	2006	2007	2008	2008 I-IX	2009 I-IX
A. Tekošais kants	-12,5	-22,5	-22,3	-13,0	-14,8	8,5
Tirdzniecības bilance	-18,9	-25,6	-23,9	-17,6	-18,2	-7,5
eksports	33,5	30,7	28,5	28,2	29,2	26,0
imports	-52,4	-56,3	-52,4	-45,8	-47,4	-33,5
Pakalpojumu bilance	3,8	3,3	3,5	4,0	3,9	6,2
Neto ienākumi	-1,1	-2,7	-3,3	-1,6	-3,1	6,5
Neto kārtējie pārvedumi	3,7	2,4	1,3	2,2	2,6	3,3
B. Kapitāla kants	1,3	1,2	1,9	1,5	1,6	2,5
C. Finanšu kants*	16,3	30,5	24,6	11,3	16,6	-6,9
Tiešās investīcijas	3,6	7,5	6,8	3,0	5,0	0,4
ārvalstīs	-0,8	-0,9	-1,3	-0,7	-1,2	0,3
Latvijā	4,4	8,3	8,1	3,7	6,2	0,1
Portfeļieguldījumi**	-1,3	0,2	-1,6	0,8	1,8	3,2
aktīvi	-1,3	-1,3	-1,0	1,8	0,6	4,3
pasīvi	0,0	1,5	-0,5	-1,0	1,2	-1,1
Citi ieguldījumi	14,0	22,6	19,3	7,5	9,8	-10,5
aktīvi	-2,7	-9,7	-21,7	-1,4	-0,4	-4,2
pasīvi	16,7	32,2	40,1	8,9	10,2	-6,3
D. Novirze	-1,9	0,6	-0,8	-1,8	-1,5	1,2
E. Rezerves aktīvi	-3,2	-9,9	-3,4	-2,0	-1,9	-5,2

* bez rezerves aktīviem

** portfeļieguldījumi un atvasinātie finanšu instrumenti

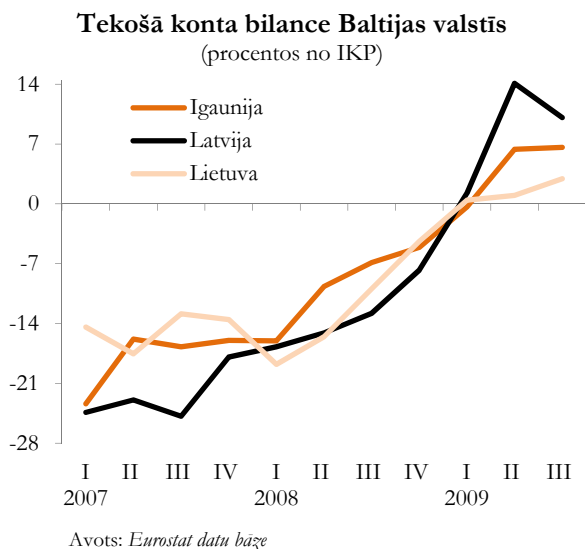
Strauji ārvalstu kapitāla ieplūde līdz 2007. gadam, no vienas puses, pozitīvi ietekmēja investīcijas, bet, no otras puses, kļuva par nozīmīgu ietaupījumu līmeņa samazināšanas faktoru. Strauji palielinājās privātais patēriņš un atbilstoši samazinājās uzkrājumu līmenis (no 20,2% no IKP 2004. gadā līdz 18,1% 2008. gadā), vienlaikus pieaugot investīciju līmenim tautsaimniecībā attiecīgi no 33% uz 40,4 procentiem.

2008. gadā investīciju līmenis bija gandrīz par 10 procentpunktiem zemāks nekā 2007. gadā. Savukārt nacionālo ietaupījumu līmenis saglabājās relatīvi stabils, kas liecina par nozīmīgu iekšzemes patēriņa korekciju. Lielais parādu slogs, ekonomiskās situācijas pasliktināšanās, ienākumu samazināšanās, kā arī nenoteiktība par nākotnes attīstību veicināja mājāsaimniecību taupīgumu. Vienlaikus ar uzkrājumu līmeņa pieaugumu strauji samazinās investīcijas. 2009. gada deviņos mēnešos investīciju īpatsvars IKP bija 19,3% jeb gandrīz divreiz mazāks nekā iepriekšējā gada deviņos mēnešos, savukārt uzkrājumu līmenis bija 27,8% no IKP.

Jāatzīmē, ka tekošā konta bilances straujās izmaiņas ir vērojamas arī kaimiņvalstīs.

Igaunijā tekošā konta pārpalikums 2009. gada 3. ceturksnī sasniedza 6,6% no IKP, salīdzinot ar deficītu 6,9% gadu iepriekš. Savukārt, Lietuvā 2009. gada trešajā ceturksnī tekošā konta pozitīvais saldo bija 2,9% (gadā iepriekš deficīts – 9,9% no IKP).

4.22. attēls

4.3.2. Finanšu plūsmas

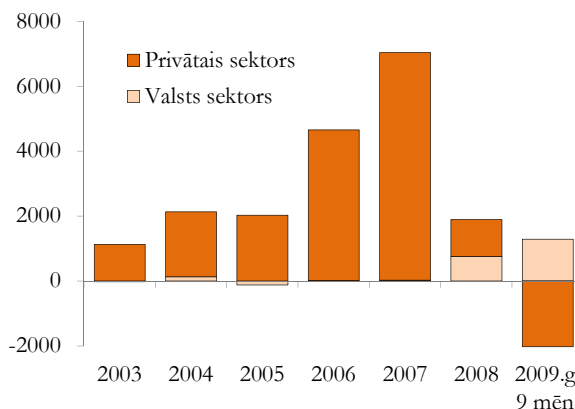
Tekošā konta bilances korekcijas lielā mērā noteica finanšu plūsmu dinamiku un virziena maiņu globālās finanšu krīzes ietekmē.

Latvijā līdz ar pārejas procesa uzsākšanu sākās pastiprināta ārvalstu kapitāla ieplūde, ko nodrošināja finanšu plūsmu liberalizācija. Latvijā nav noteikti nekādi ierobežojumi nacionālās valūtas konvertējamībai. Ārvalstu kompānijas var brīvi izvest savus ieguldījumus un peļņu pēc nodokļu nomaksas.

Tāpat katrs Latvijas iedzīvotājs var brīvi izmantot ārvalstu kompāniju finanšu pakalpojumus. Nav noteikti nekādi ierobežojumi darījumos ar vērtspapīriem. Nepastāv ierobežojumi nekustamā īpašuma pirkšanā un pārdošanā.

4.23. attēls

Ārvalstu investīciju ieplūde Latvijas ekonomikā
(milj. latu)

Galvenais ārvalstu investīciju piesaistītājs iepriekšējos gados bija privātais sektors. Sākot ar 2004. gadu, tās strauji palielinājās, un 2007. gadā to apjoms, salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, pieauga pusotru reizi, bet salīdzinājumā ar 2004. gadu tās ir palielinājušās gandrīz 3,5 reizes. 2008. gadā ārvalstu investīciju ieplūšanas intensitāte bija daudz lēnāka, ko lielā mērā noteica nelabvēlīgie apstākļi globālajos finanšu tirgos. Privātā kapitāla ieplūdes apjomi 2008. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, bija gandrīz septiņas reizes mazāki. Savukārt kopš 2008. gada 4. ceturkšņa ir vērojama privātā ārvalstu kapitāla aizplūšana, kas pastiprinājās 2009. gada 1. ceturksnī, pārsniedzot iepriekšējā gada ienākošā privātā kapitāla apjomu. 2009. gada 2. un 3. ceturksnī privātā ārvalstu kapitāla aizplūde turpinājās, kaut arī daudz mazākos apjomos. Privātā kapitāla aizplūšanas negatīvo ietekmi uz finanšu konta stāvokli nedaudz mazināja valsts sektora ilgtermiņa aizņēmumi.

Līdz ar ārvalstu kapitāla plūsmu dinamiku un virziena maiņu, mainās arī to struktūra.

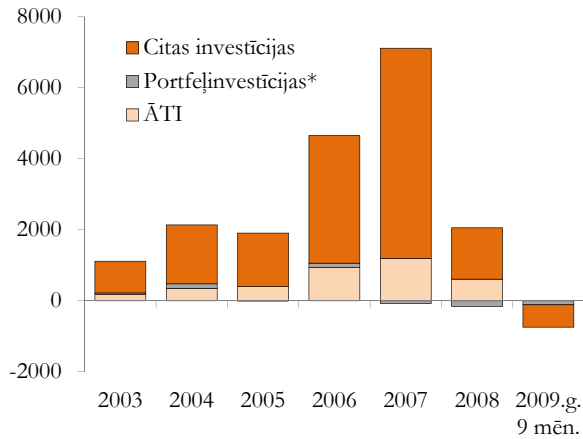
Vidēji laika periodā no 2005. līdz 2007. gadam ārvalstu tiešās investīcijas ienākošā ārvalstu kapitāla struktūrā veidoja gandrīz 20%. Salīdzinot ar 2004. gadu ĀTI apjoms ir trīskāršojies, un tās nosedza 35-37% no tekošā konta negatīvā saldo. 2008. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, tās samazinājās gandrīz uz pusi un nosedza 30% no tekošā konta negatīvā saldo. 2009. gada 1. ceturksnī ĀTI plūsmas saglabājās pozitīvas, tomēr ir gandrīz 15 reizes mazākas nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā, savukārt 2. ceturksnī ĀTI plūsmu saldo bija negatīvs, bet 3. ceturksnī – pozitīvs, ko noteica ieguldījumi uzņēmumu pašu kapitālā.

Portfeļinvestīciju daļa ienākošās finanšu plūsmās ir neliela un pēdējos trīs gados nepārsniedz 10% no tām. 2008. gadā un 2009. gada deviņos mēnešos

portfeļinvestīciju saldo bija pozitīvs, galvenokārt saistībā ar Latvijas valdības piesaistīto finansējumu obligāciju un parādzīmju veidā.

4.24. attēls

**Ārvalstu investīciju ieplūde Latvijas ekonomikā
sadalījumā pa investīciju veidiem**
(milj. latu)

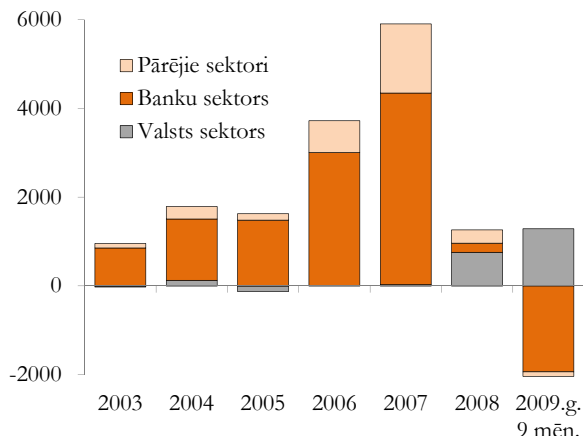

* portfeļinvestīcijas un atvasinātie finanšu instrumenti

Lielu daļu no kopējām ārvalstu investīcijām veido citas investīcijas (finanšu darījumi, kurus neietver tiešajās un portfeļinvestīcijās). Tie ir tirdzniecības kredīti, aizdevumi un aizņēmumi, nauda un noguldījumi un tml. No 2005. gada tās pieauga 4,4 reizes. Savukārt 2008. gada 1. ceturksnī pirmo reizi pēdējo četru gadu laikā bija vērojama negatīva šo investīciju plūsma, ko lielā mērā ietekmēja nerezidentu noguldījumu samazinājums monetārās finanšu iestādēs un privātā sektora aizņēmumu līmeņa kritums.

4.25. attēls

**Ienākošās ārvalstu investīciju plūsmas
sadalījumā pa sektoriem***
(milj. latu)

* bez ārvalstu tiešajām investīcijām

2008. gadā investīciju plūsmas bija pozitīvas, tomēr divas reizes mazākas nekā 2007. gadā. Galvenokārt to noteica īstermiņa plūsmu samazinājums. 2009. gada 1. un 2. ceturksnī citu investīciju plūsmas ir negatīvas

(attiecīgi -21,1% un -27,5%), galvenokārt sakarā ar straujo banku sektora ārzemju pasīvu samazinājumu. Savukārt 2009. gada 3. ceturksnī citu investīciju bilance bija pozitīva (18% no IKP), ko noteica valdības ilgtermiņa aizņēmumi.

Globālās finanšu krīzes ietekmē piesaistītais ārvalstu kapitāls 2008. gadā tikai par 11,6% pārsniedza IKP apjomu. Savukārt 2009. gada deviņos mēnešos privātās ārvalstu kapitāla plūsmas ir negatīvas.

Latvijas parāds pārējai pasaulei 2009. gada 3. ceturksņa beigās bija 145,8% no IKP, tai skaitā valdības – 22,3% no IKP. Kopš 2008. gada beigām valdības ārējais parāds ir palielinājies divas reizes.

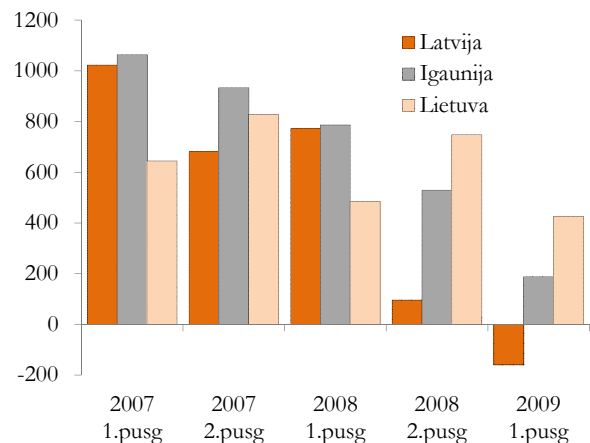
4.3.3. Ārvalstu tiešās investīcijas

Globālās finanšu krīzes iespaidā ārvalstu kapitāla plūsmas Latvijas ekonomikā būtiski samazinājās. Tas skāra arī ĀTI plūsmas, kaut gan jāatzīmē, ka, salīdzinot ar citām finanšu plūsmām, ĀTI plūsmas bija noturīgākas.

ĀTI plūsmu intensitātē Latvijā, tāpat kā citās Baltijas valstīs ir vērojams zināms cikliskums. Tās būtiski palielinājās līdz ar iestāšanos ES, savukārt, pasliktinoties ekonomiskai situācijai, samazinājās. No 2004.-2007. gadam ārvalstu uzņēmēju ieguldījumi Latvijas tautsaimniecībā tiešo investīciju veidā bija gandrīz četras reizes lielāki nekā laika periodā no 2000.-2003. gadam, bet 2008. gadā ĀTI apjomi bija gandrīz divreiz mazāki nekā 2007. gadā. ĀTI ieplūdes samazinājums ir vērojams arī Igaunijā un Lietuvā. Tomēr atšķirībā no kaimiņvalstīm Latvijā 2009. gada pirmajā pusgadā ienākošo ĀTI plūsmu bilance bija negatīva.

4.26. attēls

ĀTI ieplūde Baltijas valstīs
(milj. eiro)

Kopš 2008. gada ir samazinājušās arī Latvijas investoru aktivitātes ārējā pasaulē. 2007. gadā Latvijas uzņēmēji tiešo investīciju veidā bija ieguldījuši 237 milj. eiro, t.i., gandrīz piecas reizes vairāk nekā pirms iestāšanās ES. 2008. gadā Latvijas uzņēmēju tiešās

investīcijas ārvalstīs samazinājās līdz 166,3 milj. eiro, bet 2009. gada deviņos mēnešos tās ir negatīvas.

2008. gadā ienākošo ĀTI apjoms, salīdzinot ar 2007. gadu, ir bijis par 49,2% mazāks un sasniedza 606,5 milj. latu (869 milj. eiro). To galvenokārt noteica reinvestētās peļņas samazināšanās. Kopš 2008. gada 4. ceturkšņa tiešo investīciju uzņēmumi darbojās ar zaudējumiem. 2009. gada deviņos mēnešos tie sasniedza 811,8 milj. latu (1155 milj. eiro). 2009. gadā ir palielinājies cita kapitāla un pašu kapitāla apjoms (it īpaši trešajā ceturksnī), kas kompensēja ārvalstu tiešo investīciju uzņēmumu zaudējumus, līdz ar ko ienākošās ĀTI plūsmas šī gada trīs ceturkšņos bija pozitīvas (12,7 milj. latu).

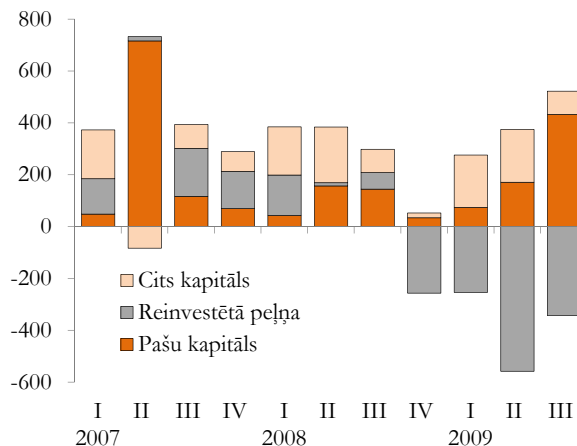
Saskaņā ar Latvijas starptautisko investīciju bilanci 2009. gada septembra beigās uzkrātās ĀTI Latvijas ekonomikā sasniedza 5780,2 milj. latu, kas ir par gandrīz 4% mazāk nekā pirms gada. Salīdzinot ar 2008. gada beigām ĀTI pieauga par 1,2%, to daļa uzkrātā ārvalstu kapitāla struktūrā ir pieaugusi par 0,5 procentpunktiem un 2009. gada septembra beigās bija 23,5%, ko noteica straujāks citu investīciju nekā ĀTI plūsmu samazinājums ārvalstu kapitāla ieplūdē.

Latvijā uzkrāto ārvalstu tiešo investīciju ģeopolitiskā struktūrā lielākoties ir ES valstu

investīcijas. 2009. gada septembra beigās tās veidoja 80% no visām uzkrātām ĀTI, trešdaļa no tām ir jauno ES dalībvalstu investīcijas.

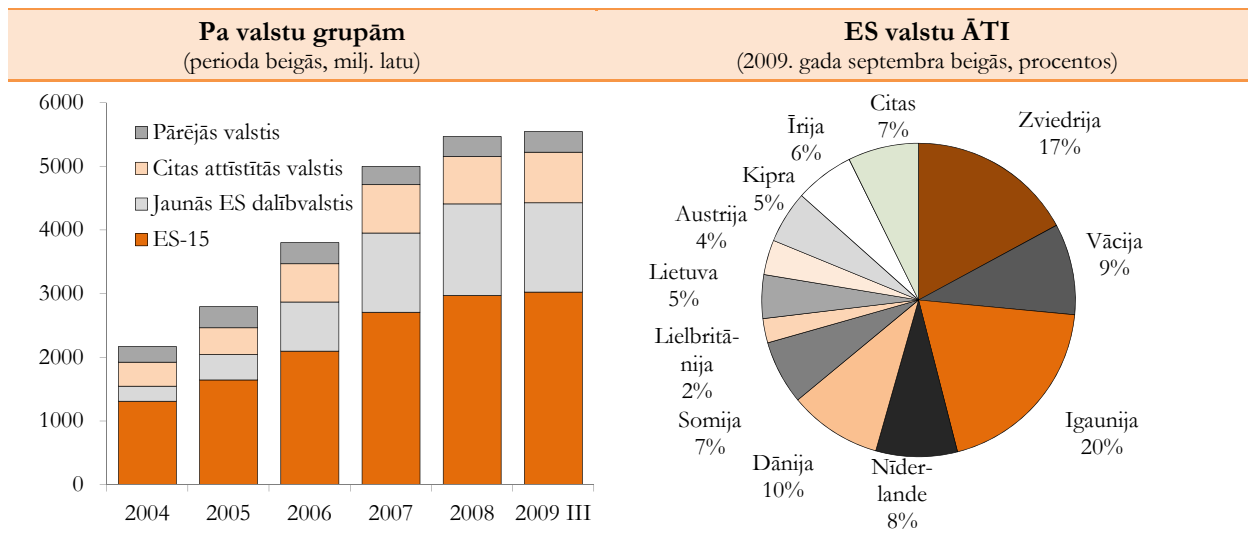
4.27. attēls

Ārvalstu tiešās investīcijas Latvijā
(ceturkšņa laikā saņemtās, milj. eiro)

4.28. attēls

Uzkrātās ārvalstu tiešās investīcijas

Latvijas ekonomikā lielākās ieguldītājvalstis ir Zviedrija, Igaunija, Vācija un Dānija. Šo četru valstu uzkrātās ĀTI 2009. gada septembra beigās veidoja 55,7% no visām uzkrātām ĀTI. Tās koncentrējās galvenokārt finanšu starpniecībā. Kopš 2008. gada beigām minēto valstu uzkrātās ĀTI finanšu starpniecības nozarē ir samazinājušās par 4,4% un 2009. gada septembra beigās veidoja 67,5% no nozarē uzkrātām ĀTI, kas ir gandrīz par 4,2 procentpunktiem mazāk nekā pirms gada.

No 2004. līdz 2007. gadam uzkrātās ĀTI gan preču, gan pakalpojumu sfērā pieauga vairāk kā 2 reizes. Preču ražošanas sfērā īpaši straujš ĀTI pieaugums bija enerģētikas un būvniecības nozarēs – gandrīz 5 reizes. Apstrādes rūpniecībā ĀTI dinamika nebija tik strauja, – tās palielinājās gandrīz divas reizes.

2007. gada beigās uzkrāto ārvalstu tiešo investīciju nozaru struktūrā lielākais īpatsvars bija komercpakalpojumu un finanšu starpniecības nozarēm (attiecīgi 22% un 28% no visām uzkrātām ĀTI).

4.7. tabula

Uzkrātās ĀTI sadalījumā pa nozarēm
(perioda beigās, milj. latu)

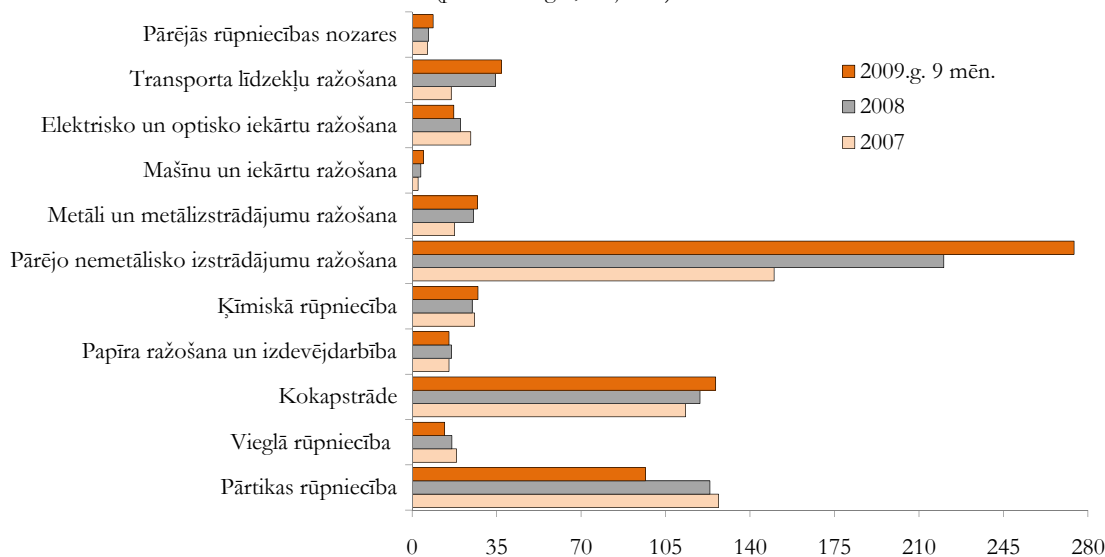
	2004	2005	2006	2007	2008	2009. gada 3. ceturksnis
Primārās nozares	49,8	59,5	71,6	113,1	145,2	156,3
Apstrādes rūpniecība	276,1	376,0	395,8	516,8	611,0	647,6
Enerģētika	164,7	327,6	348,1	270,7	204,9	246,0
Būvniecība	36,5	49,7	67,6	85,5	107,1	126,6
Tirdzniecība	395,7	437,8	562,3	676,4	862,0	872,5
Transports un sakari	333,3	336,4	347,0	392,5	466,3	433,2
Finanšu starpniecība	375,9	625,4	964,6	1486,2	1647,3	1635,4
Citi pakalpojumi	439,2	529,0	795,3	1223,5	1251,3	1367,0

Kopumā 2008. gadā visās nozarēs uzkrāto ĀTI līmenis bija pieaudzis. Tas liecina, ka investori, neskatoties uz ekonomisko aktivitāšu samazināšanos, nebija būtiski koriģējuši savus plānus. Tomēr ĀTI pieauguma tempi bija palēninājušies gandrīz trīs reizes. 2008. gadā uzkrātās ĀTI pakalpojumu nozarēs pieauga par 12% (tai skaitā finanšu starpniecībā – par 10,8%, tirdzniecībā – par 28%, transporta un sakaru nozarē – par 18,8%), savukārt operācijās ar nekustamo īpašumu

uzkrāto ĀTI līmenis saglabājās iepriekšējā gada līmenī. Preču ražošanas sfērā uzkrāto ĀTI pieauguma tempu samazinājums bija neliels. 2008. gadā uzkrātās ĀTI pieauga par 8,3%, jeb gandrīz pusotras reizes lēnāk nekā pakalpojumu nozarēs. 2009. gada deviņos mēnešos uzkrāto ĀTI pieaugums pakalpojumu sfērā ir visai mazs – par 2%, bet ražošanas sfērā tās pieauga par 10,1%, tai skaitā apstrādes rūpniecībā – par 6 procentiem.

4.29. attēls

Uzkrātās ĀTI apstrādes rūpniecībā
(perioda beigās, milj. latu)

Pēc Latvijas iestāšanās ES ĀTI piesaistē nozīmīgas izmaiņas ir vērojamas apstrādes rūpniecības apakšnozaru griezumā. Salīdzinot ar 2003. gada beigām, gandrīz uz pusi samazinājās uzkrātās ĀTI vieglajā rūpniecībā un ķīmiskajā rūpniecībā, bet mašīnu un iekārtu ražošanā – vairāk nekā piecas reizes. Savukārt būtiski ir pieaugušas ĀTI tādās nozarēs kā elektrisko un optisko izstrādājumu ražošana (4 reizes), pārējo nemetālisko izstrādājumu ražošana (4 reizes). ĀTI pieaugums apstrādes rūpniecībā 2008. gadā par 18,4% (2007. gadā – par 30%) un 2009. gada trīs

ceturkšņos – par 6% liecina par to, ka krīzes padziļināšanās un ieilgšana liek ārvalstu investoriem būt piesardzīgākiem investīciju plānu īstenošanā. Tomēr ir jāatzīmē, ka kopumā ārvalstu investoru interesi par šo nozari nav mazinājusies. Tāpat kā iepriekšējos gados palielinās investīcijas pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanas nozarē. 2009. gada deviņos mēnešos, tās pieauga par 24%. 2009. gadā palielinājās ieguldījumi mašīnu un iekārtu ražošanā, transporta līdzekļu ražošanā un metālapstrādē. Salīdzinot ar 2008. gada beigām,

uzkrātās ĀTI šajās nozarēs pieauga attiecīgi par 30,5%, 7,2% un 6,3%. Citās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs (izņemot pārtikas rūpniecību, kurā ĀTI līmenis 2009. gada septembra beigās ir par 21,6% mazāks nekā 2008. gada beigās) uzkrāto ĀTI līmeņa izmaiņas ir nenozīmīgas.

Ārvalstu investoriem vispievilcīgākās apstrādes rūpniecības nozares ir pārtikas rūpniecība, kokapstrāde un pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanas nozare. Uzkrātās ĀTI pa ceturkšņiem šajās nozarēs 2009. gada septembra beigās veidoja 77% (tai skaitā nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanā – 42,3%) no visām uzkrātām ĀTI apstrādes rūpniecībā. Lielākus ieguldījumus apstrādes rūpniecībā pēdējo četru gadu laikā ir veikuši Dānijas, Somijas, Vācijas, Zviedrijas un Īrijas investori. Īpaši strauji palielinās Īrijas investoru tiešās investīcijas Latvijā. Kopš 2007. gada beigām tās ir pieaugušās gandrīz četras reizes un 2009. gada jūnija beigās veidoja 31% (2007. gada beigās – 10%) no visām uzkrātām ĀTI apstrādes rūpniecībā. Jāatzīmē, ka pēdējā pusotra gada laikā ir pieaugušās arī Krievijas investīcijas apstrādes rūpniecībā (gandrīz 3,5 reizes). 2009. gada septembra beigās tās veidoja 3,4% no uzkrātām ĀTI apstrādes rūpniecībā.

Ārvalstu investīciju piesaistē Latvijā nozīmīga loma ir Latvijas Investīciju un attīstības aģentūrai (LIAA). LIAA investīciju piesaistes stratēģija ir orientēta uz

kvalitatīvu ienākošo investīciju projektu apkalpošanu un aktīvu darbību investīciju projektu piesaistē, uzrunājot potenciālos investorus atbilstoši Latvijas tautsaimniecības attīstības stratēģijā noteiktajām prioritātēm.

LIAA turpina attīstīt savu pakalpojumu klāstu un piedāvājumu, pamatojoties uz ĀTI tirgus vajadzībām un nodrošinot saikni starp LIAA un investoriem. Latvija var piedāvāt investoriem izdevīgu ģeogrāfisko atrašanās vietu, dabas resursu priekšrocības, priekšrocības zinātnes jomā, kā arī LIAA profesionālu palīdzību projektu ieviešanas procesā.

Piemēram, 2008. gadā veiksmīgi realizēto ārvalstu tiešo investīciju projektu vidū ir Nīderlandes uzņēmuma „Brabantia” sadzīves priekšmetu ražotne, Zviedrijas uzņēmuma „Leax” otrā automobiļu detaļu ražotne Latvijā. 2009. gadā Norvēģijas kompānija „BAU-HOW AS” ir atvērusi ražotni Ventspilī.

Šobrīd LIAA aktīvi strādā pie jauna pakalpojuma izstrādes, saistībā ar uzņēmumu apvienošanās un pārņemšanas (Merger & Acquisition) iespējām. Tiek apkopta informācija par Latvijas uzņēmumiem, kas būtu ieinteresēti atrast sadarbības partneri/potenciālo investoru savas darbības veiksmīgai turpināšanai. Šobrīd potenciālajiem investoriem ir iespēja investēt uzņēmumos, kas darbojas tādos sektoros kā atjaunojamā enerģija, elektronika, IT, industriālais nekustamais īpašums un kokrūpniecība.

4.4. Finanšu un kapitāla tirgi

4.4.1. Monetārā politika un valūtas maiņas kurss

Likums *Par Latvijas Banku*¹ nosaka, ka Latvijas Bankas galvenais mērķis ir, īstenojot naudas politiku, regulēt naudas daudzumu apgrozībā, lai saglabātu cenu stabilitāti valstī. Centrālā banka ir neatkarīga savu lēmumu pieņemšanā un to īstenošanā, tā nav pakļauta valdības vai tās institūciju lēmumiem un rīkojumiem. Latvijas Bankas uzraudzību veic Saeima.

Kopš 1994. gada februāra vidus Latvijas Banka, neoficiāli piesaistot lata kursu SDR² valūtu grozam (1 SDR = 0,7997 LVL), *de facto* īsteno fiksētā nacionālās valūtas maiņas kursa politiku. Ar 2005. gada 1. janvāri ir mainīta lata piesaiste no SDR uz eiro (1 EUR = 0,702804 LVL). Lata piesaistes maiņu noteica Latvijas plāni pievienoties Eiropas valūtas kursa mehānismam II (VKM II) un pēc nepieciešamo kritēriju izpildes iestāties Ekonomikas un monetārajā savienībā (EMS)³. *Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programmā* ir izteikta apņemšanās, ka Ministru kabinets un atbildīgās valsts pārvaldes

institūcijas veiks visus nepieciešamos soļus, lai izpildītu Māstrihtas konverģences kritērijus, kas nodrošinātu eiro ieviešanu. Eiro ieviešana varētu notikt ne agrāk kā 2014. gadā.

Latvija no 2005. gada 2. maija ir pievienojusies VKM II ar jau pastāvošo lata kursu pret eiro. VKM II ietvaros valūtas kursam tiek pieļautas standarta svārstības +/-15% apmērā no centrālā jeb piesaistes kursa. Tomēr Latvija uzņemas vienpusēji nodrošināt valūtas kursa svārstības +/-1% apmērā, saglabājot līdzšinējo, finanšu tirgum ierasto lata svārstību koridora platumu, kāds pastāvējis kopš lata piesaistes SDR 1994. gadā un tika saglabāts, 2005. gada 1. janvārī latu piesaistot eiro.

Latvijas Banka darbojas līdzīgi tā sauktajai valūtas padomei, brīvi pērkot un pārdodot ārvalstu valūtu. Latvijas Bankai ir izdevies iegūt uzticību bez formālas valūtas padomes sistēmas izmantošanas un pieredzi, vienlaicīgi izmantojot plašu tirgus orientētu monetāro instrumentu klāstu, kas ir pilnībā savietojams ar tiem monetārās politikas instrumentiem, kas pieejami Eiropas Centrālajai bankai.

Lai noturētu fiksētu valūtas kursu, ir nepieciešams pietiekams ārējo rezervju apjoms. Latvijā šajā ziņā nav bijis problēmu, – Latvijas Bankas tīrās ārējās rezerves pastāvīgi sedz Latvijas naudas bāzi un ir līdzvērtīgas

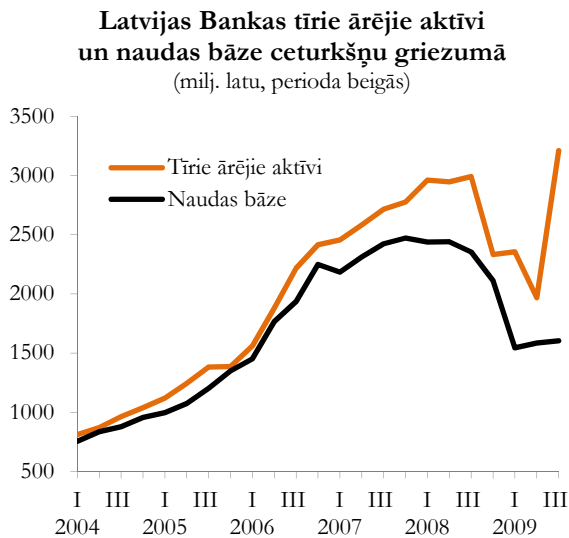
¹ Latvijas Banka ir valsts centrālā banka.

² Speciālās aizņēmuma tiesības (Special Drawing Rights – SDR; valūtas kods saskaņā ar starptautisko valūtu klasifikatoru ISO 4217 – XDR).

³ Dalība EMS ir noteikta ES pievienošanās līgumā, bet Latvijai ir iespējas izvēlēties sev piemērotāko laika plānu eiro ieviešanai.

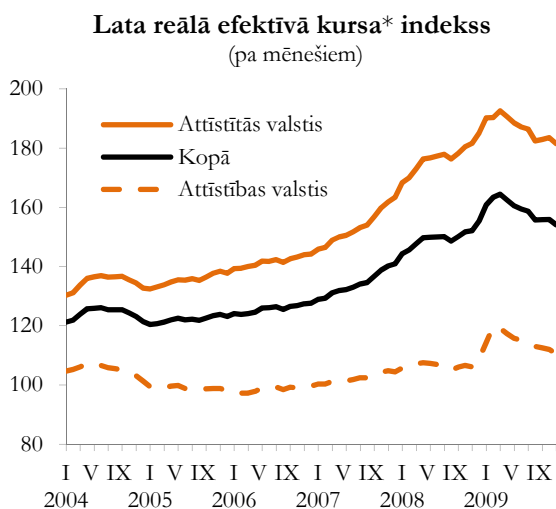
valsts preču un nefaktorālo pakalpojumu importa vairāku mēnešu apjomam (skatīt 4.30. attēlu).

4.30. attēls

Naudas bāzes (skaidrā nauda apgrozībā un noguldījumi Latvijas Bankā) segums ar tīriem ārējiem aktīviem 2009. gada septembra beigās bija 200% (2008. gada decembra beigās – 110,5%).

4.31. attēls

* Aprēķināts, izmantojot patēriņa cenu indeksu. Lata reālā efektīvā kursa indeksa bāze ir 1995. gada decembris (1995 = 100).

Ārvalstu valūtas rezerves tiek ieguldītas drošos un likvidos finanšu instrumentos, galvenokārt ASV, eiro zonas valstu, Lielbritānijas un Japānas valdību, to aģentūru un starptautisko organizāciju emitētajos parādā vērtspapīros. Latvijas Bankas ārējās rezerves (ietverot arī zelta krājumus) 2009. gada septembra beigās bija 6702 milj. ASV dolāru (2008. gada beigās – 5248 milj. ASV dolāru, 2007. gada beigās – 5758 milj. ASV dolāru, 2003. gada beigās – 1535 milj. ASV dolāru).

Latvijas Banka aprēķina lata reālo efektīvo kursu¹ pret 13 galveno tirdzniecības partnervalstu valūtām². Tas parāda Latvijas relatīvo eksporta konkurētspēju pasaules tirgos (skatīt 4.31. attēlu).

Kopš 2005. gada salīdzinoši augstās inflācijas dēļ lata reālajam kursam ir tendence pieaugt attiecībā pret attīstīto valstu valūtām, bet kopš 2006. gada vidus arī pret attīstības valstu valūtām. Īpaši strauji lata kurss pieauga 2008. gada otrajā pusē un 2009. gada sākumā. Kopš 2009. gada aprīļa lata kurss samazinās. Lata reālā efektīvā kursa samazinājums ir izdevīgs eksportētājiem.

4.4.2. Tirgus struktūra un attīstība

2009. gada 3. ceturkšņa beigās Latvijā darbojās 21 banka un bija reģistrētas 8 ārvalstu banku filiāles, no kurām divas savu darbību plāno uzsākt 2010. gadā. Latvijā darbojas 247 Latvijas banku filiāles, savukārt ārvalstīs darbojas 10 Latvijas banku filiāles. Banku pakalpojumus Latvijā var sniegt arī Eiropas Ekonomikas zonas valstīs reģistrētās kredītiestādes vai to filiāles, kas iesniegušas pieteikumus Finanšu un kapitāla tirgus komisijā (turpmāk – FKTK), kas jau kopš 2001. gada 1. jūlija veic finanšu sektora uzraudzību. 2009. gadā FKTK pastiprināja visu banku kontroli un ieviesa jaunas pārskatu sniegšanas prasības, kā arī turpināja regulāri veikt stresa testus, lai plašāk izvērtētu riskus, kas piemīt katrai iestādei.

Latvijas finanšu un kapitāla tirgū lielākais īpatsvars aktīvu kopsummā ir banku aktīviem. Latvijas banku aktīvi 2009. gadā, salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, ir samazinājušies. 2009. gada novembra beigās banku aktīvi sasniedza 21,4 miljardu latu (2008. gada novembra beigās – 23,4 miljardu latu). 2009. gada 3. ceturkšņa beigās lielāko aktīvu daļu (73%) veido banku kredīti, no kuriem vairums ir kredīti privātajām nefinanšu sabiedrībām (37,2%) un kredīti mājsaimniecībām (29,3%). No mājsaimniecībām izsniegtajiem kredītiem lielāko daļu veido kredīti mājokļa iegādei. Banku kredītešanas politika un mājsaimniecību ierobežotie finanšu līdzekļi ir lielā mērā ietekmējuši arī nekustamā īpašuma tirgu, kura darbība pēdējā gada laikā ir gandrīz apstājusies un arī 2010. gadā nav sagaidāma ievērojama izaugsme.

2009. gada novembrī samazinājās banku sektora ārvalstu finansējums, sarūkot saistībām pret ārvalstu mātesbankām.

¹ Lata reālais kurss ietver lata nominālā kursa izmaiņas pret Latvijas tirdzniecības partnervalsts valūtu, kā arī patēriņa cenu izmaiņas Latvijā salīdzinājumā ar patēriņa cenu izmaiņām tirdzniecības partnervalstī. Reālo kursu aprēķina, nominālā kursa indeksu dalot ar ārvalstu un iekšzemes cenu indeksu attiecību.

² Attīstīto valstu grupā ietilpst ASV, Dānija, Francija, Itālija, Lielbritānija, Nīderlande, Somija, Vācija un Zviedrija, savukārt attīstības valstu grupā – Igaunija, Krievija, Lietuva un Polija.

Satricinājumi globālajos finanšu tirgos ir ietekmējuši arī Latvijas banku sistēmu. Lai pēc aktīviem otrajai lielākajai bankai Latvijā palīdzētu izvairīties no pasaules finanšu krīzes radītajām finanšu problēmām, 2008. gada novembrī valsts ar VAS „Latvijas Hipoatēku un zemes banka” starpniecību pārņēma AS „Parex banka” kontrolpaketi. Šobrīd bankas 70,3% akciju īpašnieks ir VAS „Privatizācijas aģentūra”, bet 25% – Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banka, savukārt pārējās bankas akcijas pieder mazākuma akcionāriem. 2009. gada 29. oktobrī Bankas kapitāls tika palielināts par 24,3 milj. latu. Kapitāla palielinājumu veica AS „Parex banka” lielākais akcionārs VAS „Privatizācijas aģentūra”, iegādājoties akcijas bez balss tiesībām atbilstošā apmērā. 2009. gada 17. novembrī valdība konceptuāli vienojusies par AS „Parex banka” restrukturizācijas jeb sadalīšanas uzsākšanu, un uzdevusi Privatizācijas aģentūrai līdz 2009. gada beigām valdībā iesniegt jauno restrukturizācijas plānu.

2009. gada 3. ceturkšņa beigās visu Latvijas banku darbības rādītāji ir atbilstoši normatīvu prasībām. 2009. gada 3. ceturkšņa beigās banku sektora likviditātes rādītājs bija 54,4%, savukārt 2008. gada trešā ceturkšņa beigās – 49,1% (minimālā normatīvā prasība ir 30%).

Neskatoties uz to, ka samazinās kredītēšanas tempi un sadārdzinās resursi, kā arī samazinās pieejamie resursi uzkrājumu veidošanai, laika posmā no 2009. gada janvāra līdz decembra vidum kapitālu jau palielinājušas 11 Latvijas bankas – kopumā par 824,6 milj. latu. 2009. gada 11 mēnešos septiņas Latvijas bankas strādāja ar peļņu un nopelnīja 17,7 milj. latu, tomēr kopumā banku sektors strādāja ar zaudējumiem, kas galvenokārt bija veidojušies izdevumu uzkrājumu nedrošajiem kredītiem dēļ. 2009. gada 11 mēnešus banku sektors kopumā ir beidzis ar 719,8 milj. latu zaudējumiem.

Banku sektora vidējais kapitāla pietiekamības rādītājs 2009. gada 3. ceturkšņa beigās bija augsts 13,6% (minimālā normatīvā prasība ir 8%). 2008. gada nogalē šis rādītājs bija 11,8%, savukārt banku sektora aktīvu atdeve (ROA)¹ 2009. gada 3. ceturkšņa beigās bija -3,5%, savukārt banku sektora kapitāla atdeve (ROE)² – 42,7% (2008. gada 3. ceturkšņa beigās attiecīgi 1,2% un 14,7%).

Saskaņā ar FKTK datiem, 2009. gada 3. ceturkšņa beigās Latvijā darbojās 14 **apdrošināšanas sabiedrības**, no kurām četras veica dzīvības apdrošināšanu un 10 – nedzīvības apdrošināšanu, kā arī 11 ārvalstu apdrošināšanas sabiedrību filiāles.

2009. gada trīs ceturkšņos apdrošināšanas sabiedrību parakstīto bruto prēmiju apmērs bija 174,5 milj. latu, kas bija par 32,8% mazāk nekā 2008. gada trīs ceturkšņos, un izmaksāto bruto atlīdzību apmērs bija 117,5 milj. latu jeb par 14,8%

mazāk nekā 2008. gada trīs ceturkšņos. Ārvalstu apdrošināšanas sabiedrību filiāļu parakstītās bruto prēmijas apmērs 2009. gada trīs ceturkšņos, salīdzinājumā ar 2008. gada atbilstošo periodu, palielinājās vairāk nekā 2 reizes un kopējā apdrošināšanas tīrū sasniedza 13,7%, bet izmaksātā bruto atlīdzība 11,5%. Tiešās dzīvības apdrošināšanas īpatsvars 2009. gada trīs ceturkšņos apdrošināšanas sabiedrību parakstīto prēmiju kopsummā bija 7,5%. 2009. gada trīs ceturkšņos par 21,7% (salīdzinot ar 2008. gada atbilstošo periodu) samazinājies arī parakstīto bruto prēmiju apmērs uz vienu Latvijas iedzīvotāju.

Situācija pasaules finanšu tirgos būtiski ietekmē Latvijas **vērtspapīru tirgu**.

Vērtspapīru birža *NASDAQ OMX Rīga* ir vienīgais licencētais regulētā vērtspapīru tirgus organizētājs Latvijā. *NASDAQ OMX Rīga* darbību licenzē un uzrauga FKTK. Baltijas vērtspapīru tirgu veido NASDAQ OMX grupas biržas Tallinā, Rīgā un Viļņā. Baltijas vērtspapīru tirgus mērķis ir iespējami samazināt atšķirības starp atsevišķu Baltijas valstu vērtspapīru tirgiem, tādējādi atvieglojot pārrobežu tirdzniecību un norēķinus un piesaistot reģionam vairāk investīciju.

Attiecībā uz Baltijas indeksiem, 2009. gada 1. ceturksnī akciju cenas kritās, savukārt 3. ceturksnī bija vērojams straujš akciju cenu kāpums, kam sekoja neliels kritums gada beigās. Vislielāko kritumu piedzīvoja *OMX Rīga* indekss. Tā vērtība gada laikā pieauga tikai par 2,8% (Tallinas OMXT indeksa vērtība pieauga par 47,2% un Viļņas OMXV par 46%).

2008. gada beigās Rīgas fondu biržas (turpmāk RFB) Latvijas uzņēmumu tirgus kapitalizācija bija 820 milj. latu, savukārt 2009. gada beigās bija vērojams 12,9% pieaugums un Latvijas uzņēmumu tirgus kapitalizācija bija 925,5 milj. latu, savukārt 2010. gada 15. janvārī tirgus kapitalizācija bija 548,9 milj. latu.

2008. gadā RFB indekss *OMX Rīga* (2000. gada 1. janvāris = 100) bija nokrities no 595 punktiem 2007. gada beigās līdz 271 punktam 2008. gada beigās. 2009. gada pirmajos mēnešos *OMX Rīga* indekss turpināja krist, sasniedzot savu zemāko punktu 9. martā – 203 punkti, savukārt septembra beigās *OMX Rīga* indekss bija 377 punkti.

Ienākumi no finanšu instrumentu tirdzniecības darījumiem 2009. gada 3. ceturkšņa beigās veidoja 7,9% no kopējiem banku ienākumiem, no kuriem lielāko daļu veidoja tirdzniecība ar ārvalstu valūtu (7,3%) un tirdzniecība ar citiem finanšu instrumentiem (0,5%), savukārt mazāko daļu no ienākumiem no finanšu instrumentu tirdzniecības darījumiem veidoja tirdzniecība ar vērtspapīriem (0,1%), kas norāda, ka fondu tirgus Latvijā ir vāji attīstīts, un tā ietekme uz valsts ekonomisko attīstību ir neliela.

¹ ROA – peļņas/zaudējumu attiecība pret aktīviem.

² ROE – peļņas/zaudējumu attiecība pret kapitālu un rezervēm.

4.4.3. Noguldījumi un kredīti

2009. gada sākumā, turpinot samazināties banku kopējo saistību apmēram pret monetārām finanšu institūcijām (piemēram, sindicēto kredītu un no mātes bankām piesaistītā finansējuma atmaksa), kā arī

mazinoties banku piesaistīto noguldījumu apmēram, kopējais banku sektora aktīvu apmērs samazinājās. 2009. gada beigās apgrozībā bija 667,3 milj. latu skaidras naudas, kas ir par 23% mazāk nekā 2008. gada beigās.

4.8. tabula

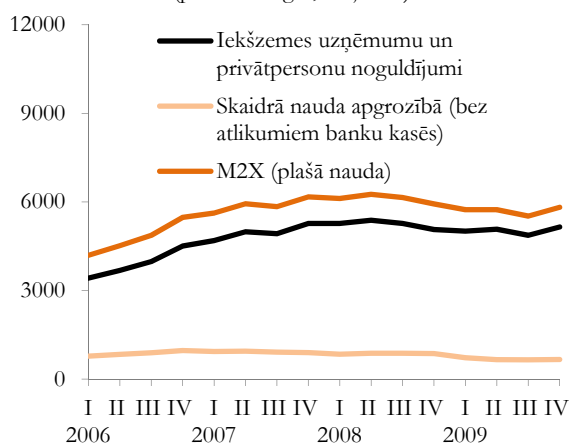
Latvijas banku sistēmas monetārie rādītāji
(perioda beigās)

	2006	2007	2008	2009
(milj. latu)				
Tīrie ārējie aktīvi	-2634,7	-4482,8	-5914,6	-3022,0
Tīrie iekšējie aktīvi	8114,6	10654,0	11846,1	8842,3
Iekšzemes kredīti	9877,4	13018,2	14279,7	12204,3
valdībai (neto)	100,5	-87,4	-370,0	-1474,6
uzņēmumiem un privātpersonām	9776,9	13105,6	14649,7	13678,9
Pārējie aktīvi (neto)	-1762,8	-2364,2	-2433,6	-3362,0
Plašā nauda M2X	5479,9	6171,3	5931,4	5820,3
Skaidrā nauda apgrozībā (bez atlikumiem banku kasēs)	969,3	900,0	866,1	667,3
Privātpersonu un uzņēmumu noguldījumi	4510,6	5271,3	5065,3	5153,0
tai skaitā:				
pieprasījuma noguldījumi	2974,5	2864,9	2308,0	2206,2
termiņnoguldījumi	1536,1	2406,4	2757,3	2946,8
(izmaiņas salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, procentos)				
Iekšzemes kredīti	53,3	31,8	9,7	-14,5
tai skaitā:				
uzņēmumiem un privātpersonām	58,3	34,0	11,8	-6,6
Plašā nauda M2X	37,5	12,6	-3,9	-1,9
Skaidrā nauda apgrozībā (bez atlikumiem banku kasēs)	23,3	-7,1	-3,8	-23,0
Privātpersonu un uzņēmumu noguldījumi	41,0	16,9	-3,9	1,7
Iekšzemes kopprodukts (faktiskajās cenās)	23,3	32,3	9,9	-18,2*

* Ekonomikas ministrijas novērtējums

4.32. attēls

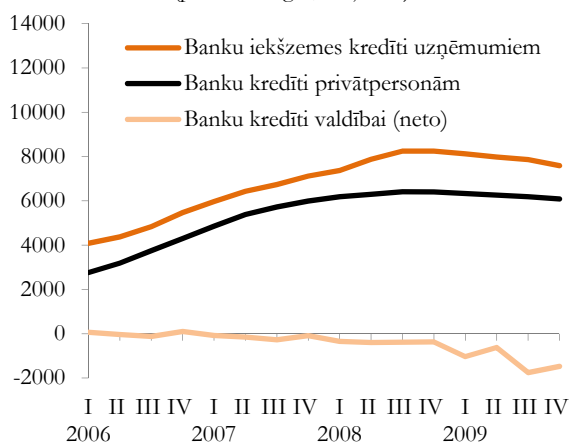
Plašās naudas (M2X) un tās sastāvdaļu
dinamika ceturkšņu griezumā
(perioda beigās, milj. latu)

2008. gadā aizsākās no rezidentiem piesaistīto **noguldījumu** samazināšanās, un 2008. gada beigās to apjoms bija par 3,9% mazāks nekā gadu iepriekš. No rezidentiem piesaistīto finanšu iestāžu, privāto nefinanšu sabiedrību, mājāsaimniecību, kā arī valsts nefinanšu sabiedrību noguldījumu samazināšanās turpinājās arī 2009. gada trīs ceturkšņos. Septembra beigās noguldījumu apjoms saruka vēl par 3,8% salīdzinājumā ar 2008. gada beigām. Stabilizējoties situācijai finanšu tirgū, 2009. gada beigās noguldījumi atkal pieauga, un 2009. gada decembra beigās privātpersonu un uzņēmumu noguldījumi bija 5153 milj. latu, kas bija jau par 1,7% vairāk nekā 2008. gada beigās.

4.33. attēls

Iekšzemes uzņēmumiem, privātpersonām un valdībai banku izsniegto kredītu dinamika ceturkšņu griezumā
(perioda beigās, milj. latu)

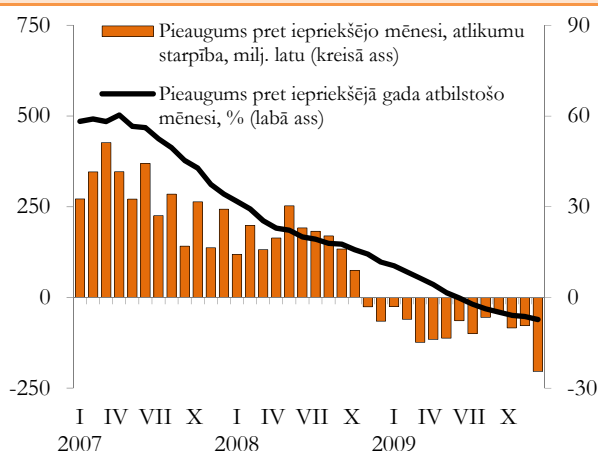
2009. gadā turpinājās arī noguldījumu valūtu struktūras izmaiņas – gada laikā par 12,1% saruka noguldījumu apjomi latos.

Joprojām turpina samazināties iekšzemes uzņēmējiem, privātpersonām un valdībai izsniegto banku kredītu atlikumi. Uzņēmējiem izsniegto kredītu atlikumi 2009. gada decembrī, salīdzinot ar 2008. gada beigām, samazinājās par 8%, bet māsaimniecībām izsniegtie kredīti – par 4,9%. Kopš 2009. gada sākuma īpaši straujš samazinājums vērojams valdībai izsniegtajiem banku kredītiem, kas 2009. gada beigās bija sarucis par 1091,5 milj. latu.

2008. gada nogalē izsniegto kredītu atlikumu pieaugums pret iepriekšējā gada atbilstošo mēnesi būtiski samazinājās. Vēl 2008. gada janvārī izsniegto kredītu pieaugums bija 31,8% un decembrī 11,7% (pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu). Kopš 2009. gada jūnija vērojams izsniegto kredītu atlikumu samazinājums, kas 2009. gada decembrī bija 7,3%. Turklāt kopš 2008. gada novembra katru mēnesi kredītu atlikumu starpība pret iepriekšējo mēnesi samazinās.

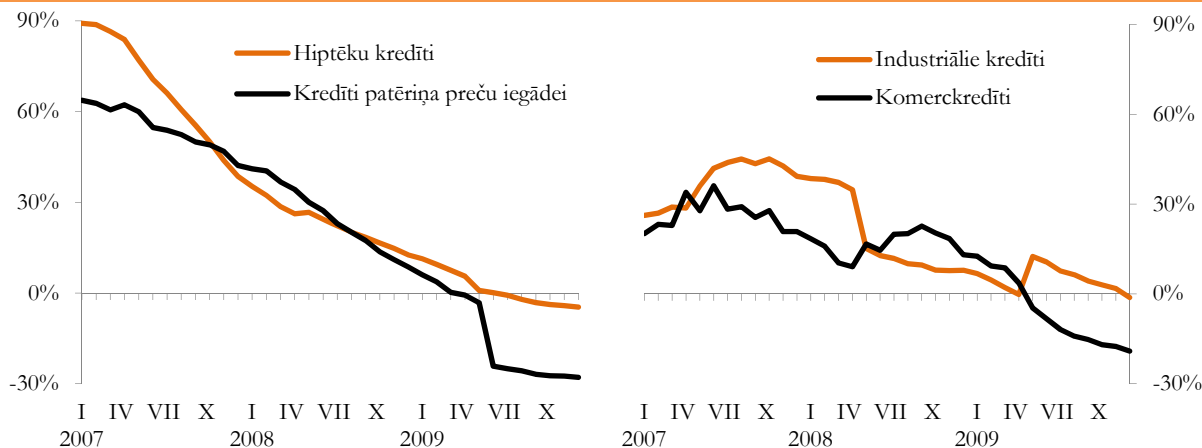
4.34. attēls

Rezidentu finanšu iestādēm, nefinanšu sabiedrībām un māsaimniecībām izsniegtie kredīti
(kopā)

4.35. attēls

Rezidentu finanšu iestādēm, nefinanšu sabiedrībām un māsasaimniecībām izsniegtie kredīti
(pieaugums pret iepriekšējā gada atbilstošo mēnesi, %)

Komerckredītu atlikumi ik mēnesi samazinājās jau kopš 2008. gada novembra un turpināja sarukt arī 2009. gadā. Rezidentiem izsniegto komerckredītu atlikumi 2009. gada decembrī, salīdzinot ar 2008. gada beigām, samazinājās par 19,1%. Savukārt industriālo kredītu atlikumi saglabājās būtībā nemainīgi 2008. gada līmenī (2009. gada decembrī tie bija tikai par 1,2%

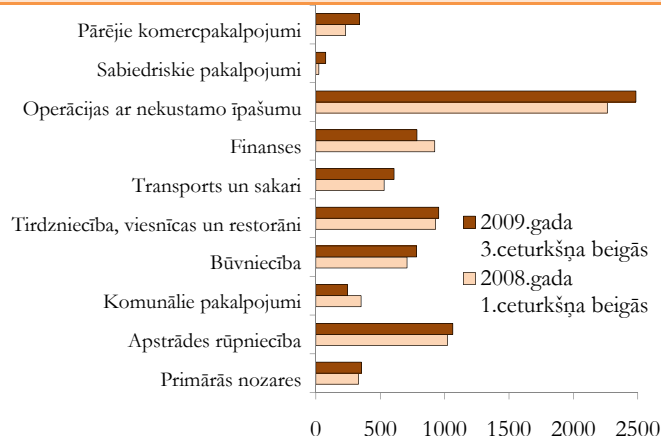
mazāki nekā 2008. gada beigās). Jāatzīmē, ka, parādoties atsevišķām atveseļošanās pazīmēm uzņēmējdarbības sektorā, īpaši saistībā ar eksporta potenciāla pieaugumu, 2009. gada beigās atsevišķos mēnešos bija vērojams neliels industriālo kredītu portfeļa pieaugums.

4.36. attēls

Kredīti rezidentiem sadalījumā pa tautsaimniecības nozarēm

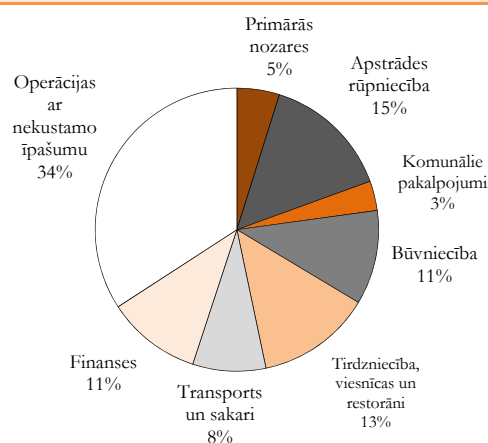
Izsniegto kredītu atlikumi

(2008. gada 1. ceturkšņa un 2009. gada 3. ceturkšņa beigās, milj. latu)

Izsniegto kredītu atlikumu struktūra

(2009. gada 3. ceturkšņa beigās, %)

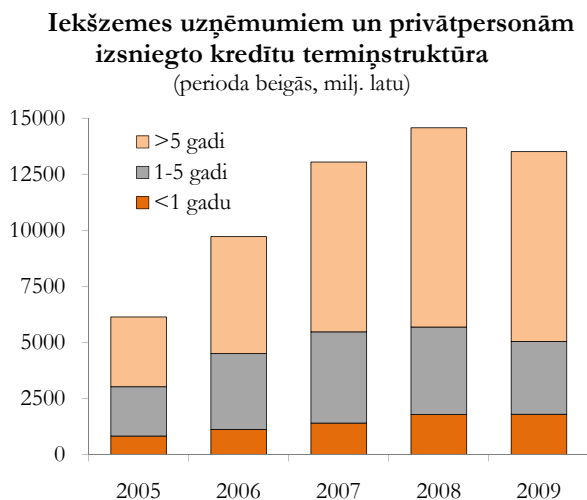

2008. gada beigās kopumā uzņēmumiem (finanšu iestādēm un valsts un privātajām nefinanšu sabiedrībām) bija izsniegti kredīti 8177,3 milj. latu apmērā, savukārt 2009. gada 3. ceturkšņa beigās bija izsniegti kredīti 7696,3 milj. latu apmērā. Vislielākie kredītu atlikumi joprojām bija operācijām ar nekustamo īpašumu – 2486,3 milj. latu (32,3% no kopējiem tautsaimniecības nozarēm izsniegtajiem kredītiem). Relatīvi liels izsniegto kredītu īpatsvars ir arī apstrādes rūpniecības, tirdzniecības, finanšu pakalpojumu, kā arī būvniecības nozarēs. No visiem

nozarēm izsniegtajiem kredītiem tikai 10,4% ir kredīti latos.

Pēdējos gados kopējā aizdevumu termiņstruktūrā pieaug īstermiņa un ilgtermiņa kredītu īpatsvars. Lai gan 2009. gadā bija vērojama ilgtermiņa kredītu atlikumu samazināšanās (2009. gada beigās, salīdzinot ar 2008. gada beigām, par 424 milj. latu), tomēr to īpatsvars kopējā kredītportfelī 2009. gada decembrī palielinājās līdz 62,6%. Savukārt īstermiņa kredītu atlikumi 2009. gada laikā palielinājās par 17,6 milj. latu, un to īpatsvars kopējā kredītu apjomā gada beigās bija 13,4 procenti.

4.37. attēls

2008. gada beigās kopējā kredītportfelī bija 15% kredītu ar maksājumu kavējumiem. 2009. gadā, pieaugot bezdarbam un samazinoties iedzīvotāju ienākumiem, turpināja pasliktināties aizņēmēju maksāspēja. Kredītu daļa ar maksājumu kavējumiem kopējos kredītos pieauga. Tomēr 2009. gada decembrī, pirmo reizi kopš 2008. gada rudens, palielinājies kredītu bez maksājumu kavējuma atlikums, kas gada beigās sasniedza 11,5 miljardus latu jeb gandrīz $\frac{3}{4}$ no banku sektora kopējā kredītportfeļa. Kredītu ar maksājumu kavējumu kopējais apmērs decembrī samazinājies par 7,5% un gada beigās sasniedza 3,9 miljardus latu jeb 25% no banku kopējā kredītportfeļa.

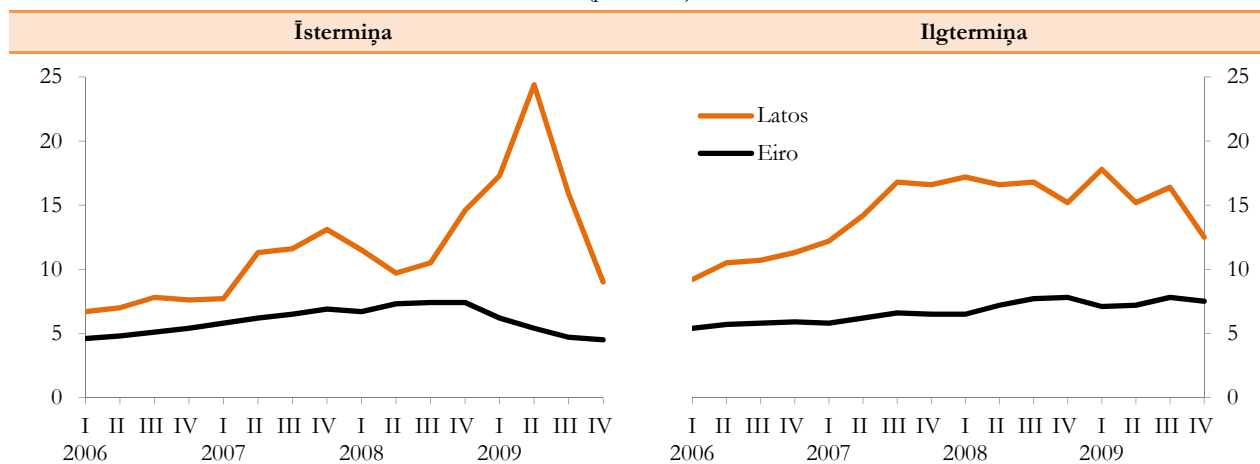
2009. gadā, banku uzmanībai fokusējoties uz darbu ar grūtībās nonākušajiem klientiem, palielinājās pārstrukturēto kredītu apjoms (2009. gada decembra beigās 16,3% no kopējā banku kredītportfeļa). 2009. gada beigās lielākā daļa no pārstrukturēto un atgūšanas procesā esošo kredītu apjoma bija nodrošināti ar nekustamo īpašumu. Banku uzkrājumi nedrošajiem parādiem 2009. gada decembra beigās sasniedza 1,4 miljardus latu jeb 9,4% no banku kopējā kredītportfeļa.

Uzņēmumiem un privātpersonām latos izsniegto īstermiņa kredītu vidējā svērtā procentu likme 2008. gada 4. ceturksnī bija 14,6%. Ņemot vērā nestabilo ekonomisko situāciju, 2009. gada sākumā latos izsniegto īstermiņa kredītu procentu likme strauji pieauga (2. ceturksnī līdz 24,4%). Situācijai stabilizējoties, vidējā svērtā procentu likme pakāpeniski samazinājās, un 2009. gada beigās bija 9%. Mazāk izteiktas svārstības gada laikā bija vērojamas ilgtermiņa kredītu vidējām svērtām procentu likmēm, kas no 15,2% 2008. gada beigās samazinājās līdz 12,5% 2009. gada 4. ceturksnī.

Eiropa izsniegtajiem kredītiem procentu likmes ierasti bija zemākas, 2008. gada beigās attiecīgi īstermiņa kredītu vidējā svērtā procentu likme bija 7,4% un ilgtermiņa – 7,8%. Eiropa izsniegtajiem īstermiņa kredītiem procentu likmes 2009. gada laikā pakāpeniski saruka un 4. ceturksnī bija 4,5%, savukārt eiropa valūtā izsniegto ilgtermiņa kredītu vidējās svērtās procentu likmes saglabājās būtībā nemainīgas un 2009. gada 4. ceturksnī bija 7,5 procenti.

4.38. attēls

Vidējās svērtās procentu likmes izsniegtajiem kredītiem kredītiestādēs ceturkšņu griezumā
(procentos)

Gada laikā ir pieaugušas vidējās svērtās gada procentu likmes latos piesaistītajiem ilgtermiņa noguldījumiem kredītiestādēs – no 10,1% 2008. gada 4. ceturksnī līdz 12,9% 2009. gada 4. ceturksnī. Šajā pašā laikā īstermiņa procentu likmes ir samazinājušās attiecīgi no 8,1% līdz 7%. Vislielākā īstermiņa procentu likmes bija 2009. gada 2. ceturksnī, sasniedzot 11,1 procentu.

Gada laikā ir samazinājušās arī vidējās svērtās gada procentu likmes eiropa piesaistītajiem ilgtermiņa noguldījumiem – no 6,5% 2008. gada beigās līdz 5,6% 2009. gada 4. ceturksnī. Savukārt īstermiņa procentu likmes samazinājās no 3,8% 2008. gada 4. ceturksnī līdz 2,1% 2009. gada beigās.

5. DARBA TIRGUS

5.1. Nodarbinātība un bezdarbs

Ekonomikas straujšais sarukums ir negatīvi ietekmējis darba tirgu. 2008. gada nogalē un īpaši 2009. gada pirmajā pusē strauji samazinājās nodarbināto skaits un pieauga bezdarbs. 2009. gada 3. ceturksnī nodarbinātības un bezdarba rādītāji turpināja pasliktināties, bet vairs ne tik strauji.

Gada laikā nodarbināto skaits samazinājās par 15,8% (2009. gada 3. ceturksnis salīdzinot ar iepriekšējā gada 3. ceturksni iedzīvotājiem vecumā 15-74 gadi) jeb par 178 tūkst. cilvēku. Atbilstoši samazinājās nodarbinātības līmenis, kas 2009. gada 3. ceturksnī bija vairs tikai 59,8% pretstatus 69% atbilstošajā ceturksnī pirms gada (vecuma grupā 15-64 gadi).

Pēc NVA datiem 2009. gada beigās bija reģistrēti 178,2 tūkst. bezdarbnieku, kas ir 15,9% no ekonomiski aktīviem iedzīvotājiem valstī.

2009. gada novembrī Latvijā bija augstākais bezdarba līmenis ES (22,3% saskaņotais bezdarba līmenis).

Jāatzīmē, ka joprojām saglabājās augsts iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes līmenis un tas sāka samazināties tikai 2009. gada 2. ceturksnī. 3. ceturksnī tas bija tikai par 1,1% mazāks nekā pirms gada.

Lai gan ne tik strauji kā 2009. gadā, sagaidāms ka arī 2010. gadā nodarbinātības rādītāji turpinās pasliktināties un bezdarba līmenis pieaugs, jo ekonomiskā lejupslīde turpinās.

5.1. tabula

Nodarbinātības un bezdarba galvenie rādītāji

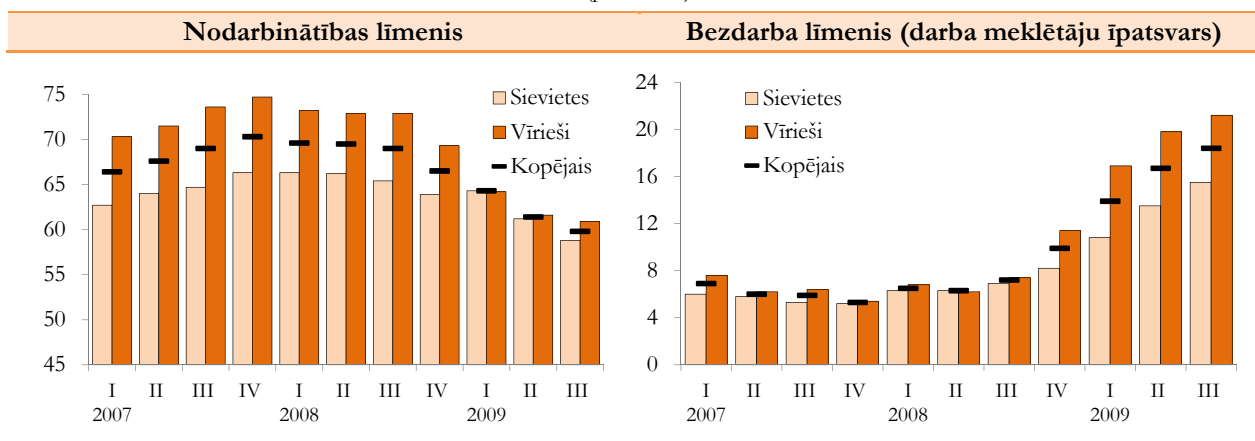
Rādītāji	2005	2006	2007	2008	2009. gada 3 ceturksņos
Nodarbināto skaits (15-74 gadu vecuma grupā, tūkst.)	1035,9	1087,6	1119,0	1124,1	1000,0
Ekonomiskās aktivitātes līmenis (15-64 gadu vecuma grupā, %)	69,5	71,3	72,9	74,5	74,2
Nodarbinātības līmenis (15-64 gadu vecuma grupā, %)	63,4	66,3	68,4	68,6	61,8
Bezdarba līmenis (darba meklētāju īpatsvars 15-74 gadu vecuma grupā, %)	8,7	6,8	6,0	7,5	16,3
Reģistrētie bezdarbnieki (perioda beigās, tūkst.)	78,5	68,9	52,3	76,4	147,8

Straujāk ir samazinājusies vīriešu nodarbinātība. 2008. gada 3. ceturksnī vīriešu nodarbinātības līmenis par 7,5 procentpunktiem pārsniedza sieviešu nodarbinātību, bet 2009. gada 3. ceturksnī vīriešu un sieviešu nodarbinātības līmeņi bija gandrīz

izlīdzinājušies (vīriešu nodarbinātības līmenis bija 61%, bet sieviešu – 59%). Savukārt vīriešu bezdarba līmenis 2009. gada 3. ceturksnī par 5,7 procentpunktiem pārsniedza sieviešu bezdarba līmeni.

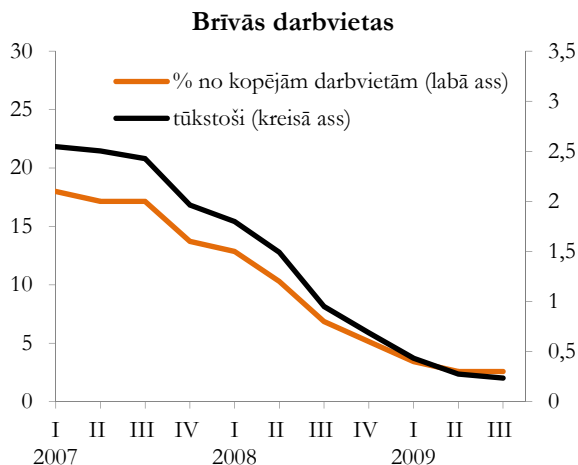
5.1. attēls

Nodarbinātība un bezdarbs Latvijā
(procentos)

Par darbaspēka pieprasījuma strauju kritumu liecina arī brīvo darbvieta samazinājums (skatīt 5.2. attēlu). 2009. gada 3. ceturksņa beigās valstī bija tikai 2 tūkst. brīvu darbvieta, kas ir par 1,7 tūkst. vietām mazāk nekā 1. ceturksnī.

5.2. attēls

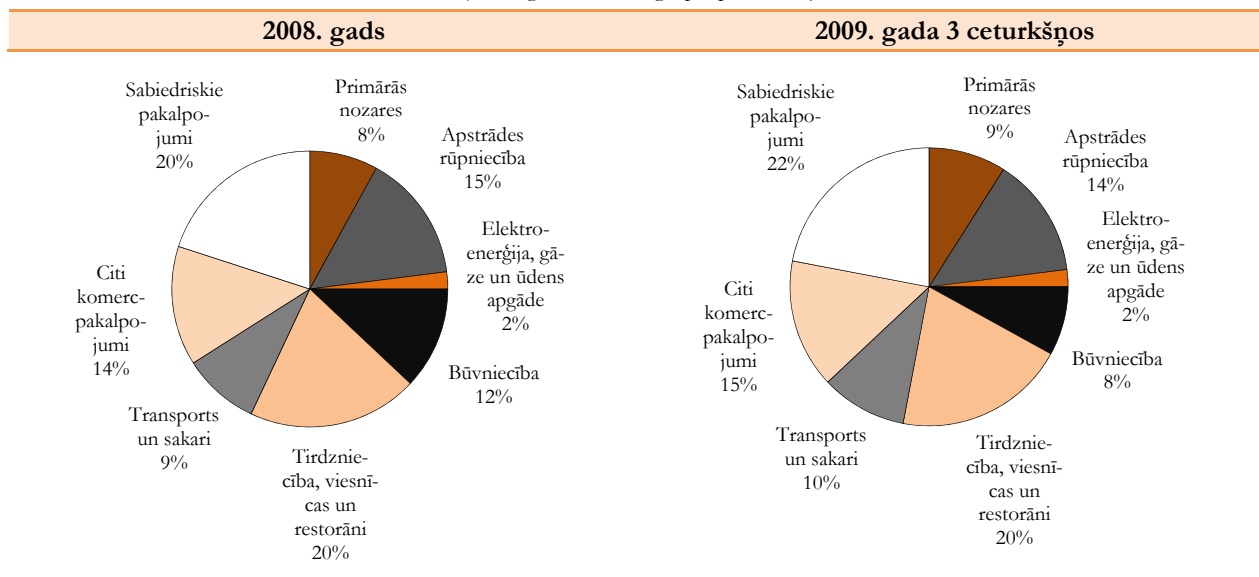
Brīvo darbvieta skaits sāka samazināties kopš 2007. gada otrās puses. Tas nozīmē, ka jau kopš 2007. gada vidus vairums Latvijas uzņēmumu neplānoja ražošanas apjomu palielināšanos.

Apjomīgākais nodarbināto skaita samazinājums 2009. gadā ir bijis būvniecībā, kad tas samazinājās gandrīz uz pusi jeb par 63,1 tūkst. cilvēkiem (2009. gada 3. ceturksnī salīdzinājumā ar 2008. gada 3. ceturksnī). Par ceturtdaļu (43,1 tūkst. cilvēku) ir samazinājies strādājošo skaits apstrādes rūpniecībā. Sabiedrisko pakalpojumu nozarēs nodarbināto skaits samazinājās par 12% (27,9 tūkst. cilvēku).

Šajā periodā nodarbināto skaits nav samazinājies komercpakalpojumu nozarēs.

5.3. attēls

Nodarbināto struktūra sadalījumā pa tautsaimniecības nozarēm
(15-74 gadu vecuma grupā, procentos)

Avots: Eurostat

5.2. Darba tirgus prognozes

Atbilstoši tautsaimniecības attīstības scenārijam līdz 2015. gadam (skatīt 3.3. nodaļu) ir izstrādātas arī darba tirgus prognozes.

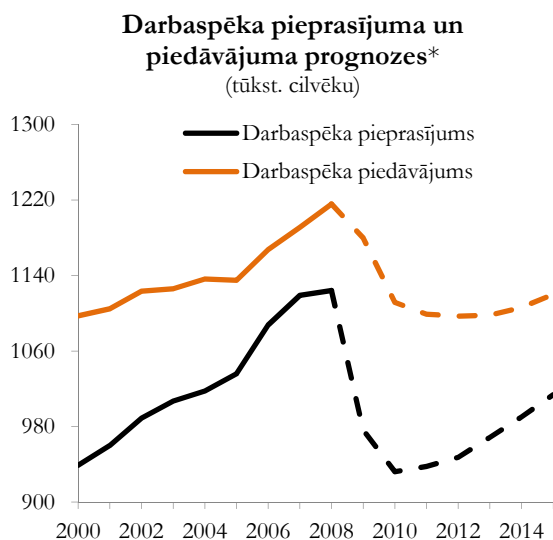
Ir sagaidāms, ka darba tirgū pozitīvas tendences (nodarbinātības pieaugums) gaidāmas nedaudz vēlāk nekā ekonomikas izaugsmē, turklāt nodarbināto skaita palielinājums būs krietni mērenākos tempos nekā izaugsme, jo izlaides pieaugums vairāk balstīsies uz darba intensitātes pieaugumu (darba ražīguma kāpumu) un mazākā mērā skars darbinieku skaita

palielinājumu. Tādējādi sociālās problēmas, kas saistītas ar zemo nodarbinātību, būs aktuālas nākamajos 3-4 gadus.

Tautsaimniecības attīstības prognozes paredz, ka darbaspēka pieprasījuma kritums būs vērojams vēl arī 2010. gada pirmajā pusē, pēc tam situācija stabilizēsies.

Ir sagaidāms, ka darbaspēka pieprasījums atsāks pieaugt 2011. gadā, bet, kā jau atzīmēts, tā pieaugums būs neliels. Tāpēc 2015. gadā nodarbināto iedzīvotāju skaits būs par aptuveni 10% mazāks nekā 2008. gadā.

5.4. attēls

*līdz 2008. gadam atspoguļoti faktiskie gada dati; avots – CSP

Vislielākais nodarbināto skaita samazinājums nozaru griezumā sagaidāms būvniecības nozarē. Tiek paredzēts, ka būvniecības nozarē nodarbināto skaits 2015. gadā būs gandrīz par trešdaļu mazāks nekā 2008. gadā. Būtisks strādājošo skaita samazinājums būs vērojams arī apstrādes rūpniecībā, primārās nozarēs un publisko pakalpojumu sektorā.

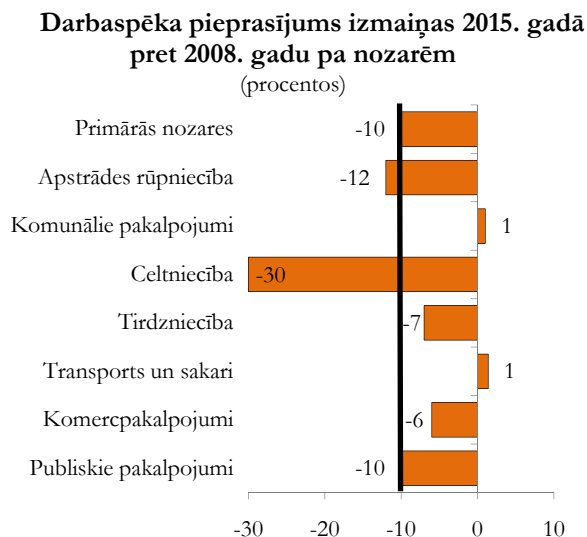
Savukārt visātrāk no ekonomiskās lejupslīdes radītām sekām varētu atgūties transporta un sakaru nozare, kur 2015. gadā, salīdzinot ar 2008. gadu, nodarbināto skaits varētu pieaugt.

Līdz ar darbaspēka pieprasījuma samazinājumu ir sagaidāms, ka nākamajos gados samazināsies arī darbaspēka piedāvājums. To, no vienas puses, noteiks negatīvās demogrāfijas tendences, un pieaugs iedzīvotāju ilgtermiņa emigrācija, no otras puses, samazināsies iedzīvotāju ekonomiskā aktivitāte, kas saistīts ar straujāku iedzīvotāju pensionēšanos un jauniešu lēnāku ienākšanu darba tirgū, iedzīvotāju ekonomisko aktivitāti mazinās arī pesimisms par iespējām atrast darbu.

Papildu risku rada globālās ekonomikas straujāka atlabšana salīdzinājumā ar Latviju, kas var radīt pastiprinātu iedzīvotāju ekonomisko emigrāciju, tādējādi vidējā un ilgtermiņā negatīvi ietekmējot darbaspēka piedāvājumu un bremzējot Latvijas ekonomikas atlabšanu. Jāatzīmē, ka ekonomisko

emigrantu vidū var palielināties kvalificētu darbinieku īpatsvars atšķirībā no iepriekšējo gadu emigrācijas, kad pārsvarā emigrēja mazkvalificētie iedzīvotāji. Sākot ar 2014. gadu, atsevišķās profesiju grupās var parādīties pirmās darbaspēka iztrūkuma pazīmes, kas savukārt var negatīvi ietekmēt atsevišķu nozaru darbību.

5.5. attēls

Neskatoties uz to, ka līdz ar ekonomikas lejupslīdi samazinās arī ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits, tomēr ir sagaidāms, ka līdz 2015. gadam saglabāsies ievērojams darbaspēka piedāvājuma pārsvars pār pieprasījumu. Tādējādi vidējais bezdarba līmenis laika periodā no 2010.-2015. gadam būs diezgan augsts, – 10-13% robežās. Augstākais bezdarbs būs vērojams 2009. gadā. Bezdarbs turpinās pieaugt arī 2010. gada sākumā, tomēr, sākot ar 2010. gada vidu, bezdarba līmenis varētu sākt samazināties, un 2010. gadā tas varētu būt nedaudz zemāks nekā 2009. gadā. Bezdarbs turpinās samazināties arī nākamajos gados, un 2015. gadā darba meklētāji varētu veidot apmēram 10% no ekonomiski aktīviem iedzīvotājiem.

Lai gan bezdarba līmenis varētu sākt mazināties jau ar 2010. gadu, tomēr sociālā spriedze valstī saglabāsies augsta. Bezdarba līmeņa samazināšanos galvenokārt noteiks ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita samazināšanās, bet ne nodarbinātības pieaugums. Iedzīvotāju nodarbinātība turpinās samazināties arī 2010. gadā, un, kā jau atzīmēts, tā varētu atsākt pieaugt tikai 2011. gadā.

5.3. Nodarbinātības politika

Latvijas nodarbinātības politika ir cieši saistīta ar ES nodarbinātības politiku. Dalībvalstis un Kopiena izmanto koordinētu pieeju nodarbinātības jautājumu risināšanā. Latvijas nodarbinātības politika tiek īstenota ES nodarbinātības stratēģijas ietvaros. Dalībvalstu darbības virzieni un pasākumi ES nodarbinātības stratēģijas īstenošanai tiek atspoguļoti nacionālajās Lisabonas programmās (skatīt 6.1. nodaļu).

Jaunais Lisabonas stratēģijas cikls tika iesākts 2008. gada pavasarī, kad Eiropadome apstiprināja *Integrētās pamatnostādnes izaugsmei un nodarbinātībai 2008.-2010. gadam*. Nodarbinātības politiku koordinācijas mehānisma ietvaros tiek veikta nodarbinātības politiku izvērtēšana, un Eiropadome dalībvalstīm izsaka rekomendācijas.

Nodarbinātības politiku koordinācijas procesa ietvaros 2009. gada pavasara Eiropadome Latvijai rekomendē, īstenojot integrētu elastdrošības pieeju, palielināt darbaspēka piedāvājumu un ražīgumu, izvērsot aktivizācijas pasākumus un veicinot izglītības un apmācību sistēmu atbilstību darba tirgus prasībām, ieskaitot saskaņotas mūžizglītības stratēģijas īstenošanu. Tādējādi tiek uzsvērtā apmācību un pārkvalifikācijas nozīme darba tirgus attīstībai.

Latvijas nacionālā Lisabonas programmā nodarbinātības veicināšanas galvenie uzdevumi 2008.-2010. gadam ir:

- veicināt iekļaujošu darba tirgu;
- veicināt sociālo dialogu un elastdrošības principu ieviešanu, drošu un veselībai nekaitīgu darba vidi;
- veicināt darbaspēka reģionālo mobilitāti un ekonomiskās aktivitātes vāji attīstītajās valsts teritorijās;
- samazināt nedeklarēto nodarbinātību.

Ekonomiskā lejupslīde 2008. gadā bija atstājusi relatīvi nelielu iespaidu uz darba tirgus rādītājiem. Izteiktākas pārmaiņas darba tirgū sākās 2009. gadā.

Nodarbinātības valsts aģentūrā (NVA) reģistrēto bezdarbnieku skaits 2009. gada beigās bija 178,2 tūkst., kas veido 15,9% no ekonomiski aktīviem iedzīvotājiem. Bezdarbnieku vecuma grupā līdz 25 gadiem liels īpatsvars ir personām ar vidējo izglītību, savukārt vecuma grupā 26-30 gadi – ar augstāko izglītību, bet pirmspensijas vecuma grupā – ar profesionālo izglītību. Tas norāda uz nepieciešamību būtiski paplašināt aktīvos darba tirgus politikas pasākumus un modificēt tos atbilstoši darba tirgus tendencēm.

Ņemot vērā sociālekonomisko situāciju un ekonomiskās krīzes padziļināšanās iespējamību, uzsākta trīs jaunu ES fondu līdzfinansētu pasākumu īstenošana:

- ārkārtas gadījumu nodarbinātības programma (darba praktizēšana ar stipendiju) – atbilstoši Pasaules Bankas rekomendācijām un rīcībai līdzīgās situācijās citās pasaules valstīs veidota darba tirgus programma. No 2009. gada septembra ir uzsākts krīzes nodarbinātības pasākums bezdarbniekiem, kuri vairs nesaņem bezdarbnieku pabalstu, par sabiedrībai noderīgu darbu saņemot mēnesī 100 latu stipendiju. Bezdarbniekam tiek nodrošināts darba vadītājs, inventārs, kā arī transporta izdevumi. Pasākums tiek īstenots divās kārtās: 2009. gadā – finansējums 8 milj. latu, plānots iesaistīt 17 500 personu, 2010. gadā – 15,9 milj. latu, plānots iesaistīt 32 500 personu. Līdz 1. decembrim pasākumā *Darba praktizēšana ar stipendiju* bija iesaistīti 16 328 bezdarbnieki;
- atbalsts potenciālajiem bezdarbniekiem – apmācību iespējas piedāvāšana nodarbinātajiem uzņēmumos, kas ekonomiskās krīzes apstākļos pārejoši atrodas dikstāvē, nodrošinot arī mācību stipendiju. Pasākumā 2009. gadā, sākot ar septembri, plānots iesaistīt 2000 personu, bet pasākumā kopumā –

vismaz 11 000 personu. Līdz 2009. gada 1. decembrim šajā pasākumā bija iesaistītas 1958 personas;

- pielāgotas profesionālās izglītības programmas bezdarbniekiem. Pasākums adresēts bezdarbniekiem, kas jau ir ieguvuši augstāko izglītību, tomēr vēlas iegūt profesionālu kvalifikāciju, pielietojot apmācību kuponu metodi. Bezdarbniekam tiek dota izvēles brīvība attiecībā uz apmācību programmu un izglītības iestādes izvēli.

NVA ir valsts politikas īstenotājs bezdarba samazināšanas un bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta jomā. Darba tirgu NVA ietekmē ar **aktīvajiem nodarbinātības pasākumiem**. To pilnveide notiek regulārā sadarbībā ar pašvaldībām un sociālajiem partneriem, lai tie pilnīgāk atbilstu darba tirgus vajadzībām.

Bezdarba mazināšanai NVA īsteno šādus aktīvos nodarbinātības pasākumus:

- profesionālā apmācība, pārkvalifikācija un kvalifikācijas paaugstināšana;
- algoti pagaidu darbi;
- pasākumi konkurētspējas paaugstināšanai;
- pasākumi noteiktām personu grupām.

Līdzās aktīvajiem pasākumiem tiek īstenoti arī citi pasākumi, tādi kā pasākumi komercdarbības vai pašnodarbinātības uzsākšanai, darba izmēģinājumi darba vietā, apmācība pie darba devēja, kā arī kompleksie atbalsta pasākumi.

Ekonomiskās izaugsmes gados pieprasījums pēc aktīviem nodarbinātības pasākumiem bija mazinājies, bet 2009. gadā sakarā ar būtisko bezdarba pieaugumu tas ir ievērojami palielinājies. Aktīvos nodarbinātības pasākumos kopumā 2007. gadā tika iesaistīti 64,6 tūkst. bezdarbnieku, 2008. gadā – 84,8 tūkst. bezdarbnieku, savukārt 2009. gada 3 ceturkšņos iesaistīto bezdarbnieku skaits ir sasniedzis 160,8 tūkst. (viens bezdarbnieks var tikt iesaistīts vairākās aktivitātēs).

Lielākā daļa no viņiem iesaistīti pasākumos konkurētspējas paaugstināšanai, 2009. gada 3 ceturkšņos tajos piedalījās 133,4 tūkst. bezdarbnieku. Pārējie pasākumi īstenoti šādā apmērā: bezdarbnieku profesionālajā apmācībā, pārkvalifikācijā un kvalifikācijas paaugstināšanā iesaistīti 5,8 tūkst. bezdarbnieku, uzsākuši apmācību pie darba devēja – 398 bezdarbnieki, algotajos pagaidu darbos – 10,7 tūkst. bezdarbnieku, pasākumos noteiktām personu grupām – 567 bezdarbnieki, pasākumos komercdarbības vai pašnodarbinātības uzsākšanai – 62, pasākumā *Darba praktizēšana ar stipendiju* – 7 tūkst., kompleksos atbalsta pasākumos – 3 tūkst. bezdarbnieku.

Līdztekus aktīvajiem pasākumiem NVA īsteno preventīvos bezdarba samazināšanas pasākumus, kuru vidū nozīmīgākais ir karjeras konsultācijas, lai klientiem palīdzētu labāk apzināties savu profesionālo ievirzi.

Karjeras konsultāciju pakalpojumi šajā laika periodā sniegti 43,9 tūkst. personu, no tām 35,4 tūkst. bija bezdarbnieki un darba meklētāji.

Pasākumu noteiktām personu grupām ietvaros tiek realizēta bezdarbnieku subsidētā nodarbinātība, bezdarbniekiem nodrošinot iespēju apgūt un pilnveidot profesionālās prasmes uz noteiktu laiku izveidotās darba vietās. Šī pasākuma mērķgrupa ir invalīdi – bezdarbnieki un nelabvēlīgākā situācijā esoši bezdarbnieki.

2008. gadā tika uzsākts aktīvais nodarbinātības pasākums *Pasākumi komercdarbības vai pašnodarbinātības uzsākšanai*. Tādējādi tiek stimulēta bezdarbnieku iniciatīva uzsākt komercdarbību vai kļūt par pašnodarbināto. Pasākumā iesaistītie bezdarbnieki izstrādā biznesa plānus, kuru akceptēšanas gadījumā tiek sniegts nepieciešamais atbalsts dotācijas formā pirmajā darbības gadā, kā arī nodrošināta biznesa plānu īstenošanas novērtēšana 2 gadu laikā kopš tā uzsākšanas. 2008. gada laikā pasākumā tika iesaistīti 93 bezdarbnieki Latgalē un Rīgas reģionā, no viņu izstrādātajiem biznesa plāniem tika akceptēti 20 biznesa plāni, kuru īstenošana ir uzsākta. 2009. gada 3. ceturkšņu laikā šajā pasākumā iesaistīti 62 bezdarbnieki.

Jauniešu nodarbinātības veicināšanai vairākus gadus tika īstenots projekts *Nodarbinātības pasākums vasaras brīvlaikā personām, kuras iegūst izglītību vispārējās, specialās vai profesionālās izglītības iestādēs*. Pasākuma mērķis ir sekmēt skolēnu vasaras nodarbinātību un radīt skolēniem iespēju apgūt darba pieredzi. Projektā NVA no valsts budžeta līdzekļiem finansēja skolēnu darba algas 50% apmērā no valstī noteiktās minimālās mēneša darba algas un sedz izmaksas darbu prakses vadītājam. Darba devēju izmaksas bija skolēnu darba algas vismaz 50% apmērā no minimālās mēneša darba algas, nodokļu iemaksas, prēmijas, pusdienas u.c. 2008. gadā pasākumā bija iesaistīti 11,2 tūkst. skolēnu, tostarp 173 ar īpašām vajadzībām. Diemžēl 2009. gada vasarā budžeta situācijas dēļ NVA šo pasākumu nerealizēja.

Lai dotu iespēju ārvalstīs dzīvojošajiem latviešu jauniešiem iepazīties ar darba un dzīves iespējām Latvijā, tādējādi veicinot viņu iespējamo atgriešanos etniskajā dzimtenē, sākot no 2007. gada, tika īstenots jauniešu vasaras nodarbinātības projekts ārvalstīs dzīvojošajiem latviešu izcelsmes jauniešiem. Projekts 2009. gadā netika īstenots.

Lai gan Latvijā **sieviešu nodarbinātības** līmenis ir salīdzinoši augsts, salīdzinot ar citām ES valstīm, joprojām sieviešu un vīriešu nodarbinātības līmenis atšķiras. Arī darba samaksā vērojama starpība. Sieviešu īpatsvars, kuras veic zemu atalgoātu darbu, ir būtiski lielāks nekā vīriešiem.

Sievietes pēc bērna kopšanas atvaļinājuma saskaras ar vairākām problēmām saistībā ar integrāciju darba tirgū. Šīs mērķgrupas piesaistei nodarbinātībā tiek īstenots pasākums *Motivācijas paaugstināšana un profesionālā apmācība bezdarbniekiem pēc bērna kopšanas*

atvaļinājuma. 2008. gadā šajā pasākumā piedalījās 161 bezdarbnieks, lielākoties jaunās māmiņas.

Darba tirgū joprojām pastāv vērā ņemamas **reģionālās atšķirības**.

Pasākums *Komersantu nodarbināto personu reģionālās mobilitātes veicināšana* izstrādāts, lai veicinātu nodarbināto personu reģionālo mobilitāti darbiniekiem, kuri ir izvēlējušies darba vietu lielākā attālumā savas dzīvesvietas. Tādējādi tiktu mazināts bezdarba iestāšanās risks, kas saistīts ar nodarbināto pārvietošanos starp dzīvesvietu un darbavietu. Pasākums tika uzsākts 2008. gada otrajā pusē, taču, sārūkot brīvo darbvietu skaitam, pasākums netika plaši izmantots.

Sakarā ar pieaugošo ekonomikas globalizāciju, tehnoloģiju straujo attīstību un negatīviem demogrāfiskiem procesiem Eiropas nodarbinātības stratēģijā arvien lielāka uzmanība tiek pievērsta **darba tirgus elastības un nodarbinātības drošības jeb elastdrošības** jautājumiem. Eiropadome jau 2006. gada martā aicināja dalībvalstis lielāku vērību pievērst reformu ieviešanai darba tirgus un sociālās drošības politikās. Savu aktualitāti šie jautājumi pastiprina ekonomiskās krīzes apstākļos.

Elastdrošība aptver 4 darbības jomas, kurām, savstarpēji iedarbojoties, jāveicina darba tirgus elastība un nodarbinātības drošība. Nepieciešams panākt, lai darba likumdošana un līgumi būtu pietiekami elastīgi un atbilstu kā darba devēja, tā darba ņēmēja interesēm. Aktīvā darba tirgus politikām nepieciešamības gadījumā efektīvi jāveicina pāreja no vienas darba vietas uz otru vai arī no bezdarbnieka statusa uz nodarbinātību. Jāpilnveido mūžizglītības sistēmas, kas ļautu darba ņēmējam būt nodarbinātam visā darbības laikā. Vienlaicīgi jāveido moderna sociālās drošības sistēma, kas bezdarba gadījumā iedzīvotājiem sniegtu adekvātu palīdzību, kā arī veicinātu mobilitāti un drīzāku atgriešanos darba tirgū.

Lai veicinātu elastdrošības principa ieviešanas turpināšanu Latvijā, 2009. gada 15. maijā Saeimā tika pieņemti grozījumi *Darba likumā*, kas skar arī elastību un drošību darba tiesiskajās attiecībās, administratīvā sloga samazināšanu darba tiesisko attiecību jomā. Darbs pie turpmākajiem grozījumiem sadarbībā ar sociālajiem partneriem un Valsts darba inspekciju tiks turpināts arī 2010. gadā.

Nemot vērā strauji pieaugušo bezdarbnieku skaitu, 2009. gadā ir veiktas izmaiņas bezdarba apdrošināšanā – samazināts kvalifikācijas periods bezdarbnieka pabalsta piešķiršanai no 12 līdz 9 mēnešiem un pagarināts bezdarbnieka pabalsta izmaksas periods, nosakot, ka bezdarbnieka pabalsta izmaksas ilgums visiem bezdarbniekiem (neatkarīgi no apdrošināšanas staža) ir 9 mēneši.

Svarīga nozīme elastdrošības principu ieviešanā ir sociālajam dialogam. Pēdējos gados ir veikti vairāki pasākumi **sociālā dialoga** uzlabošanai kā valsts, tā reģionālā līmenī. Nodarbinātības partnerībā iesaistītām institūcijām – Latvijas Darba devēju konfederācijai, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienībai, Latvijas

pašvaldībām un Latvijas Pašvaldību savienībai, ar ES struktūrfondu atbalstu stiprināta kapacitāte, lai nodrošinātu nodarbinātības partnerības un sociālā dialoga attīstību.

Svarīgi ir veidot apstākļus drošai un veselībai nekaitīgai darba videi, **nodrošinot drošību darbā**. Nozīmīgs pasākums darba aizsardzības jomā ir 2008. gada aprīlī apstiprinātās *Darba aizsardzības jomas attīstības pamatnostādnes 2008.-2013. gadam*. Pamatnostādņu mērķis ir uzlabot darba apstākļus uzņēmumos un samazināt nelaimes gadījumus darbā bojā gājušo skaitu (uz 100 tūkst. iedzīvotājiem) par 30 procentiem.

Pamatnostādņu īstenošanai 2008. gada novembrī tika apstiprināta *Darba aizsardzības jomas attīstības programma 2008.-2010. gadam*. Programmas mērķis ir nodrošināt pakāpenisku letālo nelaimes gadījumu darbā skaita samazināšanos, veicinot drošu un veselībai nekaitīgu darba vidi uzņēmumos. Līdz 2010. gadam jāpanāk letālo nelaimes gadījumu darbā samazinājums par 10%. Jāatzīmē, ka 2008. gadā letālo nelaimes gadījumu skaits, rēķinot uz 100 tūkst. nodarbināto, ir samazinājies par 23%, šī pozitīvā tendence turpinās arī 2009. gadā.

Latvijā atsevišķās nozarēs ir relatīvi augsts **nedeklarētās nodarbinātības līmenis**, kas gan negatīvi ietekmē darbiniekus, gan rada negodīgas konkurences apstākļus. Lai intensīvāk risinātu šo problēmu un stimulētu iedzīvotājus darboties formālajā ekonomikā, tiek nostiprinātas valsts kontroles institūcijas un aktivizēta sadarbība ar sociālajiem partneriem – arodbiedrībām un darba devēju asociācijām.

Nelegālās nodarbinātības samazināšanas pasākumu īstenošanas ietvaros tiek stiprināta Valsts darba inspekcijas administratīvā kapacitāte, pilnveidota kontrolējošo institūciju sadarbība, veikti sabiedrības informēšanas un tiesiskās kultūras veicināšanas pasākumi. Ir izstrādāts pasākumu plāna projekts neregistrētās nodarbinātības mazināšanai 2010.-2013. gadam, kuru līdz 2010. gada sākumam paredzēts iesniegt Ministru kabinetā. Pasākumi tiek plānoti šādos galvenajos virzienos: neregistrētās nodarbinātības

kontroles mehānisma efektīvizēšana; negodīgas konkurences mazināšana; sodu politikas pārskatīšana attiecībā uz neregistrēto nodarbinātību; sabiedrības informēšana un izglītošana par neregistrētās nodarbinātības negatīvajām sekām.

Nodarbinātības politikas aspektā svarīgs elements ir **izglītības sistēmas** attīstība, īpaši akcentējot **mūžizglītības nozīmi** darba tirgus attīstībā. Ieguldījumiem izglītības sistēmā jānodrošina būtiski uzlabojumi izglītības sistēmas spējā pielāgoties darba tirgus mainīgajām prasībām, jāuzlabo visu līmeņu izglītības pieejamība, jāpalielina reģionālo pašvaldību un darba devēju līdzdalība un atbildība profesionālās izglītības pieejamības nodrošināšanā, jārada efektīva mūžizglītības sistēma.

Lisabonas stratēģija paredz, ka 2010. gadā vismaz 85% jauniešu vecumā no 20-24 gadu vecumam būs ieguvuši pilnu vidējo izglītību. Šajā jomā situācija Latvijā ir labāka nekā vidēji ES. Paredzams, ka izvirzītais mērķis 2010. gadam tiks sasniegts.

Aktuāls uzdevums ir samazināt no izglītības iestādēm atskaitīto audzēkņu skaitu, kuri neturpina mācības.

Nepieciešams aktivizēt mūžizglītības sistēmas attīstību. Atbilstoši ES mērķim vismaz 12,5% iedzīvotāju 25-64 gadu vecumā 2010. gadā jāpiedalās mūžizglītības pasākumos. Latvijā no pieaugušajiem iedzīvotājiem 2008. gadā mūžizglītībā bija iesaistīti 6,8% iedzīvotāju, kas ir mazāk nekā vidēji ES. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, šis rādītājs samazinājās par 0,3 procentpunktiem.

Mūžizglītības politikas pamatnostādņu 2007.-2013. gadam realizēšanai Ministru kabinets 2008. gada 9. aprīlī apstiprināja *Programmu Mūžizglītības politikas pamatnostādņu 2007.-2013. gadam ieviešanai 2008.-2010. gadā*. Programmas īstenošanas galvenais rezultāts ir mūžizglītības procesā iesaistīto personu skaits 2010. gadā 12,5% apmērā no mūžizglītības mērķa grupas. Šajos dokumentos norādītie uzdevumi un plānotais finansējums 2009. gadā ir aktualizēti atbilstoši ekonomiskajai situācijai un struktūrfondu pasākumu precizētajam sadalījumam.

6. EKONOMISKĀ POLITIKA UN STRUKTŪRPOLITIKAS PRIORITĀTES

6.1. Latvijas nacionālā Lisabonas programma

Ministru kabinets 2005. gada 19. oktobrī apstiprināja *Latvijas nacionālo Lisabonas programmu 2005.-2008. gadam* (tālāk tekstā – Programma), kuras mērķis ir veicināt valsts izaugsmi un nodarbinātību. Programma ir politikas plānošanas dokuments, kas parāda, kā Latvija 2005.-2008. gadā, balstoties uz Eiropadomes 2005. gada jūlijā apstiprinātajām *Integrē-*

tajām pamatnostādnēm, sasniegs *Lisabonas stratēģijas* mērķus (skatīt 6.1. ielikumu).

Programma ir balstīta uz Latvijā pieņemtajiem politikas plānošanas dokumentiem un atspoguļo Latvijas būtiskākās problēmas *Lisabonas stratēģijas* mērķu sasniegšanai, norāda galvenos rīcības virzienus un pasākumus problēmu risināšanai, kā arī mērķu sasniegšanas rezultātīvos rādītājus.

6.1. ielikums

Lisabonas stratēģija un tās tiesiskais ietvars

Lisabonas stratēģija tika apstiprināta 2000. gada 23.-24. marta Pavasara Eiropadomes sanāksmē Lisabonā, tiekoties ES dalībvalstu vadītājiem. Par tās stratēģisko mērķi bija noteikts *desmit gadu laikā izveidot ES par viskonkurētspējīgāko un dinamiskāko uz zīnašām balstīto ekonomiku pasaulē*, kas nodrošinātu ilgtspējīgu ekonomikas izaugsmi ar vairāk un labākām darba vietām un lielāku sociālo kohēziju.

Lisabonas stratēģijas īstenošanas ietvars līdz *Lisabonas līguma* spēkā stāšanās laikam 2009. gada 1. decembrī bija noteikts *Eiropas Kopienas dibināšanas līguma* 98., 99. un 128. pantā. Stājoties *Lisabonas līgumam* spēkā, tas būtiski nav mainījies. Saskaņā ar *Lisabonas stratēģijas* īstenošanas ietvaru ES dalībvalstis īsteno ekonomikas politiku, lai sasniegtu Eiropas Kopienas mērķus (piemēram, harmoniskas, līdzsvarotas un noturīgas saimnieciskās darbības attīstības veicināšana, augsts nodarbinātības un sociālās aizsardzības līmenis, augsta konkurētspēja utt.) un definē savu politiku, balstoties uz vispārējām pamatnostādnēm, kuras ES Padome pēc Eiropas Komisijas ieteikuma izstrādā. Ir jāuzsver, ka par vispārējām pamatnostādnēm diskutē Eiropadome pēc ES Padomes attiecīgā ziņojuma saņemšanas. Eiropadome izstrādā secinājumus par tām, uz kuriem pamatojoties ES Padome pieņem vispārējās pamatnostādni un informē Eiropas Parlamentu. ES Padome, balstoties uz Eiropas Komisijas ziņojumiem, pārbauda ekonomikas attīstību visās ES dalībvalstīs un visā Eiropas Kopienā, kā arī ES dalībvalstu ekonomiskās politikas atbilstību vispārējām pamatnostādnēm. Lai šāda ekonomiskās politikas koordinācija un pārraudzība notiktu, ES dalībvalstis informē Eiropas Komisiju par tajās īstenotajiem pasākumiem ekonomikas politikas jomā. Ir svarīgi atzīmēt arī to, ka ES Padomei pēc Eiropas Komisijas ieteikuma ir tiesības adresēt ES dalībvalstīm rekomendācijas attiecībā uz to ekonomisko politiku.

Augstākminētā tiesiskā ietvara būtība slēpjas 2000. gada 23.-24. marta Pavasara Eiropadomes sanāksmē Lisabonā apstiprinātajā *Lisabonas stratēģijas* īstenošanas instrumentā, kura nosaukums ir *atvērtās koordinācijas metode* (turpmāk tekstā – AKM) (*open method of coordination*). Šī metode tiek uzskatīta par inovatīvo pārnacionālo pārvaldības mehānismu un attiecas uz ES dalībvalstu nacionālo politiku (piemēram, nodarbinātības politiku, sociālo aizsardzību un iekļaušanos, izglītības un apmācības politiku, u.c.), ar kuras palīdzību iespējams sasniegt kopīgus ES mērķus. AKM sastāv no pieciem posmiem:

1. Eiropadome apstiprina vispārējās pamatnostādni un mērķus;
2. vispārējās pamatnostādni un mērķi tiek precizēti ES Ministru padomē. ES dalībvalstis vienojas par īstermiņa, vidēja termiņa un ilgtermiņa pasākumiem, kā arī turpmāko rīcību;
3. tiek attīstīti kvantitatīvie rādītāji, ar kuru palīdzību būtu iespējams novērtēt, vai definētie mērķi ir sasniegti;
4. ES dalībvalstis attīsta konkrētus pasākumus un īsteno reformas;
5. katra ES dalībvalsts ik gadu iesniedz Eiropas Komisijai nacionālo progresu ziņojumu par nacionālās *Lisabonas programmas* īstenošanu. Eiropas Komisija gatavo kopējo ziņojumu, kurā tiek salīdzināts progress ES kopumā un katrā ES dalībvalstī atsevišķi, ieskaitot rekomendācijas ES dalībvalstīm.

Lisabonas stratēģijas atjaunošana 2005. gadā

2005. gada 22.-23. martā Pavasara Eiropadomes sanāksmē Briselē *Lisabonas stratēģija* tika atjaunota, jo, kā tika atzīts 2004. gada novembrī Vima Koka (*Wim Kok*) vadībā sagatavotajā Augsta līmeņa darba grupas novērtējumā par *Lisabonas stratēģijas* īstenošanu ES, dalībvalstīm pietrūka politiskās gribas ieviest nepieciešamās strukturālās reformas. Līdz ar to dalībvalstis tika aicinātas aktīvāk rīkoties stratēģijas ieviešanā. Vima Koka sagatavotajā ziņojumā tika atzīts, ka *Lisabonas stratēģijas* mērķi bija izplūduši, un uzsvēra, ka turpmāk nepieciešams koncentrēties uz izaugsmi un nodarbinātību. Tika nolemts, ka katrai dalībvalstij ir jāizstrādā nacionālās reformu programmas 2005.-2008. gadam un tās jāiesniedz Eiropas Komisijai līdz 2005. gada 15. oktobrim. Savukārt 2005. gada jūlijā Eiropadome apstiprināja *Integrētās pamatnostādni izaugsmei un nodarbinātībai*, kurās apvienotas *Vispārējās ekonomikas politikas vadlīnijas* un *Nodarbinātības politikas vadlīnijas*, un tās ir pamats nacionālo reformu programmu izstrādei. Turklāt tika nolemts, ka ES dalībvalstīm katru gadu ir jāgatavo un jāiesniedz Eiropas Komisijai ziņojumi par progresu nacionālo *Lisabonas programmu* īstenošanā.

Programma iezīmē piecus galvenos ekonomiskās politikas pamatvirzienus Lisabonas mērķu sasniegšanai Latvijā, un tie ir:

- makroekonomiskās stabilitātes nodrošināšana;
- zināšanu un inovāciju stimulēšana;
- investīcijām un darbam labvēlīgas un piesaistošas vides veidošana;
- nodarbinātības veicināšana;
- izglītības un prasmju uzlabošana.

Katrā no minētajiem ekonomiskās politikas pamatvirzieniem ir definēti galvenie uzdevumi (prioritātes), noteikti konkrēti pasākumi ar izpildes termiņiem un, ja valdība lēmusi, arī finansējums. Programma ņem vērā ES nostādni par nepieciešamību atdalīt ekonomisko izaugsmi no resursu izmantošanas, lai tautsaimnieciskie un sociālie panākumi netiktu gūti uz dabas resursu pārmērīgas izmantošanas un vides kvalitātes pasliktināšanās rēķina.

2006. gadā un 2007. gadā tika izstrādāti *Ziņojumi par progresu Latvijas nacionālās Lisabonas programmas 2005.-2008. gadam īstenošanā*, kurus apstiprināja Ministru kabinets attiecīgi 2006. gada 10. oktobrī un 2007. gada 9. oktobrī. Minētajos ziņojumos tika izvērtēts progress *Lisabonas stratēģijas* mērķu sasniegšanā.

2008. gada 13.-14. martā Eiropadome, apstiprinot *Integrētās pamatnostādnes izaugsmei un nodarbinātībai 2008.-2010. gadam* un valstu specifiskās rekomendācijas, iezīmēja jaunā *Lisabonas stratēģijas* cikla 2008.-2010. gadam sākšanos.

Atbilstoši Eiropadomes 2008. gada marta sanāksmes aicinājumam Latvija sagatavoja *Ziņojumu par progresu Latvijas nacionālās Lisabonas programmas īstenošanā* (tālāk tekstā – Progresā ziņojums), kuru Ministru kabinets apstiprināja 2008. gada 14. oktobrī. Ziņojumā bija izvērtēti iepriekšējā *Lisabonas stratēģijas* ciklā (2005.-2008. gadam) veiktie pasākumi, kā arī izvirzīti jauni uzdevumi un pasākumi 2008.-2010. gadam, balstoties uz atjaunotām *Integrētajām pamatnostādnēm* un ES Padomes valstu specifiskām rekomendācijām.

Saskaņā ar *Lisabonas stratēģijas* īstenošanas procesu 2009. gada 13. oktobrī Ministru kabinets apstiprināja kārtējo *Ziņojumu par progresu Latvijas nacionālās Lisabonas programmas īstenošanā*. Tajā ir izvērtēti iepriekšējā gada laikā veiktie pasākumi (koncentrējoties galvenokārt uz progresu kopš 2008. gada otrās puses), kā arī izvirzīti jaunie uzdevumi un pasākumi 2009.-2010. gadam. Ziņojumā ir atspoguļoti arī pasākumi 2006. gada Pavasara Eiropadomes apstiprināto četru prioritāro jomu īstenošanai. Ziņojums ir balstīts uz Latvijas Republikā pieņemtajiem politikas plānošanas dokumentiem.

Eiropas Savienības struktūrfondu izmantošana (skatīt 6.2.1. nodaļu) sekmē *Lisabonas stratēģija* nosprausto mērķu sasniegšanu Latvijā. Aptuveni 60% no struktūrfondu 2004.-2006. gada plānošanas perioda finanšu resursiem ir novirzīti *Lisabonas stratēģijas* prioritāšu īstenošanai. Līdzīgi 2007.-2013. gada struktūrfondu un Kohēzijas fonda plānošanas periodā

Lisabonas stratēģijas prioritāšu īstenošanai ir plānots novirzīt aptuveni 56% no kopējā piešķirtā finansējuma.

Lai nodrošinātu ***Lisabonas stratēģijas realizācijas koordināciju un uzraudzību Latvijā***, valdība ir izstrādājusi mehānismu izpildes monitoringam un izveidojusi:

- *Lisabonas stratēģijas uzraudzības padomi*, lai nodrošinātu *Lisabonas stratēģija* noteikto uzdevumu izpildi un uzraudzību Latvijā. To vada Ministru kabineta apstiprināts *Lisabonas stratēģijas* ieviešanas un uzraudzības koordinators – ekonomikas ministrs. Padomes sastāvā ir iekļauti ar *Lisabonas stratēģijas* procesu saistītie ministri, Saeimas, pašvaldību, sociālo partneru pārstāvji. Padomes uzdevumi ir koordinēt *Latvijas nacionālās Lisabonas programmas* izstrādi un iesaistīt programmas izstrādē valsts institūcijas, Saeimu, pašvaldības un sociālos partnerus, kā arī uzraudzīt programmas izpildes gaitu un informēt sabiedrību par tās noteikto uzdevumu izpildi. Jāatzīmē, ka *Lisabonas stratēģijas uzraudzības padome* tika paplašināta 2007. gadā, iekļaujot tajā Saeimas Eiropas lietu komisijas pārstāvi;
- *Lisabonas stratēģijas konsultatīvo darba grupu*, lai nodrošinātu *Latvijas nacionālās Lisabonas programmas* izstrādi un ieviešanu starpīnstitūciju līmenī. To vada Ekonomikas ministrijas valsts sekretārs. Darba grupas sastāvā ir iekļauti ar *Lisabonas stratēģijas* procesu saistīto ministriju augstākās ierēdniecības pārstāvji.

Lisabonas stratēģijas uzraudzības padomes un *Lisabonas stratēģijas konsultatīvās darba grupas* sanāksmes notiek vismaz reizi ceturksnī.

Ar *Lisabonas stratēģiju* saistītie jautājumi ir apspriesti Saeimas komisijās, Tautsaimniecības padomē, Latvijas Mazo un vidējo komersantu un amatniecības konsultatīvajā padomē, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienībā, semināros, konferencēs, u.c.

Eiropas Komisijas rekomendācijas Latvijai

Saskaņā ar 6.1. ielikumā aprakstīto *Lisabonas stratēģijas* tiesisko ietvaru Eiropas Komisija veic ikgadējo novērtējumu par katrā ES dalībvalstī īstenoto nacionālo *Lisabonas programmu* un piedāvā savas rekomendācijas, kuras apstiprina Pavasara Eiropadome. Eiropas Komisijas rekomendācijas Latvijai (skatīt 6.2. ielikumu) kalpo par nozīmīgu ieguldījumu nacionālās ekonomiskās politikas prioritāšu noteikšanā un nepieciešamo reformu formulēšanā.

Jāatzīmē, ka Eiropas Komisijas novērtējums par *Latvijas nacionālās Lisabonas programmas* īstenošanu, kā arī rekomendācijas un ieteikumi Latvijai (skatīt 6.2. ielikumu) tika izskatīti *Lisabonas stratēģijas uzraudzības padomes* un *Lisabonas stratēģijas konsultatīvās darba grupas* sanāksmēs. Sanāksmju laikā tika diskutēti priekšlikumi Eiropas Komisijas rekomendāciju un ieteikumu izpildei. Eiropas Komisijas rekomendācijas

Latvijai ir iekļautas ar SVF noslēgtajā *Nodomu protokolā* un ar Eiropas Komisiju noslēgtajā *Saprašanās memorandā*. Saskaņā ar 2009. gada 9. janvāra *Lisabonas stratēģijas uzraudzības padomes* sanāksmes lēmumu *Lisabonas stratēģijas konsultatīvā darba grupa* ir izstrādājusi priekšlikumus Eiropas Komisijas rekomendāciju izpildei, kuri tika iekļauti 2009. gada 3. februārī Ministru kabinetā apstiprinātajā *Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programmas ieviešanas rīcības plānā* (tālāk tekstā – Rīcības plāns). Rīcības plāna

33. punktā noteiktais uzdevums ir stiprināt *Latvijas nacionālās Lisabonas programmas* mērķu sasniegšanu un:

- īstenot pētniecības un attīstības (R&D) politiku, kā arī veicināt inovācijas;
- īstenot aktīvo darba tirgus politiku;
- nodrošināt izglītības un apmācības sistēmas atbilstību darba tirgus prasībām, ieviešot mūžizglītības politiku;
- stiprināt elastdrošības pieeju.

6.2. ielikums

Eiropas Komisijas vērtējums par Programmas īstenošanu un rekomendācijas Latvijai

Pēc Eiropas Komisijas novērtējuma, kas tika publicēts 2009. gada 28. janvārī, Latvijas neatliekamais uzdevums ekonomikas politikas jomā ir nodrošināt makroekonomisko un finanšu sektora stabilitāti, ņemot vērā pastāvošo izteiktas un ilgstošas lejupslīdes risku. Vidējā termiņā ražīgumu veicinošiem ieguldījumiem pētniecībā un attīstībā (R&D), inovācijai un izglītībai ir jāsekmē pāreja no nozarēm, kas balstās uz iekšējo pieprasījumu, uz tirgojamām nozarēm. Steidzami vajadzīgas strukturālās reformas, lai veicinātu darba tirgus elastību, galvenokārt izmantojot efektīvāku darbaspēka aktivizēšanu un apmācību. Valsts sektorā strādājošo algu politikai būtu jānodrošina pareizais signāls, lai panāktu mērenību privātā sektora algās, tādējādi palīdzot apturēt inflāciju un saglabājot eksporta konkurētspēju. Savlaicīga un apņēmīga struktūrfondu programmu īstenošana pozitīvi ietekmēs piedāvājuma potenciāla nostiprināšanu tautsaimniecībā, veicinās nodarbinātību un nodrošinās uzņēmumiem piekļuvi finansējumam. Tas ir būtiski, lai saglabātu administratīvās spējas programmu īstenošanai. Liela uzmanība būs jāpievērš tam, lai īstenotu Eiropadomes pieņemto pasākumu kopumu enerģētikas un klimata pārmaiņu jomā.

Ņemot vērā Eiropas Komisijas vērtējumu par gūtajiem panākumiem, 2009. gada 19.-20. marta Eiropadomes sanāksmē tika pieņemtas **ES Padomes rekomendācijas Latvijai**, kuras ir šādas:

- īstenot stingru fiskālo politiku, kuras ietvaros tiek rūpīgi noteiktas izdevumu prioritātes, nodokļu un izdevumu pasākumi ir vērsti uz piedāvājuma potenciāla nostiprināšanu tautsaimniecībā; to varētu atvieglot, pieņemot efektīvu vidēja termiņa fiskālo programmu ar stingri noteiktām izdevumu maksimālajām robežām;
- lai samazinātu inflāciju un uzlabotu konkurētspēju, veicināt mērenību algu ziņā valsts un privātajā sektorā;
- īstenojot integrētu elastdrošības pieeju, pastiprināt centienus, lai palielinātu darbaspēka piedāvājumu un ražīgumu; to veic, pastiprinot aktivizēšanas pasākumus un paaugstinot izglītības un apmācību sistēmu atbilstību darba tirgus vajadzībām, tostarp īstenojot saskaņotu mūžizglītības stratēģiju;
- ciešāk integrēt pētniecības un attīstības (R&D) un inovācijas politikas virzienus, īpaši izmantojot privātā un valsts sektora sadarbību un papildu stimulus privātā sektora ieguldījumiem.

Rīcības plāna 33. punkts ietver konkrētus pasākumus katrā no minētajiem uzdevumiem.

Lisabonas stratēģijas nākotne pēc 2010. gada

Ņemot vērā to, ka *Lisabonas stratēģijas* īstenošanas cikls ir vidēja termiņa periodam (3 gadu cikls un 5 gadu īstenošanas novērtējums) ar ilgtermiņa skatījumu (10 gadu), pašreizējās *Lisabonas stratēģijas* īstenošanas

cikls beigsies 2010. gadā. Saskaņā ar 2008. gada 13.-14. marta Pavasara Eiropadomes secinājumiem Eiropas Komisija, ES Padome un ES dalībvalstu nacionālie *Lisabonas stratēģijas* koordinatori (Latvijā tas ir ekonomikas ministrs) tika aicināti uzsākt diskusiju par *Lisabonas stratēģijas* nākotni pēc 2010. gada (skatīt 6.3. ielikumu).

6.3. ielikums

Diskusijas par Lisabonas stratēģijas nākotni pēc 2010. gada

Nacionālo *Lisabonas stratēģijas* koordinātoru sanāksmes notika 2008. gada 26. maijā Briselē, 2008. gada 5. decembrī Parīzē un 2009. gada 22. aprīlī Prāgā. Diskusiju laikā Eiropas Komisija un ES dalībvalstu nacionālie *Lisabonas stratēģijas* koordinatori apsprieda iespējamās nākotnes izaicinājumus, ar kuriem ES saskarsies pēc 2010. gada, kā arī diskutēja par jaunās stratēģijas pārvaldības procesa uzlabošanu, sociālo partneru ciešāku iesaisti un komunikāciju ar sabiedrību par jaunās stratēģijas īstenošanu.

Kopumā ES dalībvalstis paida atbalstu *Lisabonas stratēģijas* īstenošanas turpināšanai arī pēc 2010. gada un uzskata, ka ir jāuzlabo esošais *Lisabonas stratēģijas* pārvaldības mehānisms, kuram jāklūst efektīvākam, jāņem vērā ES dalībvalstu specifika un jāsamazina ES dalībvalstu atskaitīšanās slogs Eiropas Komisijai. ES dalībvalstis arī saprot, ka sociālo partneru iesaiste *Lisabonas stratēģijas* īstenošanā ir būtiska loma. Tā kā *Lisabonas stratēģija* saistās ar strukturālo reformu īstenošanu, tās veiksmīga realizācija ir atkarīga arī no efektīvas komunikācijas ar sabiedrību, kuras atbalsts nepieciešams strukturālo reformu īstenošanai. Plānots, ka šāda veida diskusijas turpināsies arī 2009. gada otrajā pusē un 2010. gadā.

Eiropas Komisija 2009. gada 24. novembrī nāca klajā ar konsultācijas dokumentu, kurā tā izklāstīja savu redzējumu par jauno *Lisabonas stratēģiju* pēc 2010. gada. Ar konsultācijas dokumentu ir iespējams iepazīties Eiropas Komisijas mājas lapā internetā (<http://ec.europa.eu/en2020>). Saskaņā ar Eiropas Komisijas konsultācijas dokumentu jauns *Lisabonas*

stratēģijas pēc 2010. gada nosaukums būs *ES 2020 stratēģija*. *ES 2020* stratēģijas ideja ir izveidot ilgtspējīgu, videi draudzīgu (zaļāku) sociālā tirgus ekonomiku, kurā labklājības līmenis tiek veicināts ar inovācijas un prātīgākas resursu izmantošanas palīdzību, galveno uzsvāru liekot uz zināšanām.

Lai atjaunotu Latvijas nacionālo nostāju par *Lisabonas stratēģiju* pēc 2010. gada (*ES 2020 stratēģiju*) un Latvijai svarīgajām prioritātēm, Ekonomikas ministrija 2010. gada 14. janvārī organizēja konferenci, kurā tika aicināti *Lisabonas stratēģijas* procesā iesaistīto ministriju, Saeimas, pašvaldību, sociālo partneru pārstāvji.

Pēc publiskās konsultācijas termiņa beigām (2010. gada 15. janvāris) Eiropas Komisija plāno

sagatavot oficiālo dokumentu par *ES 2020 stratēģiju*, kuru plānots apstiprināt 2010. gada marta Pavasara Eiropadomes sanāksmē. Balstoties uz oficiāli apstiprināto *ES 2020 stratēģiju*, ES dalībvalstīm, tostarp arī Latvijai, būs jāizstrādā nacionālās reformu programmas, kurās būs jānosaka nacionālās ekonomiskās politikas prioritātes un mērķi, kā arī strukturālo reformu pasākumi.

6.2. Latvijas iekļaušanās ES ekonomiskajā un struktūrpolicies

6.2.1. Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda izmantošana

Latvijai kā Eiropas Savienības dalībvalstij ir pieejams ES struktūrfondu (turpmāk – SF) un Kohēzijas fonda (turpmāk – KF) finansiālais atbalsts, kuri ir ES reģionālās izlīdzināšanas politikas īstenošanas instrumenti.

2004.-2006. gada plānošanas periods

2004.-2006. gadam Latvijai SF programmu ietvaros kopējais pieejamais finansējums bija 625 milj. eiro jeb 439,3 milj. latu.

Līdz 2009. gada 30. jūnijam gala SF atmaksas finansējuma saņēmējiem veiktas par 464,8 milj. latu jeb 105,7% no ES piešķiruma. EK pieprasīti 424,7 milj. latu jeb 96,6% no ES piešķiruma. Saņemti EK maksājumi 95% apmērā, kas ir maksimāli iespējamais apjoms līdz programmas slēgšanai (5% ir EK noslēguma maksājums).

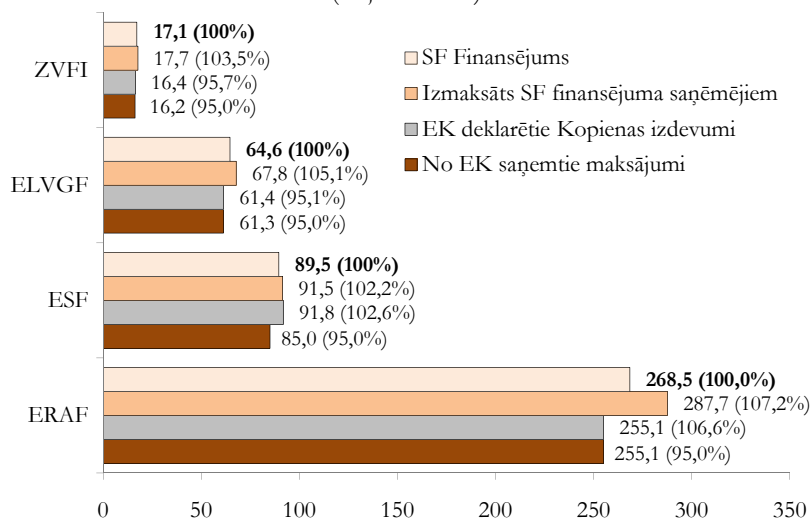
Ņemot vērā ES regulējumu, ka līdz noslēguma dokumentu pārbaudei EK neatmaksā vairāk nekā 95% no piešķirtā SF finansējuma, noslēguma maksājuma apjoms potenciāli ir līdz 5% no SF piešķiruma, kas Latvijai būtu 22 milj. latu, ja netiek atklātas nepilnības ar finanšu korekcijas sekām. Ņemot vērā līdzšinējo praksi EK noslēguma maksājumu veikšanā, noslēguma maksājums sagaidāms ne ātrāk kā 2011.-2012. gadā, kad EK būs pārbaudījusi programmas slēgšanas dokumentāciju un pārliecinājusies par deklarēto izdevumu 100% atbilstību.

Ņemot vērā to, ka Latvija ir uzņēmusies virssaištības un ir iespēja deklarēt attiecināmos izdevumus virs 100%, tādējādi iespējamās EK finanšu korekcijas gadījumā ir zināma elastība aizstāt neattiecināmos izdevumus ar attiecināmiem, joprojām saglabājot iespēju saņemt maksimāli iespējamo noslēguma maksājumu.

6.1. attēlā attēlota ES SF apguves gaita līdz 2009. gada 30. jūnijam.

6.1. attēls

2004.-2006. gada plānošanas perioda ES struktūrfondu apguve (pilnā finanšu plūsma) līdz 2009. gada 30. jūnijam *
(milj. latu un %)

* aprēķinos izmantots Latvijas Bankas noteiktais eiro kurss (1 eiro = 0,702804 lati)

2004.-2006. gadam Latvijai KF projektu īstenošanai kopējais pieejamais finansējums bija 499,4 milj. latu.

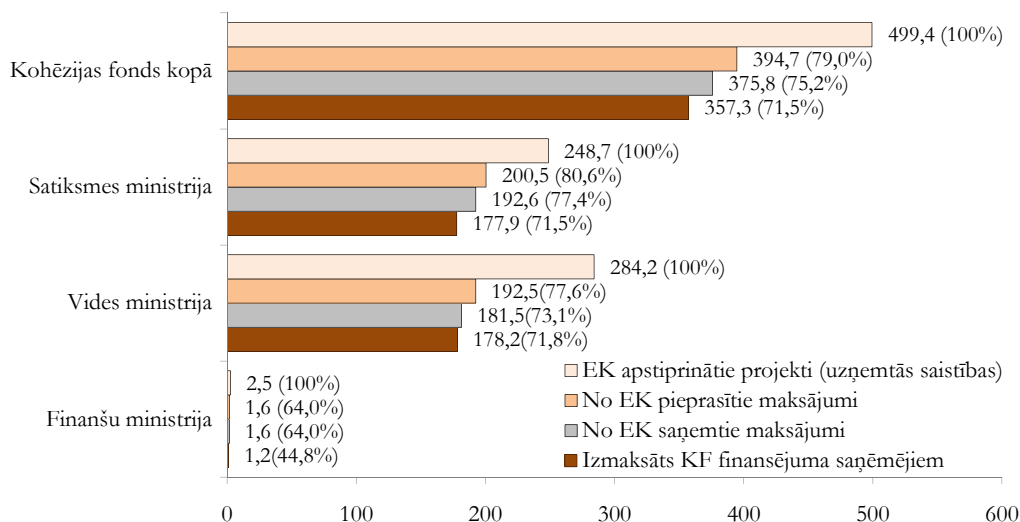
Līdz 2009. gada 30. septembrim KF finansējuma saņēmējiem ir izmaksāti 357,3 milj. latu jeb 71,5% no KF finansējuma. EK deklarēti 394,7 milj. latu jeb 79,0% no KF finansējuma. No EK saņemti 375,8 milj. latu jeb 75,2 procenti.

Tā kā liela daļa KF projektu tiks ieviesti līdz 2010. gada beigām, šobrīd sasniegtie apguves rādītāji vērtējami kā apmierinoši.

KF apguve līdz 2009. gada 30. septembrim attēlota 6.2. attēlā.

6.2. attēls

2004.-2006. gada plānošanas perioda Kohēzijas fonda apguve (pilnā finanšu plūsmā) līdz 2009. gada 30. septembrim
(milj. latu un %)

2007.-2013. gada plānošanas periods

2007.-2013. gada plānošanas periodā SF atbalsts primāri virzīts uz iedzīvotāju izglītību, uzņēmumu tehnoloģisko izcilību un elastību, kā arī zinātnes un pētniecības attīstību, lai veicinātu zināšanu ietilpīgas ekonomikas veidošanos valstī un stiprinātus citus nepieciešamos priekšnoteikumus ilgtspējīgai ekonomiskai attīstībai un cilvēku dzīvei Latvijā kopumā. Lai Latvija varētu sasniegt vidējos ES attīstības rādītājus, ar fondu palīdzību ir jāīsteno valsts attīstības stratēģija, ko valdība noteikusi *Nacionālajā attīstības plānā*. Valsts attīstības stratēģijas priekšplānā izvirzīts izglītots, radošs un uzņēmīgs cilvēks, bet kā galvenais mērķis noteikta uz izglītību, zinātni un konkurētspējīgiem uzņēmumiem balstīta tautsaimniecība.

SF un KF līdzekļu efektīvai apgušanai atbilstoši SF un KF vispārējai regulai programmēšana tiek īstenota 3 līmeņos (ES līmeņa stratēģija jeb *Kopienas stratēģiskās vadlīnijas*, dalībvalstu stratēģija jeb *Nacionālais stratēģiskais ietvardokuments* un dalībvalstu *Darbības programmas*).

Nacionālais stratēģiskais ietvardokuments 2007.-2013. gada plānošanas periodam (turpmāk – NSID) ir Latvijas līmeņa galvenais SF un KF plānošanas dokuments, kas nodrošina kohēzijas politikas sasaisti ar nacionālajām prioritātēm un pamato šo prioritāšu izvēli,

kā arī nosaka fondu apguves stratēģiju, vadības ietvaru, nodrošina koordināciju starp *Darbības programmām* (turpmāk – DP) un citiem finanšu instrumentiem.

NSID, uz ko balstīta Latvijas valstij 2007.-2013. gada plānošanas periodā pieejamo 4,53 miljardu eiro vērtā SF un KF finansējuma sadale, Ministru kabinetā apstiprināts 2007. gada 19. jūnijā. Savukārt tā paša gada 20. septembrī to apstiprināja arī Eiropas Komisija, lai varētu uzsākt programmas, kā arī līdzekļu apguvi.

Saskaņā ar ES Ministru Padomes lēmumu par ES daudzgadu finanšu ietvaru 2007.-2013. gada plānošanas periodam, Latvija ir saņēmusi 4,53 miljrd. eiro kohēzijas politikas mērķu īstenošanai ar ES fondu (Eiropas Reģionālās attīstības fonds – turpmāk ERAF; Eiropas Sociālais fonds – turpmāk ESF) un KF starpniecību.

Finansējuma sadalījums starp DP no kopējā ES finansējuma 4,53 miljrd. eiro 2007.-2013. gada plānošanas periodā:

- 1. DP *Cilvēkresursi un nodarbinātība*(ESF) – 551 milj. eiro jeb 387 milj. latu;
- 2. DP *Uzņēmējdarbība un inovācijas* (ERAF) – 737 milj. eiro jeb 518 milj. latu;
- 3. DP *Infrastruktūra un pakalpojumi* (ERAF+KF) – 3,2 miljardi eiro jeb 2,25 miljardi latu.

ES fondu finanšu progress līdz 2009. gada 30. septembrim ir atspoguļots 6.1. tabulā.

6.1. tabula

2007.-2013. gada plānošanas perioda ES fondu finanšu progress
līdz 2009. gada 30. septembrim

Fonds	ES fonda finansējums	Noslēgtie līgumi		Izmaksāts finansējuma saņēmējiem		Saņemtās atmaksas no EK (ieskaitot avansus)	
	milj. latu	milj. latu	%	milj. latu	%	milj. latu	%
ESF	387,0	184,5	47,7	10,5	2,7	40,2	10,4
ERAF	1714,9	578,2	33,7	151,4	8,8	257,5	15,0
KF	1 082,2	413,1	38,2	32,4	3,0	113,6	10,5
Kopā	3 184,0	1175,8	36,9	194,3	6,1	411,3	12,9

Informācija par Ekonomikas ministrijas kompetencē esošajām aktivitātēm 2007.-2013. gada plānošanas periodā apkopota 6.4. ielikumā.

6.4. ielikums

Ekonomikas ministrijas kompetencē esošās aktivitātes

Kopā Ekonomikas ministrijas aktivitātēm 2007.-2013. gada plānošanas periodā ir pieejami 605 milj. latu, kas sadalās šādi:

1. DP *Cilvēkresursi un nodarbinātība* – 56,2 milj. latu;
2. DP *Uzņēmējdarbība un inovācijas* – 391,5 milj. latu;
3. DP *Infrastruktūra un pakalpojumi* – 157,3 milj. latu.

Līdz 2009. gada 2. novembrim EM pārziņā esošajās aktivitātēs noslēgtie līgumi:

- Aktivitātē *Atbalsts nodarbinātā apmācībām komersantu konkurētspējas veicināšanai* – atbalsts partnerības organizētam apmācībām ir noslēgti 13 līgumi par kopējo līgumsummu 1,9 milj. latu.
- Aktivitātē *Atbalsts komersantu individuāli organizētam apmācībām* ir noslēgti 99 līgumi par kopējo līgumsummu 3,1 milj. latu.
- Aktivitātē *Augstas kvalifikācijas darbinieku piesaiste* ir noslēgti 4 līgumi par kopējo līgumsummu 157,8 tūkst. latu.
- Aktivitātē *Tehnoloģiju pārnese kontaktpunkti* noslēgti 8 līgumi par kopējo līgumsummu 1,9 milj. latu.
- Aktivitātē *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde* noslēgti 104 līgumi par kopējo līgumsummu 7,1 milj. latu.
- Aktivitātē *Jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešana ražošanā* ir noslēgti 55 līgumi par kopējo līgumsummu 11,6 milj. latu.
- Aktivitātē *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde* – atbalsts rūpnieciskā īpašuma tiesību nostiprināšanai ir noslēgti 8 līgumi par kopējo līgumsummu 116,5 tūkst. latu.
- Aktivitātē *Arējo tirgu apgušana* – ārējais marketings ir noslēgts 161 līgums par kopējo līgumsummu 2,3 milj. latu.
- Aktivitātē *Pasākumi motivācijas celšanai inovācijām un uzņēmējdarbības uzsākšanai* ir noslēgti 1 līgumi par kopējo līgumsummu 2 milj. latu.
- Aktivitātē *Atbalsts ieguldījumiem mikro, maziem un vidējiem komersantiem īpaši atbalstāmās teritorijās* ir noslēgti 132 līgumi par kopējo līgumsummu 7,9 milj. latu.
- Aktivitātē *Valsts nozīmes pilsētībūvniecības pieminekļu saglabāšana, atjaunošana un infrastruktūras pielāgošana tūrisma produkta attīstībai* ir noslēgti 8 līgumi par kopējo līgumsummu 5 milj. latu.
- Apakšaktivitātē *Nacionālas nozīmes veloturisma produkta attīstība* ir noslēgti 7 līgumi par kopējo līgumsummu 4,7 milj. latu.
- Aktivitātē *Daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi* noslēgti 16 līgumi par kopējo līgumsummu 686,4 tūkst. latu.
- Aktivitātē *Sociālo dzīvojamo māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi* noslēgti 24 līgumi par kopējo līgumsummu 2,7 milj. latu.

Zemāk minēto aktivitāšu ietvaros finansējumu komersantiem piešķir nevis dāvinājuma, bet ieguldījuma pamatkapitālā (riskā kapitāla ieguldījumu programmas gadījumā), aizdevuma (aizdevumu programmu gadījumā) un garantiju (garantiju programmas gadījumā) veidā, līdz ar to finansējums pakāpeniski tiks atmaksāts fondos (aizdevumu fonds, garantiju fonds, ieguldījumu fonds) un būs pieejams atkārtotam atbalstam komersantiem. Tādējādi minētie finanšu instrumenti darbosies kā ilgtermiņa atbalsta instrumenti.

Aktivitāte *Atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības uzsākšanai*

Programma piedāvā kompleksu atbalstu biznesa uzsācējiem un jaundibinātajiem komersantiem, t.i., konsultācijas, apmācības un finansējumu aizdevumu un grantu veidā savā biznesa uzsākšanai.

Uz atbalstu var pretendēt iedzīvotāji darbības vecumā, ieskaitot bezdarbniekus, kuri ir izteikuši vēlmi uzsākt komercdarbību vai pašnodarbinātību, kā arī jaundibinātie komersanti. Par jaundibinātajiem komersantiem, šīs programmas izpratnē, tiek uzskatīti komersanti, kuri ir reģistrējuši savu darbību likumā noteiktajā kārtā ne agrāk kā 3 gadus pirms griešanās pēc atbalsta programmas ietvaros.

Personas, kas vēlas uzsākt vai ir uzsākušas saimniecisko darbību pēdējā gada laikā, programmas ietvaros var saņemt pilna spektra atbalstu: 1) konsultācijas biznesa plāna sagatavošanā un realizācijā; 2) apmācības; 3) finansiālo atbalstu – aizdevums līdz 54 tūkst. latu; grants saimnieciskās darbības uzsākšanai (līdz 3,6 tūkst. latu, bet ne vairāk kā 35% no aizdevuma summas); grants aizdevuma dzēšanai līdz 2 tūkst. latu (bet ne vairāk kā 20% no aizdevuma summas).

Personas, kas ir uzsākušas saimniecisko darbību agrāk nekā pirms gada, bet ne agrāk kā trīs gadus pirms atbalsta pieteikuma iesniegšanas, programmas ietvaros varēs saņemt tikai konsultācijas un aizdevumu.

Kopā pieejamais finansējums aizdevumiem ir 17,5 milj. latu. Programmas finansējums grantiem, apmācībām un konsultācijām biznesa plāna sagatavošanas posmā ir 4 milj. latu.

Līdz 2010. gada 22. janvārim ir parakstītas 514 vienošanās par biznesa plānu izstrādi, izskatīšanai iesniegti 122 biznesa plāni un ir apstiprināti 37 biznesa plāni par aizdevumu piešķiršanu par vairāk nekā 691 tūkst. latu.

6.4. ielikuma turpinājums

Ieguldījumu fonds

2008. gada 16. jūlijā tika noslēgts līgums starp Latvijas Republikas valdību un Eiropas Investīciju fondu (turpmāk – EIF) par Eiropas Savienības struktūrfonda – ieguldījumu fonda ieviešanu. Ieguldījumu fonda finansējums tiek piešķirts no 2007.-2013. gada plānošanas periodam paredzētajiem SF līdzekļiem 2.2.1.1. aktivitātes *Ieguldījumu fonds investīcijām garantijās, paaugstināta riska aizdevumos, riska kapitāla fondos un cita veida finanšu instrumentos* ietvaros.

Aktivitātes *Ieguldījumu fonds investīcijām garantijās, paaugstināta riska aizdevumos, riska kapitāla fondos un cita veida finanšu instrumentos* ietvaros tiek ieviesti šādi finanšu instrumenti:

1) riska kapitāls – ir noslēgusies atlases procedūra un ir izvēlēts un Eiropas Investīciju fonda padomē apstiprināts riska kapitāla fonda pārvaldītājs – *BaltCap Management Latvia*. Š.g. 22. janvārī EIF un *BaltCap Management Latvia* noslēdza līgumu par riska kapitāla fonda izveidi, paredzēts, ka *BaltCap Management Latvia* izveidotais fonds uzsāks investēšanu MVK 2010. gada sākumā, papildus Eiropas Investīciju fonda ieguldītajiem 20 milj. eiro ieguldot fondā vēl 10 milj. eiro privāto investoru līdzfinansējumu. Šobrīd notiek privātā kapitāla piesaiste;

2) sagatavošanas un sākuma kapitāls – ir noslēgusies atlases procedūra un ir izvēlēts un Eiropas Investīciju fonda padomē apstiprināts sagatavošanas un sākuma kapitāla fonda pārvaldītājs – *Imprimatur Capital Baltics*. Šobrīd notiek privātā kapitāla piesaiste. Ieguldījumu veikšana MVK varētu tikt uzsākta 2010. gada I/II ceturksnī. Kopā pieejamais finansējums sagatavošanas un sākuma kapitāla investīcijām ir plānots 20,4 milj. eiro apmērā;

3) augsta riska aizdevumi – ir noslēdzies banku atlases process, EIF valde kā konkursa uzvarētājus ir apstiprinājusi *AS Swedbank* un *AS SEB Banka*. Šobrīd tiek skatīti līguma nosacījumi, Kopējais MVK pieejamais finansējuma apjoms ir 73 milj. latu.

Ekonomiskās situācijas dēļ 2009. gada sākumā Ekonomikas ministrija ierosināja grozīt DP *Uzņēmējdarbība un inovācijas*, izveidojot jaunas aktivitātes *Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai* (ievieš SIA „Latvijas Garantiju aģentūra”) un *Aizdevumi komersantu konkurētspējas uzlabošanai* (ievieš VAS „Latvijas Hipotēku un zemes banka”), kā arī samazināt aktivitātes *Ieguldījumu fonds investīcijām garantijās, paaugstināta riska aizdevumos, riska kapitāla fondos un cita veida finanšu instrumentos* finansējumu par 91,5 milj. eiro (50%).

Aktivitātes *Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai* ietvaros komersanti garantijas sāka saņemt no 2009. gada 20. aprīļa.

Aktivitātes *Aizdevumi komersantu konkurētspējas uzlabošanai* ietvaros komersanti aizdevumus sāka saņemt no 2009. gada 21. aprīļa.

Aktivitāte Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai

Kopš 2009. gada 20. aprīļa, kad tika noslēgts līgums ar SIA „Latvijas Garantiju aģentūra” (turpmāk – LGA), līdz 2009. gada 31. decembrim ir izsniegtas 292 garantijas par kopējo summu 33,8 milj. latu. Tāpat līdz 2010. gada 12. janvārim ir izsniegtas 16 eksporta garantijas par kopējo summu 1,1 milj. eiro (saņemts 51 pieteikums, no kuriem 24 ir apstiprināti par kopējo summu 2,2 milj. eiro).

Eksporta kredītu garantijas

Garantijas par eksporta darījumu riskiem no šī gada 1. jūnija komersantiem izsniedz Latvijas Garantiju aģentūra uz laiku līdz diviem gadiem. Garantētājs garantēs kompensāciju ārvalstu debitora nesamaksāšanas un maksātnespējas gadījumos. Garantija segs līdz 90% eksporta darījuma vērtības, bet vienam darījumam ne vairāk kā 1 milj. eiro ekvivalentu Latvijas latos pēc Latvijas Bankas kursa garantijas piešķiršanas dienā.

Pašlaik garantijas tiek izsniegtas tikai darījumiem uz trešajām valstīm, izņemot ES dalībvalstis un atsevišķas Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas dalībvalstis – Austrāliju, Kanādu, Īslandi, Japānu, Jaunzēlandi, Norvēģiju, Šveici, Amerikas Savienotām valstīm, taču pēc apstiprinājuma saņemšanas no Eiropas Komisijas garantijas tiks izsniegtas arī uz šīm valstīm.

Kā galvenais kritērijs garantiju sniegšanā definēts, ka eksportam paredzētā produkta izcelsmes valsts ir Latvija, ar to saprotot, ka Latvijā ir notikusi būtiska pārstrādes vai apstrādes darbība, kā rezultātā ir radies jauns produkts.

Izstrādātie eksporta kredīta garantiju izsniegšanas nosacījumi neizslēdz nevienu tautsaimniecības nozari – tas nozīmē, ka atbalsts pieejams visu nozaru uzņēmumiem, tai skaitā kokrūpniecības, piena pārstrādes uzņēmumiem, kā arī pakalpojumu nozaru uzņēmumiem, piemēram, transporta, loģistikas u.c.

Garantijas darījumiem uz ES un Austrāliju, Kanādu, Īslandi, Japānu, Jaunzēlandi, Norvēģiju, Šveici, Amerikas Savienotajām Valstīm plānots izsniegt komersantam vai lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvajai sabiedrībai, kuru eksporta apjoms pēdējā gadā laikā sastādīja vismaz 500 tūkst. eiro, bet nepārsniedza 2 milj. eiro, darbinieku skaits nepārsniedz 250 strādājošo vai ir 50 milj. eiro apgrozījums, kurš eksportē vismaz 2 gadus un eksporta apgrozījums sastāda vismaz 20% no kopējā apgrozījuma. Garantijas darījumiem uz šīm valstīm tiks izsniegtas pēc apstiprinājuma saņemšanas no Eiropas Komisijas.

Aktivitāte Aizdevumi komersantu konkurētspējas uzlabošanai

Ar šīs programmas palīdzību finansējumu var saņemt mazie, vidējie un lielie uzņēmumi, kuriem ir ekonomiski pamatoti turpmākās darbības plāni, bet nav pieejams kredītiestāžu finansējums paaugstinātu risku dēļ.

Komersantam var sniegt atsevišķi apgrozāmo līdzekļu aizdevumu vai investīciju aizdevumu, vai abus minētos aizdevumus kopā. Kopējā aizdevumu summa komersantu konkurētspējas uzlabošanai vienam komersantam nedrīkst pārsniegt 6 000 000 latu.

Ir pieejami divu veidu aizdevumi:

1) investīcijām – līdz 5 milj. latu (min – 500 tūkst. eiro, kas netiek piemērots, ja finansējums nepieciešams ES SF projektu īstenošanai), aizdevuma termiņš – līdz 10 gadiem. Iegādājamiem pamatlīdzekļiem jābūt jauniem, izņemot gadījumus, kad atbalsta saņēmējs ir mazais vai vidējais komersants, un gadījumus, kad pārņem cita komersanta aktīvus. Aizdevumu saņēmējs, izmantojot savus resursus vai ārējo finansējumu, kas nav saistīts ar jebkādu komercdarbības atbalstu, ieguldījumu projekta īstenošanā iegulda vismaz 25% no projekta kopējām izmaksām;

2) apgrozāmajiem līdzekļiem (tai skaitā kredītlīnijas) – līdz 2,5 milj. latu (min – 150 tūkst. eiro, kas netiek piemērots, ja finansējums nepieciešams ES SF projektu īstenošanai), aizdevuma termiņš – līdz 5 gadiem.

Kopējais aizdevumu fonds ir 128 milj. latu, ko veido: ERAF un valsts budžeta finansējums – 43 milj. latu; Latvijas Hipotēku un zemes bankas finansējums – 15 milj. latu; Eiropas investīciju bankas finansējums – 70 milj. latu.

Līdz 2010. gada 1. janvārim izsniegti 266 aizdevumi par kopējo apjomu 101,5 milj. latu.

Aktivitāte Daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi

2009. gada 10. februārī Ministru kabinets apstiprināja Ekonomikas ministrijas sagatavotos Ministru kabineta noteikumus Nr. 138 Noteikumi par darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājuma aktivitāti *Daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi*.

6.4. ielikuma turpinājums

Atbalstu var saņemt daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas, kas ir nodotas ekspluatācijā no 1944. līdz 1993. gadam (ieskaitot), ir sadalītas dzīvokļu īpašumos un vienam īpašniekam pieder ne vairāk kā 20% no kopējā dzīvokļu īpašumu skaita. Siltumenerģijas ietaupījumam pēc renovācijas īstenošanas jābūt ne mazākam kā 20% gadā no standartizētā kopējā siltumenerģijas patēriņa.

Projektu iesniegumus pieņem no 2009. gada 14. aprīļa, līdz paziņojumam par projektu iesniegumu pieņemšanas pārtraukšanu, t.i., līdz tam brīdim, kad aktivitātes ietvaros pieejamais finansējums būs izlietots. Aktivitātes ietvaros pieejamais finansējums ir 14,1 milj. latu.

Līdz 2010. gada 28. janvārim ir iesniegti 117 projekti par kopējo ERAF summu 5,43 milj. latu. Tai skaitā ir noslēgti 37 līgumi par kopējo ERAF summu 2,02 milj. latu, 3 projektu īstenošana par kopējo ERAF summu 93 tūkst. latu ir pabeigta, bet par 41 apstiprināta projekta īstenošanu vēl nav noslēgti līgumi (kopējā ERAF summa 2,16 milj. latu). Savukārt 7 projekti par kopējo ERAF summu 0,2 milj. latu tiek vērtēti.

Projekti iesniegti no 30 apdzīvotajām vietām. Visvairāk ir saņemti projektu iesniegumi no Valmieras (34), Ventpils (15), Rīgas (13), Liepājas (7), Limbažiem (5), Salaspils (4) un Rēzeknes (3).

Saprašanās memorandā noteikto mērķu izpilde

Saskaņā ar valdības, Starptautiskā Valūtas fonda un EK noslēgto vienošanos par aizdevumu (turpmāk – *Saprašanās memoranda*) līdz 2009. gada beigām Latvijai jābūt spējīgai demonstrēt efektīvu līdzekļu izlietojumu (izdevumi, ko veikušas starpniecības institūcijas). *Saprašanās memoranda* ietvaros noteiktie finanšu apguves mērķi 2009. un 2010. gadam ir atspoguļoti 6.2. tabulā.

6.2. tabula

Saprašanās memoranda ietvaros noteiktie finanšu apguves mērķi 2009. un 2010. gadam
(milj. latu)

	2009	2010 (kumulatīvi)
ESF	42,2	88,6
ERAF	190,0	394,5
KF	119,5	249,5
Kopā	351,7	732,6

Nemot vērā Starptautiskā Valūtas fonda un Eiropas Komisijas atbalstu Finanšu ministrijas oficiālajam ierosinājumam palielināt 2009. gada valsts budžeta likumā noteikto apropriāciju budžeta apakšprogrammai 41.08.00 *Finansējums Eiropas Savienības politiku instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto projektu un pasākumu īstenošanai*, 2009. gada 13. oktobrī Ministru kabinets konceptuāli vienojās 2009. gadā palielināt finansējumu ES fondu projektiem par 84 milj. latu. Līdz ar to var secināt, ka 2009. gada valsts budžetā ir atvēlēts pietiekoši daudz finanšu resursu (570,5 milj. latu), lai nosegtu visas šobrīd īstenošanā esošo projektu vajadzības un izpildītu *Saprašanās memorandā* noteikto finanšu apguves mērķi (351,7 milj. latu).

Faktiskā izpilde līdz 2009. gada 31. decembrim pārsniedz uzstādītos mērķus. Kopā ir veikti maksājumi par 478,7 milj. latu, kas sastāda 136,1% no mērķa.

Tai skaitā ERAF mērķis ir izpildīts par 134,9%, jo ir izmaksāti 256,3 milj. latu. KF mērķis ir izpildīts par 138,2% – izmaksāti 165,1 milj. latu. ESF mērķis ir izpildīts par 135,8%, – ir izmaksāti 57,3 milj. latu.

Savukārt analizējot atbildīgo ministriju prognozes 2010. gada finanšu apguves mērķa izpildei, ministrijas prognozē izpildīt 2010. gada mērķi par 96,1%. Tomēr ir jāņem vērā, ka šobrīd valsts budžeta finansējums ir pieejams tikai jau esošiem projektiem – jauniem

projektiem naudas nav. Finanšu ministrija ir nosūtījusi vēstuli Eiropas Komisijai un SVF par iespēju palielināt izdevumus ES fondiem ārpus budžeta deficīta ietvara, lai varētu segt visus 2010. gadā paredzētos izdevumus. Ja SVF un Eiropas Komisija atbalstīs izdevumu palielināšanu ES fondiem, 2010. gada mērķa izpilde būs augstāka nekā šobrīd plānots.

Finansējums ES fondu projektu īstenošanai 2010. gadā

Saskaņā ar likumprojektu *Par valsts budžetu 2010. gadam*, kas atbalstīts valdībā 2009. gada 26. oktobrī, 2010. gadā valsts budžetā 2007.-2013. gada plānošanas perioda ERAF, ESF un KF projektiem paredzēti kopā 409,6 milj. latu (tai skaitā tehniskā palīdzība), tajā skaitā 180,5 milj. latu jau esošās ilgtermiņa saistības un 229 milj. latu papildu finansējums saskaņā ar valdības 2009. gada 12. oktobra lēmumu. Valsts budžetā ES fondu projektiem plānotie līdzekļi paredzēti gan valsts budžeta iestāžu un plānošanas reģionu īstenojamo projektu priekšfinansēšanai, gan avansu un starpposma vai gala maksājumu veikšanai pārējiem finansējuma saņēmējiem normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.

Minētie valsts budžeta līdzekļi 409,6 milj. latu apmērā ir pietiekoši, lai finansētu projektus, kas jau tiek īstenoti, un projektus, kas jau ir apstiprināti, un to īstenošana tiks uzsākta tuvākajā laikā. Šajā līdzekļu apjomā nav paredzēts finansējums jauniem – vērtēšanā vai sagatavošanā esošiem – projektiem. Turklāt, kā liecina prognozes, šis finansējuma apjoms var nebūt pietiekošs, lai izpildītu *Saprašanās memorandā* starp Eiropas Kopienas un Latvijas Republiku iekļauto nosacījumu Latvijai 2010. gadā spēt noteiktā apmērā veikt maksājumus 2007.-2013. gada plānošanas perioda ES fondu projektu ietvaros. Šajā summā arī nav iekļauti izdevumi projektos, kuros apgrozāmos līdzekļus nodrošina paši finansējuma saņēmēji, saņemot maksājumu pēc izdevumu deklarēšanas Eiropas Komisijā (kopā aptuveni 82 milj. latu 2010. gadā).

Saskaņā ar atbildīgo iestāžu sniegto informāciju papildus tām 2010. gadā būtu nepieciešami vēl aptuveni 431 milj. latu, lai finansētu visus plānotos uzdevumus. Turklāt Finanšu ministrija sadarbībā ar Satiksmes ministriju un Valsts kasi, konsultējoties ar starptautiskiem aizdevējiem, meklē iespēju paredzēt Valsts kases aizdevumus autoceļu, dzelzceļu, ostu,

lidostu projektu naudas plūsmas nodrošināšanai arī 2010. gadā un turpmākajos gados (2009. gadā izdevies nodrošināt šādu aizdevumu ES fondu autoceļu projektiem). Lai šāda iespēja būtu ostu pārvaldēm kā finansējuma saņēmējiem, ir veiktas izmaiņas *Likumā par budžetu un finanšu vadību*.

Nemot vērā minētos apsvērumus, Finanšu ministrija ir uzsākusi sarunas ar starptautiskajiem aizdevējiem par iespēju palielināt ar ES fondu finansēšanu saistītos izdevumus 2010. gada budžetā, neskarot citas izdevumu pozīcijas, tāpat kā 2009. gada oktobrī, palielinot izdevumu apropriāciju ES fondu projektiem par 84 milj. latu.

Darbības programmu finanšu plānu grozījumi 2009. gadā

Izpildot Ministru kabineta 2008. gada 22. decembra sēdē doto uzdevumu, Finanšu ministrija 2009. gada sākumā izvērtēja atsevišķu ES fondu aktivitāšu īstenošanas uzsākšanas vai turpināšanas iespēju. Kopumā tika izvērtētas:

1. darbības programmas *Cilvēkresursi un nodarbinātība* 42 aktivitātes, kuru publiskais finansējums veidoja 48% no kopējā darbības programmai sākotnēji paredzētā publiskā finansējuma;
2. darbības programmas *Uzņēmējdarbība un inovācijas* 10 aktivitātes, kuru publiskais finansējums veidoja 13,5% no kopējā darbības programmai sākotnēji paredzētā publiskā finansējuma;
3. darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* 31 aktivitāte, kuru publiskais finansējums veidoja 17,6% no kopējā darbības programmai sākotnēji paredzētā publiskā finansējuma.

Izvērtējot ES fondu atbalstu Latvijas ekonomikas stimulēšanai, darbības programmu ietvaros finansējums tika pārdalīts tādu aktivitāšu īstenošanai, kuras sniegtu tiešāku un efektīvāku ieguldījumu valsts ekonomikas attīstībā un kuru atbalstāmo darbību īstenošana pašreizējos ekonomiskajos apstākļos būtu uzskatāma par prioritāru, ievērojot nepieciešamību pēc iespējas ātrāk reaģēt uz sociālekonomisko situāciju valstī, mazinot ekonomiskās krīzes ietekmi un palielinot tautsaimniecības potenciālu. Finansējuma samazinājums ir skāris tās aktivitātes, kurās bija iespējams sašaurināt atbalstāmo darbību loku, tādējādi koncentrējoties tieši uz aktivitātes mērķi, vai izvirzīt citus nosacījumus, lai sasniegtu aktivitātes mērķi ar samazinātu finansējumu. Atsevišķu aktivitāšu īstenošanu tika piedāvāts atlikt.

Izvērtēšanas rezultātā 2009. gada 2. ceturksnī Ministru kabinets pieņēma vairākus lēmumus par finansējuma pārdali aktivitāšu ietvaros. Ministru kabineta 2009. gada 7. aprīļa sēdē tika apstiprināta finansējuma pārdale darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* ietvaros, savukārt 2009. gada 21. aprīļa sēdē tika apstiprināta finansējuma pārdale darbības programmu *Cilvēkresursi un nodarbinātība* un *Uzņēmējdarbība un inovācijas* ietvaros. Kopumā darbības programmas *Cilvēkresursi un nodarbinātība* ietvaros tika veikta publiskā finansējuma pārdale 17,2% apmērā no darbības programmai

sākotnēji paredzētā publiskā finansējuma apjoma, darbības programmas *Uzņēmējdarbība un inovācijas* ietvaros tika veikta publiskā finansējuma pārdale 7,5% apmērā no kopējā darbības programmai sākotnēji paredzētā publiskā finansējuma apjoma, savukārt darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* ietvaros – 1,8% apmērā no kopējā darbības programmai sākotnēji paredzētā publiskā finansējuma apjoma.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2009. gada 7. aprīļa sēdē nolemtu, pēc 2009. gada 31. decembra tiks uzsākts izvērtējums par darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* finansiāli ietilpīgajām aktivitātēm, izvērtējot iespēju un nepieciešamību piešķirt papildu finansējumu 3.6. prioritātei *Policentriska attīstība*.

Saskaņā ar Ministru kabineta 15. septembra sēdē nolemtu, Finanšu ministrija sagatavos un iesniegs Ministru kabinetā priekšlikumus grozījumiem ES fondu plānošanas dokumentos, paredzot iespējamu finansējuma pārdali no lielajiem infrastruktūras projektiem ar attiecināmajām izmaksām virs 30 milj. latu uz aktivitātēm, kas vērstas uz uzņēmējdarbības atbalstu.

Saskaņā ar 2009. gada 12. oktobra Ministru kabineta sēdē nolemtu, Finanšu ministrijai sadarbībā ar atbildīgajām nozaru ministrijām uzdots izvērtēt iespējas samazināt Latvijas publiskā finansējuma apmēru darbības programmu *Cilvēkresursi un nodarbinātība*, *Uzņēmējdarbība un inovācijas* un *Infrastruktūra un pakalpojumi* ietvaros, tādējādi samazinot finansiālu slogu gan uz valsts budžetu, gan uz finansējuma saņēmējiem.

6.2.2. Ārējās tirdzniecības politika

ES Kopējās tirdzniecības politika pēc Lisabonas līguma stāšanās spēkā

Līdz ar *Lisabonas līguma* stāšanos spēkā 2009. gada 1. decembrī nozīmīgas izmaiņas skar ES Kopējās tirdzniecības politiku, tai skaitā attiecībā uz tās īstenošanā iesaistīto pušu darbu, kompetencēm un lēmumu pieņemšanas procesu.

Lisabonas līgumā ir noteikts, ka Kopējās tirdzniecības politika ir ES ekskluzīvā kompetencē. Tādējādi ir atcelta līdzšinējā prakse, kad starptautisko tirdzniecības nolīgumu (kur skarti dalībvalstu kompetences jautājumi) apstiprināšanā līdztekus ES Padomei tika iesaistīti ES dalībvalstu nacionālie parlamenti. Tajā pašā laikā ir palielināta Eiropas Parlamenta loma, paredzot tā līdzdalību tirdzniecības politikas jautājumus regulējošo tiesību aktu un starptautisko tirdzniecības līgumu apstiprināšanā. Vienlaikus līgums paredz, ka lēmumu pieņemšanai ES Padomē par jutīgiem jautājumiem, tai skaitā attiecībā uz kultūras un audiovizuālajiem pakalpojumiem, sociālajiem, izglītības un veselības aprūpes pakalpojumiem, kā arī iekšējo tiesību aktu apstiprināšanai, kur tas nepieciešams, tiek izmantots vienprātības princips. Vispārējā gadījumā,

tāpat kā līdz šim, lēmuma pieņemšana ES Padomē par tirdzniecības politikas jautājumiem tiek balstīta uz kvalificēto balsu vairākumu. Jāatzīmē, ka *Lisabonas līguma* ietekmē atbildīgā ES Padomes institūcija par Kopējās tirdzniecības politikas jautājumiem ir Tirdzniecības politikas komiteja (bijusī ES Padomes 133. panta komiteja).

Daudzpusējās attiecības

Daudzpusējās tirdzniecības sistēmas stiprināšana Pasaules Tirdzniecības organizācijas (PTO) ietvaros uzskatāma par globālās ekonomikas ilgtspējīgas attīstības stūrakmeni un ir galvenā ES Kopējās tirdzniecības politikas prioritāte.

Pie svarīgākajām PTO funkcijām pieskaitāma daudzpusējo līgumu administrēšana, dalībvalstu savstarpējo strīdu izšķiršana, sistemātiska tirdzniecības liberalizēšana un globālās ekonomiskās politikas saskaņotība ar citām starptautiskajām organizācijām, tādām kā Starptautiskais Valūtas fonds un Pasaules Banka.

2009. gada otrajā pusgadā **PTO Dohas raunda (DDA) ietvaros** tika turpinātas daudzpusējās tirdzniecības liberalizēšanas sarunas, organizācijas dalībvalstīm vienojoties tās pabeigt 2010. gadā. Tomēr, lai to panāktu, vēlākais 2010. gada pavasarī nepieciešams novērst atšķirības attīstīto un jaunattīstības valstu, it īpaši ASV un Indijas, pozīcijās.

2009. gada 30. novembrī-2. decembrī Ženēvā notika PTO 7. ministru konference. Tās ietvaros tika veikts pārskats par PTO darbību un nākotni, organizācijas ieguldījumu ekonomikas atveseļošanas, izaugsmes un attīstības jautājumu risināšanā, 2005. gada 13.-18. decembrī Honkongā notikušās PTO 6. ministru konferences deklarācijas jautājumiem, tai skaitā:

- a) moratoriju, ar kuru PTO dalībvalstis apņemas ierosināt strīdus izšķiršanas lietas intelektuālā īpašuma tiesību jomā tikai gadījumos, ja tiek pārkāptas Vienošanās par ar tirdzniecību saistītām intelektuālā īpašuma tiesībām (turpmāk – TRIPS) normas;
- b) moratoriju, ar kuru tās elektroniskajā tirdzniecībā nepiemēro muitas nodevas;
- c) TRIPS līguma nosacījumu īstenošanu, tai skaitā ģeogrāfisko norāžu jomā;
- d) attīstības palīdzību kokvilnas audzētājiem;
- e) mazo ekonomiku integrāciju daudzpusējās tirdzniecības sistēmā;
- f) tehnoloģiju tirdzniecību un pārseni u.c.

Ņemot vērā aktuālo situāciju DDA sarunās, ir būtiski, ka konferences laikā PTO dalībvalstis akcentēja nepieciešamību un pauda gatavību turpmākam darbam, lai DDA sarunas pabeigtu pēc iespējas tuvākā laikā.

Ņemot vērā globālās ekonomiskās lejupslīdes radītos protekcionisma draudus un starptautiskās tirdzniecības nosacījumu pasliktināšanos, PTO

sekretariāts un EK (neatkarīgi viens no otra) turpina veikt 2009. gada sākumā uzsāktos pasaules valstu **tirdzniecības politikas instrumentu uzraudzību**. Saskaņā ar šī procesa ietvaros veiktajiem pārskatiem virkne valstu, jo īpaši Krievija, Argentīna, ASV un Ķīna, ir ieviesušas vai plāno pastiprināt iekšējā tirgus aizsardzības pasākumus. Tie pamatā skar lauksaimniecības, autobūves, tekstilrūpniecības, kā arī elektronikas izstrādājumu tirdzniecību. Tomēr, ņemot vērā starptautiskajos tirgos vērojamās atlabšanas pazīmes, 2009. gada otrajā pusē tirdzniecības barjeru paaugstināšanas dinamika ir samazinājusies. Līdz ar to paredzams, ka pasaules ekonomikai izdosies izvairīties no masveidīgas protekcionisma pasākumu eskalācijas.

Iestāšanās procesā PTO šobrīd ir 29 kandidātvalstis, tai skaitā Baltkrievija, Kazahstāna, Krievija un Melnkalne. Līdz 2009. gada vidum no šīm valstīm vistuvāk uzņemšanai PTO bija Melnkalne un Krievija. Tomēr, lai PTO valstis lemtu par Melnkales uzņemšanu organizācijā, šobrīd tai ir jāpabeidz divpusējās tirgus pieejamības sarunas par preču tirdzniecību ar Ukrainu. Savukārt 2009. gada jūnijā Krievija, Baltkrievija un Kazahstāna nāca klajā ar paziņojumu par kopīgas muitas ūnijas izveidi ar 2010. gada 1. janvāri. Saistībā ar to šīs valstis plāno saskaņot nosacījumus, kādus tās pieņemtu, iestājoties PTO. Sagaidāms, ka šo valstu iecerētā iestāšanās procesu harmonizācija būtiski paildzinās Krievijas un Kazahstānas uzņemšanu PTO, savukārt Baltkrievijas iestāšanās process, kas šobrīd ir agrīnā fāzē, zināmā mērā varētu paātrināties.

Divpusējās attiecības ES Kopējās tirdzniecības politikas ietvaros

Līdztekus darbam PTO ietvaros ES pievērš būtisku uzmanību divpusējo attiecību stiprināšanai ar trešajām valstīm. Pamatā tas raksturojams ar divpusējās līgumtiesiskās bāzes stiprināšanu, slēdzot un administrējot vispārējus nepreferenciālus sadarbības līgumus, kas ietver vispārējus tirdzniecības nosacījumus, kā arī pie noteiktiem nosacījumiem preferenciālus tirdzniecības līgumus ar divpusējā ekonomiskā integrācijā ieinteresētām valstīm. Preferenciālie līgumi paredz detalizētu ārējās tirdzniecības nosacījumu saskaņošanu efektīvai un padziļinātai tirdzniecības barjeru samazināšanai līgumslēdzēju pušu starpā.

Šobrīd ir spēkā virkne **ES nepreferenciālo līgumu**, tai skaitā partnerības un sadarbības līgumi (turpmāk – PCA) ar Armēniju, Azerbaidžānu, Gruziju, Krieviju, Ķīnu, Moldovu, Ukrainu u.c. Šie līgumi ietver vispārīgu sadarbības ietvaru, balstoties uz daudzpusējās tirdzniecības sistēmas normām, neparedzot padziļinātu līgumslēdzēju pušu ekonomisko integrāciju. Tā 2009. gada 13. novembrī ES un Irāka vienojās par PCA noslēgšanu, kura parakstīšana un provizoriskska piemērošana tiks uzsākta 2010. gada pirmajā pusē.

Vienlaikus ES ir noslēgusi virkni līgumu, kas satur preferenciālus tirdzniecības nosacījumus. Līdz šim šādi līgumi ir noslēgti ar Balkānu valstīm¹, Eiropas Ekonomiskās zonas valstīm² un Šveici, kā arī Čili, Dienvidāfriku un Meksiku.

Šobrīd procesā ir ES preferenciālo tirdzniecības līgumu sarunas ar Andu Kopienas valstīm³, Centrālamerikas valstīm⁴, Dienvidaustrumāzijas asociācijas valstīm⁵ (turpmāk – ASEAN), Dienvidkoreju, Dienvidu kopējā tirgus valstīm⁶ (turpmāk – Mercosur), Indiju, Kanādu, Lībiju, Persijas līča sadarbības padomes valstīm⁷ (turpmāk – GCC), Ukrainu un Vidusjūras reģiona valstīm⁸, kā arī ekonomiskās partnerības līgumu sarunas (turpmāk – EPA) ar Āfrikas, Karību un Klusā okeāna reģiona valstīm (turpmāk – ACP). Tāpat drīzumā plānots uzsākt preferenciālo tirdzniecības līgumu sarunas ar Armēniju, Gruziju un Moldovu.

Līdzās minētajiem līgumiem ES un tās nozīmīgāko globālo partneru divpusējās ekonomiskās attiecības tiek sekmētas arī regulāru regulatoro dialogu ietvaros.

Tā, īstenojot Eiropas Komisijas 2006. gadā pieņemto politikas stratēģiju ekonomiskajās attiecībās ar **Ķīnu**, 2007. gadā tika uzsāktas sarunas par Partnerības un sadarbības līguma pārskatīšanu, bet 2008. gadā izveidots ES – Ķīnas augsta līmeņa ekonomiskais un tirdzniecības dialogs, kura mērķis ir risināt stratēģiskas nozīmes jautājumus ES – Ķīnas tirdzniecības un ekonomiskajās attiecībās, kā arī sekmēt dažādu sektoru dialogu attīstību. Tā ietvaros ES un Ķīna diskutē par abpusēji nozīmīgiem jautājumiem tādās jomās kā investīcijas, tirgus pieejamība, intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzība u.c. Līdz šim ir notikušas 4 ES – Ķīnas augsta līmeņa ekonomiskā un tirdzniecības dialoga sēdes, pēdējā – 2009. gada jūnijā.

Nozīmīgs ES un **Japānas** divpusējo attiecību veicināšanas instruments ir 1995. gadā uzsāktais ES – Japānas Regulatoro reformu dialogs, kura mērķis ir samazināt savstarpējo tirdzniecību un investīciju plūsmu kavējošos regulatoros šķēršļus. Nākamā tikšanās dialoga ietvaros plānota 2010. gada februāra sākumā Tokijā.

ES ekonomiskā sadarbība ar **ASV** norit 2007. gada aprīlī izveidotās Transatlantiskās Ekonomiskās Padomes (TEC) ietvaros. TEC uzdevums ir panākt ES un ASV regulējumu harmonizēšanu, kā arī veicināt abu pušu tirdzniecības un uzņēmēju dialoga attīstību tādās jomās kā intelektuālais īpašums, tirdzniecības drošība, finanšu tirgi, inovācijas un tehnoloģijas, kā arī investīcijas. Līdz šim ir notikušas 4 TEC tikšanās, pēdējā – 2009. gada oktobrī. Jāatzīmē, ka 2009. gada 3. novembrī Vašingtonā notika ES – ASV samits, kurā tika apspriests jautājums par ciešāku koordināciju DDA un klimata pārmaiņu jautājumos.

Latvijas ekonomiskās sadarbības līgumi ar trešajām valstīm un trešo valstu reģioniem

Lai aktivizētu divpusējo ekonomisko sadarbību pēc iestāšanās ES, Latvija ir noslēgusi divpusējās ekonomiskās sadarbības līgumus ar Krieviju, Ķīnu, Baltkrieviju, Ukrainu, Kazahstānu, Azerbaidžānu, Gruziju, Moldovu, Uzbekistānu, Kirgizstānu, Turkmenistānu, Tadžikistānu un Armēniju.

Šie līgumi ir svarīgākie divpusējo ekonomisko sadarbību regulējošie jumta līgumi, kas aptver sadarbību rūpniecībā, tūrismā, transporta jomā, farmācijā, lauksaimniecībā, finansiālo pakalpojumu jomā, komunikācijās, profesionālajā apmācībā, investīciju politikā, tehnoloģiju, inovāciju u.c. jomās.

Noslēgtie Latvijas un trešo valstu ekonomiskās sadarbības līgumi paredz Starpvaldību komisijas (turpmāk – SVK) vai/un Apvienotās komitejas izveidošanu, kas nodrošina šo līgumu darbības uzraudzību un analīzes iespējas turpmākās sadarbības uzlabošanai (skatīt 6.5. ielikumu).

Lai gan starp Latviju un Krieviju ir noslēgta vienošanās par ekonomisko sadarbību, notiek aktīva sadarbība arī ar Krievijas Federācijas reģioniem. 2008. gada 9. aprīlī noslēgta vienošanās par ekonomisko sadarbību ar Vologdas apgabala valdību, kā arī norit sarunas ar Ivanovas, Jaroslavas un Kirovas apgabalu valdībām, Pleskavas apgabala administrāciju un Baškortostānas Republikas valdību par vienošanos noslēgšanu ekonomiskās sadarbības jomā.

¹ Albānija, Bosnija un Hercegovina, Horvātija, Maķedonija, Melnkalne, Serbija un Turcija

² Īslande, Lihtenšteina un Norvēģija

³ Bolīvija, Ekvadora, Kolumbija, Peru

⁴ Gvatemala, Hondurasa, Kostarika, Nikaragva, Salvadora un Panama pēc tās iesaistīšanās Centrālamerikas ekonomiskās integrācijas procesā

⁵ Birma, Bruneja, Filipīnas, Indonēzija, Kambodža, Laosa, Malaizija, Singapūra, Taizeme un Vjetnama

⁶ Argentīna, Brazīlija, Paragvaja, Urugvaja un Venecuēla

⁷ Bahreina, Kuveita, Omāna, Katara, Saūda Arābija un Apvienotie Arābu Emirāti

⁸ Alžīrija, Ēģipte, Izraēla, Jordānija, Libāna, Maroka, Palestīnas Pašpārvalde, Sīrija un Tunisija

6.5. ielikums

Latvijas un trešo valstu starpvaldību komisiju darbības aktualitātes

- 2009. gada 4. jūnijā Kijevā notika Latvijas – **Ukrainas** SVK ekonomiskās, rūpnieciskās, zinātniskās un tehniskās sadarbības jautājumos 2. sēde. Sēdes laikā Latvijas un Ukrainas valsts amatpersonas, kā arī uzņēmēju pārstāvji pārrunāja abu valstu divpusējās attiecības, būtisku uzmanību pievēršot ekonomiskās sadarbības aktualitātēm un potenciālam. Puses vienojās izstrādāt Latvijas – Ukrainas ekonomiskās sadarbības programmu 2010.-2011. gadam un atzinīgi novērtēja sēdes ietvaros parakstīto nolikumu par Latvijas – Ukrainas Ekonomiskās sadarbības padomes izveidi (partneri – Latvijas Darba devēju konfederācija un Ukrainas Darba devēju federācija).
Paralēli Latvijas – Ukrainas SVK 2. sēdei Kijevā norisinājās Latvijas Investīciju un attīstības aģentūras un Ukrainas Tirdzniecības un rūpniecības kameras organizētais Latvijas – Ukrainas finanšu – investīciju forums. Forumā no Latvijas puses piedalījās 25, savukārt no Ukrainas puses – aptuveni 60 dalībnieku – uzņēmēju, valsts pārvaldes un asociāciju pārstāvji.
- 2009. gada 29. jūlijā Rīgā notika Latvijas – **Krievijas** SVK ekonomiskās, zinātniskās un tehniskās, humanitārās un kultūras sadarbības jautājumos 3. sēde. Tās laikā tika skatīti Latvijas – Krievijas ekonomiskās sadarbības jautājumi, pārrunāta abu valstu tirdzniecības un ekonomiskā sadarbība, līgumtiesiskās bāzes attīstība, sadarbība tūrisma, enerģētikas, informācijas tehnoloģiju, transporta jomā, pārrobežu, humanitārā sadarbība un Latvijas – Krievijas Sadarbības padomes darbība, kā arī perspektīvās jomas turpmākās sadarbības veicināšanai. Puses vienojās ietvaros izveidot Reģionālās sadarbības darba grupu. Latvijas puse ir izstrādājusi priekšlikumu par minētās darba grupas izveidi. Tāpat sēdes laikā puses vienojās 2009. gadā pabeigt darbu pie Vienošanās par sadarbību tūrisma jomā, kā arī pārrunāja nepieciešamību parakstīt līgumu par izvairīšanos no dubultās aplikšanas ar nodokļiem un nodokļu nemaksāšanas, kā arī investīciju veicināšanas un aizsardzības līgumu.
- 2009. gada 11. augustā Baku notika Latvijas – **Azerbaidžānas** SVK ekonomiskās, zinātniskās, tehniskās un kultūras sadarbības jautājumos trešā sēde, kuras laikā puses pārrunāja abu valstu sadarbību dažādās jomās, kā arī sadarbību ES ietvaros. Vienlaikus ar Latvijas – Azerbaidžānas SVK sēdi notika Latvijas – Azerbaidžānas biznesa forums. Latvijas uzņēmēju delegācijas sastāvā bija 75 uzņēmēji. No Azerbaidžānas puses forumā piedalījās 114 uzņēmēji. Vizītes laikā tika noslēgti vairāki sadarbības līgumi, kā arī nodibināti biznesa kontakti starp Latvijas un Azerbaidžānas uzņēmējiem.
- 2009. gada 16. septembrī Rīgā notika Latvijas – **Gruzijas** SVK 1. sēde. Sēdes laikā puses pārrunāja jautājumus par divpusējās ekonomiskās sadarbības intensificēšanu, abu valstu tirdzniecības un investīciju attiecību paplašināšanu un stiprināšanu, sadarbību ES – Gruzijas dialoga ietvaros, kā arī divpusējo sadarbību dažādās jomās. Latvijas – Gruzijas SVK 1. sēdes ietvaros tika parakstīts Latvijas – Gruzijas Memorands par sadarbību tūrisma jomā, kā arī Līgums par sadarbību akreditācijas jomā. Paralēli sēdei notika Latvijas – Gruzijas uzņēmēju biznesa forums un uzņēmēju divpusējās tikšanās. Forumā piedalījās aptuveni 100 uzņēmēju (tai skaitā no Gruzijas puses 14 uzņēmēju un no Latvijas puses vairāk nekā 85 uzņēmēji).
- 2009. gada 14.-15. oktobrī Liepājā notika Latvijas – **Baltkrievijas** SVK ekonomiskās, zinātniskās un tehniskās sadarbības jautājumos 5. sēde. Šī bija pirmā SVK sēde, kas tika organizēta Liepājā, lai pievērstu Baltkrievijas uzmanību arī citiem ekonomiskiem aktīviem Latvijas reģioniem, vienlaikus paplašinot abu valstu uzņēmēju starptautisko sadarbību. Baltkrievijas delegācija vizītes ietvaros iepazīnās ar Liepājas Speciālās ekonomiskās zonas, Liepājas ostas un lielākā pilsētas uzņēmuma „Liepājas metalurģ” darbību un pārrunāja potenciālās sadarbības iespējas, kā arī tikās ar Liepājas mēru U. Sesku un Liepājas uzņēmējiem. SVK Baltkrievijas puses izglītības jomas pārstāvji apmeklēja Liepājas Universitāti. Sēdes laikā tika panāktas vienošanās par divpusējās ekonomiskās sadarbības aktivizēšanu, kā arī pieņemti lēmumi un rekomendācijas dažādos ekonomiskās sadarbības jautājumos. Tāpat tika pārrunāti jautājumi, kas saistīti ar Krievijas, Kazahstānas un Baltkrievijas muitas savienības izveidi ar 2010. gada 1. janvāri, sadarbības iespējas starp Liepājas un Gomeļas pilsētām, kā arī Latvijas – Baltkrievijas Ekonomiskās sadarbības padomes darbu. Paralēli SVK 5. sēdei notika arī kārtējā Latvijas – Baltkrievijas Ekonomiskās sadarbības padomes sēde, kuras mērķis bija sniegt iespēju abu valstu uzņēmējiem pārrunāt biznesam aktuālus sadarbības jautājumus. SVK ietvaros tika arī parakstītas vairākas vienošanās, tai skaitā starp Liepāju un Baltkrievijas pilsētu Gomeļu par sadarbību kopīgu projektu īstenošanā kultūras un sporta jomā, Protokols par Baltkrievijas Valsts zinātnes un tehnoloģiju komitejas un LR Izglītības un zinātnes ministrijas panākto vienošanos izpildi, protokols par Baltkrievijas Valsts standartizācijas komitejas un Latvijas Pārtikas un Veterinārā dienesta nacionālā diagnostikas centra sadarbību.
- 2009. gada 12.-13. novembrī Taškentā notika Latvijas – **Uzbekistānas** SVK ekonomiskās, rūpnieciskās un zinātniski tehniskās sadarbības jautājumos 2. sēde. Sēdes laikā tika pārrunāta abu valstu sadarbība dažādās jomās. Par perspektīvām sadarbības jomām puses uzskata vieglo rūpniecību, pārtikas rūpniecību (augļu un dārzeņu pārstrāde), farmāciju un transporta sfēru. Uzbekistānā šobrīd tiek realizēta dzīvnieku attīstības programma; plānots, ka tās īstenošanā varētu iesaistīties Latvija. Puses atzina, ka nozīmīgu impulsu divpusējā ekonomiskā dialoga attīstībai ir devusi LR Valsts prezidenta V. Zatlēra un pavadošās vairāk nekā 100 uzņēmēju delegācijas vizīte Uzbekistānā 2008. gada oktobrī, kuras laikā uzņēmēji ir konstatējuši virkni jomu turpmākās sadarbības attīstībai.
- 2009. gada 20. novembrī Rīgā notika Latvijas – **Ķīnas** Apvienotās komitejas 7. sēde, kuras darba kārtībā bija iekļauti abu valstu divpusējās ekonomiskās sadarbības aktuālie jautājumi, tai skaitā tādās jomās kā tirdzniecība, investīcijas, rūpniecība, transports, tranzīts un loģistika, tūrisms, lauksaimniecība. Ņemot vērā, ka Latvijas imports no Ķīnas ievērojami pārsniedz eksportu, puses vienojās izvērtēt turpmākās Latvijas preču virzības iespējas Ķīnas tirgū. Pārrunājot sadarbības attīstību transporta jomā, Latvijas un Ķīnas pārstāvji atzina nepieciešamību vēltīt lielāku uzmanību sauszemes kravu pārvadājumu attīstīšanai, kā arī vērsa uzmanību uz labajām Latvijas ostu iespējām organizēt Ķīnas preču tranzītu no Latvijas ostām austrumu virzienā uz Krieviju vai citām NVS valstīm. Tāpat tika pārrunātas konteinerpārvadājumu maršruta tālākas attīstības iespējas starp Baltijas reģionu un Ķīnu, lai piesaistītu Ķīnas kravu plūsmu ES virzienā. Puses pozitīvi novērtēja Latvijas un Ķīnas sadarbību rūpniecības jomā, atzina, ka ir lietderīgi paplašināt sadarbību tādās jomās kā pārtikas rūpniecība, farmācija, mašīnbūve un metālapstrāde, informācijas un komunikācijas tehnoloģijas, kā arī inženieru zinātnes. Sadarbības attīstīšanai lauksaimniecības jomā puses vienojās izveidot divpusēju lauksaimniecības sadarbības darba grupu.

ES ārējās tirdzniecības sektorālie jautājumi**Tērauds**

Tērauds ir viens no visplašāk izmantotajiem rūpniecības izejmateriāliem pasaulē. Metāl rūpniecības nozare veido daļu no vispārējās Eiropas konkurētspējas visos vērtību ķēdes posmos, turklāt ES ir otrā lielākā pasaules tērauda ražotāja pēc Ķīnas.

Pasaules tērauda ražošanai kritoties par 18%, 2009. gadā tērauda patēriņš ES samazinājās par 23% (vienīgi Indija un Ķīna ir palielinājušas tērauda ražošanu). Tērauda nozarē pašlaik vērojams lielākais pieprasījuma kritums kopš 1974. gada naftas krīzes. Visstraujāk tērauda ražošana ES kritās Rumānijā, Zviedrijā, Beļģijā, Bulgārijā, Somijā un Itālijā. Globālā tērauda ražošana kopš jūlija sāk stabilizēties.

ES šobrīd piemēro kvantitatīvos ierobežojumus pret atsevišķu tērauda izstrādājumu importu no Krievijas un Kazahstānas. 2007. gada oktobrī ES un Krievija noslēdza līgumu par tērauda tirdzniecību 2007. un 2008. gadam, kā arī vienojās par tā pagarināšanu 2009. un 2010. gadā, paredzot ikgadēju kvotu apjoma pieaugumu 2,5% apmērā, 2008. gadā Krievijai kvotu apjoms tika noteikts 3,2 milj. tonnu apmērā. Attiecībā uz Kazahstānu pašlaik tiek piemēroti autonomi pasākumi. Tērauda produktu importa kvota Kazahstānai ir 200 tūkst. tonnu. Pēc Krievijas un Kazahstānas uzņemšanas PTO ES tērauda līgumi ar

šīm valstīm automātiski zaudēs spēku. Papildus tērauda plūsmas monitoringa nolūkos atsevišķu tērauda izstrādājumu importam no visām trešajām valstīm ES piemēro iepriekšējās uzraudzības sistēmu.

Tekstils

Tekstila nozares produkcija ir viena no visvairāk tirgotām precēm globālajā ekonomikā. ES ir otra lielākā tekstilpreču eksportētāja pasaulē pēc Ķīnas, dominējot pasaulē augstu ienākumu un augstas kvalitātes tekstilpreču un apģērbu tirgos. Galvenās ES aktivitātes tekstila un apģērbu jomā saistītas ar tirdzniecības barjeru atcelšanu Eiropas tekstilpreču eksportam augošos tirgos un atbilstošu intelektuālā īpašuma aizsardzības noteikumu izstrādi.

Ilgu laiku tekstila un apģērbu nozare PTO daudzpusējās sarunās bija izņēmums rūpniecības preču progresīvai tirdzniecības liberalizācijai, līdz 1995. gadā jaunattīstības valstis panāca, ka PTO dalībvalstis apņemas pakāpeniski 10 gadu laikā īstenot pilnīgu tekstilpreču tirdzniecības liberalizāciju. Tomēr līdz 2007. gada decembrim tika pagarināti ES tekstila tirdzniecības ierobežojumi atsevišķām tekstilprecēm no Ķīnas, kas bija sevišķi jutīgas pret straujo importa plūsmu pieaugumu, bet ar 2009. gada 1. janvāri Ķīnas izcelsmes tekstilpreču importa licencēšana tika atcelta pavisam.

6.6. ielikums**Ķīmijas nozares konkurētspēja**

Vēsturiski viena no konkurētspējīgākām nozarēm, kas ieņem stabilu vietu ES tautsaimniecībā, ir ķīmijas nozare. Aptuveni 20-30% no visās ES dalībvalstīs saražotās produkcijas tiek eksportēta uz trešajām valstīm. Eiropas ķīmijas nozares uzņēmumi labākus rezultātus gūst tieši inovāciju virzītās, nevis izmaksu orientētās apakšnozarēs. Situācija eksporta tirgos – augstie trešo valstu ievedumtarifi un piekļuve trešo valstu ķīmisko produktu tirgum – būtiski ietekmē ES ķīmijas nozares uzņēmumu konkurētspēju. Ņemot vērā to, ka ķīmiskā produkcija pārsvarā tiek tirgotā lielās partijās ar zemu peļņas normu, nozares konkurētspējas saglabāšanai un uzlabošanai īpaši svarīga ir tirdzniecības liberalizācija visās ķīmijas nozares apakšnozarēs.

2009. gada februārī apstiprinātajā ES augsta līmeņa pārskatā par Eiropas ķīmijas nozares konkurētspēju ir izvirzīti vairāki uzdevumi un iespējamie tirdzniecības politikas rīcības virzieni. Galvenie uzdevumi ir izejvielu un izejmateriālu pieejamības nodrošināšana un dažādu citu valstu piemēroto eksporta ierobežojumu atcelšana (kvotas, licencēšana, diskriminējošu divējādo cenu piemērošana, eksporta nodevas), kā arī muitas procedūru vienkāršošana un transportēšanas laika un izmaksu samazināšana (dokumentācijas prasības, sertifikācija, reģistrācija, paraugu testēšana, diskriminējošas maksas). Galvenie tirdzniecības politikas darbības virzieni ir:

- daudzpusējās tirdzniecības sarunas – 1995. gadā PTO Urugvajas raunda rezultātā tika noslēgts Ķīmisko preču tarifu harmonizācijas līgums, kas paredz 0%, 5,5% un 6,5% tarifu likmes dažādiem ķīmiskiem produktiem. Arī DDA sarunu raunda ietvaros paredzēta turpmāka tirgus atvēršana un tarifu samazināšana visās ķīmijas apakšnozarēs. Pēc iespējas lielāka dalībvalstu iesaiste nodrošinātu jauna līguma pieņemšanu. Tāpat PTO ietvaros norīt sarunas par netarifu barjerām, tirdzniecības veicināšanu, eksporta ierobežojumiem un citiem horizontāliem jautājumiem. Vienlaikus šobrīd būtiski ir Krievijas un Alžīrijas iestāšanās procesi PTO, jo šo valstu apņemšanās, īpaši attiecībā uz dažādu eksporta ierobežojumu atcelšanu un diskriminējošo divējādo cenu nepiemērošanu, atrisinātu svarīgus ķīmijas nozares jautājumus ES dalībvalstīs;
- divpusējās tirdzniecības sarunas – ES brīvo tirdzniecības līgumu noslēgšana ar prioritāriem tirdzniecības partneriem ir visefektīvākais instruments, lai cīnītos ar specifiskām citu valstu piemērotajām netarifu barjerām. Paredzams, ka būtiskākos ieguvumus ES ķīmijas nozares uzņēmumiem dos sarunu procesā esošo divpusējo tirdzniecības līgumu ar Dienvidkoreju un Ukrainu noslēgšana. Divpusējos jautājumus iespējams risināt arī ES regulatoro dialogu ietvaros. Šobrīd tādi ir uzsākti ar ASV, Ķīnu un Japānu;
- dažādi tirdzniecības instrumenti un iniciatīvas – 1996. gadā uzsāktā ES Tīrums pieejamības stratēģija un 2008. gadā – ES Izejvielu iniciatīva paredz integrētus politiskos risinājumus ES rūpniecības nodrošināšanai ar tai nepieciešamām izejvielām. Minēto iniciatīvu ietvaros ir paveikts būtisks darbs, identificējot trešo valstu izejvielu tirdzniecības ierobežojumus. Tādējādi 2009. gadā ES, izmantojot strīdus izšķiršanas mehānismu, ir vērsusies PTO ar prasību pret Ķīnu attiecībā uz tās piemērotajiem eksporta ierobežojumiem tādiem izejmateriāliem kā dzeltenais fosfors, boksīts, kokss, fluoršpats, magnēzijs, mangāns, silikonmetāls, silikonkarbīds un cinks. Tāpat ES ir rosinājusi diskusiju uzsākšanu par izejvielu pieejamību arī OECD dalībvalstu starpā. 2009. gada 30. oktobrī Parīzē, Francijā, OECD Tirdzniecības komitejas ietvaros šajā jautājumā aizvadīts pirmais seminārs.

Šobrīd ES kvantitatīvos ierobežojumus piemēro tikai Baltkrievijas un Ziemeļkorejas tekstilpreču importam, savukārt dubultās kontroles uzraudzības sistēmu (licencēšana) bez kvantitatīvajiem ierobežojumiem – atsevišķu Uzbekistānas izcelsmes tekstilpreču importam. Jāatzīmē, ka šīs valstis nav PTO dalībvalstis, turklāt tiek atzītas par cilvēktiesību un demokrātijas principu pārkāpējām.

Ķīmijas nozare

Ķīmijas nozare ir ļoti daudzveidīga, un tās apakšnozares ir savstarpēji cieši saistītas ar citām tautsaimniecības nozarēm.

2009. gada februārī tika apstiprināts ES Augsta līmeņa grupas pārskats par Eiropas ķīmiskās nozares konkurētspēju, kas aptver tādu nozares attīstībai stratēģiski svarīgus aspektus kā inovācijas, enerģētisko resursu izmantošana, klimata izmaiņas, ūdens attīrīšana, pārtika un veselība, kā arī tirdzniecība (skatīt 6.6. ielikumu). Tieši balstoties uz šo pārskatu, Zviedrijas prezidentūras ietvaros 2009. gada otrajā pusē ir paveikts būtisks darbs, lai novērtētu ES ķīmijas nozares konkurētspējas un tirdzniecības politikas instrumentu lomu tās sekmēšanā.

Tirdzniecības aizsardzības instrumenti

Eiropas Kopienas tirdzniecības aizsardzības instrumenti

ES tāpat kā lielākajā daļā citu pasaules valstu, kas importē citu valstu preces un izejvielas, darbojas tirdzniecības aizsardzības instrumentu (turpmāk – TAI) sistēma – antidempinga, pretsubsīdiju un iekšējā tirgus aizsardzības pasākumi.

Antidempinga un pretsubsīdiju pasākumu mērķis ir aizsargāt ES ražotājus pret zaudējumiem, kurus nodara trešo valstu uzņēmumu negodīga konkurence vai valdību piešķirtās subsīdijas. Iekšējā tirgus aizsardzības pasākumu piemērošanai izšķirošais pamats ir tāds importa pieaugums, kas nodara zaudējumus vietējiem ražotājiem, bet nav negodīgas konkurences pazīme.

2009. gada beigās ES kopumā pret dažādiem citu valstu produktiem tika piemēroti 129 antidempinga un 7 pretsubsīdiju pasākumi. Vairāk nekā puse no minētajiem pasākumiem tika piemēroti pret Ķīnu, Indiju, Indonēziju, Krieviju, Taivānu, Taizemi un Ukrainu. Aizsardzības pasākumiem, galvenokārt, pakļauti dzelzs un tērauda, kā arī ķīmijas nozares produkti.

Lai gan Latvijā ir gan TAI procedūrās skarto preču ražotāji, gan patērētāji, visbūtiskākās Latvijas ekonomiskās intereses ir saistītas ar TAI pakļauto preču importu un rūpniecisko izmantošanu. 2009. gada otrajā pusē būtiskākās ir:

- antidempinga pārbaude attiecībā uz **atsevišķu ādas apavu importu no Ķīnas un Vjetnamas**. Latvija jau 2006. gadā un konsekvēnti arī 2009. gadā neatbalstīja nodevas piemērošanu tik plaša patēriņa precei, kas ir pretrunā gan Latvijas, gan Kopienas interesēm. Tomēr, ņemot vērā dalībvalstu balsojumu, nodevas

piemērošana tika turpināta uz nākamajiem 15 mēnešiem;

- antidempinga pārbaude attiecībā uz **amonija nitrāta importu no Krievijas**. Kopš Latvijas pievienošanās ES Latvija ne reizi nav atbalstījusi nodevas piemērošanu amonija nitrāta importam, jo puse no visa Latvijā patērētā amonija nitrāta tiek importēta no Krievijas un ES piemērotā antidempinga nodeva rada būtisku izmaksu sadārdzinājumu tā gala lietotājiem – lauksaimniekiem. Minerālmēsļu sadārdzināšanās liek daudzām Latvijas zemnieku saimniecībām izvēlēties lētākas alternatīvas vai arī nepamatoti samazināt mēslošanas līdzekļu devas, kā rezultātā tiek būtiski ietekmēta ražība un līdz ar to arī zemnieku saimniecību konkurētspēja. Šajā lietā atzinīgi vērtējams Eiropas Kopienas pieņemtais tiesas spriedums, ar ko vienam Krievijas uzņēmumam virknei amonija nitrāta maisījumu nodeva tika atcelta.

Trešo valstu piemērotie tirdzniecības aizsardzības instrumenti

Tāpat kā ES piemēro tirdzniecības aizsardzības pasākumus, arī citas trešās valstis kādu no aizsardzības mehānismiem var piemērot gan pret visiem ES attiecīgā produkta eksportētājiem (piemēram, iekšējā tirgus aizsardzības pasākumi), gan pret kādas ES dalībvalsts konkrētā produkta eksportētājiem (piemēram, antidempinga pasākumi).

Latvijas ekonomiskās intereses visbūtiskāk skar ASV 2001. gadā ieviestie antidempinga pasākumi pret tērauda stieņu importu no, cita starpā, Latvijas. Saskaņā ar vairākkārtējiem PTO Strīdus izskatīšanas institūciju ziņojumiem, ASV piemērotā antidempinga nodevas aprēķināšanas metode ir atzīta par nepamatotu un PTO normām neatbilstošu, un tā visdrīzākajā laikā ir pārskatāma. Lai arī ASV kopš 2009. gada 2. jūnija pamazām ir uzsākusi PTO rekomendāciju īstenošanu, rezultāts joprojām nav apmierinošs.

6.2.3. Eiropas Savienības iekšējais tirgus

Eiropas Savienības iekšējais tirgus – Eiropas integrācijas stūrakmens – ir atzīts par vienu no ES nozīmīgākajiem un veiksmīgākajiem projektiem. Šobrīd ES iekšējais tirgus aptver 30 valstu (ieskaitot Eiropas Ekonomikas zonas valstis – Norvēģiju, Īslandi un Lihtenšteinu) ar aptuveni 500 milj. patērētāju un nozīmē teritoriju bez iekšējām robežām, kurā nodrošināta preču, personu, pakalpojumu un kapitāla brīva aprīte. Pēc ilgstoša un nopietna darba Eiropas Savienības ietvaros ir panākta vienota noteikumu kopuma izveidošana saimnieciskās darbības veicējiem, atcelta robežkontrole, izveidota konkurētspējīgāka komercdarbības vide, patērētājiem nodrošināts plašāks preču un pakalpojumu klāsts, radītas jaunas darba vietas, iedzīvotājiem nodrošināta iespēja dzīvot,

strādāt, mācīties un doties pensijā citā valstī, rasta iespēja ieviest vienotu valūtu, nodrošināti daudzi citi labumi. Tomēr iekšējā tirgus potenciāls joprojām nav izmantots pilnībā, un tā pilnveidošana aizvien turpinās, veicinot ES ekonomikas ilgtspējīgu, stabilu attīstību un iedzīvotāju labklājību.

Latvijā iekšējā tirgus direktīvu ieviešana risinās veiksmīgi, un direktīvu pārņemšanas efektivitātes ziņā ir sasniegti pietiekami augsti rezultāti. Latvija 27 dalībvalstu starpā ir ierindojusies 12. vietā ar 0,7% direktīvu ieviešanas deficītu, tādējādi jau šobrīd nodrošinot 2009. gada Lisabonas mērķi pārņemt 99% direktīvu prasību jeb pieļaut direktīvu pārņemšanas deficītu 1% apmērā. Uz 2009. gada jūliju Latvija kopumā nav ieviesusi 12 direktīvu un 10 direktīvu ir ieviestas nepilnīgi.

Eiropas Kopienas dibināšanas līguma 28.-30. un 43.-55. pantā noteikto principu ieviešanu saistībā ar brīvu preču un pakalpojumu apriti un tiesībām veikt komercdarbību Latvijā uzrauga un koordinē Ekonomikas ministrija, pastāvīgi identificējot normas, kas potenciāli vai faktiski var kavēt Eiropas Savienības iekšējā tirgus brīvību īstenošanu, tajā skaitā izvērtējot vēl izstrādes stadijā esošos normatīvos aktus.

Tehnisko noteikumu paziņošanas procedūra (direktīvas 98/34/EK un 98/48/EK), kura nosaka ES dalībvalstu pienākumu iesniegt Eiropas Komisijai un pārējām ES dalībvalstīm un Eiropas Ekonomikas zonas valstīm izvērtēšanai tehnisko noteikumu projektus, kalpo kā preventīvs, vienots un caurskatāms monitoringa instruments, lai izvērtētu un novērstu tādu prasību noteikšanu normatīvajos aktos, kuras varētu radīt šķēršļus brīvai preču aprītei, kā arī brīvai informācijas sabiedrības pakalpojumu aprītei. Tehnisko noteikumu saskaņošanas procesā piedalās ne tikai ES dalībvalstu atbildīgās institūcijas, bet tajā var iesaistīties ikviens komersants, lai sniegtu savus komentārus un iebildumus par citu ES dalībvalstu sagatavotajiem projektiem, kas potenciāli var ietekmēt komersanta produkcijas eksportu vai informācijas sabiedrības pakalpojumu pārrobežu sniegšanu. Informācija par dalībvalstu paziņotajiem tehnisko noteikumu projektiem ir brīvi pieejama *Tehnisko noteikumu informācijas sistēmas (TRIS)* datubāzē. TRIS datubāze ir bezmaksas pakalpojums, kas ir brīvi pieejams www.europa.eu portālā. Lielāko daļu paziņoto tehnisko noteikumu projektu var aplūkot visās ES valodās.

Kopumā no 2004. gada 1. maija līdz 2009. gada 1. decembrim Latvija informēja Eiropas Komisiju par 80 tehnisko noteikumu projektiem, par kuriem Eiropas Komisijas iebildumi saņemti 14 gadījumos. Vairumā gadījumu Eiropas Komisijas iebildumi ir bijuši saistīti ar to, ka normatīvo aktu projektos netiek ietverts savstarpējās atzīšanas princips, kas nosaka, ka Latvijā atzīst produktus, kas ražoti vai likumīgi laisti aprītē kādā no ES dalībvalstīm vai Turcijā vai likumīgi ražoti kādā no Eiropas Brīvas tirdzniecības asociācijas valstīm, kas ir Eiropas ekonomikas zonas līguma līgumslēdzēja puse.

Savstarpējās atzīšanas princips ar direktīvu 98/34/EK un 98/48/EK izveidoto procedūru tehnisko noteikumu projektu saskaņošanai ir vienīgais tiesiskais mehānisms brīvas preču aprites nodrošināšanai neharmonizētajā nacionālo tehnisko noteikumu un standartu piemērošanas jomā.

Lai uzlabotu savstarpējās atzīšanas principa piemērošanu valsts kompetento iestāžu administratīvajā praksē, pēc Eiropas Komisijas ierosinājuma un ES dalībvalstu atbalsta tika pieņemta un 2008. gada 2. septembrī stājās spēkā Eiropas Parlamenta un Padomes regula (EK) Nr. 764/2008, *ar ko nosaka procedūras, lai dažus valstu tehniskos noteikumus piemērotu citā dalībvalstī likumīgi tirgotiem produktiem, un ar ko atceļ Lēmumu Nr. 3052/95/EK*. Līdz ar to tika sperts būtisks solis pretī jauna juridiska instrumenta ieviešanai ES līmenī. Regulas prasību piemērošana Latvijā un pārējās dalībvalstīs tiek nodrošināta ar 2009. gada 13. maiju.

Regulas mērķis ir noteikt kārtību, kādā savstarpējās atzīšanas princips ir jāievēro valsts institūciju darbā, piemērojot valsts tehniskos noteikumus Eiropas Ekonomikas zonas valstīs ražotajām vai brīvā apgrozībā likumīgi laistajām precēm, tiesību un pienākumu sadalījumu starp valsts kompetentajām iestādēm un saimnieciskās darbības veicējiem savstarpējās atzīšanas procedūras ietvaros, kā arī īstenojamo administratīvo procedūru vienkāršošanas labad nosaka pienākumu valstij izveidot vienu vai vairākus produktu informācijas punktus saimnieciskās darbības veicēju informatīvajam atbalstam. Latvijā produktu informācijas kontaktpunkta funkcijas šobrīd pilda Ekonomikas ministrija (e-pasts: pcp@em.gov.lv).

Lai veicinātu komercdarbību un inovācijas pakalpojumu sektorā, kā arī valsts pārvaldes pakāpenisku modernizāciju un vienkāršošanu, viena no Latvijas prioritātēm ES ir **brīvas pakalpojumu aprites** veicināšana.

Starp ES tiesību aktu pēdējo gadu iniciatīvām Latvijai nozīmīga ir Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2006/123/EK par pakalpojumiem iekšējā tirgū, kura valstij ir jāievieš līdz 2009. gada beigām. Direktīvas mērķis ir radīt nepieciešamo tiesisko regulējumu, lai veicinātu komercdarbības tiesību un brīvas pakalpojumu aprites īstenošanu ES iekšējā tirgū. Direktīvas korekta un savlaicīga ieviešana spēj dot pozitīvu ieguldījumu saistībā ar pārrobežu ekonomisko aktivitāšu veicināšanu pakalpojumu sektorā, kā arī komercdarbības vides uzlabošanā, jo īpaši administratīvā sloga mazināšanā komersantiem.

Lai īstenotu direktīvas prasības, Ministru kabinetā 2009. gada 28. aprīlī tika pieņemta koncepcija *Vienas pieturas aģentūras principa ieviešana atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 12. decembra direktīvas 2006/123/EK par pakalpojumiem iekšējā tirgū noteiktajām prasībām*, kas paredz valsts iestādēm izveidot vienas pieturas aģentūru, nodrošinot pakalpojumu sniedzējam iespēju veikt administratīvās procedūras attālināti ar elektronisko līdzekļu starpniecību. Īstenojot vienas pieturas aģentūras principu, saimnieciskās darbības veicējiem tiks nodrošināta iespēja samazināt

administratīvo procedūru izmaksas un paaugstināt sniedzamo pakalpojumu kvalitāti. Izmantojot vienas pieturas aģentūras sniegtās priekšrocības, pakalpojumu sniedzēji un pakalpojumu saņēmēji ātrākā un vienkāršākā veidā iegūs informāciju par valsts noteiktajām prasībām un procedūrām. Konceptcijā ietvertu modeli paredzēts īstenot līdz 2009. gada beigām.

Lai atvieglotu komercdarbības uzsākšanu un veikšanu, tiek nepārtraukti pārskatītas pastāvošās administratīvās barjeras un procedūras, attiecīgi likvidējot vai vienkāršojot prasības atļauju (licenču, sertifikātu, apliecinājumu u.c. dokumentu) izsniegšanai, kā arī radot iespēju nokārtot nepieciešamās procedūras elektroniski. Atsevišķās jomās terminētas atļaujas paredzēts aizstāt ar beztermiņa licencēm, tiek vienkāršotas atļauju pagarināšanas procedūras, kā arī pārskatīts iesniedzamo dokumentu saraksts un skaits.

Eiropas Kopienas valsts pārvaldes iestāžu administratīvās sadarbības iespēju uzlabošanai Latvijā kopš 2007. gada novembra ir ieviests un pilotprojekta režīmā pieejams **Iekšējā tirgus informācijas tīkls (IMI)**, kas nodrošina drošu un ātru datu apmaiņu starp Eiropas iestādēm, kas ļaus efektīvi sazināties, neskatoties uz valodu un pārvaldes struktūru dažādības radītajiem šķēršļiem. Dalībvalsts iestādēm ir iespēja pārbaudīt uzņēmumu, personu iesniegto, bet citā dalībvalstī izdoto dokumentu autentiskumu vai risināt

citas problēmas, sazinoties ar mītnes valsts iestādēm ar IMI starpniecību, kas nozīmē, ka uzņēmējam nav jāatgriežas mītnes zemē un jāpiegādā papildu izziņas, jāapstiprina tās pie notāra u.tml. Šobrīd noris aktīvs darbs pie kompetento iestāžu reģistrēšanas IMI sistēmā, lai nodrošinātu sistēmas izmantojamību ne tikai profesionālās kvalifikācijas jomā, bet arī atsevišķu pakalpojumu sniegšanas jomā.

2009. gada 11. mēnešos **Latvijas SOLVIT koordinācijas centrs** ir risinājis 54 lietas. No atrisinātajām lietām 87,5% gadījumu panākts sekmīgs atrisinājums, proti, novērsti turpmāki Eiropas Kopienas tiesību pārkāpumi. Salīdzinājumam – 2007. gadā šādu risinājumu īpatsvars bija 80%, bet 2008. gadā – 83%. 2009. gadā ievērojami pieaudzis sūdzību skaits par uzturēšanās atļaujām Latvijas pilsoņu ģimenes locekļiem, kā arī pabalstiem citās dalībvalstīs. Tā kā daudzi sūdzību iesniedzēji atzīmē, ka par SOLVIT tīkla sniegto palīdzību izlasījuši laikrakstā, arī turpmāk liela uzmanība tiks veltīta regulārai SOLVIT veiksmes stāstu publicēšanai masu medijos. SOLVIT tīkla uzdevums ir rast ātru un praktisku risinājumu Eiropas Savienības iekšējā tirgus problēmām, kas ir radušās valsts iestāžu darbības rezultātā, nepareizi piemērojot Eiropas Kopienas tiesību normas. SOLVIT risina gan iedzīvotāju, gan uzņēmēju problēmas, turklāt šis ir bezmaksas pakalpojums.

6.3. Nozaru attīstības politikas

6.3.1. Rūpniecības politika

Rūpniecības politika Latvijā tiek veidota, ņemot vērā Eiropas Savienības politikas attīstības virzienus, vienlaicīgi sadarbībā ar rūpniecības uzņēmumus pārstāvošām organizācijām identificējot un risinot vietējiem rūpniecības uzņēmumiem aktuālos jautājumus. Rūpniecības politika ir cieši saistīta ar inovāciju, uzņēmējdarbības, izglītības un citām politikas jomām.

2009. gada 18.-19. jūnijā Eiropadomē tika panākta vienošanās, ka par Eiropas prioritāti jāklūst tās ekonomikas pārorientēšanai uz zināšanām balstītu, inovatīvu un ekoeфекtīvu ekonomiku. Izstrādājot Lisabonas stratēģiju pēc 2010. gada, par vienu no galvenajām prioritātēm vajadzētu noteikt ilgtspējīgu konkurētspēju un nozaru politiku, Eiropas transformēšanu par ekoeфекtīvu ekonomiku. Veiksmīga pāreja uz ekoeфекtīvu ekonomiku un ilgtspējīgas nozaru politikas ieviešana uzlabos konkurētspēju un pārvērtīs ar vidi saistītos izaicinājumus biznesa iespējās. Lielāka uzmanība jāvelti resursu un enerģijas efektivitātei, jaunu zema oglekļa tehnoloģiju attīstībai, atjaunojamiem resursiem un pasaules oglekļa emisiju cenu attīstībai, lai veicinātu ieguldījumus „tīrās” tehnoloģijās. Lai nodrošinātu ilgtspējīgu pieeju izejmateriāliem, Eiropadome atbalsta trīs Komisijas iniciatīvas pilārus, tādus kā pieeja

izejmateriāliem ES un ārpus ES teritorijās, dabas resursu un izejvielu efektīvāka un ilgtspējīgāka izmantošana, kā arī aicina Komisiju 2010. gada progresa ziņojumā identificēt kritiskos izejmateriālus, kā arī nepieciešamās aktivitātes.

Energoietilpīgajām nozarēm īpaši nozīmīgi ir 2008. gada nogalē apstiprinātie grozījumi ES Emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas direktīvā (direktīva 2009/29/EK). Viens no centrālajiem jautājumiem direktīvā ir vienotas emisijas kvotu sadales sistēmas izveide un to energoietilpīgo nozaru noteikšana, kuras ir pakļautas paaugstinātam oglekļa pārvirzes riskam jeb riskam pārdislocēt ražošanu ārpus ES papildu izmaksu un konkurētspējas zuduma dēļ, ko var radīt tieša vai pastarpināta dalība ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmā. Direktīvā ir iekļauti skaitliski kritēriji oglekļa pārvirzes riskam pakļauto nozaru noteikšanai, balstoties uz to iesaisti starptautiskajā tirdzniecībā un plānoto izmaksu pieaugumu. 2009. gada 18. septembra Eiropas Komisijas Klimata pārmaiņu komitejas darba grupā notika balsošana par Eiropas Komisijas lēmuma projektu par nozaru sarakstu, kas pakļautas būtiskam oglekļa emisiju pārvirzes riskam un varēs pretendēt uz bezmaksas CO₂ izmešu kvotām. Balsojumā apstiprināja tādas Latvijai būtiskas energoietilpīgas nozares un apakšnozares kā tērauda ražošana, cementa ražošana, stikla un stikla šķiedras ražošana un finiera un kokskaidu plātņu

ražošana. Turpinās diskusijas par ķieģeļu ražošanas iekļaušanu sarakstā. Saraksts tiks apstiprināts līdz 2009. gada beigām.

2009. gada 10. un 11. septembrī notika starptautiska zinātniska konference *Aizsardzības rūpniecības un saistīto nozaru attīstības perspektīvas Baltijas valstīs*, kuru organizēja Aizsardzības ministrijas sadarbībā ar Ekonomikas ministriju un Latvijas Zinātņu akadēmijas Ekonomikas institūtu. Konferencs mērķis bija apspriest **militārās rūpniecības** ilgtspējīgās attīstības

galvenos virzienus Baltijas valstīs un izvērtēt to iespējas iesaistīties daudznacionālajās militārā nodrošinājuma sistēmās (NATO, ES u.c.), kā arī integrēties Eiropas aizsardzības tehnoloģiskajā un industrijas bāzē (*European Defence Technology and Industrial Base – EDTIB*). Konferencs dalībnieki tika iepazīstināti arī ar zinātniskā pētījuma *Aizsardzības un saistīto rūpniecības nozaru attīstības iespējas Latvijā* rezultātiem (skatīt 6.7. ielikumu).

6.7. ielikums

Pētījums Aizsardzības un saistīto rūpniecības nozaru attīstības iespējas Latvijā

Pētījuma ietvaros tika analizēta Latvijas rūpniecības un pētniecības sektoru faktiskā un potenciālā kapacitāte, lai apgādātu ar produktiem un pakalpojumiem Latvijas, ES un citu NATO valstu bruņotos spēkus un iesaistītos aizsardzības rūpniecības piegādes ķēdēs.

Pētījuma analīze rāda, ka Latvijā aizsardzības rūpniecības nozare nepastāv tās tradicionālajā izpratnē kā ieroču sistēmu, munīcijas un militāro preču ražošana. Lielākā daļa analīzē iekļauto nozaru pārstāv uzņēmumi, kas aizsardzības tirgos piedalās netieši, vai nu piegādājot bruņotajiem spēkiem civila rakstura preces vai arī darbojoties aizsardzības rūpniecības piegādes ķēdes dažādos līmeņos.

Kaut gan Latvijā nav tieši pārstāvēta aizsardzības rūpniecība, pētījuma rezultātā ir secināts, ka aizsardzības tirgi paver papildu iespējas Latvijas rūpniecībai, it īpaši kā eksporta tirgus Latvijas precēm un pakalpojumiem. Pētījums neiesaka mākslīgi attīstīt militāro ražošanu uz valsts politikas vai investīciju bāzes, bet drīzāk veidot to, izmantojot pašreizējās iespējas, kas var tikt turpmāk attīstītas kā papildu izdevības, izmantojot aizsardzības tirgus.

Īpaša sadaļa pētījumā bija veltīta kompensācijas darījumu (offset) politikai. Kompensācijas darījums (offset) tiek definēts kā prasība, kas tiek izvirzīta ārvalstu militārās produkcijas piegādātājam, kompensēt valsts izdevumus, kas izriet no militāra rakstura produkcijas piegādes, veicot darbības, kas sekmē vietējās rūpniecības, pakalpojumu un pētniecības nozaru attīstību un valsts ārējās maksājumu bilances uzlabošanu. Tā pamatā ir vienošanās, ar ko piegādātājs piekrīt kompensēt pircējas valsts ekonomikai pirkuma vērtību, nodrošinot vietējo uzņēmumu iesaisti ražošanas procesā, iepērkot vietējo uzņēmumu produkciju, veicot investīciju valsts ekonomikā vai citā veidā nodrošinot līdzekļu atgriešanu pircējas valsts ekonomikā.

Kompensācijas darījumu politikas analīze ES valstīs un tiesiskā un politiskā ietvara attīstība ES ļauj secināt, ka kompensācijas darījumi varētu tikt lietoti atsevišķos aizsardzības aprīkojuma iepirkuma gadījumos, kad tiek plānoti iepirkumi 5-10 milj. latu robežās. Kā kompensācijas darījumu politikas uzdevums Latvijā būtu izvirzāma ilgtermiņa attiecību veidošana starp Latvijas uzņēmumiem un aizsardzības rūpniecību saskaņā ar Eiropas Aizsardzības aģentūras (EDA) Kompensācijas darījumu uzvedības ētikas kodeksā izvirzītajiem principiem, lai atbalstītu MVU un netradicionālo piegādātāju iesaisti Eiropas aizsardzības tehnoloģiskajā un rūpniecības bāzē, veicinātu rūpniecisko sadarbību un atbalstītu zemāku līmeņu piegādātāju atbilstoši Piegādes ķēžu labas prakses kodeksam.

BSR *InnoNet* (Baltijas jūras valstu inovāciju tīkls) projekts noslēdzās 2009. gada oktobrī, un tajā iesaistījās Ekonomikas ministrijas un LIAA pārstāvji. Projekta mērķis bija veicināt sadarbību starp Baltijas jūras reģiona tehnoloģiju attīstības aģentūrām un uzlabot esošo **klasteru darbības** efektivitāti, veicot to analīzi, kā arī veicināt projektā iesaistīto valstu atbalsta programmu tehnoloģiju attīstībai salāgošanu. Projekta noslēguma aktivitāšu ietvaros 2009. gada 8. oktobrī Rīgā notika tikšanās ar projekta vadošās organizācijas VINNOVA delegāciju, kuras laikā tās pārstāvji prezentēja līdz šim sasniegtos rezultātus un izklāstīja nākotnes redzējumu par programmas turpinājumu. Tika pārrunātas turpmākās sadarbības iespējas.

Starpvalstu vadošās programmas *Baltijas jūras reģiona inovāciju, klasteru un MVU tīkli* (turpmāk – Programma) ietvaros plānots uzsākt vairāku komponentu īstenošanu, tai skaitā uzsākt aktivitātes, lai tiktu nodrošināta transnacionāla klasteru sadarbība Baltijas jūras reģionā.

Programma paredz šādu komponentu īstenošanu:

- pasaules līmeņa pētniecības, attīstības un inovāciju sistēmu sadarbība;
- transnacionāla klasteru sadarbība;
- inovatīvu MVU tīklu sadarbība;
- kapacitātes celšanas aktivitātes;

- ārvalstu tiešo investīciju piesaiste un BJR zīmola attīstība (branding);
- programmas vadība un zināšanu attīstība.

Minētās programmas īstenošanai ir izveidotas vairākas darba grupas (*Task Force*). Ekonomikas ministrija aktīvi līdzdarbojas klasteru darba grupā. Savukārt LIAA pārstāvji ir iesaistīti darba grupās, kas izstrādā programmas pasaules līmeņa pētniecības, attīstības un inovāciju sistēmu sadarbības sekmēšanai un MVU sadarbības tīklu attīstīšanai Baltijas jūras reģionā. Plānots, ka Latvija iesaistīsies ārvalstu tiešo investīciju piesaistes un Baltijas jūras reģiona zīmola attīstīšanas darba grupā.

Ekonomikas ministrija 2009. gada 31. jūlijā izsludināja konkursu uz līdzfinansējuma slēgšanu klasteru attīstības programmas īstenošanai. Programmas mērķis ir savstarpēji saistītu nozaru komersantu un saistīto institūciju (izglītības, pētniecības institūcijas) sadarbības veicināšana, atbalstot kopīgu projektu īstenošanu, tādējādi veicinot ātrāku nozaru un pastarpināti arī pašu komersantu konkurētspējas celšanu, eksporta apjomu palielināšanu, inovācijas un jaunu produktu ražošanu.

Pretendēt uz līguma slēgšanu un finansējuma saņemšanu varēja Latvijas Uzņēmumu reģistrā reģistrētas biedrības un nodibinājumi, kā arī

komersanti, kas parakstījuši partnerības līgumu par klastera iniciatīvu. Maksimālais finansējums vienam esošā klastera projektam ir 30 tūkst. latu, potenciālajam – 5 tūkst. latu.

Lai pretendētu līdzfinansējuma saņemšanai, pieteicējam bija jāatbilst šādām pamatprasībām: jādarbojas kādā no definētajām tautsaimniecības nozarēm, jānodrošina pieredzējuša speciālista piesaiste līdzīgu projektu vadīšanā un jāatbilst tādiem ekonomiskajiem kritērijiem kā eksporta īpatsvars, apgrozījuma apjoms, nodarbināto skaits.

Konkursa ietvaros kopumā tika iesniegti 12 projektu pieteikumu, no kuriem atbalsta saņemšanai kvalificējās 7 esošo klasteru un 2 potenciālo klasteru projekti par visu programmas ietvaros pieejamo finansējumu – 200 tūkst. latu. Projektu īstenošanas termiņš ir 2009. gada 7. decembris, kad projektu īstenošanai jāiesniedz Ekonomikas ministrijā īstenoto aktivitāšu rezultāti.

Svarīgs aspekts rūpniecības konkurētspējas paaugstināšanā ir **rūpnieciskā dizaina** izmantošana uzņēmumos, tādējādi paaugstinot gala produkta pievienoto vērtību un starptautisko konkurētspēju. *Komercdarbības konkurētspējas un inovācijas veicināšanas programmas 2007.-2013. gadam* īstenošanai tiek realizēti vairāki pasākumi, piemēram, izveidots un uzturēts rūpnieciskā dizaina portāls www.designlatvia.lv, sniegtas konsultācijas, veikti dizaina auditi uzņēmumos. Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra projekta *Dizaina autobuss* ietvaros piedāvā iespēju Latvijas dizaineriem apmeklēt dažādu sektoru ražošanas uzņēmumus Latvijā. Projekta mērķis ir veicināt sadarbību starp dizaineriem un uzņēmējiem, sekmēt pieredzes, zināšanu un domu apmaiņu, kas realizētos konkurētspējīgos produktos un pakalpojumos. Projekta ietvaros tiek apmeklēti ražošanas uzņēmumi, pārrunātas sadarbības iespējas un dibināti kontakti. Šis projekts tika uzsākts 2008. gada beigās, kad Latvijas modes dizaineri apmeklēja tekstila ražošanas uzņēmumus (kopumā šajā braucienā piedalījās 12 dizaineru un tika apmeklēti 5 ražošanas uzņēmumi). Šobrīd vairākos brauciena laikā apmeklētajos uzņēmumos top Latvijā pazīstamu modes dizaineru izstrādātas kolekcijas vai atsevišķi kolekcijās iekļautie izstrādājumi. 2009. gada jūnijā projekta ietvaros tika apmeklēti ražošanas uzņēmumi „Baltijas Gumijas Fabrika”, SIA „Evopipes” un SIA „Beaver”. Dizaineri tika iepazīstināti ar uzņēmumu rīcībā esošajām ražošanas tehnoloģijām, ražošanas procesā izmantotajiem materiāliem un ražoto produkciju. 2009. gada novembrī projekta ietvaros tika apmeklēti ražošanas uzņēmumi SIA „Papīrfabrika „Līgatne””, SIA „A-Plast”, SIA „Kvadrapak”, braucienā piedalījās 18 dizaineru. 2009. gada nogalē plānots doties pie tādiem tekstila ražošanas uzņēmumiem kā „Lauma Fabrics”, „Tonus Elast” un „Baltic Candles”.

6.3.2. Enerģētikas politika

Enerģētikas politikas (skatīt arī 3.3.3. nodaļu un 6.9. nodaļu) galvenie virzieni ir vērsti uz valsts energoapgādes drošības paaugstināšanu, veicinot primāro energoresursu piegāžu dažādošanu un radot apstākļus elektroenerģijas ģenerēšanas pašnodrošinājuma pieaugumam, kā arī ar jaunu starpsavienojumu palīdzību novēršot reģiona elektroenerģijas tirgus izolāciju. Būtiska nozīme ir arī konkurences apstākļu radīšanai atjaunojamo un vietējo energoresursu izmantošanas veicināšanai un apkārtējās vides aizsardzībai.

2006. gada 27. jūnijā Ministru kabinets apstiprināja *Enerģētikas attīstības pamatnostādnes 2007.-2016. gadam*. Pamatnostādnes ietver valdības politiku, attīstības mērķus un prioritātes enerģētikas jomā gan vidējā termiņā, gan arī ilgtermiņā.

Elektroapgādē vairāk nekā 90% Latvijā ražotās elektroenerģijas saražo AS „Latvenergo”, kas nodrošina arī elektroenerģijas importu un piegādi patērētājiem. No 2005. gada 1. septembra elektroenerģijas pārvades sistēmas operatora funkcijas veic AS „Augstsprieguma tīkls”. Kopš 2007. gada 1. jūlija elektroenerģijas sadales sistēmas operatora funkcijas veic AS „Sadales tīkls”. Abu akciju sabiedrību vienīgais īpašnieks ir AS „Latvenergo”.

Latvijai kā ES dalībvalstij ir jānodrošina, ka valstī tiek ievērotas ES tiesību aktos enerģētikas nozarē noteiktās vienotās prasības (skatīt 6.8. ielikumu). Elektroapgādes jomā tas nozīmē, ka elektroenerģijas nozare Latvijā darbojas atbilstoši Eiropas Savienības direktīvas nosacījumiem par atjaunojamo energoresursu izmantošanas veicināšanu elektroenerģijas ražošanai, elektroenerģijas tirgus kopīgiem noteikumiem, koģenerācijas, kas balstīta uz lietderīgā siltuma pieprasījumu, veicināšanu, elektroapgādes drošumu un ieguldījumiem infrastruktūrā.

Pašreiz Latvijas **dabaszāzes tirgū** darbojas viens komersants – AS „Latvijas Gāze”, kas saskaņā ar Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas izdotajām licencēm veic dabaszāzes pārvadi, sadali, uzglabāšanu un tirdzniecību.

Saeima 2009. gada 3. decembrī pieņēma lēmumu atlikt dabaszāzes tirgus liberalizāciju Latvijā līdz 2014. gada 4. aprīlim. Līdz šim spēkā esošā *Enerģētikas likuma* 42. pants noteica, ka jau no 2010. gada 1. janvāra visiem dabaszāzes lietotājiem ir tiesības brīvi izvēlēties dabaszāzes tirgotāju, kā arī galalietotājam, kuram ir pieslēgums pārvades sistēmai, ir tiesības mainīt tirgotāju bez ierobežojumiem, iepriekš par to paziņojot tirgotājam un pārvades sistēmas operatoram. Saeimas pieņemtais lēmums nosaka, ka *Enerģētikas likuma* 42. panta spēkā stāšanās datums atlikts līdz 2014. gada 4. aprīlim. Ņemot vērā Eiropas direktīvās noteikto, jebkurš dabaszāzes „jaunais tirgus”, kur pirmā piegāde no ilgtermiņa piegādes līguma notikusi ne vairāk kā pirms 10 gadiem, gūst tiesības neveikt dabaszāzes tirgus liberalizāciju. Pirmā dabaszāzes

piegāde Latvijai, kura izrietēja no 2003. gadā 18. jūlija noslēgtā ilgtermiņa piegādes līguma, notika 2004. gada 5. aprīlī, tāpēc dabasgāzes tirgus liberalizācijas datums noteikts 2014. gada 4. aprīlī.

Latvijas gāzes apgādes sistēma nav savienota ar ES kopējo gāzes apgādes sistēmu, un Latvijai ir tikai viens gāzes piegādātājs – atvērtā AS „Gazprom”, kas pilnībā kontrolē gāzes apgādes sistēmu Krievijā. Gāzes apgādes biznesa vide reģionā un spēkā esošie gāzes piegādes līgumi būtībā izslēdz trešās puses, izņemot reģionālo pārvades sistēmas operatoru, piecu

Inčukalna pazemes gāzes krātuvei. Gāzes vada Valdajs – Pleskava jauda nav pietiekama, lai nodrošinātu gāzes piegādi Baltijas valstīm un Krievijas ziemeļrietumu reģionam ziemā. Līdz ar to gāzes tirgu Latvijā šobrīd varētu atvērt tikai formāli. Vienlaikus prognozēts, ka, jau šobrīd atverot gāzes tirgu un sadalot AS „Latvijas Gāze”, Latvijas apstākļos ievērojami paaugstinātos lietotāju gala tarifi, jo palielinātos kompānijas darbības izmaksas. Līdz ar to tirgus atvēršana neradītu piegādātājiem īstermiņā jaunas dabasgāzes saņemšanas iespējas.

6.8. ielikums

Normatīvo aktu saskaņošana ar ES direktīvām

Likumdošanas aktu saskaņošanā ar ES likumdošanu galvenie virzieni ir naftas un naftas produktu rezerves, piegādes drošība un energoefektivitāte, kā arī tirgus principu ieviešana enerģētikā:

- **piegādes drošība un naftas produktu rezervju izveidošana.** 2006. gada 27. jūnijā tika pieņemta *Valsts naftas produktu rezervju koncepcija*. 2006. gada 27. jūnijā Ministru kabinets akceptēja Ministru kabineta noteikumus *Naftas produktu rezerves izveidošanas un uzturēšanas kārtība*, kas reglamentē komersantu veidājamo naftas produktu rezervju kārtību;
- tiesisko regulējumu efektīvi funkcionējošam elektroenerģijas tirgum, kurā visiem elektroenerģijas lietotājiem droši, kvalitatīvi un par pamatotām cenām tiek piegādāta elektroenerģija un nodrošinātas tiesības brīvi izvēlēties elektroenerģijas tirgotāju, kā arī tiek veicināta elektroenerģijas ražošana, izmantojot atjaunojamos energoresursus, un radīti priekšnosacījumi elektroapgādes drošuma paaugstināšanai, veido *Elektroenerģijas tirgus likums* un saskaņā ar to izdotie Ministru kabineta noteikumi. 2009. gada 15. augustā stājās spēkā Ministru kabineta 2009. gada 11. augusta *Noteikumi par atļaujām elektroenerģijas ražošanas jaudu palielināšanai vai jaunu ražošanas iekārtu ieviešanai*, kas aizstāj Ministru kabineta 2006. gada 29. augusta *Noteikumus par atļaujām elektroenerģijas ražošanas jaudu palielināšanai vai jaunu ražošanas iekārtu ieviešanai*. Elektroenerģijas ražošanas no atjaunojamiem energoresursiem atbalstam saskaņā ar Ministru kabineta 2009. gada 24. februāra *Noteikumiem par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamos energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību* 2009. gadā izdoti lēmumi par tiesību piešķiršanu pārdot no atjaunojamiem energoresursiem saražoto elektroenerģiju obligāti iepērkamā elektroenerģijas apjoma veidā 57 biogāzes elektrostacijām ar kopējo uzstādīto jaudu 52,372 MW, nosakot elektroenerģijas iepirkuma apjomu gadā līdz 405029,636 MWh, 29 biomasas elektrostacijām ar kopējo uzstādīto jaudu 30,18 MW, nosakot elektroenerģijas iepirkuma apjomu gadā līdz 222077,461 MWh, 20 vēja elektrostacijām ar jaudu 159,25 MW, nosakot elektroenerģijas iepirkuma apjomu gadā līdz 202514,926 MWh, 2 saules elektrostacijām ar kopējo uzstādīto jaudu 0,91 MW, nosakot elektroenerģijas iepirkuma apjomu gadā līdz 614 MWh, un 43 hidroelektrostacijām ar kopējo uzstādīto jaudu 5,209 MW, nosakot elektroenerģijas iepirkuma apjomu gadā līdz 21477,77 MWh. Kopumā 2009. gadā lēmumi piešķirt tiesības pārdot elektroenerģiju, kas saražota, izmantojot atjaunojamos energoresursus, obligāti iepērkamā elektroenerģijas apjoma veidā izdoti 151 elektrostacijai ar kopējo uzstādīto elektroenerģijas ražošanas jaudu 247,921 MW, nosakot elektroenerģijas iepirkuma apjomu gadā līdz 851713,793 MWh.
- Ir spēkā Ministru kabineta 2009. gada 10. marta *Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā*, kuri nosaka kritērijus, pēc kādiem tiek kvalificētas koģenerācijas elektrostācijas, lai tās iegūtu tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros vai saņemt garantētu maksu par koģenerācijas stacijā uzstādīto elektrisko jaudu, ar ko ieviests arī Eiropas Komisijas lēmums (2006. gada 21. decembris) par saskaņotu efektivitātes atskaites vērtību noteikšanu atsevišķai elektroenerģijas un siltuma ražošanai, piemērojot Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2004/8/EK par tādas koģenerācijas veicināšanu, kas balstīta uz lietderīgā siltuma pieprasījumu iekšējā tirgū, un ar ko groza Direktīvu 92/42/EK;
- 2008. gada 15. maijā stājās spēkā likums *Grozījumi Elektroenerģijas tirgus likumā*. Grozījumi paredz, ka gadījumā, ja no elektroenerģijas pārvades sistēmas operatora ziņojuma izriet, ka valsts elektroapgādes drošumu apdraud ražošanas jaudu nepietiekamība un to nav izdevies kompensēt, izsniedzot atļaujas elektroenerģijas ražošanai, valdība izsludina konkursu par jaunu ražošanas jaudu ieviešanu vai esošo iekārtu rekonstrukciju. Konkursa uzvarētājs iegūs tiesības saņemt maksājumus par jaunajām elektroenerģijas jaudām. Vienlaikus attiecīgais elektroenerģijas ražotājs būs tiesīgs piedalīties elektroenerģijas tirgū un pārdot saražoto elektroenerģiju par vienošanās cenu jebkuram elektroenerģijas tirgus dalībniekam;
- **gāzes sektors.** 2005. gada 26. maijā Saeimā pieņemts likums *Grozījumi Enerģētikas likumā*, ar kuru noteikti dabasgāzes tirgus darbības principi. Likuma mērķis ir radīt apstākļus konkurencei dabasgāzes tirgū Latvijā, kā arī saskaņot regulējošos normatīvos aktus ar Eiropas Savienības likumdošanas prasībām. Likuma pārejas noteikumi paredz, ka likuma normu, kas regulē dabasgāzes tirgus darbības principus, spēkā stāšanās laiku un kārtību nosaka ar īpašu likumu. Atsevišķu Enerģētikas likuma pantu spēkā stāšanās kārtības likums nosaka, ka šis *Enerģētikas likuma* normas stāties spēkā ar 2014. gada 4. aprīli. Dabasgāzes piegādi un lietošanu regulē Ministru kabineta 2008. gada 16. decembra noteikumi *Dabasgāzes piegādes un lietošanas noteikumi*.

Lai aktualizētu regulējumu **siltumapgādē**, 2008. gada 21. oktobrī Ministru kabinets pieņēma *Siltumenerģijas piegādes un lietošanas noteikumus*, kuros noteikta kārtība, kādā energoapgādes komersants piegādā un siltumenerģijas lietotājs lieto siltumenerģiju, un kārtība, kādā piegādātājs ir tiesīgs pārtraukt siltumenerģijas piegādi lietotājam, kurš nav samaksājis

par saņemto siltumenerģiju vai nav izpildījis citas saistības pret piegādātāju.

Atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes 2003. gada 8. maija *direktīvai 2003/30/EK par biodegvielu un citu atjaunojamo degvielu izmantošanas veicināšanu transportā* (turpmāk – direktīva) nosacījumiem un *Biodegvielas likumā* (pieņemts 2005. gada 15. jūlijā)

noteiktajām prasībām Latvijā līdz 2010. gada 31. decembrim biodegvielas īpatsvaram jāsamazinās ne mazāk kā 5,75% no kopējā transportā patērētā degvielas daudzuma.

Lai izpildītu direktīvā un *Biodegvielas likumā* noteiktos mērķus attiecībā uz biodegvielas patēriņu transportā, Ekonomikas ministrija izstrādā grozījumus normatīvajos aktos par obligātā 5% biodegvielas piejaukuma fosilajai degvielai (pēc tilpuma) noteikšanu.

Atbilstoši *Ēku energoefektivitātes likuma*, ar kuru tika pārņemtas Eiropas Padomes un Parlamenta 2004. gada 31. marta direktīvas 2002/91/EK par ēku energoefektivitāti prasības, 18. pantā dotajam deleģējumam 2009. gada 20. oktobrī pieņemti Ministru kabineta Noteikumi par energoefektivitātes prasībām licencēta energoapgādes komersanta valdījumā esošām centralizētām siltumapgādes sistēmām un to atbilstības pārbaudes kārtību, kas nosaka energoefektivitātes prasības licencēta energoapgādes komersanta valdījumā esošām centralizētām siltumapgādes sistēmām un to atbilstības pārbaudes kārtību.

Investīcijas enerģētikas sektorā

Lai paaugstinātu siltumenerģijas ražošanas efektivitāti, samazinātu siltumenerģijas zudumus pārvades un sadales sistēmās un sekmētu importēto fosilo kurināmā veidu aizvietošanu ar atjaunojamajiem vai cita veida vietējiem kurināmajiem, Kohēzijas fonda izmantošanas ietvaros spēkā ir stājušies Ministru kabineta 2009. gada 17. februāra Noteikumi par darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājuma 3.5.2.1. aktivitāti *Pasākumi centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai*, kas nosaka kārtību, kādā piešķir finansējumu darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājuma 3.5. prioritātes *Vides infrastruktūras un videi draudzīgas enerģētikas veicināšana* 3.5.2. pasākuma *Enerģētika* 3.5.2.1. aktivitātes *Pasākumi centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai* ietvaros. Uzsākta 3.5.2.1. aktivitātes īstenošana. Projektu konkurss (projektu iesniegumu atlases pirmā kārtā) izsludināts 2009. gada 14. aprīlī, projektu iesniegumu pieņemšana noslēdzās 2009. gada 26. maijā. Saņemti 35 projektu iesniegumi. Pieņemti lēmumi par 16 projektu iesniegumu apstiprināšanu (par ES KF finansējumu 7481453,82 latu apmērā).

Lai būtiski palielinātu elektroenerģijas un siltumenerģijas ražošanu no atjaunojamajiem energoresursiem, dažādotu primāro enerģijas resursu piegādes un paaugstinātu elektroenerģijas pašnodrošinājumu, tādējādi mazinot Latvijas atkarību no primāro enerģijas resursu importa, spēkā ir stājušies Ministru kabineta 2009. gada 17. februāra Noteikumi par darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājuma 3.5.2.2. aktivitāti *Atjaunojamo energoresursu izmantojošu koģenerācijas elektrostaciju attīstība*, kas noteiks kārtību, kādā piešķir finansējumu darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājuma 3.5. prioritātes *Vides infrastruktūras un videi draudzīgas enerģētikas veicināšana* 3.5.2. pasākuma *Enerģētika* 3.5.2.2. aktivitātes *Atjaunojamo*

energoresursu izmantojošu koģenerācijas elektrostaciju attīstība ietvaros. Uzsākta 3.5.2.2. aktivitātes īstenošana. Projektu konkurss (projektu iesniegumu atlases pirmā kārtā) izsludināts 2009. gada 14. aprīlī, projektu iesniegumu pieņemšana noslēdzās 2009. gada 31. augustā. Saņemti 58 projektu iesniegumi. Pieņemti lēmumi par 7 projektu iesniegumu apstiprināšanu (par ES KF finansējumu 7 481 454 latu).

Darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājuma 3.5. prioritātes *Vides infrastruktūras un videi draudzīgas enerģētikas veicināšana* 3.5.2. pasākuma *Enerģētika* ietvaros ir paredzēts līdzfinansējums no Eiropas Savienības Kohēzijas fonda līdzekļiem 127,4 milj. eiro apmērā (no DPP).

VPD 1.1.4.2. apakšaktivitātes atklātā projektu iesniegumu konkursa *Siltumapgādes sistēmu modernizācija atbilstoši vides prasībām un energoefektivitātes paaugstināšana gan siltumapgādes sistēmas ražošanas un sadales pusē, gan gala patērētāja pusē* ietvaros tika iesniegti un izvērtēti 87 projektu iesniegumi. Eiropas reģionālās attīstības fonda (ERAF) līdzfinansējums tika piešķirts 29 projektiem. Projektos ir paredzēta siltumapgādes sistēmu modernizācija atbilstoši vides prasībām un energoefektivitātes paaugstināšana gan siltumapgādes sistēmas ražošanas un sadales pusē, gan gala patērētāja pusē. Savukārt VPD 1.1.4.1. apakšaktivitātes nacionālās programmas *Siltumapgādes sistēmu uzlabošana, samazinot sēra saturu kurināmajā* ietvaros ir apstiprināti un tiek ieviesti 6 projekti.

6.3.3. Būvniecības un mājokļu politika

Būvniecības politikas galvenie mērķi ir veicināt būvniecības nozares attīstību, nodrošinot labvēlīgu un konkurētspējīgu uzņēmējdarbības vidi, samazinot administratīvos šķēršļus, pilnveidojot kontroles sistēmu un nodrošinot operatīvu būvniecības informācijas apriti, kā arī veicinot energoefektīvas un videi draudzīgas būvniecības principu ieviešanu. Šobrīd īpaši svarīgi ir veicināt ilgtspējīgu būvniecību Latvijā, uzlabojot ēku energoefektivitāti, pilnveidojot minimālās siltumnoturības prasības un tehniskos risinājumus, izstrādājot valsts atbalsta iniciatīvas esošo ēku energoefektivitātes uzlabošanas pasākumu ieviešanai, kā arī veicināt zema enerģijas patēriņa ēku būvniecību.

Uzņēmējdarbības vides uzlabošana, mazinot administratīvos šķēršļus

Būvniecības likums ir spēkā kopš 1995. gada, un tajā ir veikti 11 grozījumi, tādējādi radot savstarpējas pretrunas. *Būvniecības likums* nav saskaņots ar *Administratīvā procesa likumu*, kā rezultātā administratīvais process būvniecībā notiek saskaņā ar administratīvo tiesu interpretāciju, kas nereti ir pretrunā ar *Būvniecības likuma* mērķi un jēgu.

Būvniecības process neatbilst šā brīža situācijai un ir samērā smagnējs, kā arī paredz daudzu nelietderīgu lēmumu un saskaņojumu nepieciešamību. Saskaņā ar

Pasaules Bankas pētījuma *Doing Business* vērtējumu, būvniecības saskaņošanas procedūru ziņā Latvija ir 78. vietā. Vienlaikus pašreizējā *Būvniecības likuma*

struktūra nepieļauj papildus vienkāršotu procedūru un izņēmumu gadījumu noteikšanu.

6.9. ielikums

Latvijas būvniecības attīstības tendences

Būvniecības apjomi 2009. gada 3. ceturksnī ir samazinājušies par 36,8% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada 3. ceturksni. Salīdzinot ar 2008. gada 3. ceturksni, īpaši strauji ir samazinājusies dzīvojamo ēku būvniecība, tai skaitā viena dzīvokļa māju būvniecība, kā arī rūpnieciskās ražošanas ēku un noliktavu būvniecība.

2009. gada 3. ceturksnī būvvaldes izsniegušas 584 būvatļaujas viena dzīvokļa māju būvniecības uzsākšanai, kapitālajam remontam, rekonstrukcijai un restaurācijai ar kopējo platību 118,3 tūkst. m², kas ir par 42% mazāk nekā 2008. gada 3. ceturksnī. No viena dzīvokļa māju būvniecībai izsniegto būvatļauju skaita 63% būvatļauju izsniegtas jaunu māju būvniecības uzsākšanai (2008. gada 3. ceturksnī – 67% no kopējā piešķirto būvatļauju skaita).

Būvniecības izmaksu indekss 2009. gada 3. ceturksnī ir samazinājies par 3,6% salīdzinājumā ar 2009. gada 2. ceturksni. 2009. gada deviņos mēnešos būvniecības produkcijas apjomi (salīdzināmajās cenās), salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, samazinājušies par 34,1%, tai skaitā ēku būvniecības apjomi sarukuši par 48,1%, inženierbūvju – par 17 procentiem.

2009. gada 3. ceturksnī būvniecības produkcijas apjomi (faktiskajās cenās) bija 288,1 milj. latu. Salīdzinot ar 2009. gada 2. ceturksni, pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem salīdzināmajās cenās tie samazinājušies par 20,2%, tai skaitā ēku būvniecībā – par 29,5%, inženierbūvēs – par 14,5%. 2009. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo ceturksni, pēc darba dienu skaita izlīdzinātiem datiem salīdzināmajās cenās būvniecības produkcijas apjomi saruka par 36,8%, tai skaitā ēku būvniecības apjomi kritušies par 53,3%, inženierbūvju – par 19,5 procentiem.

Būvniecības un remontdarbu apjomi samazinājušies šoseju un ielu būvniecībā – par 42,9%, administratīvo ēku – par 60,3%, dzīvojamo ēku – par 73,1%, mazumtirdzniecības un vairumtirdzniecības ēku – par 76%, rūpniecības ražošanas ēku un noliktavu – par 78,5%. Savukārt apjomi par 45,7% pieauguši veselības aizsardzības un sociālās nodrošināšanas ēku būvniecībā, vietējo cauruļvadu un kabeļu – par 28,8%, būvniecība ostās – par 24,5 procentiem.

Samazinoties investīciju apjomam būvniecībā un palielinoties konkurencei būvniecības nozarē, turpina kristies būvniecības izmaksas, kas saistīts gan ar darba samaksas krišanos strādājošajiem, gan ar energoresursu palētināšanos un mašīnu un mehānismu uzturēšanas un ekspluatācijas izmaksu samazināšanos.

Latvijas būvnieku ārpus valsts robežām veikto darbu apjoms, salīdzinot ar kopējo būvniecības apjomu, nav liels. 2009. gada 1. ceturksnī ārvalstīs veikti būvdarbi aptuveni 7,2 milj. latu apmērā. Savukārt citu valstu būvnieki Latvijā 2008. gadā veikuši būvdarbus 10,1 milj. latu apmērā. Samazinoties pieprasījumam pēc būvniecības pakalpojumiem Latvijā, būvniecības uzņēmumi aktīvāk paplašina savu darbību ārpus Latvijas robežām.

Tendence, ka daudzi būvkomersanti nespēj konkurēt iekšējā tirgū un ir spiesti pārtraukt uzņēmējdarbību būvniecībā 2009. gadā turpinājās. Būvkomersantu reģistrā 2009. gada 3. ceturksnī ir reģistrēti par 34% mazāk būvkomersantu nekā 2008. gada attiecīgajā periodā, līdz 2009. gada 1. novembrim no 7960 reģistrētajiem komersantiem izslēgti 931 komersants.

Šobrīd Ekonomikas ministrija virza jaunu likumprojektu *Būvniecības likums*, kura mērķi ir:

- nodrošināt drošu un kvalitatīvu būvju būvniecību, t.i., īpašu nozīmi piešķirot kvalitātei;
- veicināt ilgtspējīgu un harmonisku arhitektoniskās vides attīstību, nosakot katra būvniecības dalībnieka pienākumus, atbildību un tiesības;
- nodrošināt līdzsvarotas sabiedrības un indivīda intereses būvniecības procesā;
- veicināt būvniecības nozares attīstību, vairojot pozitīvu ietekmi uz tautsaimniecības attīstību;
- veicināt racionālu vides un dabas resursus izmantošanu un vides kvalitātes saglabāšanu.

Likumprojekts paredz vienkāršot būvniecības administratīvo procesu, atsakoties no nelietderīgu dokumentu radīšanas.

Lai samazinātu nepieciešamo saskaņojumu skaitu būvprojektēšanā, veicinātu energoefektivitātes paaugstināšanu ēkās un nodrošinātu ēku ilgtspēju un energoresursu efektīvu izmantošanu, Ministru kabineta 1997. gada 1. aprīļa noteikumos *Vispārīgie būvnoteikumi* šā gada 7. aprīlī tika veikti grozījumi, nosakot:

- jaunu ēkas fasādes vienkāršotās renovācijas kārtību, kura atvieglos ēku īpašniekiem veikt fasāžu apdares renovāciju, fasādes un jumta siltināšanu un jumta seguma nomaiņu, kas

- šobrīd ir īpaši aktuāli, jo ļaus dzīvokļu īpašniekiem iesaistīties Eiropas struktūrfondu apgūvē. Šādas procedūras ieviešanas ieguvumi ir šādi: – pasūtītājam nav jāiesniedz būvvaldē būvniecības iesniegums – uzskaites karte, līdz ar to arī nav jāsaņem plānošanas un arhitektūras uzdevums un būvatļauja, projekta dokumentācija ir vienkāršota, un ēka nav jānodod ekspluatācijā;
- būvvalde pieprasa pasūtītājam saņemt tehniskos un īpašos noteikumus gadījumos, ja to nosaka attiecīgās jomas normatīvie akti, t.i., turpmāk nevajadzēs pasūtītājam saņemt tehniskos un īpašos noteikumus no Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta un Veselības inspekcijas;
- kārtība, kādā būvvalde ir tiesīga pagarināt plānošanas un arhitektūras uzdevuma derīguma termiņu un akceptēta būvprojekta derīguma termiņu, ja būvdarbi nav uzsākti;
- prasība, ka būvvalde izsniedz plānošanas un arhitektūras uzdevumu kopā ar attiecīgās pašvaldības institūciju tehniskajiem un īpašajiem noteikumiem;
- precizēts skiciu projekta sastāvs;
- prasība būves tehniskajā projektā iekļaut ēkas energoefektivitātes aprēķinu.

6.10. ielikums

Būvniecības normatīvās bāzes pilnveidošana

2009. gadā izdoti normatīvie akti:

1. Ministru kabineta 2009. gada 13. janvāra noteikumi Nr. 26 *Noteikumi par energoauditoriem*;
2. Ministru kabineta 2009. gada 13. janvāra noteikumi Nr. 39 *Ēkas energoefektivitātes aprēķina metode*;
3. Ministru kabineta 2009. gada 13. janvāra noteikumi Nr. 40 *Noteikumi par energosertifikāciju*;
4. Ministru kabineta 2009. gada 24. februāra noteikumi Nr. 167 *Grozījumi Ministru kabineta 2001. gada 18. decembra noteikumos Nr. 520 Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 207-01 „Ģeotēhnika. Būvju pamati un pamatnes”*;
5. Ministru kabineta 2009. gada 28. aprīļa noteikumi Nr. 377 *Grozījumi Ministru kabineta 2008. gada 21. jūlija noteikumos Nr. 567 Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 208-08 „Publiskas ēkas un būves”*;
6. Ministru kabineta 2009. gada 19. maija noteikumi Nr. 438 *Grozījumi Ministru kabineta 2007. gada 22. maija noteikumos Nr. 331 Paredzētās būves publiskās apspriešanas kārtība*;
7. 2009. gada 12. jūnijā Saeimā pieņemtie *Grozījumi Būvniecības likumā*;
8. 2009. gada 12. jūnijā Saeimā pieņemtais *Grozījums likumā Par hidroelektrostaciju hidrotehnisko būvju drošumu*;
9. Ministru kabineta 2009. gada 1. septembra noteikumi Nr. 1000 *Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 209-09 „Mazstāvu dzīvojamās mājas”*;
10. Ministru kabineta 2009. gada 8. septembra noteikumi Nr. 1033 *Grozījumi Ministru kabineta 2000. gada 1. februāra noteikumos Nr. 38 Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 222-99 „Ūdensapgādes ārējie tīkli un būves”*;
11. Ministru kabineta 2009. gada 13. oktobra noteikumi Nr. 1166 *Grozījumi Ministru kabineta 2004. gada 13. aprīļa noteikumos Nr. 299 Noteikumi par būvju pieņemšanu ekspluatācijā*;
12. Ministru kabineta 2009. gada 13. oktobra noteikumi Nr. 1181 *Grozījumi Ministru kabineta 2004. gada 13. jūlija noteikumos Nr. 600 Ar radiācijas drošību saistīto būvju būvniecības kārtība*;
13. Ministru kabineta 2009. gada 20. oktobra noteikumi Nr. 1192 *Grozījums Ministru kabineta 2008. gada 8. janvāra noteikumos Nr. 10 Kārtība, kādā tiek pārbaudīti pašvaldību ceļu, komersantu ceļu un māju ceļu būvniecība, rekonstrukcija un uzturēšana*;
14. Ministru kabineta 2009. gada 27. oktobra noteikumi Nr. 1228 *Grozījumi Ministru kabineta 2008. gada 2. janvāra noteikumos Nr. 3 Dzelzceļa būvnoteikumi*.

Būvniecības institucionālās struktūras optimizēšana

2009. gada 12. jūnijā Saeimā tika pieņemti grozījumi *Būvniecības likumā*, kura ietvaros tika reorganizēta Valsts būvinspekcija, līdz ar to precizējot Ekonomikas ministrijas kompetenci būvniecības kontrolē, kā arī sadalot Valsts būvinspekcijas funkcijas starp:

- Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisiju – energoapgādes komersantu, kā arī tādu komersantu objektu un enerģijas lietošanas iekārtu un ietaišu valsts tehniskā uzraudzība un kontrole, kuri veic komercdarbību, kas ietver siltumenerģijas un elektroenerģijas ražošanu, iepirkšanu, pārvadi, sadali vai realizāciju, bet kuriem šīs komercdarbības veikšanai saskaņā ar normatīvajiem aktiem licence nav nepieciešama, un hidroelektrostaciju hidrotehnisko būvju drošuma uzraudzība un hidroelektrostaciju hidrotehnisko būvju un to ekspluatācijas atbilstības reglamentējošo normatīvo aktu prasībām kontrole;
- Patērētāju tiesību aizsardzības centru – bīstamo iekārtu tehniskās uzraudzības normatīvo aktu prasību ievērošanas uzraudzība un kontrole;
- Iekšlietu ministriju – reģistrācijas apliecību izsniegšana un pārreģistrēšana, pagarināšana vai anulēšana komersantiem, kuri vēlas veikt rūpnieciskos spridzināšanas darbus, sniegt pirotehniskos pakalpojumus, glabāt minēto darbu veikšanai un pakalpojumu sniegšanai paredzētos pirotehniskos izstrādājumus, sprāgstvielas, detonatorus vai to palīgierīces.

Ar 2009. gada 1. jūliju tika reorganizēta arī valsts aģentūra „Būvniecības, enerģētikas un mājokļu valsts aģentūra”, funkcijas sadalot starp Ekonomikas ministriju, Privatizācijas aģentūru un Latvijas investīciju un attīstības aģentūru.

Mājokļu politikas mērķis ir veicināt mājokļa kvalitāti un pieejamību, nodrošinot normatīvo bāzi efektīvai dzīvojamo māju pārvaldīšanai, sekmējot īres dzīvojamā fonda izveidi pašvaldību teritorijās un atbalstot enerģiju taupošus pasākumus dzīvojamās mājās.

Dzīvojamo māju pārvaldīšana ir ļoti nozīmīgs process, kas aizvien aktuālāks kļūst pēc dzīvojamo māju privatizācijas, kad dzīvojamās mājas tiek nodotas dzīvokļu īpašnieku pārvaldīšanā.

No 1995. līdz 2002. gadam izdotie normatīvie akti regulēja dzīvokļu privatizāciju, dzīvokļu īpašnieku tiesību un pienākumu kopumu un sociālās palīdzības sniegšanu mājokļu jomā, kā arī skāra zemes izmantošanas un mājokļu būvniecības tehnisko jautājumu sakārtošanu. Taču līdz šim Latvijā nebija likuma, kas regulētu dzīvojamo māju pārvaldīšanas kārtību. Normatīvie akti nenoteica minimālās prasības dzīvojamās mājas uzturēšanai un saglabāšanai, kā arī dzīvojamo māju pārvaldīšanas procesā iesaistīto personu tiesības, pienākumus un atbildību. Līdz ar to dzīvojamo māju pārvaldīšana daudzos gadījumos tika veikta sliktā kvalitātē, kas radīja vai var radīt draudus cilvēkiem, īpašumam un videi.

Lai nodrošinātu dzīvojamo māju kvalitatīvu apsaimniekošanu un pārvaldīšanu, 2009. gadā ir pieņemts *Dzīvojamo māju pārvaldīšanas likums*, kurš balstīts uz šādiem principiem:

- pārvaldīšanas procesa nepārtrauktība;
- optimālu pārvaldīšanas metožu izvēle;

- dzīvojamās mājas apkārtējās vides saglabāšana un uzlabošana;
- indivīda drošības vai veselības aizskāruma nepieļaujamība;
- dzīvojamās mājas kvalitātes saglabāšana.

Dzīvojamo māju pārvaldīšanas likums nosaka galvenās dzīvojamās mājas pārvaldīšanas procesā veicamās darbības, nepieciešamo dzīvojamās mājas īpašnieka kvalifikācijas līmeni, kā arī dzīvojamās mājas īpašnieka un pārvaldītāja tiesības, pienākumus un atbildību.

6.11. ielikums

Mājokļu pieejamība un energoefektivitāte

Vidējā vienas mājsaimniecības izmantojamā mājokļa platība Latvijā, salīdzinot ar citām Eiropas Savienības valstīm, ir vismazākā – 2003. gadā tā bija 55,4 m², citās Eiropas Savienības valstīs šis rādītājs šajā laikā svārstījās vidēji no 80-125 m². Savukārt, salīdzinot vidējo mājokļa platību uz vienu personu, Latvijā šis rādītājs 2003. gadā bija viens no viszemākajiem – 23,9 m², savukārt vidēji Eiropas Savienības valstīs – no 30-52 m². Dzīvojamais fonds vidēji uz vienu iedzīvotāju Latvijā laika posmā no 1990.-2008. gadam pakāpeniski ir pieaudzis par 7,1 m². Šie dzīvojamā fonda pamatrādītāji liecina par to, ka Latvijā pārsvarā iedzīvotāji zemas pirkspējas dēļ izvēlas nelielus mājokļus, kuros līdz ar to arī ir neliels kvadrātmētru skaits uz vienu personu.

Nemot vērā, ka vairāk nekā 97% no valsts un pašvaldību dzīvojamām mājām ir nodotas privatizācijai, pašvaldību rīcībā ir nepietiekams dzīvojamais fonds, lai izpildītu savu autonomo funkciju – sniegtu palīdzību iedzīvotājiem dzīvokļa jautājumu risināšanā. Lai veicinātu mājokļu pieejamību, laika posmā no 2006. – 2008. gadam pašvaldībām tika piešķirtas valsts mērķdotācijas dzīvokļa jautājumu risināšanai – sociālo dzīvojamo māju būvniecībai, pašvaldības īres namu būvniecībai, pašvaldības īpašumā esošo būvju pārbūvei un atsevišķu dzīvokļu īpašumu iegādei. Mērķdotāciju piešķiršanas rezultātā pašvaldību teritorijās ir izveidoti un pārbūvēti 968 dzīvokļi, kas ir aptuveni 0,1% no kopējā mājokļu skaita Latvijā 2008. gadā.

Vislielākais Latvijā uzbūvēto dzīvokļu skaits gan par valsts un pašvaldību līdzekļiem, gan par fizisku un juridisku personu līdzekļiem bija 1990. gadā – 13 325 dzīvokļi. Laika posmā no 1996.-2003. gadam dzīvokļu būvniecības apjomi samazinājās – uzbūvēto dzīvokļu skaits svārstījās no 830-1483 dzīvokļiem gadā. Pēc 2003. gada dzīvokļu būvniecības augstākais rādītājs tika sasniegts 2008. gadā, kad uzbūvēto dzīvokļu skaits bija 8 084 dzīvokļi.

Laika posmā no 2006.-2009. gadam valsts atbalstīja arī ģimenes ar bērniem un denacionalizēto vai likumīgajam īpašniekam atdoto namu īrniekus, kuriem nebija iespēju savu īrēto dzīvokli privatizēt, jo attiecīgo namīpašumu valsts deva likumīgajam īpašniekam. Ģimenēm ar bērniem Latvijas Hipotēku un zemes banka kopumā izsniedza 226 galvojumus hipotekārajiem kredītiem mājokļa iegādei vai būvniecībai aptuveni 2,4 milj. latu apmērā, bet denacionalizēto vai likumīgajam īpašniekam atdoto namu īrniekiem – 5 galvojumus nedaudz vairāk nekā 271 tūkst. latu apmērā. Valsts arī piešķīra līdzfinansējumu pašvaldībām aptuveni 17,5 milj. latu apmērā dzīvojamo telpu atbrīvošanas pabalstu izmaksai 2 405 denacionalizēto vai likumīgajam īpašniekam atdoto namu īrniekiem.

Latvijā vairāk nekā 25% dzīvojamo māju ir būvētas pirms 1945. gada, kad celtniecībā pārsvarā tika izmantotas ķieģeļu, akmens mūra un koka konstrukcijas, un vairāk nekā 71% dzīvojamo māju ir būvētas laika posmā no 1945.-1990. gadam, kad mājokļus būvēja, galvenokārt izmantojot tādus būvmateriālus, kas neatbilst mūsdienu siltumtehnikajām un vides prasībām. Līdz ar to dzīvojamais fonds Latvijā ir novecojis un ar zemu siltumnoturību.

Atsevišķu pārvaldīšanas darbību kvalitatīvai izpildei plānots noteikt minimālās dzīvojamās mājas sanitārās kopšanas prasības, kā arī darbības, kas veicamas dzīvojamās mājas tehniskās apkopes, kārtējā remonta, renovācijas un rekonstrukcijas ietvaros. Plānots noteikt arī minimālās prasības dzīvojamās mājas energoefektivitātes nodrošināšanai.

Lai veicinātu dzīvojamā fonda ilgtspēju un energoresursu efektīvu izmantošanu, vienlaikus arī uzlabojot iedzīvotāju dzīves kvalitāti, no 2009. gada dzīvokļu īpašniekiem ir pieejams valsts un Eiropas Reģionālās attīstības fonda (ERAF) līdzfinansējums **daudzdzīvokļu dzīvojamo māju siltumnoturības uzlabošanai**.

1) Valsts līdzfinansējumu energoefektivitātes pasākumiem piešķir dzīvokļu īpašniekiem šādiem mērķiem:

- daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas energoauditam – 80% no energoaudita izmaksām, bet ne vairāk kā 400 latu;
- 2008. gadā veiktajai daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas renovācijai – 20% no renovācijas projekta kopējām atbalstāmajām izmaksām;
- energoefektivitātes novērtējuma precizēšanai atbilstoši normatīvo aktu prasībām – 100 latu apmērā;

- daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas tehniskā projekta izstrādei vai vienkāršotās renovācijas dokumentācijas sagatavošanai, ja nav pieejams tipveida risinājums, – 80% no tehniskā projekta vai vienkāršotās renovācijas dokumentācijas sagatavošanas izmaksām, bet ne vairāk kā 2500 latu;

- daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas tehniskās apsekošanas atzinuma sagatavošanai – 80% no tehniskās apsekošanas atzinuma izmaksām, bet ne vairāk kā 400 latu.

Kopējais valsts līdzfinansējuma apmērs minētajiem pasākumiem ir 698 034 latu. 2009. gada oktobra beigās valsts līdzfinansējums apguvts aptuveni 6,5% apmērā no pieejamās summas. Ar valsts finansiālo atbalstu sagatavoti nepieciešamie dokumenti 36 daudzdzīvokļu dzīvojamo māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumu īstenošanai.

2) ERAF līdzfinansējumu piešķir dzīvokļu īpašniekiem šādiem mērķiem:

- būvdarbu veikšanai daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas dzīvokļu īpašnieku kopīpašumā esošajās daļās, nodrošinot energoaudita pārskatā norādīto energoefektivitātes uzlabošanas pasākumu izpildi;

- projekta dokumentācijas sagatavošanai un projekta būvuzraudzībai un autoruzraudzībai.

Aktivitātes ietvaros pieejamais ERAF līdzfinansējums ir 14,1 milj. latu un finansējuma saņēmēju līdzfinansējums – 2,5 milj. lati.

Maksimāli pieļaujamā finansējuma intensitāte ir 50% vai 60% (ja 10% no dzīvokļu īpašniekiem ir maznodrošināti) no kopējām projekta attiecināmajām izmaksām.

Lai pašvaldības varētu nodrošināt sociālās atstumtības riskam pakļautās iedzīvotāju grupas ar kvalitatīvu un siltumenerģiju taupošu mājokli, no 2008. gada ir pieejams ERAF līdzfinansējums **sociālo dzīvojamo māju siltumnoturības pasākumiem**.

ERAF līdzfinansējumu piešķir pašvaldībām šādām projekta atbalstāmām darbībām:

- projekta dokumentācijas sagatavošanai un projekta uzraudzībai;
- ēkas energoresursu patēriņa samazināšanai;
- ēkas renovācijai vai rekonstrukcijai, ja tiek nodrošināta vismaz divu ēkas energoaudita pārskatā norādīto pasākumu īstenošana.

Kopējais aktivitātes ietvaros pieejamais ERAF līdzfinansējums ir 6,9 milj. latu. Valsts budžeta un pašvaldību budžeta finansējums ir ne mazāks kā 2,3 milj. latu.

Ir izmantots līdzfinansējums 2,7 milj. latu apmērā jeb aptuveni 38% no pieejamās summas.

Energoefektivitātes pasākumu veikšana dzīvojamās mājās samazinās siltumenerģijas patēriņa izmaksas dzīvokļu īpašniekiem un veicinās nodarbinātību, kam ir būtiska nozīme valsts ekonomikas lejupslīdes apstākļos. Pieejamais valsts atbalsts energoefektivitātes pasākumu īstenošanai ir lielā mērā veicinājis arī daudzdzīvokļu dzīvojamo māju pārņemšanu dzīvokļu īpašnieku pārvaldīšanā. Saskaņā ar valsts akciju sabiedrības „Privatizācijas aģentūra” sniegtajiem datiem, 2009. gada pirmajā pusē dzīvokļu īpašnieki

savā pārvaldīšanā pārņēma par 36% vairāk dzīvojamo māju nekā attiecīgajā laika periodā 2008. gadā.

Valsts īpašuma privatizācijas un atsavināšanas ietvaros Ekonomikas ministrija 2009. gadā ir sagatavojusi un virzījusi 20 Ministru kabineta rīkojumu projektus par valsts dzīvojamo māju neprivatizēto daļu un valsts dzīvojamo māju nodošanu pašvaldību īpašumā, valsts dzīvojamo māju nodošanu privatizācijai, kā arī valstij piekritošo nekustamo īpašumu pārdošanu, ja pašvaldība ir atteikusies tos pārņemt savā īpašumā.

6.3.4. Tūrisma politika

Latvijas tūrisma valsts politikas galvenais mērķis ir veicināt tūrisma nozares apgrozījuma un īpatsvara pieaugumu ekonomikā un tūrisma pakalpojumu eksportspējas palielināšanos vidējā termiņā, rosinot pārmaiņas pieprasījuma un piedāvājuma struktūrā.

2009. gadā Ekonomikas ministrija, citas ministrijas, kā arī tūrisma nozares sociālie partneri turpināja aktīvi risināt dažādus tūrisma nozarei aktuālus jautājumus. Lai veicinātu tūrisma politikas īstenošanā iesaistīto ministriju, pašvaldību, komersantu, kā arī biedrību un nodibinājumu sadarbību un sekmētu tūrisma attīstību, aktīvu darbu turpināja Latvijas Tūrisma konsultatīvā padome (LTKP), kas sanāca uz kopīgām sēdēm 2009. gada 28. janvārī, 17. jūnijā, kā arī 11. septembrī. Ņemot vērā aktuālo situāciju tūrisma nozarē, LTKP sastāvā tika iekļauti arī pārstāvji no Rīgas domes un Latvijas Lielo pilsētu asociācijas.

Lai risinātu ar tūristu drošību saistītos jautājumus un nodrošinātu efektīvu informācijas apmaiņu starp atbildīgajām institūcijām, 2009. gada augustā tika izveidota Latvijas Tūrisma konsultatīvās padomes Ekspertu komisija. Tajā darbojas pārstāvji no Ārlietu ministrijas, Finanšu ministrijas, Latvijas Viesnīcu un restorānu asociācijas, Patērētāju tiesību aizsardzības centra, Rīgas domes, Rīgas Pašvaldības policijas, Valsts policijas, kā arī Valsts ieņēmumu dienesta Akcīzes preču pārvaldes.

6.12. ielikums

Būtiskākās izmaiņas tūrisma reglamentējošos normatīvajos aktos:

- atcelts Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā noteiktais sods par vienotās braukšanas maksas (tarifu) patvaļīgu pārsniegšanu taksometros, jo vienotais tarifs šobrīd vairs netiek piemērots (likumprojekts *Grozījumi Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā*, apstiprināts Ministru kabinetā 2009. gada 1. septembrī, iesniegts Saeimā);
- atcelta obligātā tūristu gidu sertificēšana (likumprojekti *Grozījums Tūrisma likumā* un *Grozījums likumā Par reglamentētajam profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu*, apstiprināti Ministru kabinetā 2009. gada 28. jūlijā, iesniegti Saeimā);
- papildinātas Licencēšanas komisijas tiesības, precizējot gadījumus, kad tai ir tiesības anulēt, neizsniegt vai nepārreģistrēt speciālo atļauju (licenci) vai speciālajā atļaujā (licencē) norādīto darbības vietas ierakstu (Ministru kabineta noteikumi Nr. 1095 *Grozījumi Ministru kabineta 2005. gada 30. augusta noteikumos Nr. 662 Akcīzes preču aprītes kārtība*, apstiprināti Ministru kabinetā 2009. gada 22. septembrī);
- precizēta Tūrisma attīstības valsts aģentūras kompetence atbilstoši tajā veiktajai reorganizācijai (2009. gada 12. jūnija likums *Grozījumi Tūrisma likumā*);
- atcelts pienākums komersantiem 24 stundu laikā iesniegt policijā aizpildītās ārzemnieku deklarācijas (Ministru kabineta noteikumi Nr. 524 *Grozījumi Ministru kabineta 2007. gada 3. aprīļa noteikumi Nr. 226 Noteikumi par ārzemnieka deklarācijas veidlapas aizpildīšanas, glabāšanas un nodošanas kārtību*, apstiprināti Ministru kabinetā 2009. gada 9. jūnijā).

Efektivitātes palielināšanai un izdevumu samazināšanai 2009. gada vasarā Ekonomikas ministrija veica Tūrisma attīstības valsts aģentūras (TAVA) reorganizāciju. Izvērtējot TAVA funkcijas un to īstenošanai nepieciešamos resursus, tika veiktas izmaiņas tās organizatoriskajā struktūrā un darbības prioritātēs. Par TAVA darbības prioritāti noteikta efektīva Latvijas pozicionēšana un atpazīstamības veicināšana tūrisma tirgos.

Lai nodrošinātu valsts pārvaldes institūciju un privātpersonu iesaisti arī tūrisma politikas īstenošanā, tika izveidota TAVA konsultatīvā padome. Tā apvieno pilnvarotos pārstāvjus no Ārlietu ministrijas, Rīgas domes, profesionālajām un reģionālajām tūrisma asociācijām, kā arī no reklāmas nozares.

Lai nodrošinātu *Tūrisma likuma* (2009. gada 12. jūnija likuma *Grozījumi Tūrisma likumā* redakcijā) 11. panta piektajā daļā Ministru kabinetam doto uzdevumu izpildi, kā arī pilnveidotu tūrisma firmu (komplekso tūrisma pakalpojumu sniedzēju – tūrisma aģentūru un tūrisma operatoru) darbību un atbildību regulējošo normatīvo bāzi, 2009. gada jūlijā Ekonomikas ministrija izveidoja darba grupu, kuras uzdevums ir izstrādāt Ministru kabineta noteikumus, kas noteiktu kompleksā tūrisma pakalpojuma sagatavošanas un realizācijas kārtību, klientam sniedzamo informāciju, kompleksā tūrisma pakalpojuma sniedzēja un klienta tiesības un pienākumus, tūrisma aģentūru un tūrisma operatoru reģistrēšanās kārtību tūrisma aģentūru un tūrisma operatoru datubāzē.

6.13. ielikums

Latvijas tūrisma attīstības rādītāji

2008. gadā Centrālā statistikas pārvalde ir veikusi pirmos Latvijas tūrisma satelītkontu aprēķinus, pēc kuriem 2004. un 2005. gadā tūrisma raksturīgo nozaru izlaides īpatsvars kopējā izlaidē veido attiecīgi 5% un 8 procentus.

2008. gadā tūrisma pakalpojumu eksports veidoja 17,7% no Latvijas pakalpojumu eksporta. Tūrisma pakalpojumu īpatsvars kopējā Latvijas preču un pakalpojumu eksportā (6,7 mljrd. latu) veidoja aptuveni 6 procentus.

2008. gadā ārzemju ceļotāju robežšķērsojumu skaits sasniedza 5,5 miljonus, kas ir par 5% vairāk nekā 2007. gadā (5,2 milj.). Arī ārzemju ceļotāju kopējie izdevumi Latvijā palielinājās, sasniedzot 403,2 milj. latu, kas salīdzinājumā ar 2007. gadu (338 milj. latu) ir par 19,3% vairāk. Tūrisma nozarē tieši nodarbināto skaits 2008. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, palika gandrīz nemainīgs – vairāk nekā 34 000 personu.

Tūrisma maksājumu bilances rādītāji joprojām bija negatīvi – Latvijas ceļotāju izdevumi ārzemēs 2008. gadā par 181,9 milj. latu pārsniedza ārzemju ceļotāju izdevumus Latvijā. Ārvalstu ceļotāju vidējais uzturēšanās ilgums mūsu valstī 2008. gadā saglabājās nemainīgs – 1,4 diennaktis, nesasniedzot plānoto ikgadējo pieaugumu līdz 2,5 diennaktīm, kas skaidrojams ar globālām tendencēm – aviosatiksmes attīstību, tūristu ceļojumu paradumu izmaiņām un ar to saistīto ceļojumu ilguma saīsināšanos.

2008. gada beigās Latvijā bija 491 tūristu mītne, kas bija par 22,8% vairāk nekā 2007. gada nogalē. Apkalpoto personu skaits viesnīcās un citās tūristu mītnēs 2008. gadā palielinājās par 4,6%, sasniedzot 1555,9 tūkstošus.

2009. gadā kopējo tūrisma nozares attīstību negatīvi ietekmēja ekonomiskā situācija valstī un pasaulē kopumā, kā arī PVN likmes paaugstināšana (īpaši viesu izmitināšanas mītnēm).

Lai nodrošinātu *Tūrisma likumā* noteikto tūrisma valsts politikas īstenošanu, katru gadu tiek piešķirts finansējums tūrisma attīstībai valsts budžeta programmas *Tūrisma politikas ieviešana* ietvaros. 2009. gadā valsts budžeta programmas *Tūrisma politikas ieviešana* ietvaros tika ielānoti 1,08 milj. latu, bet pēc 2009. gada 16. jūnija grozījumiem valsts budžetā kopējā summa veidoja 0,97 milj. latu.

2009. gadā tika turpināta Eiropas Savienības struktūrfondu apguve 2007.-2013. gada plānošanas periodam. Kopējais plānotais finansējums darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājuma 3.4. prioritātes *Kvalitatīvas vides dzīvei un ekonomiskai aktivitātei nodrošināšana* 3.4.2. pasākumam *Tūrisms* bija 29,8 milj. latu.

6.14. ielikums

Eiropas Reģionālās attīstības fonda līdzekļu izmantošana

2008. gadā noorganizēta aktivitātes 3.4.2.1.1. *Valsts nozīmes pilsētbiļvniecības pieminekļu saglabāšana, atjaunošana un infrastruktūras pielāgošana tūrisma produkta attīstībai* projektu iesniegumu atlases 1. kārtā par 5,6 milj. latu pieejamā ERAF finansējuma. 2009. gadā tika noslēgti līgumi par 8 projektu īstenošanu par kopējo ERAF summu 5,22 milj. latu. Plānots, ka minēto projektu īstenošana tiks pabeigta 2012. gadā.

2008. gadā noorganizēta aktivitātes 3.4.2.1.2. *Nacionālās nozīmes velotūrisma produkta attīstība* projektu iesniegumu iesniegšanas kārtā par visu aktivitātei pieejamo finansējumu (4,92 milj. latu ERAF finansējuma). 2009. gadā tika noslēgti līgumi par 7 projektu īstenošanu par kopējo ERAF summu 4,7 milj. latu. Plānots, ka minēto projektu īstenošana tiks pabeigta 2011. gadā.

Atbilstoši Ministru kabineta 2009. gada 7. aprīļa sēdes protokolam Nr. 23 (47.§) 3.4.2.1.3. apakšaktivitātes *Nacionālās nozīmes kultūras, aktīva, veselības un rekreatīvā tūrisma produkta attīstība* un 3.4.2.2. aktivitātes *Tūrisma informācijas sistēmas attīstība* īstenošana tika atlikta, izņemot no tām finansējumu. Tādējādi 3.4.2. pasākuma *Tūrisms* īstenošanai paredzētais ERAF finansējums ir samazināts līdz 15,46 milj. latu.

No 2009. gada 14. septembra līdz 2009. gada 16. oktobrim notika projektu iesniegumu atlases otrā kārtā 3.4.2.1.1. aktivitātē *Valsts nozīmes pilsētbiļvniecības pieminekļu saglabāšana, atjaunošana un infrastruktūras pielāgošana tūrisma produkta attīstībai*. Kārtā pieejamais ERAF finansējums ir 5,32 milj. latu.

Tūrisma attīstības valsts politiku īsteno **Tūrisma attīstības valsts aģentūra** (skatīt 6.15. ielikumu).

6.15. ielikums

Tūrisma attīstības valsts aģentūras aktivitātes 2009. gadā

Īstenojot 2009. gada darbības plānu, Tūrisma attīstības valsts aģentūra:

- organizēja dalību 8 starptautiskajās tūrisma izstādēs augsti prioritārajos tirgos (Lietuvā, Igaunijā, Latvijā, Somijā, Norvēģijā, Vācijā, Japānā un Lielbritānijā), vienā no tām – izstādē *ITB 2009* Berlīnē – piedaloties vienotā Baltijas stendā kopā ar Lietuvas un Igaunijas valsts tūrisma organizācijām;
- organizēja 7 darba seminārus tūrisma profesionāļiem: divi no tiem tika organizēti Maskavā (Krievijā), pa vienam semināram tika organizēti Sanktpēterburgā (Krievijā), Kijevā (Ukrainā), Londonā (Lielbritānijā), Oslo (Norvēģijā) un Ģēteborgā (Zviedrijā);
- izdeva 10 veidu tūrisma informatīvos materiālus: 5 veidu Latvijas reģionu kartes (latviešu, krievu, angļu, vācu, lietuviešu un igauņu valodās), Latvijas TOP tūrisma objektu brošūru (angļu, vācu, franču valodās) un 2 veidu Baltijas tūrisma kartes (angļu un vācu valodās), Latvijas tūrisma maršrutu brošūru (angļu, vācu, krievu valodās), brošūru ar Ziemassvētku un Jaunā gada piedāvājumiem (angļu valodā);
- noorganizēja 30 žurnālistu vizītes, kurās kopumā piedalījās ap 80 plašsaziņas līdzekļu pārstāvju no 17 valstīm;
- uzturēja un attīstīja Latvijas tūrisma valsts portālu www.latviatourism.lv – izveidoja portāla satura un tehnisko koncepciju, portāla satura datu bāzi (informācija, audio, video, foto), elektroniskas fotogrāfiju un tūrisma mārketinga materiālu bibliotēkas, izstrādāja tehnisko webinaru nodrošinājumu;
- sadarbībā ar Lietuvas un Igaunijas valsts tūrisma organizācijām organizēja Baltijas valstu tūrisma produktu popularizēšanas akciju *Dižā Baltijs apceļošana 2009*, iekļaujot tajā 10 objektus no Latvijas, organizējot plašu mārketinga kampaņu un rezultātā piesaistot vairāk nekā 40 tūkst. dalībnieku;
- organizēja jau trešo starptautisko darbsemināru tūrisma profesionāļiem *Buy Latvia. Buy the Baltics 2009*, piesaistot 147 ārvalstu un vietējās tūrisma kompānijas, kas piedalījās 24 iepazīšanās tūrēs, kuru laikā varēja apmeklēt un izzināt dažādu veidu Latvijas tūrisma nozares uzņēmumu pakalpojumus un produktus;
- uzsāka ārvalstu tūristu aptauju Latvijā, kopumā aptaujājot 3000 respondentu, lai uzzinātu viņu viedokli par Latvijas tūrisma pakalpojumu kvalitāti, informācijas avotiem, motivācijām un apmierinātību par ceļojumu uz Latviju;
- nodrošināja Latvijas tūrisma pakalpojumu sistēmas *Q-Latvia* 1. posma attīstību – nosakot *Q-Latvia* piešķiršanas kārtību, izstrādājot pakalpojumu vērtēšanas kritērijus naktsmītnēm, TIC un tūrisma objektiem, veicot vērtēšanas kritēriju testēšanu un izstrādājot apmācību saturu;
- līdz 2009. gada 1. jūlijam uzturēja tūrisma pakalpojumu sniedzēju datu bāzi, reģistrēja un izsniedza izziņas vairāk nekā 200 pakalpojumu sniedzējiem;
- nodrošināja profesionālā tūrisma žurnāla „Tūrisms” izdošanu;
- sadarbībā ar Latvijas lauku tūrisma asociāciju „Lauku Ceļotājs” organizēja Latvijas lauku tūrisma konferenci, sadarbībā ar Latvijas Viesnīcu un restorānu asociāciju – konferenci par ekonomiskās krīzes ietekmi uz Latvijas tūrisma nozari un viesnīcu darbību;
- sadarbībā ar Ekonomikas ministriju īstenoja Eiropas Komisijas projektu *Eiropas izcilākie tūristu galamērķi 2009* (EDEN), kura 2009. gada tēma ir *Tūrisma attīstība aizsargājamās dabas teritorijās*. Latvijā par uzvarētāju kļuva Tērvetes dabas parks;
- nodrošināja *Leonardo da Vinci* projekta *Kvalitātes paaugstināšana tūrismā* aktivitāšu īstenošanu;
- nodrošināja 4 tūrisma attīstību veicinošu projektu pieteikumu sagatavošanu projektu konkursos ES fondu un citu finanšu instrumentu ietvaros;
- papildināja portāla www.visiteurope.com saturu un kopā ar citu Eiropas valstu speciālistiem piedalījās portāla stratēģijas izstrādē, kas noteiks turpmāko portāla informācijas saturu, dizainu, mārketinga aktivitātes, tehniskos risinājumus. Noorganizēja ikgadējo Eiropas Ceļojumu komisijas E-biznesa akadēmijas konferences organizēšanu Rīgā šī gada 20.-23. oktobrī;
- nodrošināja Baltijas tūrisma biroja Berlīnē darbību, kas aktīvi darbojas Vācijas tirgū, popularizējot Latvijas un Baltijas tūrisma piedāvājumu: apkalpo individuālos tūristus, uztur mājas lapu www.baltikuminfo.de, regulāri izsūta jaunumu vēstkopas tūrisma profesionāļiem, nodrošina ar informatīvo atbalstu žurnālistus un Vācijas tūrisma operatorus un aģentūras, kas pārdod Baltijas tūrisma produktus;
- sagatavoja 3 tūrisma ziņu vēstkopas 3 valodās (angļu, vācu un krievu) ārvalstu tūrisma profesionāļiem un plašsaziņas līdzekļu pārstāvjiem;
- noorganizēja ikgadējo Latvijas Tūrisma forumu;
- nodrošināja tūristu palīdzības tālruņa līnijas darbību un izstrādāja jaunas tūrisma informācijas līnijas izveidošanu, nodrošinot tūristus ar informāciju visu diennakti vairākās svešvalodās;
- noorganizēja konkursu par labākajiem tūrisma produktiem un tūrisma mārketinga aktivitātēm;
- izveidoja Latvijas tūrisma tēla stratēģiju;
- noorganizēja kampaņu vietējā tūrisma veicināšanai Latvijā, izmantojot sociālā tīkla tīmekļa vietni internetā un mudinot Latvijas iedzīvotājus apceļot Latviju ārpus aktīvās tūrisma sezonas;
- īstenoja pilotprojektu sadarbībai ar Japānu, veicot mārketinga aktivitātes Japānas tirgū un piesaistot Latvijai divus čartera aviorceļus.

Starptautiskā sadarbība tūrisma jomā

2009. gadā Latvija turpināja attīstīt un stiprināt ciešāku sadarbību tūrisma jomā ar citām valstīm. Jautājumi, kas attiecas uz sadarbības veicināšanu tūrisma jomā, regulāri tiek iekļauti starpvaldību komisiju un valsts augstāko amatpersonu ārvalstu vizīšu darba kārtībā.

Sekmīgas sadarbības turpināšana tūrisma jomā tika apspriesta Latvijas – Ukrainas Starpvaldību komisijas ekonomiskās, rūpnieciskās, zinātniskās un tehniskās sadarbības otrās sēdes laikā Kijevā un Latvijas – Baltkrievijas Starpvaldību komisijas ekonomiskās, zinātniskās un tehniskās sadarbības jautājumos 5. sēdes laikā Liepājā.

Valsts prezidenta V. Zatlera vizītes laikā Azerbaidžānā, kas notika 2009. gada 9.-13. augustā, Baku norisinājās Latvijas – Azerbaidžānas Starpvaldību komisijas ekonomiskās, zinātniskās, tehniskās un kultūras sadarbības jautājumos trešā sēde. Tās ietvaros tika parakstīts *Latvijas Republikas valdības un Azerbaidžānas Republikas valdības nolīgums par sadarbību tūrisma jomā*. Nolīgums nosaka, ka abas valstis savstarpēji apmainās ar informāciju un zināšanām tūrisma jomā, sekmē masu saziņas līdzekļu pārstāvju, pētnieku un citu tūrisma jomas speciālistu apmaiņas braucienus, kā arī veicina ar tūrismu saistītu semināru, konferenču, darba grupu organizēšanu pieredzes apmaiņas nolūkos u.c.

2009. gada 16. septembrī, Rīgā, Latvijas – Gruzijas Starpvaldību komisijas ekonomiskās, rūpnieciskās, zinātniskās un tehniskās sadarbības jautājumos pirmās sēdes laikā tika noslēgts *Latvijas Republikas Ekonomikas ministrijas un Gruzijas Ekonomiskās attīstības ministrijas memorands par sadarbību tūrisma jomā*. Minētais memorands paredz ar nacionālo tūrisma administrāciju starpniecību veicināt grupu un individuālā tūrisma attīstību, kā arī kompetences ietvaros veicināt tālāku tiešo avioreisu attīstību, lai intensificētu tūristu plūsmu starp abām valstīm. Bez tam puses ar to nacionālo

tūrisma administrāciju starpniecību plāno sniegt atbalstu kontaktu nodibināšanā un sadarbības attīstībā starp tūrisma organizācijām, žurnālistiem un ekspertiem, kā arī sekmēt ar tūrismu saistītu pasākumu organizēšanu.

2009. gadā Ekonomikas ministrija atkārtoti nodrošināja *Latvijas Republikas valdības un Krievijas Federācijas valdības nolīguma par sadarbību tūrisma jomā* projekta saskaņošanu un apstiprināšanu. Nolīgums tika pieņemts un apstiprināts Ministru kabineta 2009. gada 28. jūlija sēdē. Tas paredz veicināt kā grupu un individuālā tūrisma attīstību, publiskā un privātā sektora sadarbību, tāpat arī sekmēt informācijas apmaiņu, sadarbību starptautisko organizāciju ietvaros, žurnālistu un ekspertu delegāciju apmaiņu, kā arī apmācību un pētījumu veikšanu. Nolīguma īstenošanai tiek paredzēts izveidot Apvienoto tūrisma komiteju.

Lai nodrošinātu tālāku Latvijas tūrisma nozares starptautisko integrāciju, valsts interešu pārstāvniecību un labākās prakses pārņemšanu, tiek attīstīta starptautiskā sadarbība, piemēram, dalība Apvienoto nāciju Pasaules Tūrisma organizācijas Eiropas ceļojumu komisijā, Tūrisma konsultatīvajā komitejā un Eiropas Komisijas Ilgtspējīga tūrisma darba grupā.

6.4. Uzņēmējdarbības vide

2009. gada 9. septembrī tika publicēts jaunākais **Pasaules Bankas pētījums *Doing Business 2010*** (6.3. un 6.4. tabulas).¹

6.3. tabula

Baltijas valstu vietas Pasaules Bankas pētījumā <i>Doing Business</i>			
	2010	2009	Izmaiņas
Latvija	27	29	+2
Lietuva	26	25	-1
Igaunija	24	22	-2

Latvija jaunākajā pētījumā ir uzlabojusi savus rādītājus, kopējā reitīngā paceļoties par divām vietām. Kaimiņvalstīs Lietuva un Igaunija savas pozīcijas pētījumā ir zaudējušas attiecīgi par 1 un 2 vietām, taču vēl aizvien apsteidz Latviju.

Latvija būtiski augstāku vietu ir ieguvusi īpašuma reģistrēšanas jomā, pozitīvi ir vērtētas reformas uzņēmējdarbības izbeigšanā, taču vēl arvien īpašuma reģistrēšana, darba tiesisko attiecību regulēšana, būvniecības atļauju saņemšana, uzņēmējdarbības

izbeigšana, kā arī nodokļu maksāšana, uzņēmējdarbības uzsākšana ir tās jomas, kurās nepieciešamas reformas, lai Latvijas uzņēmējdarbības vide kļūtu pievilcīga gan vietējiem uzņēmējiem, gan ārvalstu investoriem.

Kopš 1999. gada Latvijā tiek izstrādāts ***Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāns***. 2009. gada pasākumu plāns, kas apstiprināts Ministru kabinetā 2009. gada 16. janvārī, ietver 74 pasākumus, tajā skaitā ir nodokļu sistēmas uzlabošana, būvniecības procesa vienkāršošana un teritorijas plānošanas ieviešana, maksātnespējas procesa pilnveidošana, nodokļu administrēšanas uzlabošana, e-vides pakalpojumu attīstīšana, tūrisma attīstības veicināšana, zemes resursu racionāla izmantošana.

Maksātnespējas procedūru vienkāršošana.

2009. gada 1. jūlijā stājās spēkā likums *Grozījumi Maksātnespējas likumā*, paredzot vienkāršotas maksātnespējas procedūras, – tiesiskās aizsardzības procesu uzsāk, par to nobalsojot 51% kreditoru (līdzšinējo 2/3 vietā); tiesiskās aizsardzības procesa termiņš ir pagarināts uz 2 gadiem; kreditoru lēmums par bankrotu nav jāiesniedz tiesā.

Lai uzlabotu maksātnespējas tiesisko regulējumu, Tieslietu ministrija ir izstrādājusi jaunu *Maksātnespējas likuma* projektu. Likumprojektā paredzēts, ka juridiskajām personām maksātnespējas situācijās būs iespēja izmantot divus pamatprocesus: tiesiskās aizsardzības procesu (TAP) un juridiskās personas maksātnespējas procesu. No likuma tiks izslēgts

¹ Pasaules Bankas projekts *Doing Business* (www.doingbusiness.org) ir starptautisks, salīdzinošs uzņēmējdarbības vides reitings, kurš ik gadu mēra uzņēmējdarbību regulējošās administratīvās procedūras un to piemērošanu dažādās pasaules valstīs. Kopš 2004. gada, kad šis reitings tika izveidots un tajā tika aplūkota uzņēmējdarbības vide 130 valstīs, ieskaitot Latviju, tas ir pakāpeniski pilnveidots un paplašināts. 2010. gada reitings aptver jau 10 dažādu uzņēmējdarbības vides jomu 183 valstīs.

„Izlīgums” un „Sanācija”. Maksātnespējas process var beigties ar saistību izpildi vai bankrotu. Ir paredzēta iespēja maksātnespējas procesā pārslēgties uz TAP. Likumprojekts ir pieņemts Ministru kabineta 2009. gada 17. novembra sēdē.

6.4. tabula

Latvijas uzņēmējdarbības vides vērtējums
(vieta reitingā)

	2010 (183 valstis)	2009 (181 valsts)	Izmaiņas
Uzņēmējdarbības uzsākšana	51	35	-16
Būvniecības atļaujas	78	78	0
Darba tiesisko attiecību regulēšana	128	125	-3
Īpašuma reģistrācija	58	79	+21
Kredītu pieejamība	4	12	+8
Investoru tiesību aizsardzība	57	53	-4
Nodokļu maksāšana	45	37	-8
Ārējā tirdzniecība	22	17	-5
Līgumu izpilde	15	2	-13
Uzņēmējdarbības izbeigšana	88	89	+1
Kopējais reitings	27	29	+ 2

Pašvaldību pirkuma tiesību gadījumu noteikšana. Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija izstrādājusi grozījumus likuma *Par pašvaldībām* 78. panta pirmajā un ceturtajā daļā, nosakot, ka pašvaldībām ir pirkuma tiesības, ja pašvaldības administratīvajā teritorijā tiek atsavināts nekustamais īpašums, kas atbilstoši pašvaldības teritorijas plānojumam nepieciešams pašvaldību funkciju pildīšanai, un paredzot, ka kārtību, kādā pašvaldības izmanto pirkuma tiesības, un kārtību, kādā ar pašvaldību pirkuma tiesību izmantošanu saistītie aprobežojumi tiek reģistrēti zemesgrāmatā, nosaka Ministru kabinets. Likumprojektu Grozījumi likumā *Par pašvaldībām* Saeima pieņēma 1. lasījumā 2009. gada 26. novembrī.

Jānorāda, ka pirkuma tiesību konkrētu gadījumu ietveršana normatīvajos aktos pozitīvi ietekmē *Doing Business* rādītāju attiecībā uz īpašuma reģistrācijas sadaļu, proti, tiek samazināts laiks (20 dienu).

Veicamo procedūru samazināšana nekustamā īpašuma reģistrācijas procesā. Sākot ar 2009. gada 7. septembri, visās zemesgrāmatu nodaļās ir iespējams norēķināties ar maksājuma kartēm, izmantojot POS termināļus. Ministru kabineta 2009. gada 27. oktobra *Noteikumi par valsts nodevu par īpašuma tiesību un ķēlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā* nosaka regulējumu par valsts nodevu pārbaudi Valsts kases informācijas sistēmā, tādējādi nodrošinot iespēju zemesgrāmatu nodaļai pārliecināties par veikto maksājumu izpildi.

Grozījumos likumā *Par nekustamā īpašuma nodokli* paredzēts, ka, sākot ar 2010. gada 1. jūliju, izziņa par nekustamā īpašuma nodokļu nomaksu papīra formā vairs nebūs jāiesniedz, jo zemesgrāmatu nodaļu tiesneši, zemesgrāmatās reģistrējot īpašnieku maiņu (ja īpašumu atsavina vai dāvina), pārliecināsies par nekustamā īpašuma nodokļa nomaksu tiešsaistes datu pārraides režīmā.

Tehnisko prasību noteikšana atsevišķiem būvju veidiem. Ministru kabineta 2009. gada 1. septembra *Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 209-09 „Mazstāvu dzīvojamās mājas”* nosaka minimālās prasības, kas jāievēro, projektējot jaunbūvējamās, rekonstruējamas un renovējamas visu veidu mazstāvu dzīvojamās mājas un to palīgēkas. Būvnormatīvā ir noteikts informācijas apjoms, kāds pasūtītājam ir jānosaka projektēšanas uzdevumā, lai projektētā ēka atbilstu pasūtītāja vēlmēm un sākotnējai iecerei. Būvnormatīvā ir noteikts mazstāvu dzīvojamās mājas būvprojekta minimālais sastāvs.

Higiēnas prasību noteikšana būvēm. Valsts un pašvaldību atkārtotu diskusiju rezultātā Veselības ministrija ir secinājusi, ka papildu projektēšanā piemērojamu higiēnas prasību izstrāde nav nepieciešama.

Jānorāda, ka šīs funkcijas atcelšana pozitīvi ietekmē *Doing Business* rādītāju attiecībā uz būvniecības atļauju sadaļu, proti, tiek samazināts gan laiks (28 dienas), gan izmaksas (13 latu).

Ārzemnieku deklarāciju aprites kārtības vienkāršošana. Paredzēts būtiski vienkāršot tūrisma operatoru darbu: no normatīvajiem aktiem svītrots iepriekš noteiktais 24 stundu termiņš aizpildīto deklarāciju iesniegšanai Valsts policijā. Ministru kabinetā ir apstiprināti grozījumi normatīvajos aktos, atceļot tūrisma gidu sertifikācijas prasības.

Jaundibinātā uzņēmuma pamatkapitāla prasību samazināšana. Tieslietu ministrija ir izstrādājusi likumprojektu *Grozījumi Komerclikumā*, kuru Ministru kabinets atbalstīja 2009. gada 24. novembra sēdē un kas paredz, ka sabiedrības ar ierobežotu atbildību minimālais pamatkapitāla apmērs ir 100 latu.

Muitas deklarāciju iesniegšana elektroniski. 2009. gada 17. jūnijā Ministru kabinets pieņēma noteikumus *Kārtība, kādā, muietojot preces, elektroniski iesniedz muitas deklarācijas*, kuros noteikts, ka, elektroniski iesniedzot un parakstot muitas deklarāciju *Elektroniskajā deklarēšanas sistēmā* (EDS), personas lietotāja identifikators un parole tiek uzskatīti par personas paraksta aizstājēju ar roku rakstītam parakstam muitas deklarācijā. Minētā kārtība attiecas uz eksporta un tranzīta muitas deklarācijām un stājas spēkā no 2009. gada 1. jūlija.

Pavadzīmju ar VID piešķirtu numuru noformēšanas prasību vienkāršošana. Saeima 2009. gada 1. decembrī pieņēma Grozījumus likumā *Par nodokļiem un nodevām* par pavadzīmju ar Valsts ieņēmumu dienesta piešķirtiem numuriem lietošanas

atcelšanu, kā arī likumu Grozījumi likumā *Par pievienotās vērtības nodokli* par kārtību, kādā nodokļa maksātājs numurē izrakstītos pievienotās vērtības nodokļa rēķinus un sniedz informāciju Valsts ieņēmumu dienestam par iekšzemē piegādātajām precēm un sniegtajiem pakalpojumiem. Finanšu ministrijai jā sagatavo un pēc likuma Grozījumi likumā *Par nodokļiem un nodevām* un Grozījumi likumā *Par pievienotās vērtības nodokli* pieņemšanas noteiktā kārtībā jā iesniedz izskatīšanai Ministru kabinetā noteikumu projekts Grozījumi Ministru kabineta 2003. gada 21. oktobra noteikumos Nr. 585 *Noteikumi par grāmatvedības kārtošanu un organizāciju*, lai pilnveidotu tiesisko regulējumu attiecībā uz grāmatvedības attaisnojuma dokumentu noformēšanu un lietošanu un grāmatvedības reģistru kārtošanu.

IIN pārskatā iekļaujamās informācijas samazināšana. Sacima 2009. gada 1. decembrī pieņēma Grozījumus likumā *Par iedzīvotāju ienākuma nodokli*. Grozījumi iekļauti likumā *Par valsts budžetu 2010. gadam*. Likumprojektā precizētās normas paredz, ka darba devējs izsniedz darbiniekam paziņojumu par fiziskai personai izmaksātajām summām tikai pēc darbinieka rakstiska pieprasījuma.

Vispārējā akcīzes preču nodrošinājuma apjomu samazināšana atsevišķos gadījumos. Ar 2009. gada 12. jūnija likuma Grozījumi likumā *Par akcīzes nodokli* 6. pantu paplašināts likuma *Par akcīzes nodokli* 32. pantā Ministru kabinetam dotais pilnvarojums, deleģējot Ministru kabinetam arī tiesības noteikt gadījumus, kad akcīzes nodokļa nodrošinājums nav jā iesniedz. Ievērojot minēto, tiek papildināti Ministru kabineta 2005. gada 30. augusta *Noteikumi par akcīzes nodokļa nodrošinājumiem alkoholiskajiem dzērieniem, tabakas izstrādājumiem un naftas produktiem*. Grozījumu rezultātā uzņēmējiem radīsies iespēja piemērot 99% akcīzes nodokļa nodrošinājuma samazinājumu saskaņā ar Ministru kabineta 2005. gada 27. decembra *Noteikumos par muitas parāda galvojuma piemērošanu Valsts ieņēmumu dienesta muitas iestādēs* noteiktajiem kritērijiem.

Vienkāršotas tehniskās prasības kases aparātiem un kases sistēmām ar elektroniskajām kontrollentēm. Grozījumos Ministru kabineta 2007. gada 20. februāra *Noteikumi par nodokļu un citu maksājumu reģistrēšanas elektronisko ierīču un iekārtu tehniskajām prasībām*, kas stājās spēkā ar 2009. gada 22. augustu, noteiktas tehniskās prasības kases aparātiem un kases sistēmām ar elektronisko kontrollenti, kas paredz:

- iespēju nodokļu un citu maksājumu reģistrēšanai izmantot arī tādus kases aparātus un kases sistēmas, kas nodrošina visu izdrukāto kases čeku, X pārskata un Z pārskata rekvizītu precīzu atveidi elektroniskos datu nesējos – elektroniskajā kontrollentē;
- tiek saglabāta iespēja lietot kases aparātus un kases sistēmas arī papīra kontrollenti;

- ir noteikts, ka kases sistēma var būt aprīkota arī ar skaidrā naudā saņemto nominālu uzskaites mehānismu;
- kases čekā turpmāk var nenorādīt kases aparāta vai kases sistēmas nodaļas numuru vai nosaukumu, ja tiek nodrošināta noteiktā rekvizīta norādīšana X pārskatā un Z pārskatā.

Administratīvā sloga samazināšana komersantiem publisko iepirkumu jomā.

Grozījumos *Publisko iepirkumu likumā*, kuri stājās spēkā 2009. gada 13. augustā, ir iestrādāts nosacījums, ka turpmāk Valsts ieņēmumu dienesta un Uzņēmumu reģistra izsniegtās izziņas atklātā konkursā (pārsvārā gadījumu izmantotā iepirkuma procedūra) ir pieprasāmas tikai no potenciālā konkursa uzvarētāja. Ir paredzēts nosacījums, kas attiecas uz visām iepirkuma procedūrām, ka pasūtītājam attiecīgā informācija par kandidātiem un pretendentiem ir jā iegūst pašam publiskās datu bāzēs, un tikai gadījumā, ja to nav iespējams iegūt šādā veidā, pasūtītājs ir tiesīgs pieprasīt kandidātam vai pretendētājam iesniegt attiecīgo informāciju ietverošas izziņas.

Vienkāršota nelaimes gadījumu darbā izmeklēšanas kārtība. Ministru kabineta 2009. gada 25. augusta noteikumi *Nelaimes gadījumu darbā izmeklēšanas un uzskaites kārtība* paredz vienkāršot nelaimes gadījumu izmeklēšanas kārtību un akta formas aizpildīšanu, atvieglojot darba devējiem nelaimes gadījumu darbā izmeklēšanu un reģistrēšanu (tiek vienkāršota akta forma, apvienojot to ar atzinuma par nelaimes gadījumu darbā formu, paredzēts, ka akta forma ir uz vienas lapas; akta formā netiks paredzēti tādi kodi kā amata kods atbilstoši *Profesiju klasifikatoram*, *Administratīvi teritoriālais kods*, *Vispārējās ekonomiskās darbības kods*, cietušās ķermeņa daļas un veselības traucējuma veida kodi; paredzēts, ka nav jā pievieno daudzi pašreiz prasītie dokumenti, kuri nav tieši attiecināmi uz nelaimes gadījumu, tādējādi samazinot administratīvo slogu.

Par ugunsdrošības noteikumu pārkāpumiem turpmāk piemēros minimālo naudas sodu vai izteiks brīdinājumu un lielas objektu grupas kompleksi kontrolēs retāk.

Lai stimulētu ekonomikas attīstību ar nodokļu politikas palīdzību un sagatavotu priekšlikumus par nodokļu normatīvo aktu grozījumiem, saskaņā ar Ministru prezidenta 2009. gada 20. jūlija rīkojumu *Par darba grupu nodokļu politikas pārskatīšanai ekonomikas stimulēšanai*, tika izveidota darba grupa, kuras sastāvā tika iekļauti valsts sektora un NVO pārstāvji.

Informatīvais ziņojums par nodokļu politikas pārskatīšanu ekonomikas stimulēšanai tika apstiprināts Ministru kabineta 2009. gada 15. septembra sēdē. Saskaņā ar Ministru kabineta 2009. gada 29. septembra sēdes protokollēmumu *Par veicamajiem pasākumiem nodokļu politikas pārskatīšanai ekonomikas stimulēšanai* atbildīgajām institūcijām tika doti uzdevumi nodokļu pasākumu īstenošanai ekonomikas stimulēšanai.

Vairāki no šiem pasākumiem tika iekļauti valsts budžeta 2010. gadam likumprojektu paketē un apstiprināti Saeimā 2009. gada 1. decembrī:

- **atvieglota UIN avansa maksāšanas kārtība jaunizveidotajiem nodokļu maksātājiem.**

Jaunizveidotie nodokļa maksātāji pirmajā taksācijas periodā un periodā līdz gada pārskata iesniegšanai uzņēmumu ienākuma nodokļa avansa maksājumus varēs veikt brīvprātīgi. Nodokļa maksātājam būs iespēja veikt savu avansa maksājumu korekcijas ne tikai gadījumos, ja būtiski samazinājies neto apgrozījums, mainījies darbības veids vai ieņēmumu un izdevumu struktūra, bet arī tad, ja samazinājusies peļņa;

- **pagarināts taksācijas periods, kā arī ieviests „kases princips” mazajiem nodokļu maksātājiem.**

Mazajiem nodokļu maksātājiem ar gada apgrozījumu līdz 70 tūkst. latu tiks piemērots „kases princips” – pievienotās vērtības nodoklis (PVN) budžetā jāmaksā pēc naudas saņemšanas par darījumu, nevis pēc rēķina saņemšanas. Tāpat uzņēmumiem ar aplikamo darījumu apjomu līdz 10 tūkst. latu tiek noteikts taksācijas periods 6 mēneši, ar aplikamo darījumu apjomu līdz 35 tūkst. latu – ceturksnis. PVN iemaksas termiņš valsts budžetā tiek pagarināts uz 20 dienām pēc taksācijas perioda beigām līdzšinējo 15 dienu laikā;

- **izstrādāta jauna pārmaksātā PVN atmaksas sistēma.**

Izstrādāta jauna pārmaksātā PVN atmaksas sistēma, nosakot, ka pēc nodokļa deklarācijas par taksācijas periodu saņemšanas Valsts ieņēmumu dienests 30 dienu laikā pārnes pārmaksāto PVN summu uz nākamo taksācijas periodu līdz taksācijas gada beigām, sedzot nākamajos taksācijas periodos valsts budžetā maksājamo PVN summu (vispirms sedzot nodokļa parādu, ja tādi ir). Noslēdzoties taksācijas gadam, Valsts ieņēmumu dienests uz nākamajiem taksācijas periodiem pārneso pārmaksu atmaksā 30 dienu laikā pēc taksācijas gadam sekojošā gada 1. maija. Likumā noteiktajos gadījumos pārmaksāto PVN summu, kas izveidojusies taksācijas periodā, aplikamās personas var ar pieprasījumu lūgt atmaksāt pirms taksācijas gada beigām;

- **noteikta iespēja pagarināt nokavēto nodokļu maksājumu samaksas termiņu.**

Nodokļu maksātājiem būs iespēja lūgt nodokļu administrāciju atkārtoti sadalīt termiņos vai atlikt uz laiku līdz sešiem mēnešiem nokavētos valsts un pašvaldību budžetos ieskaitāmo nodokļu maksājumus, kuru samaksas termiņš jau bija pagarināts vai sadalīts termiņos.

Grozījumi likumā *Par pievienotās vērtības nodokļa* saistībā ar nodrošinājumu pievienotās vērtības nodokļa parādam ir pieņemti Saeimā 2009. gada 22. oktobrī un stājās spēkā 1. decembrī.

2010. gadā paredzēts uzņēmuma ienākuma nodokļa atvieglojums par lielajām investīcijām Ministru kabineta noteiktajās prioritārajās nozarēs, tāpat tiks noteikts, ka akcīzes nodokļa vispārējā nodrošinājuma apliecības nav ierobežotas ar derīguma termiņu, kā arī nodrošināta savlaicīga iepriekš izsniegto nodrošinājumu dzēšana, pievienotās vērtības nodokļa reģistrācijas sliekšnis tiks paaugstināts līdz 35 tūkst. latu, tiks atviegloti nosacījumi zaudēto parādu norakstīšanai, kā arī ieviests fiskālās pārstāvības institūts Latvijas tiesību aktu sistēmā.

Ekonomikas ministrija sadarbībā ar SIA „Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija” 2009. gadā (augusts-oktobris) ir veikusi kārtējo, nu jau piekto, **uzņēmēju aptauju – pētījumu par uzņēmējdarbības vidi Latvijā.**

Uzņēmēju aptaujas mērķis ir ar stratificētās vienkāršās nejaušās izlases socioloģiskās metodes palīdzību izziņāt Latvijas uzņēmēju viedokli par valsts un pašvaldību administratīvajām procedūrām uzņēmumu reģistrēšanas, būvniecības saskaņošanas, īpašuma reģistrēšanas, darba tiesisko attiecību, nodokļu maksāšanas, ārējās tirdzniecības, licencēšanas un atļauju izsniegšanas, vides prasību, maksātnespējas procedūru, inspekciju, valsts atbalsta, investoru aizsardzības un finanšu resursu pieejamības un citās jomās.

Minētā aptauja aptvēra 735 respondentus, tieši intervējot (ar „face-to-face” metodi) Latvijas ekonomiski aktīvos uzņēmumus (uzņēmumā tika intervēta augstākā amatpersona).

Saskaņā ar pētījuma rezultātiem biežāk nekā citus kavēkļus, 76% uzņēmēju kā kavēkli identificējuši uzņēmējdarbību ietekmējošās nodokļu likmes.

Vairāk nekā 1/2 uzņēmēju par kavēkliem atzinuši arī likumus un noteikumus nodokļu jomā, nodokļu administrēšanu (55%), likumu un noteikumu izmaiņu biežumu (52%).

Aptuveni pusei uzņēmēju uzņēmējdarbību kavē finanšu resursu pieejamības problēmas (49%).

Salīdzinoši vismazāk uzņēmumus ietekmē tādi kavēkli kā organizētā noziedzība un mafija (9%), jauna uzņēmuma reģistrācijas process (9%), pašvaldības policijas pārbaudes (9%) un ārvalstnieku nodarbināšanas noteikumi (6%).

Valsts un pašvaldību institūciju un to sniegto pakalpojumu kvalitātes ziņā uzņēmēji vispozitīvāk vērtē Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta darbu (VUGD) – 90% no tiem uzņēmumiem, kuros VUGD veicis pārbaudes, tā darbu novērtējuši kā ļoti labu, labu vai diezgan labu. Arī saskarsmi ar Valsts ieņēmumu dienestu absolūtais vairākums uzņēmēju vērtē pozitīvi – 85% uzņēmēju to novērtējuši kā ļoti labu, labu vai diezgan labu. Turpretī saskarsme ar pašvaldības nodokļu pārvaldi pozitīvi vērtēta ievērojami retāk – tikai 39% uzņēmēju snieguši pozitīvu novērtējumu. Savukārt iepriekšējo gadu mērījumu periodu griezumā novērojamas šādas inspekciju darba kvalitātes novērtējumu pārmaiņas: katrā mērījumu periodā pakāpeniski pazeminās Valsts darba inspekcijas darba

novērtējums (no 4,7 punktiem 2007. gadā līdz 4,4 punktiem 2009. gadā), pēdējo trīs mērījumu periodā pakāpeniski paaugstinājies Valsts sanitārās inspekcijas darba novērtējums (no 4,3 punktiem 2003. gadā līdz 4,7 punktiem 2009. gadā).

Labāks regulējums. Saskaņā ar *Valsts pārvaldes politikas attīstības pamatnostādņem 2008.-2013. gadam* ir noteikts Latvijas mērķis – nodrošināt administratīvā sloga samazinājumu vidēji par 25% līdz 2013. gadam.

Vides aizsardzības jomā kopš 2008. gada norit darbs administratīvā sloga samazināšanai saskaņā ar EK rekomendācijām. Kopš 2009. gada sākuma spēkā stājušies grozījumi Ministru kabineta 2002. gada 9. jūlija noteikumos Nr. 294 *Kārtība, kādā piesakāmas A, B un C kategorijas piesārņojošas darbības un izsniedzama atļauja A un B kategorijas piesārņojošo darbību veikšanai*, kas paredz iespēju piesārņojošas darbības veicējam atļaujas pieteikumu iesniegt arī elektroniska dokumenta veidā, kā arī kompetentajai institūcijai iespēju atļauju izsniegt elektroniska dokumenta veidā, vienkāršotas procedūras „mazo” iekārtu (C kategorija) darbības veicējiem. Turklāt no C kategoriju darbību tvēruma šajos Ministru kabineta noteikumos izslēgtas darbības, kuru ietekme uz vidi ir minimāla.

2009. gada 10. decembrī Saeimā pieņemti Grozījumi likumā *Par piesārņojumu*, kuros iestrādāta kārtība pārejai uz beztermiņa A un B kategorijas atļauju izsniegšanu. Attiecīga kārtība beztermiņa atļauju izsniegšanai tiek paredzēta ūdens resursu apsaimniekošanas atļaujām. Kopš 2008. gada atkritumu apsaimniekošanas atļaujas, kas tiek izsniegtas normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā, ir derīgas 8 gadus līdzšinējo 5 gadu vietā. No administratīvā sloga mazināšanas viedokļa tiek vērtēti visi grozījumi normatīvajos aktos vides aizsardzības jomā.

Zemkopības ministrija 2009. gadā turpina pētījumu *Administratīvā sloga un izmaksu izvērtējums pārtikas drošības normatīvajā regulējumā* 2. posmā. Ir

izstrādāts priekšlikumu projekts administratīvā sloga samazināšanai pārtikas ražošanā un aprītē. Pašlaik norit projekta precizēšana un saskaņošana starp Zemkopības ministriju un pētījuma autoriem. Pētījuma gala rezultāti būs pieejami šī gada decembrī.

Valsts kanceleja (atbildīgā iestāde par ES struktūrfondu *Eiropas Sociālais fonds* 4. prioritātes *Administratīvā kapacitāte* 4.1.2. aktivitātes *Administratīvo šķēršļu samazināšana un publisko pakalpojumu kvalitātes uzlabošana* īstenošanu. Prioritātes ietvaros ir iesniegts arī projekts *Administratīvā sloga samazināšana un administratīvo procedūru vienkāršošana*. Plānotie pasākumi cita starpā paredz tiesību aktu *ex-post* analīzi administratīvā sloga identificēšanai, nepieciešamo rīcību identificēšanu un izstrādi (balstoties uz pētījuma ietvaros iegūtajiem rezultātiem) administratīvā sloga mazināšanai, kā arī identificēto pasākumu realizāciju, izpildes kontroli un izpildes novērtējumu. Projektu paredzēts realizēt laika posmā no 2008. gada decembra līdz 2013. gada novembrim. 2009. gada 2. pusē – 2010. gada 1. pusē notiks priekšizpēte, lai identificētu jomas, kurās ir vērts pielietot administratīvā sloga mērījumus. Pirmie rezultāti paredzami 2011. gada otrajā pusē.

Latvijā **ietekmes novērtējumam** ir izveidota tiesību aktu anotāciju sistēma (atbildīgā institūcija – Valsts kanceleja), kas paredz tiesību aktu ietekmes izvērtēšanu (ekonomikas – t.sk., ietekmes uz uzņēmējdarbības vidi, sociālais, vides, administratīvo procedūru aspekts). To regulē Ministru kabineta 2007. gada 18. decembra instrukcija Nr. 20 *Normatīvā akta projekta anotācijas aizpildīšanas kārtība*, kura paredz pilnveidotu anotācijas sistēmu, kas stājas spēkā ar 2008. gada 1. martu, bet administratīvā sloga aprēķināšana saistībā ar ietekmi uz saimnieciskās darbības veicējiem un fiziskām personām – ar 2008. gada 1. jūliju.

6.5. Inovācija un jaunās tehnoloģijas

Laika posmā no 2006. līdz 2008. gadam vidēji tikai 19,5% no uzņēmumiem bija inovatīvi. Latvijā kopējais finansējums pētniecībai un attīstībai 2008. gadā bija 0,61% no IKP jeb 99,5 milj. latu, kas ir par 11,6 milj. latu vairāk nekā 2007. gadā. Tajā pašā laikā turpina samazināties privātā sektora finansējums pētniecībai un attīstībai, kurš 2008. gadā salīdzinājumā ar 2007. gadu samazinājās par 5,1 milj. latu un ir tikai 0,17% no IKP. 2008. gadā būtiski pieaudzis ārvalstu sektora, tajā skaitā ES struktūrfondu, finansējums pētniecībai un attīstībai un tas bija 0,14% no IKP. Valsts un augstskolu finansējums pētniecībai un attīstībai 2008. gadā bija 0,3% no IKP un ir saglabājis 2007. gada līmeni. Tiek prognozēts, ka 2009.-2010. gadā kopējais finansējums pētniecībai un attīstībai varētu samazināties, jo būtiski tiek samazināts valsts budžeta finansējums zinātniskajai darbībai un

inovācijas atbalsta pasākumiem, plānots, ka daļēji šo samazinājumu varētu kompensēt ES struktūrfondu finansējums pētniecības un inovācijas aktivitātēm.

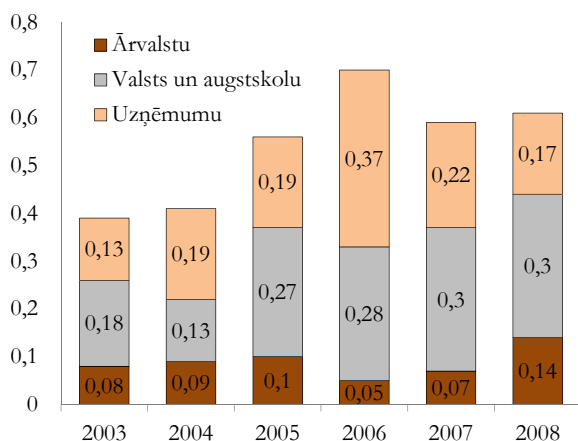
2009. gadā galvenokārt tika turpinātas jau iepriekšējos gados uzsāktās aktivitātes, lai sekmētu rūpniecisko pētījumu veikšanu, jaunu produktu izstrādi un ieviešanu tirgū.

Tehnoloģiju pārneses sekmēšanai Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra turpina atbalstīt 8 tehnoloģiju pārneses kontaktpunktu darbību (Latvijas Universitātē, Rīgas Tehniskajā universitātē, Latvijas Lauksaimniecības universitātē, Rīgas Stradiņa universitātē, Ventspils Augstskolā, Rēzeknes Augstskolā, Daugavpils Augstskolā, Latvijas Mākslas akadēmijā). Tehnoloģiju pārneses kontaktpunktu galvenie darbības virzieni ir informācijas sniegšana par zinātniskās institūcijas pakalpojumiem un zināšanu un

tehnoloģiju pārnesei, pētniecības darbu rezultātu komercializācijas piedāvājumu sagatavošana, komersantu un zinātnieku sadarbības semināru, konferenču un kontaktbiržu organizēšana. Programmu finansē no Eiropas Reģionālās attīstības fonda līdzekļiem. Kopējais aktivitātes ietvaros pieejamais publiskais finansējums līdz 2013. gadam ir 1,93 milj. latu.

6.3. attēls

**Finansējums pētniecībai un attīstībai
2003.-2008. gadam pa sektoriem**
(% no IKP)

2009. gada Eiropas Biznesa atbalsta tīkla projekta ietvaros Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra sadarbībā ar Latvijas Tehnoloģisko centru turpina sniegt atbalstu tehnoloģiju pārnesei starp uzņēmumiem. 2009. gada deviņos mēnešos veikti tehnoloģiju auditi 48 uzņēmumos, iniciēta 12 tehnoloģiju pārnese līgumu noslēgšana, noorganizēti 19 informatīvie semināri par tehnoloģiju pārnesei jautājumiem, radošu domāšanu un inovāciju.

Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra turpina sniegt atbalstu ES struktūrfondu programmas *Atbalsts jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešanai ražošanā* projektu pirmajā atlases kārtā 55 apstiprinātajiem projektiem. Programmas ietvaros komersanti var saņemt atbalstu tādiem sākotnējiem ieguldījumiem pamatlīdzekļos (iekārtu iegāde un uzstādīšana, patentu un licenču iegāde), kas tieši nodrošina jaunu produktu vai tehnoloģiju ieviešanu ražošanā. Nākamo projektu atlases kārtu plānots organizēt 2010. gada 1. ceturksnī.

Tāpat Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra turpina sniegt atbalstu ES struktūrfondu programmas *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde* projektu pirmajā atlases kārtā 121 apstiprinātajam projektam. Programmas ietvaros komersanti var saņemt atbalstu rūpnieciskajiem pētījumiem un eksperimentālajai izstrādei, tajā skaitā prototipu izstrādei. Nākamo projektu atlases kārtu plānots organizēt 2010. gada 2. ceturksnī.

2009. gadā Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra organizēja projektu konkursu *Konkurss jaunu eksportspējīgu uzņēmumu veidošanas atbalstam*. **Pasākuma mērķis** ir attīstīt Latvijā inovatīvo uzņēmējdarbību,

veidojot jaunus eksportspējīgus uzņēmumus, kā arī radīt pietiekamu darījumu plūsmu esošajiem riska kapitāla fondiem. Projekta ietvaros biznesa ideju autoriem bija iespēja nodibināt sadarbību ar mentoriem un potenciālajiem investoriem, partneriem, kuri gatavi sadarboties idejas realizēšanā, kā arī labākajiem bija iespēja saņemt finansējumu līdz 5000 latu biznesa idejas attīstīšanai. Projektus dalībai projektu konkursā Latvijas Investīciju un attīstības aģentūrā ideju autori varēja iesniegt no 2009. gada 31. augusta līdz 1. oktobrim. Projektu konkursā tika iesniegts 109 projekti, no kuriem tika apstiprināti 13 projekti.

Sabiedrības informēšanai un izpratnes veidošanai Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra 2009. gadā uzsāka īstenot ES struktūrfondu programmu *Pasākumi motivācijas celšanai inovācijām un uzņēmējdarbības uzsākšanai*. Programmas mērķis ir informēt un iedrošināt pēc iespējas plašāku sabiedrības daļu, īpaši jauniešus, uzsākt uzņēmējdarbību, celt uzņēmējdarbības prestižu sabiedrības acīs, kā arī sekmēt sabiedrības izpratni par inovāciju lomu konkurētspējas veicināšanā, informēt sabiedrību par norisēm saistībā ar inovācijām un to potenciālu, tādējādi iedrošinot pēc iespējas plašāku sabiedrības un uzņēmēju daļu pievērsties inovatīvu risinājumu izstrādei un pielietošanai. 2009. gada otrajā pusē programmas ietvaros jau noorganizēti debašu konkursi skolēniem, Tehniskās jaunrades dienas, apmācību kursi *Kļūsti par uzņēmēju 5 dienās*, biznesa ideju konkurss *Ideju kauss 09*, semināri inovatīvo ideju autoriem Rīgā un Latvijas reģionos, programma *Skolēnu mācību uzņēmumi*, kā arī nodrošināta mentoringa programma. Inovatīvās uzņēmējdarbības motivācijas programmas ietvaros 2010. gadā plānots īstenot šādus galvenos pasākumus:

- praktiski apmācību pasākumi par inovatīvas uzņēmējdarbības uzsākšanu;
- pedagogu izpratnes padziļināšana par inovatīvas uzņēmējdarbības iespējām, sekmējot praktisku apmācību norisi;
- apmācību programmas *Skolēnu mācību uzņēmumi* īstenošana;
- semināru rīkošana inovatīvo ideju autoriem un mentoringa programmu nodrošināšana;
- debašu konkursu rīkošana par inovatīvas uzņēmējdarbības jautājumiem;
- biznesa plānu un ideju konkursu rīkošana inovatīvas uzņēmējdarbības uzsākšanai un inovāciju attīstībai uzņēmējdarbībā.

Ekonomikas ministrija 2009. gadā turpināja izstrādāt valsts atbalsta programmu *Kompetences centri*, kuras galvenais mērķis ir praktiski realizēt zinātnieku un komersantu sadarbību un komersantu konkurētspējas paaugstināšanu, veicinot pētniecības un rūpniecības sektoru sadarbību rūpniecisko pētījumu, jaunu produktu un tehnoloģiju attīstības projektu īstenošanā. Programmu finansēs no Eiropas Reģionālās attīstības fonda līdzekļiem. Kopējais programmas publisko līdzekļu finansējums ir 36 milj.

latu, un tas nodrošinās privātā sektora finansējuma piesaisti pētniecības un attīstības pasākumiem

12,1 milj. latu apmērā. Programmas īstenošanu paredzēts uzsākt 2010. gada 1. ceturksnī.

6.6. Informācijas sabiedrība

Informācijas sabiedrība ir sabiedrības attīstības fāze, kas balstās uz brīvu savstarpēju informācijas apmaiņu un attīsta uz zināšanām balstītu ekonomiku. Informācijas sabiedrību veido tehnoloģiskā bāze (infrastruktūra, programmatūra), sabiedrībai pieejamo informācijas pakalpojumu klāsts, kā arī indivīdu prasmju un zināšanu līmenis. Informācijas un telekomunikāciju tehnoloģiju attīstības rezultātā informācija un zināšanas arvien plašāk tiek izmantotas darbā un darba attiecībās, mācībās, kā arī sadzīvē.

Latvijas nacionālajā Lisabonas programmā 2008.-2010. gadam kā viens no galvenajiem uzdevumiem ir minēta IKT¹ izplatības veicināšana un efektīva pielietošana, lai izveidotu pilnībā integrētu informācijas sabiedrību. Šī uzdevuma realizēšanai var izdalīt divus

galvenos virzienus – interneta pieejamības paaugstināšanu un efektīvas e-pārvaldes izveidošanu un nodrošināšanu.

Pēc CSP datiem, 2008. gadā IKT¹ sektora īpatsvars IKP sasniedza 4,2%. 2008. gadā IKT sektorā Latvijā darbojās 3078 uzņēmumi, kas nodarbināja 24 947 strādājošos, uzņēmumu apgrozījums sasniedza 2,6 miljardus latu, personāla izmaksas – 200 milj. latu. IKT ražošanas pievienotā vērtība sasniedza 45 milj. latu, IKT pakalpojumu sniegšana – 562 milj. latu. IKT ārējās tirdzniecības balance bija negatīva – -242,1 milj. latu, jo imports būtiski pārsniedza eksportu, kas bija attiecīgi 444,3 milj. latu un 202,2 milj. latu.

6.16. ielikums

Datoru un interneta lietošana Latvijā

Atbilstoši CSP apsekojuma *Datoru un interneta lietošana mājāsaimniecībās* datiem, 2009. gadā no visām mājāsaimniecībām datori bija 60% mājāsaimniecību (mājāsaimniecības, kurās dzīvo vismaz 1 persona vecumā no 16-74 gadiem) un interneta pieslēgums – 58% mājāsaimniecību. Datoru un interneta pieejamības ziņā mājāsaimniecībām vislabākā situācija bija Pierīgas reģionā (datori – 69%, internets – 65%) un Rīgas reģionā (datori – 66%, internets – 64%), bet pārējos reģionos situācija bija sliktāka – Zemgales reģionā (datori – 59%, internets – 61%), Kurzemes reģionā (datori – 54%, internets – 54%), Latgales reģionā (datori – 51%, internets – 44%) un Vidzemes reģionā (datori – 50%, internets – 48%). Regulāri (vismaz reizi nedēļā) gan datoru un gan internetu lietoja 61% iedzīvotāju. Platjoslas interneta pieslēgums bija 50% no visām mājāsaimniecībām.

2009. gada sākumā datori bija 93% uzņēmumu ar 10 un vairāk darbiniekiem, interneta pieslēgums – 86% šādu uzņēmumu, sava mājas lapa internetā – 42% šādu uzņēmumu. 2008. gadā sadarbībai ar valsts un pašvaldību institūcijām internetu izmantoja 62% uzņēmumu ar 10 un vairāk darbiniekiem. No visiem uzņēmumu darbiniekiem datoru regulāri lietoja 29%, bet internetam pieslēgtu datoru – 25% darbinieku.

2008./2009. mācību gada sākumā uz 100 pilna laika studentiem augstskolās un koledžās bija 14 datori, profesionālās izglītības iestādēs uz 100 audzēkņiem – 10, bet vispārīzglītojošās skolās – 9,4 datori. No mācību iestāžu kopskaita interneta pieslēgums bija visās augstskolās un koledžās, 87% profesionālās izglītības iestāžu, 99,7% vispārīzglītojošo skolu.

Līdz ar iestāšanos ES Latvijai ir kļuvušas saistošas Eiropas Savienības iniciatīvas (skatīt 6.17. ielikumu), kas attiecas uz informācijas sabiedrības veidošanu.

¹ IKT sektors ir noteikts atbilstoši OECD definīcijai, kura paredz šādu ekonomisko darbības veidu (NACE) iekļaušanu: IKT ražošana (biroja tehnikas ražošana; datoru un citu informācijas apstrādes iekārtu ražošana; izolēto vadu un kabeļu ražošana; elektronu un elektronstaru lampu un citu elektronisko komponentu ražošana; televīzijas un radio raidītāju un aparatūras ražošana telefona un telegrāfa sakariem; televīzijas un radioiztērēju, skaņas vai video kasetes vai reproducēšanas aparatūras un līdzīgu preču ražošana; instrumentu un aparātu ražošana mērīšanai, pārbaudei, izmēģināšanai, navigācijai un citiem mērķiem; rūpnieciskā procesa kontroles un vadības iekārtu projektēšana un montāža) un IKT pakalpojumu sniegšana, tajā skaitā vairumtirdzniecība (sadzīves elektroiekārtu, aparatūras un elektropreču vairumtirdzniecība; datoru, perifērisko iekārtu un programmatūras vairumtirdzniecība un citu biroja mašīnu un iekārtu vairumtirdzniecība; citu elektrisko un elektronisko iekārtu un detaļu vairumtirdzniecība, pārējo rūpniecībā, tirdzniecībā un navigācijā izmantojamo mašīnu un piederumu vairumtirdzniecība), telekomunikācijas (telekomunikācijas) un pakalpojumi (datoru un biroja tehnikas iznomāšana; konsultēšana ar datoraparāturu saistītos jautājumos; standartprogrammatūras izstrādāšana un izplatīšana, programmmēšana pēc pasūtījuma, konsultēšana programmatūras jautājumos; datu apstrāde; datu bāzu un interneta portālu uzturēšana un ekspluatācija; datoru un biroja tehnikas remonts un ekspluatācija; citas ar datoriem saistītas darbības).

6.17. ielikums

Eiropas Savienības iniciatīvas informācijas sabiedrības veidošanā

Lai atbalstītu digitālās ekonomikas attīstību, 2005. gada 1. jūnijā Eiropas Komisija uzsāka jaunu iniciatīvu, kas ir stratēģija turpmākajiem 5 gadiem – *i2010: Eiropas informācijas sabiedrība 2010*. Tās mērķis ir veicināt izaugsmi un darba vietu veidošanos ar informācijas sabiedrību un medijiem saistītajās nozarēs. Iniciatīva ietver 3 prioritātes:

- izveidot ES atvērtu un konkurētspējīgu vienotu tirgu informācijas sabiedrības un mediju pakalpojumiem;
- palielināt ES investīcijas informācijas un telekomunikāciju tehnoloģiju pētniecībā par 80%;
- panākt visas Eiropas sabiedrības pārtapšanu par informācijas sabiedrību.

2006. gada 25. aprīlī Eiropas Komisija nāca klajā ar iniciatīvai *i2010* atbilstošo rīcības plānu – *i2010. E-pārvaldības rīcības plāns: paātrināt e-pārvaldību Eiropā par labu visiem*, kas koncentrēts uz tādiem svarīgiem e-pārvaldības mērķiem laikposmam līdz 2010. gadam kā visu ES iedzīvotāju iekļaušana informācijas izmantošanā, plaša informatīvo pakalpojumu klāsta pieejamības nodrošināšana, elektroniskās valsts iepirkumu sistēmas izveidošana, sasniegto 50% darījumu slēgšanu elektroniski, un informācijas pieejamības nodrošināšana saistībā ar visiem valsts iepirkumiem u.c.

Eiropas Komisija 2008. gadā aprīlī publicēja *i2010* ieviešanas vidējā termiņa ziņojumu, kurā ir salīdzināts ES dalībvalstu progress iniciatīvas realizēšanā. Ziņojumā ir atzīmēts straujais Latvijas progress platjoslas interneta ieviešanā 2007. gadā un labais IKT speciālistu zināšanu līmenis. Savukārt tādās jomās kā e-pārvalde, e-business un e-veselība 2007. gadā Latvija ievērojami atpalika no ES vidējiem rādītājiem. Galvenais iemesls bija nelielais kā valsts, tā privātā sektora investīciju apjoms IKT sektorā.

Savukārt 2009. gadā publicētajā Eiropas Digitālās konkurētspējas ziņojumā, kurā analizēts stratēģijas *i2010* sasniegtais 2005.-2009. gadā, ir atzīmēts, ka informācijas sabiedrības attīstība Latvija joprojām no atpaliek no ES vidējiem rādītājiem, lai gan interneta izplatība un lietotāju prasmes ir salīdzinoši labas. Interneta lietotāji ļoti aktīvi izmanto jaunākos pakalpojumus internetā. Pēc platjoslas interneta ātruma Latvija 2008. gadā ierindojās 6. vietā ES. Tomēr pēc platjoslas interneta pieejamības un interneta pieslēgumu skaita mājāsniecībām lauku rajonos Latvija ievērojami atpalika no ES vidējiem rādītājiem. Arī uzņēmumu skaits ar platjoslas interneta pieslēgumu bija neliels (62%), kas ierindoja Latviju 23. vietā ES. Tas bija viens no iemesliem, kādēļ arī e-komercija un e-business Latvijā atpaliek no ES vidējiem rādītājiem.

2009. gada rudenī tika uzsāktas diskusijas par IKT sektora attīstību ES pēc 2010. gada. Savas prezidentūras laikā ES Zviedrija ir 2009. gada septembrī publicējusi savu skatījumu par IKT sektora attīstību ES līdz 2015. gadam *Zaļa, uz zināšanām balstīta sabiedrība*. Šajā dokumentā izceltas 3 galvenās tēmas: uz zināšanām balstītas sabiedrības attīstība, IKT sektora attīstība, pārvarot šā brīža ekonomisko krīzi, un IKT loma cīņā pret klimata izmaiņām. Tiek piedāvātas 10 politikas jomas turpmākajiem 5 gadiem: 1) uz zināšanām balstīta ekonomika: nākotnes labklājības virzītājspēks; 2) uz zināšanām balstīta sabiedrība: visu līdzdalība; 3) zaļās IKT: atbalsts ekoeffektīvai ekonomikai; 4) nākošās paaudzes infrastruktūra: investīciju un konkurētspējas līdzsvarošana; 5) pakalpojumu infrastruktūra: investīcijas sociālajā kapitālā; 6) MVU un IKT: atbalsts Eiropas mazajiem uzņēmumiem; 7) vienots informācijas tirgus: kohēzijas un izaugsmes nodrošināšana; 8) revolucionāras izmaiņas e-valdībā: izmaiņas sabiedrisko pakalpojumu sniegšanā; 9) uzticēšanās tiešsaistei: droša digitālā pasaule; 10) skaidra vadība: ES politikas veidošanas procesu uzlabošana.

2006. gada 18. jūlijā Ministru kabinets apstiprināja *Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2006.-2013. gadam*, kurās noteikti rīcības virzieni informācijas sabiedrības izveidei Latvijā.

Īstermiņa prioritārie uzdevumi ir:

- attīstīt IKT pieejas infrastruktūras teritoriālo segumu;
- padarīt IKT finansiāli pieejamākas mājāsniecībām un MVK;
- sniegt IKT lietošanas pamatprasmes privātpersonām un rosināt tās lietot IKT;
- veidot elektroniskos valsts pārvaldes pakalpojumus un izmantot IKT, lai optimizētu pārvaldes funkcijas; nodrošināt publiskās informācijas pieejamību pašvaldībām un komersantiem pakalpojumu veidošanai un attīstīt valsts pārvaldes pakalpojumu sniegšanas centrus;
- ieviest e-parakstu un attīstīt tā lietošanas infrastruktūru;
- atbalstīt tiešsaistes pakalpojumu radīšanu, kā arī inovatīvu, zināšanu ietilpīgu un videi draudzīgu produktu radīšanu.

Ilgtermiņa rīcības virzieni informācijas sabiedrības attīstībai ir:

- paplašināt piekļuves infrastruktūru un veicināt IKT pieejamību;
- attīstīt lietotāju zināšanas un prasmes;
- attīstīt pakalpojumus un saturu;

- attīstīt IKT lietošanu komercsabiedrībās un inovācijās;
- attīstīt IKT zinātnei un pētniecību;
- veicināt eksportspējīgu IKT produkcijas un pakalpojumu radīšanu.

Attīstības programmas īstenošanai tiks izmantots Eiropas Savienības struktūrfondu finansējums, kā arī valsts un pašvaldību budžeta līdzekļi.

2008. gada 21. jūlijā Ministru kabinets apstiprināja noteikumus Noteikumi par darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājuma 3.2.2.1.1. apakšaktivitāti *Informācijas sistēmu un elektronisko pakalpojumu attīstība*. Noteikumi paredz, ka informācijas sistēmu izveidei, integrācijai un attīstībai, e-pakalpojumu izveidei un attīstībai un informācijas resursu digitalizācijai pieejamais kopējais finansējums ir 116,4 milj. latu, no tiem ERAF līdzfinansējums – 98,9 milj. latu un valsts budžeta finansējums – 17,5 milj. latu.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2009. gada 1. aprīļa rīkojumu Nr. 220 *Par Īpašu uzdevumu ministra elektroniskās pārvaldes lietās sekretariāta reorganizāciju* ar šā gada 1. jūniju Īpašu uzdevumu ministra elektroniskās pārvaldes lietās sekretariāta funkcijas pārņēma Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija.

Elektroniskie pakalpojumi

Ar Ministru kabineta 2008. gada 10. novembra rīkojumu Nr. 689 tika noteikts, ka Elektronisko iepirkumu valsts aģentūra ar 2009. gada 1. janvāri tika pievienota Īpašu uzdevumu ministra elektroniskās pārvaldes lietās sekretariātam. Savukārt saskaņā ar Ministru kabineta 2009. gada 1. aprīļa rīkojumu Nr. 220 *Par Īpašu uzdevumu ministra elektroniskās pārvaldes lietās sekretariāta reorganizāciju* ar 2009. gada 1. jūniju Īpašu uzdevumu ministra elektroniskās pārvaldes lietās sekretariāta funkcijas pārņēma Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija. Informācija par e-iekpirkumiem un e-pakalpojumu attīstību tagad ir pieejama Valsts reģionālās attīstības aģentūras mājas lapā (www.vraa.gov.lv), bet informācija par e-pārvaldi un informācijas sabiedrības politiku – Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrijas mājas lapā (www.rapl.m.gov.lv).

Pēc Valsts reģionālās attīstības aģentūras datiem, vispārīgo vienošanos iepirkumu kopsumma 2008. gadā bija 6,2 milj. latu, kas deva aptuveni 1 milj. latu lielu ekonomisko ietaupījumu. Lielāko daļu sastādīja pretmikrobu ārstniecības līdzekļu iepirkums (35,7% no visiem iepirkumiem), datortehnikas un drukas iekārtu piederumu iepirkumi. Preču skaits e-katalogā sasniedza 25 tūkst., bet pircēju organizāciju skaits – 1358.

2006. gada septembrī VAS „Latvijas Pasts” ieviesa e-paraksta pakalpojumu un uzsāka e-paraksta viedkaršu izsniegšanu. Līdz 2008. gada beigām tika izsniegtas aptuveni 30 tūkst. e-paraksta viedkartes ar derīguma termiņu 2 gadi. Tā kā turpmāka viedkaršu iegāde jāveic iestādēm par saviem budžeta līdzekļiem, paredzams, ka viedkaršu turētāju skaits 2010. gada beigās samazināsies līdz 5 tūkstošiem.

Nemot vērā nelielo pieejamo elektronisko pakalpojumu skaitu un finansiālos zaudējumus, ko radīja e-paraksta ieviešana un uzturēšana, VAS „Latvijas Pasts” ar 2009. gada 1. jūniju nodeva sertifikācijas pakalpojumu sniegšanas funkciju VAS Latvijas Valsts radio un televīzijas centram.

Ministru kabinets 2010. gada 12. janvārī atbalstīja Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrijas izstrādāto *Elektronisko identifikācijas karšu koncepciju*, kura paredz ieviest elektronisko identifikācijas karti. Karte vienlaicīgi būs gan personu apliecinošs un ceļošanas dokuments ES, gan personas elektroniskās identifikācijas un autentifikācijas līdzeklis elektroniskos pakalpojumu saņemšanai, gan e-paraksta radīšanas (lietošanas) līdzekļu nesējs. Kartes izsniegs Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde. Uzticama sertifikācijas pakalpojumu sniedzēja funkcijas veiks konkursa kārtībā izvēlēts pakalpojuma sniedzējs.

Nemot vērā nelielo e-paraksta viedkaršu lietotāju skaitu un ierobežotās budžeta iespējas Ministru kabinets 2010. gada 12. janvārī atcēla 2007. gada 17. decembra rīkojumu Nr. 810 *Par koncepciju par elektroniskās vēlēšanu sistēmas izveidi*.

Atbilstoši Eurostat datiem, Latvija 2007. gadā bija ieviesusi 6 pamatpakalpojumus jeb 30% (vidēji ES –

58%) no 20 elektroniskajiem pamatpakalpojumiem. 2008. un 2009. gadā notika jaunu e-pakalpojumu ieviešana, no kuriem daži ir pamatpakalpojumi. Interneta portālā www.latvija.lv ir atrodams šobrīd pieejamo e-pakalpojumu saraksts.

Platjoslas internets

Atbilstoši Eurostat datiem, 2009. gada sākumā Latvijā platjoslas interneta pieslēgumu īpatsvars sasniedza 17,4% (vidēji ES – 22,9%) no visiem interneta pieslēgumiem. Pateicoties 2006.–2007. gadā ar ES struktūrfondu atbalstu realizētajam projektam *Platjoslu sakaru infrastruktūras attīstība lauku apvidos*, tika uzlabota lauku iedzīvotāju piekļuve internetam, nodrošinot datu pārraides ātrumu 256 Kbit/s. Tomēr atbilstoši iniciatīvai *i2010 – Eiropas informācijas sabiedrība izangsmei un nodarbinātībai* 2010. gadam Eiropas Savienībā kopumā ir izvirzīts mērķis nodrošināt vismaz 75% mājāsaimniecību ar platjoslas interneta pieslēgumu ar vismaz 8 Mbit/s lejupielādes ātrumu un attālinātajās teritorijās nodrošināt atbilstošas kvalitātes platjoslas tīklus par abonēšanas cenu, kas maksimāli pietuvināta abonēšanas cenai blīvi apdzīvotās teritorijās.

Ciņa ar datorpirātismu

Datorpirātisma līmenis, atbilstoši starptautiskās datorprogrammu autortiesību aizsardzības organizācijas „Business Software Alliance” datiem, Latvijā 2008. gadā bija saglabājies 56% līmenī, savukārt pirātisma nodarītie zaudējumi Latvijas ekonomikai sasnieguši 15 milj. latu.

E-komercija¹

2008. gadā 15,9% no visiem uzņēmumiem ar 10 un vairāk darbiniekiem bija veikuši pirkumus internetā, bet 5,2% uzņēmumu bija pārdevuši preces vai pakalpojumus internetā. Internetā pirktu preču un pakalpojumu apgrozījums Latvijā 2008. gadā sastādīja 4% no kopējiem pirkumiem, savukārt internetā pārdoto preču apgrozījums sastādīja 4,4% no kopējā neto apgrozījuma. Kā liecina Eurostat, ES uzņēmumu kopējais e-komercijas apgrozījums 2008. gadā veidoja 12 procentus.

2009. gada 1. ceturksnī 26% no visiem iedzīvotājiem jeb 38% no interneta lietotājiem vismaz reizi dzīvē bija iepirkušies un pasūtījuši preces vai pakalpojumus internetā savām vajadzībām. Internetā galvenokārt iepērkas tā lietotāji vecuma grupā no 25 līdz 34 gadiem (51% no interneta lietotājiem).

2007. gada 28. jūnijā Ministru kabinets apstiprināja Ekonomikas ministrijas izstrādāto *Komercdarbības konkurētspējas un inovācijas veicināšanas programmu 2007.–2013. gadam*. Programmas galvenie apakšmērķi ir:

- nodrošināt labvēlīgus nosacījumus komercdarbības attīstībai;
- veicināt nacionālās inovāciju sistēmas kapacitātes un efektivitātes palielināšanos;
- panākt būtisku konkurētspējas un produktivitātes pieaugumu rūpniecībā, sekmējot augstas

¹ Latvijas datu avots: CSP; ES datu avots: Eurostat

pievienotās vērtības produktu ražošanas apjomu pieaugumu.

Programmas ietvaros, lai veicinātu e-komercijas attīstību, 2009. gada 16. jūnijā Ekonomikas ministrija sadarbībā ar LIAA organizēja semināru *Kā sagatavoties e-*

komercijai?. Seminārā tika prezentēts kompaktdisks *E-komercijas komplekts iesācējiem – ceļvedis e-komercijas jautājumos*, ko Ekonomikas ministrija izstrādājusi sadarbībā ar SIA „RIDemo”.

6.7. Mazie un vidējie komersanti

Latvijā mazie un vidējie komersanti (MVK) tāpat kā citur Eiropā veido lielu tautsaimniecības daļu, un

tiem ir nozīmīga loma iekšzemes kopprodukta radīšanā un nodarbinātībā (skatīt 6.18. ielikumu).

6.18. ielikums

Mazo un vidējo komersantu skaits Latvijā

2008. gadā (provizorisks informācija) Latvijā bija 69 863 ekonomiski aktīvi individuālie komersanti un komercsabiedrības (bez zemnieku, zvejnieku saimniecībām un pašnodarbinātām personām, kuras veic saimniecisko darbību), no kuriem 99,3% atbilda MVK kategorijai. Latvijā ekonomiski aktīvo MVK sadalījums ir šāds: mikro uzņēmumi – 78,6%, mazie uzņēmumi – 17,3%, vidējie uzņēmumi – 3,5%, lielle uzņēmumi – 0,6 procenti.

Būtisks ekonomisko aktivitāti raksturojošs rādītājs ir ekonomiski aktīvo komersantu un komercsabiedrību skaits uz 1000 iedzīvotājiem. Latvijas rādītājs ir konstanti audzis pēdējo 7 gadu laikā no 17 – 2001. gadā līdz 31 – 2008. gadā.

Tācu tikpat nozīmīgi ir akcentēt individuālo darba veicēju (pašnodarbināto) skaitu – 2008. gadā (provizorisks informācija) – 42 769 (19 uz 1000 iedzīvotājiem) un zemnieku, zvejnieku saimniecību skaitu – 2008. gadā – 13 276 (6 uz 1000 iedzīvotājiem). Ņemot vērā faktu, ka ES dalībvalstu vidū nepastāv vienota metodoloģiskā prakse tāda ekonomisko aktivitāti raksturojošā rādītāja aprēķināšanā kā uzņēmumu skaits uz 1000 iedzīvotājiem, ir grūti veikt objektīvu šī raksturlieluma salīdzinošo analīzi. Pašreizējā ES atbildīgo institūciju prakse liecina, ka uzņēmumu skaita uz 1000 iedzīvotājiem aprēķinā tiek iekļauti kā individuālie komersanti un komercsabiedrības, tā arī individuālā darba veicēji, zemnieku, zvejnieku saimniecības u.c. Tādējādi piemērojot analoģisku praksi, Latvijā 2008. gadā bija 56 saimnieciskās darbības veicēji uz 1000 iedzīvotājiem.

Saskaņā ar Lursoft un Uzņēmumu reģistra statistiku 2008. gadā reģistrēti 11 347 individuālie komersanti un komercsabiedrības, likvidēti – 4 764. 2009. gada 11 mēnešos reģistrēti 8 540 individuālo komersantu un komercsabiedrību, likvidēti – 5 396.

Latvijā atbalstu MVK regulē kopš 2003. gada

1. janvāra spēkā esošais ***Komerckarbības atbalsta kontroles likums***.

6.19. ielikums

MVU definīcija

Komerckarbības atbalsta kontroles likumā noteiktā MVU definīcija (saskaņā ar Eiropas Komisijas regulu Nr. 70/2001 un grozījumiem, kas izdarīti ar Eiropas Komisijas regulu 364/2004, kā arī saskaņā ar Eiropas Komisijas 2003. gada 6. maija rekomendāciju Nr. 361):

vidējie uzņēmumi:

- darbinieku skaits: 50 – 249;
- gada apgrozījums nepārsniedz 50 milj. eiro;
- gada bilances kopsumma nepārsniedz 43 milj. eiro;

mazie uzņēmumi:

- darbinieku skaits: 10 – 49;
- gada apgrozījums nepārsniedz 10 milj. eiro;
- gada bilances kopsumma nepārsniedz 10 milj. eiro;

mikrouzņēmumi:

- darbinieku skaits: 1 – 9;
- gada apgrozījums nepārsniedz 2 milj. eiro;
- gada bilances kopsumma nepārsniedz 2 milj. eiro.

2009. gada 30. oktobrī ar Ministru kabineta rīkojumu Nr. 748 apstiprināta *Koncepcija par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem*. Tajā ietvertie pasākumi attiecināmi uz fiziskām personām – saimnieciskās darbības veicējiem, individuālajiem komersantiem, individuālā uzņēmuma, zemnieku un zvejnieku saimniecību īpašniekiem, kā arī juridiskajām personām – sabiedrību ar ierobežotu atbildību formā, kas atbilst šādiem kritērijiem:

- neto apgrozījums (ieņēmumi no saimnieciskās darbības) mazāks vai vienāds ar 70 000 latiem;
- darbinieku skaits ne vairāk kā 5 cilvēki (visi SIA kapitāla daļu īpašnieki ir uzskatāmi par darbiniekiem);
- ja mikrouzņēmums reģistrēts komercreģistrā kā SIA, tās īpašnieki vienlaikus ir arī valdes locekļi;
- mikrouzņēmuma dibinātāji un dalībnieki ir tikai fiziskas personas.

Nosakot reģistrācijas, nodokļu vai finansējuma saņemšanas atvieglojumus speciālajos normatīvajos aktos var tikt noteikti papildus ierobežojumi mikrouzņēmumu kritērijiem.

Ministru kabinets 2004. gada 27. janvārī apstiprināja *Latvijas Mazo un vidējo uzņēmumu attīstības politikas pamatnostādnes*, kurās ir formulēti valdības rīcības pamatprincipi, ilgtermiņa mērķi un apakšmērķi, kā arī galvenie rīcības virzieni MVK attīstības politikas jomā. Pamatnostādņu mērķis ir nodrošināt uzņēmējdarbības veikšanai labvēlīgas vides sekmēšanu, stimulēt uzņēmēju iniciatīvu un mazināt vispārējo risku, novērst uzņēmējdarbības šķēršļus, sekmēt finanšu sistēmas un kapitāla tirgus stabilitāti un efektivitāti, lai veicinātu uzņēmumu konkurētspēju tirgū.

Pamatnostādnes paredz realizēt politiku, kas balstīta uz attīstīto valstu labākās prakses paraugiem, un tā tiks īstenota saskaņā ar *Mazo uzņēmumu Eiropas hartā* un citos ES dokumentos noteiktajiem darbības virzieniem, vienlaicīgi ņemot vērā arī Latvijai specifiskās MVK attīstības problēmas.

Ministru kabinets 2007. gada 28. jūnijā ir apstiprinājis Ekonomikas ministrijas izstrādāto *Uzņēmējdarbības konkurētspējas veicināšanas un inovāciju programmu 2007.-2013. gadam*.

Programma aptver uzņēmējdarbības konkurētspējas veicināšanas, inovatīvās darbības un rūpniecības attīstības uzstādījumus un rīcības politiku, aprakstot konkurētspējas sekmēšanas, kā arī inovāciju un rūpniecības attīstības vīziju nākamajiem 7 gadiem. Programmas galvenie mērķi ir nodrošināt labvēlīgus nosacījumus komercdarbības attīstībai, veicināt Nacionālās inovāciju sistēmas kapacitātes un efektivitātes palielināšanos, panākt būtisku konkurētspējas un produktivitātes pieaugumu rūpniecībā, sekmējot augstas pievienotas vērtības produktu ražošanas apjomu pieaugumu.

Programmā definēti konkrēti veicamie pasākumi uzņēmējdarbības vides pilnveidošanai, finanšu pieejamības sekmēšanai, jaunu uzņēmējdarbības iniciatīvu attīstībai un to konkurētspējas veicināšanai, sabiedrības izpratnes sekmēšanai par inovāciju lomu konkurētspējas veicināšanā, rūpniecības, izglītības un zinātnes sektoru sadarbības sekmēšanai, zināšanu pārnesei un komercializācijai, kā arī rūpniecības nozaru attīstības veicināšanai un produktivitātes paaugstināšanai.

Ministru kabinets 2009. gada 30. oktobrī ir apstiprinājis *Koncepciju par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem*, kuras mērķi ir:

- samazināt mikrouzņēmumu komercdarbības uzsākšanas izmaksas;
- ieviest mikrouzņēmumiem draudzīgu nodokļu politiku;
- panākt, ka mikrouzņēmējs pats ir spējīgs kārtot grāmatvedību;
- nodrošināt finanšu pieejamību mikrouzņēmumiem;
- nodrošināt pilnvērtīgas informācijas pieejamību mikrouzņēmumiem.

Būtiska loma atbalsta instrumentu realizācijā ir *Latvijas Hipotēku un zemes bankai* (Hipotēku banka), kas ir Latvijā vienīgā valstij 100% piederoša banka un veic attīstības bankai raksturīgās funkcijas¹.

Šobrīd nozīmīgākā atbalsta programma, ko realizē Hipotēku banka, ir 2008. gada 13. maijā Ministru kabinetā akceptētā *Komersantu konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programma*. Apstiprinot šo programmu, valdība paredzēja atbalstīt investīciju un apgrozāmo līdzekļu aizdevumu veidā uzņēmumus, kuri orientējas uz starptautisko tirgu, ražo produkciju vai sniedz pakalpojumus ar augstu pievienoto vērtību, tehnoloģiski ietilpīgus ražošanas uzņēmumus, kā arī jaunu uzņēmumu izveidi. Programmas ieviešanu Hipotēku banka uzsāka 2008. gada jūnijā, aizdevumu izsniegšanai izmantojot no noguldījumiem piesaistītos līdzekļus. 2008. gada rudens satricinājumi finanšu tirgos apturēja finanšu resursu piesaisti programmas vajadzībām, tādējādi jaunu aizdevumu izsniegšana bija ierobežota. Programmas ietvaros līdz 2008. gada beigām bija piešķirti 32 aizdevumi 9,9 milj. latu apmērā, tai skaitā, 7,2 milj. latu apmērā – investīciju aizdevumi, 2,7 milj. latu apmērā – apgrozāmo līdzekļu aizdevumi.

2009. gada februārī Ministru kabinets pieņēma noteikumus *Par aizdevumiem komersantu konkurētspējas uzlabošanai*, paredzot, ka Hipotēku banka līdz 2013. gada decembrim izsniegs aizdevumus komersantiem konkurētspējas uzlabošanai 210 milj. latu apmērā². Noteikumu ietvaros tika paplašināts atbalstāmo uzņēmumu loks – līdz ar maziem un vidējiem komersantiem atbalstu var saņemt arī lielie komersanti, kuriem ir ekonomiski pamatoti turpmākās darbības plāni, bet nav pieejams kredītiestāžu finansējums paaugstinātu risku dēļ. Noteikumi nosaka, ka programmas ietvaros tiks izsniegti investīciju un apgrozāmo līdzekļu aizdevumi, kopējai aizdevuma summai vienam komersantam nepārsniedzot 6 milj. latu. Aizdevumi pamatā ir paredzēti apstrādes nozares komersantu projektu realizācijai un komersantiem, kuri piesaista ES struktūrfondu grantu programmu finansējumu.

Komersantu konkurētspējas uzlabošanas programmas ietvaros kopš tās darbības sākuma ir finansēti 230 aizdevumu 84,4 milj. latu apmērā, tai skaitā, apgrozāmo līdzekļu finansēšanai – 139 aizdevumi 27,4 milj. latu un investīcijām – 91 aizdevums 57 milj. latu apmērā. Visvairāk finansētās nozares ir kokapstrāde, elektroenerģijas ražošana,

¹ 2006. gada oktobrī Ministru kabinets akceptēja koncepciju *Par valsts akciju sabiedrības „Latvijas Hipotēku un zemes banka” attīstību 2007.-2013. gadam*, paredzot pakāpenisku Hipotēku bankas pārveidi par pilna spektra attīstības banku. 2009. gada rudenī ir sagatavota jauna koncepcija, kas aktualizēs bankas uzdevumus darbības pārveidē par attīstības banku.

² 2009. gada novembrī Hipotēku bankas rīcībā programmas īstenošanai bija finanšu resursi 130 milj. latu apmērā, tai skaitā, Ziemeļu Investīciju bankas (NIB) aizdevums – 71 milj. latu, ERAF un valsts ieguldījums – 43 milj. latu un Hipotēku bankas kredītresursi – 16 milj. latu. Līdz 2009. gada beigām Hipotēku banka plāno papildus saņemt Eiropas Investīciju bankas (EIB) aizdevumu 71 milj. latu apmērā, kas arī tiks izmantots programmas realizācijai.

pārtikas un dzērienu ražošana, kā arī būvniecība, metāla un to izstrādājumu ražošana, ķīmiskā rūpniecība, izmītināšanas pakalpojumi.

2008. gada decembrī Ministru kabinets apstiprināja **Latvijas mazo un vidējo komersantu mikrokreditēšanas programmu**, tās īstenošanu uzticot Hipotēku bankai. Programmas mērķis ir ieviest mazo un vidējo komersantu un pašnodarbināto personu mikrokreditēšanas mehānismu un veicināt mikrokreditu pieejamību neliela biznesa uzsākšanai vai attīstīšanai. Mikrokrediti paredzēti biznesa projektu realizācijai – investīcijām un apgrozāmiem līdzekļiem – uzņēmumiem līdz 10 darbiniekiem, kā arī pašnodarbinātām personām, kas darbojas ārpus Rīgas. Mikrokreditus līdz 3 tūkst. latu piešķir Hipotēku banka, ja nepieciešams, mikrokreditu piešķiršanā un uzraudzībā piesaistot kooperatīvās krājaizdevu sabiedrības, kuras ir izveidotas pēc teritoriālā principa un darbojas ārpus Rīgas pilsētas teritorijas. Programmas kopējais budžets ir 565 tūkst. latu, no kuriem 452 tūkst. latu ir Finanšu ministrijas ieguldījums¹, 113 tūkst. latu – Hipotēku bankas finansējums. Paredzams, ka programmas ietvaros mikrokreditus saņems līdz 300 uzņēmēju. Kopš 2009. gada februāra, kad sākās programmas realizācija, līdz 1. oktobrim Hipotēku banka jau ir piešķirusi 87 aizdevumus 244,3 tūkst. latu apmērā, tai skaitā, investīcijām – 49 aizdevumi par summu 135,5 tūkst. latu, apgrozāmajiem līdzekļiem – 38 aizdevumi 108,8 tūkst. latu apmērā. Vērtējot pēc aizdevumu apjoma, katrs ceturtais mikroaizdevums saistīts ar mazumtirdzniecību, citas vairāk pārstāvētās nozares ir vieglā rūpniecība, sociālie pakalpojumi, zinātniskie, tehniskie pakalpojumi, automobiļu tirdzniecība un remonts. Līdzšinējā programmas realizācijas gaitā par programmas aizdevumiem interesi izrāda kā jaundibināti uzņēmumi (apgrozāmiem līdzekļiem vai nelielām investīcijām), tā arī esoši MVK – nelielu investīciju veikšanai vai arī trūkstošo apgrozāmo līdzekļu kompensēšanai, tādējādi saņemot iespēju turpināt un attīstīt saimniecisko darbību.

2009. gada septembrī Ministru kabinets pieņēma noteikumus *Par aizdevumiem sīko (mikro), mazo un vidējo komersantu un lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību attīstības veicināšanai*. Atbilstoši šiem noteikumiem Hipotēku bankai uzdots realizēt jaunu aizdevumu programmu, kuras mērķis ir uzlabot Latvijā reģistrētu saimnieciskās darbības veicēju pieeju finansējumam, tādējādi veicinot tautsaimniecības attīstību. Paredzēts, ka programmas ietvaros līdz 2013. gada decembrim sīko (mikro), mazo un vidējo komersantu un lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību attīstības veicināšanai būs pieejami apgrozāmo līdzekļu un investīciju aizdevumi 142 milj. latu apmērā. Kopējā aizdevumu summa

vienam saimnieciskās darbības veicējam nedrīkstēs pārsniegt 300 tūkst. latu. Šobrīd programma ir sagatavošanas stadijā, programmas realizācijai Hipotēku banka 2009. gada oktobrī ir noslēgusi aizdevuma līgumu ar EIB 100 milj. eiro apmērā, kurš stāsies spēkā pēc valsts galvojuma līguma parakstīšanas.

Līdz ar Hipotēku banku, tās filiālēm uzņēmēju atbalstu nodrošina arī bankas struktūrvienība – **Atbalsta programmu pārvalde ALTUM** (ALTUM). Pārvalde īsteno valsts un ES finansētas atbalsta programmas, sniedzot paaugstināta riska aizdevumus dzīvotspējīgiem un perspektīviem MVK un uzņēmējdarbības uzsācēju projektiem, kurus komercbankas nefinansē nepietiekama ķīlas nodrošinājuma un citu projekta risku dēļ. 2008. gada oktobrī ALTUM pabeidza divu ES struktūrfondu programmu īstenošanu: 1) *ERAF Komercdarbības uzsācēju kredīšanas programmas* ietvaros izsniegts 291 aizdevums komercdarbības uzsācējiem 22,8 milj. latu apmērā; 2) *ESF Komercdarbības apmācību, konsultāciju un finansiālā atbalsta programmas* ietvaros apmācīti nepilns tūkstotis potenciālo komercdarbības uzsācēju; izsniegti aizdevumi 327 uzsācēju projektu realizācijai 5,8 milj. latu apmērā, uzsācēji saņēma arī grantus (uzņēmuma dibināšanai, konsultantu pakalpojumu apmaksai, iztikas nodrošināšanai) aptuveni 2,2 milj. latu apmērā.

2009. gada 31. martā Ministru kabinets apstiprināja noteikumus, kuri nosaka ESF līdzfinansētās programmas **Atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības uzsākšanai** īstenošanas kārtību. Programmas ieviesējs, tāpat kā iepriekšējās ESF programmas gadījumā, ir Hipotēku banka (ALTUM). Programmas mērķis ir paaugstināt saimnieciskās darbības aktivitāti valstī, attīstot uzsācēju zināšanas un iemaņas uzņēmējdarbībā, kā arī sniedzot tiem finansiālo atbalstu. Programma piedāvā kompleksu atbalstu biznesa uzsācējiem un jaundibinātajiem komersantiem, t.i., konsultācijas, apmācības un finansējumu aizdevumu (līdz 54 tūkst. latu) un grantu veidā² sava biznesa uzsākšanai. Uz atbalstu var pretendēt iedzīvotāji darbības vecumā, ieskaitot bezdarbniekus, kuri ir izteikuši vēlmi uzsākt komercdarbību vai pašnodarbinātību, kā arī jaundibinātie komersanti. Par jaundibinātiem komersantiem, šīs programmas izpratnē, tiek uzskatīti komersanti, kuri ir reģistrējuši savu darbību likumā noteiktajā kārtā ne agrāk kā 3 gadus pirms vērsšanās pēc atbalsta programmas ietvaros. Biznesa plānā paredzētā projekta apjoms nedrīkst pārsniegt 60 tūkst. latu, vienlaicīgi atbalsta saņēmējam ir jānodrošina līdzfinansējums sava biznesa plāna īstenošanai vismaz 10% apmērā no biznesa plānā paredzētās projekta summas.

¹ Finanšu ministrijas ieguldījumu veido ES PHARE programmas LE9201 *Pirmā MVU finansēšanas programma* līdzekļi, kas ar Eiropas Komisijas 2007. gada 21. maija vēstuli nodoti Latvijas Republikas valdībai MVK kredīšanai.

² Grants saimnieciskās darbības uzsākšanai (līdz 3,6 tūkst. latu, bet ne vairāk kā 35% no aizdevuma summas); grants aizdevuma dzēšanai līdz 2 tūkst. latu (bet ne vairāk kā 20% no aizdevuma summas).

Kopējais programmas finansējums ir 23 milj. latu, tajā skaitā no ESF un valsts budžeta – 14 milj. latu, Hipotēku bankas līdzfinansējums – 9 milj. latu. Kopējā programmas finansējuma ietvaros aizdevumiem paredzēti 17,5 milj. latu, grantiem, apmācībām un konsultācijām – 4 milj. latu. Paredzēts, ka programmas darbības ietvaros līdz 2013. gada beigām tiks apmācīti 1200 uzsācēju, bet finansējumu (aizdevums un granti) saņems 600. Programmas praktiskā realizācija uzsākta 2009. gada augustā. Kopš programmas uzsākšanas līdz novembrim par to interesējušies 819 potenciālo uzņēmēju, ar 291 interesentu ir noslēgta sadarbības vienošanās, 33 klienti ir iesnieguši biznesa plānus, savukārt četriem ir piešķirts finansējums kopumā par 71 tūkst. latu. 2009. gada novembrī ir noslēdzies konkurss apmācību sniedzējiem, kas programmas ietvaros apmācīs tos programmas dalībniekus, kuriem ir nepieciešamas teorētiskās un praktiskās zināšanas komercdarbības veikšanai un biznesa plāna sagatavošanai¹. Apmācības būs pieejamas personām, kas vēlas uzsākt saimniecisko darbību vai ir to izdarījušas pēdējā gada laikā.

SIA „Latvijas Garantiju aģentūra” (LGA) ir valsts kapitālsabiedrība, kuras mērķis ir veicināt finansējuma pieejamību Latvijas maziem un vidējiem komersantiem, izsniedzot:

- **aizdevuma garantijas** kā nepieciešamo papildu nodrošinājumu aizdevuma saņemšanai komercbankā;
- **finanšu lizinga garantijas** kā papildu nodrošinājumu industriālā lizinga saņemšanai;
- **un caur īpaši izveidotiem riska kapitāla fondiem līdzfinansējot investīcijas Latvijas mazajās un vidējās komercsabiedrībās.**

2005. gadā Eiropas Komisijā tika apstiprināta Ekonomikas ministrijas izstrādātā valsts atbalsta programma garantiju sistēmas attīstībai. Kopš programmas uzsākšanas LGA ir izstrādājusi un ieviesusi investīciju aizdevuma, apgrozāmo līdzekļu aizdevuma un finanšu lizinga garantiju produktus. LGA ir arī veikusi plašus informatīvos pasākumus, lai informētu uzņēmējus un kredītiestādes par garantiju produktiem un to saņemšanas kārtību. Programmas rezultāti apkopoti 6.5. tabulā.

6.5. tabula

LGA garantiju programmas rezultāti

	2005	2006	2007	2008
Izsniegto garantiju skaits	20	31	129	192
Izsniegto garantiju apjoms (milj. latu)	0,9	2,3	11,0	20,6
Garantēto kredītu apjoms (milj. latu)	1,8	6,0	21,1	35,3

¹ Rīgas reģionā apmācības veiks uzņēmējdarbību „Grāmatvedības un finanšu koledža” un „Biznesa komplekss” apvienība; Vidzemes un Latgales reģionos – SIA „Mācību un konsultāciju centrs ABC” un SIA „Mensarius” apvienība; Kurzemes un Zemgales reģionos – SIA „Stockholm School of Economics in Riga”.

2005. gadā Eiropas Komisijā tika apstiprināta Ekonomikas ministrijas izstrādātā Valsts atbalsta programma **riska kapitāla** sistēmas attīstībai. Tās ietvaros LGA 2005. gadā izsludināja konkursu riska kapitāla fondu vadības sabiedrību izvēlei. Tika saņemti 8 pieteikumi, no kuriem par konkursa uzvarētājiem tika izraudzītas sabiedrības: SIA „Zaļās gaismas investīcijas”, AS „Eko Investors” un SIA „TechVentures Fondu Vadības Kompānija”, ar kurām tika noslēgti līgumi, izveidojot 3 riska kapitāla fondus – attiecīgi komandītsabiedrības: KS „ZGI fonds”, KS „Otrais Eko fonds” un KS „INVENTO”. Līdz 2006. gada beigām riska kapitāla fondi piesaistīja privātos investorus, tai skaitā arī vairākus Latvijas institucionālos investorus, piemēram, AS „Atklātais pensiju fonds SEB Unipensija” un AS „Pirmais Slēgtais Pensiju Fonds”. Riska kapitāla fondu kopējais parakstītais kapitāla apjoms investīcijām Latvijas uzņēmumos sasniedza 21,8 milj. latu. Riska kapitāla fondi savu investīciju darbību uzsāka 2007. gada sākumā, noslēdzot gadu ar investīcijām 15 uzņēmumos par kopējo summu 3,5 milj. latu. Programmai noslēdzoties, 2008. gadā atbalstu saņēmušo uzņēmumu skaits ir pieaudzis līdz 28 un kopējais investīciju apjoms – līdz 11,7 milj. latu.

2009. gada 10. martā Ministru kabinets pieņēma noteikumus Nr. 237 Par darbības programmas *Uzņēmējdarbība un inovācijas* papildinājuma 2.2.1.3. aktivitāti **Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai**. Noteikumu mērķis ir nodrošināt komersantiem pieeju finansējumam komercdarbības attīstībai un Eiropas Savienības fondu projektu ieviešanai, saņemot garantijas situācijās, kad komersanta rīcībā esošais nodrošinājums nav pietiekams kredītresursu piesaistei nepieciešamajā apmērā un bankas komersantu novērtē kā pārāk riskantu, kā arī veicināt Latvijas komersantu konkurētspēju, sekmēt jaunu tirgu apgušanu un nostiprināšanos esošajos. LGA garantijas sniedz par tādiem finanšu pakalpojumiem kā aizdevumi investīcijām, apgrozāmo līdzekļu aizdevumi, finanšu lizings, vietējais faktoringa. Garantijas sedz līdz 80% no finanšu pakalpojuma pamatsummas, bet ne vairāk kā 3 milj. eiro vienam uzņēmumam. Garantijas, kas piesaistītas aizdevumiem investīcijām un finanšu lizingam, maksimālais termiņš ir desmit gadu, apgrozāmo līdzekļu aizdevumiem un vietējam faktoringam maksimālais termiņš ir trīs gadi.

2009. gada 20. aprīlī LGA un Ekonomikas ministrija parakstīja līgumu par DP *Uzņēmējdarbība un inovācijas* papildinājuma 2.2. prioritātes *Finanšu pieejamība* 2.2.1. pasākuma *Finanšu resursu pieejamība* 2.2.1.3. aktivitātes *Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai* projekta *Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai* īstenošanu. Aktivitātes ietvaros pieejamais ERAF finansējums ir 33,8 milj. latu.

Kopš programmas uzsākšanas brīža ir vērojama liela komersantu aktivitāte, jo uz 2009. gada 31. oktobri LGA ir saņēmusi pieteikumus garantiju saņemšanai no

209 uzņēmumiem, garantiju pieteikumi ir apstiprināti 117 uzņēmumiem un ir izsniegtas garantijas 85 uzņēmumiem (līdz 2009. gada 31. oktobrim izsniegtas garantijas un to apjomu skatīt 6.6. tabulā).

Paralēli garantijām komersantu konkurētspējas uzlabošanai 2009. gada 12. maijā Ministru kabineta pieņēma noteikumus *Istermiņa eksporta kredīta garantēšanas noteikumi*, kas nosaka istermiņa eksporta kredītu garantiju segumu, saņēmējus, garantiju sniegšanas kārtību un kārtību, kādā garantētājs sedz zaudējumus. LGA eksporta kredīta garantija sedz līdz 90% no atliktā maksājuma apjoma, bet ne vairāk kā 1 milj. eiro vai ekvivalentu citā valūtā. Atliktā maksājuma termiņš nevar pārsniegt 2 gadus.

6.6. tabula

**LGA izsniegtās garantijas 2.2.1.3. aktivitātes
Garantijas komersantu konkurētspējas
uzlabošanai ietvaros (02.04.2009.-31.10.2009.)**

	2009. gada 31. oktobris
Pieteikumu skaits (uzņēmumi)	209
Pieteiktā apjoms (milj. latu)	88,8
Izsniegto garantiju skaits (uzņēmumi)	85
Izsniegto garantiju apjoms (milj. latu)	30,2
Garantēto kredītu apjoms (milj. latu)	58,5

Saskaņā ar Ministru kabineta 2009. gada 24. augusta rīkojumu Nr. 571 Par Finanšu ministrijas budžeta apakšprogrammas *Finansējums Eiropas Savienības politiku instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto projektu un pasākumu īstenošanai* līdzekļu pārdali 2009. gadā tika piešķirts finansējums Ekonomikas ministrijas budžeta apakšprogrammai 27.06.00 *Eiropas Reģionālās attīstības fonda (ERAF) projektu īstenošana (2007-2013)* Eiropas Reģionālās attīstības fonda (ERAF) 2007.-2013. gada plānošanas perioda 2.2.1.3. aktivitātes *Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai* 13,8 milj. latu apmērā, no kuriem 5 milj. latu novirzīti eksporta kredīta instrumenta ieviešanai (līdz 2009. gada 31. oktobrim izsniegtās garantijas un to apjomu skatīt 6.7. tabulā).

6.7. tabula

**LGA izsniegtās garantijas 2.2.1.3. aktivitātes
Garantijas komersantu konkurētspējas
uzlabošanai ietvaros (01.06.2009.-31.10.2009.)**

	2009. gada 31. oktobris
Pieteikumu skaits (uzņēmumi)	20
Pieteiktā apjoms (milj. latu)	14,0
Izsniegto garantiju skaits (uzņēmumi)	5
Izsniegto garantiju apjoms (milj. latu)	0,2

6.8. Konkurences politika

Par konkurences politikas veidošanu un realizāciju valstī ir atbildīga Konkurences padome (turpmāk – KP), kuras mērķis ir veicināt tirgus dalībnieku iespēju veikt ekonomisko darbību brīvas un godīgas konkurences apstākļos, kā arī sekmēt konkurences attīstību visos tautsaimniecības sektoros sabiedrības interesēs.

KP darbs notiek saskaņā ar *Konkurences likumu* un KP darbības stratēģijā 2007.-2009. gadam definētajiem trīs darbības virzieniem – konkurences aizsardzību, konkurences veicināšanu un KP lomas nostiprināšanu ES tiesību aktu izstrādē, izpildē un starptautiskajās organizācijās un tīklos.

Konkurences aizsardzība ietver darbības, kas vērstas pret tādiem *Konkurences likuma* pārkāpumiem kā

aizliegtas vienošanās un dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana. KP veic arī uzņēmumu apvienošanās kontroli. No 2009. gada sākuma mainīta KP kompetence attiecībā uz negodīgas konkurences aizlieguma un *Reklāmas likuma* pārkāpumu izskatīšanu – KP vairs neveic negodīgas konkurences uzraudzību, savukārt *Reklāmas likuma* pārkāpumus skata tikai gadījumos, kad maldinošā vai salīdzinošā reklāma atstāj būtisku ietekmi uz konkurenci kopumā. 2009. gada 1. septembrī spēkā stājušies grozījumi *Konkurences likumā* (pieņemti 2009. gada 18. jūnijā), kas nosaka 40% tirgus daļas kritēriju uzņēmumu apvienošanas ziņojuma iesniegšanai, kā arī precīzē dominējošā stāvokļa mazumtirdzniecībā jēdzienu (skatīt 6.20. ielikumu)

6.20. ielikums

2009. gada 1. septembrī spēkā stājušies jauni grozījumi *Konkurences likumā*

Būtiskākās izmaiņas, ko paredz 2009. gada 18. jūnijā pieņemtie likuma grozījumi, attiecas uz uzņēmumu apvienošanās kontroli – tajos noteikts, ka no 2009. gada 1. septembra pirms apvienošanās Konkurences padomes atļauja jāsaņem ne vien tām komercsabiedrībām, kuru kopējais apgrozījums iepriekšējā finanšu gadā Latvijas teritorijā ir bijis ne mazāks par 25 milj. latu, bet arī tām komercsabiedrībām, kuru kopējā tirgus daļa konkrētajā tirgū pārsniedz 40%. Līdz ar 40% kritērija ietveršanu Konkurences padomei tiek nodrošināta iespēja novērst dominējoša stāvokļa izveidošanos vai nostiprināšanos Latvijas tautsaimniecības nozarēs, kurās sastopami mazi apgrozījumi un 25 milj. latu apgrozījumus iepriekšējā finanšu gadā var netikt sasniegt.

Veikti arī vairāki redakcionāli precizējumi, kas attiecas uz dominējošā stāvokļa mazumtirdzniecībā jēdzienu, tai skaitā precīzi noteikts, ka par ātri apgrozāmām pārtikas precēm, t.i., precēm, kuru realizācijas termiņš nepārsniedz 20 dienas, mazumtirgotājiem jānorēķinās ne vēlāk kā 30 dienu laikā, tādējādi īstenojot svaigo pārtikas produktu ražotāju interešu aizsardzību un kopumā padarot šo normu skaidrāku un vieglāk piemērojamu.

2009. gada 10. mēnešos KP kopumā ir pieņēmusi 28 gala lēmumus. No tiem seši lēmumi ir par vienošanās aizlieguma pārkāpumiem, 13 – par dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, astoņi saistībā ar uzņēmumu apvienošanu un viens par negodīgu konkurenci.

KP prioritāte ir smagāko *Konkurences likuma* pārkāpumu – aizliegtu vienošanos un dominējošā stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas – atklāšana un novēršana. No 2009. gada janvāra līdz oktobrim četrās no izskatītajām lietām KP ir konstatējusi vienošanās

aizlieguma pārkāpumus, bet trijās – dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu. Kā būtiskākais no tiem minams *Konkurences likuma* un vienlaikus arī Eiropas Kopienas dibināšanas līguma 81. panta pārkāpums – aizliegta vienošanās starp pieciem uzņēmumiem, kas izplata Samsung Electronics Co. Ltd. ražoto tehniku. Šo pārkāpumu raksturo ne vien tā izraisītais konkurences kropļojums, bet arī plašā negatīvā ietekme uz patērētājiem, kas pārmaksājuši par konkrēto sadzīves tehniku (skatīt 6.21. ielikumu).

6.21. ielikums

KP par aizliegtu vienošanos soda Samsung tehnikas izplatītājus

2009. gada 30. oktobrī KP pieņēma lēmumu, ar kuru konstatēja aizliegtu vienošanos starp pieciem uzņēmumiem, kas izplata Samsung Electronics Co. Ltd. ražoto tehniku. KP konstatēja, ka 2007. un 2008. gadā Samsung tehnikas ražotāja pārstāve Baltijas valstīs, SIA „Samsung Electronics Baltics”, un lielākie tās preču izplatītāji Latvijas teritorijā – SIA „RD Elektroniks”, SIA „PROKS”, SIA „ELKOR TRADE” un SIA „ROTA un K” (toreiz „Tehnoland” veikalu tīkla īpašniece) – piedalījušies slepenās saskaņotās darbībās, kas vērstas uz tirgu sadali, brīvas tirdzniecības ierobežošanu un noteikta cenu līmeņa ieviešanu un uzturēšanu Samsung precēm.

Minētie uzņēmumi apzināti piedalījušies Samsung preču pārdošanas cenu noteikšanā (fiksēšanā) sev vēlāmā līmenī, garantējot sev augstākus ieņēmumus uz patērētāju rēķina, kas par šīm precēm maksāja dārgāk nekā normālas konkurences apstākļos. Šīs cenas, ieviešot kontroles pasākumus un īstenojot vai draudot īstenot sankcijas, uzņēmumi uzspieduši arī interneta veikaliem, tādējādi likvidējot vai būtiski ierobežojot izplatītāju un interneta veikalu savstarpējo konkurenci.

Vienlaikus KP konstatēja, ka pārdošanas līgumos ar tehnikas vairumtirgotājiem SIA „Samsung Electronics Baltics” iekļāvusi teritoriālus preču pārdošanas ierobežojumus, aizliedzot bez SIA „Samsung Electronics Baltics” atļaujas tirgot konkrētas preces ārpus līgumā noteiktās teritorijas. Nepieļaujot paralēlo importu Baltijas valstīs, tika likvidēta konkurence, kas varētu samazināt cenas. Ietekmi tirgū SIA „Samsung Electronics Baltics” nodrošināja, ieviešot nosacījumu, ka garantijas remonts tās tirgotajai teknikai pieejams tikai tajā reģionā, kurā tehnika iegādāta.

Tādējādi konstatēta aizliegta vienošanās izpaudās gan vertikālā līmenī starp SIA „Samsung Electronics Baltics” un tās preču izplatītājiem, gan kā kartēļa vienošanās horizontālā līmenī – starp vairumtirgotājiem SIA „RD Elektroniks”, SIA „PROKS”, SIA „ELKOR TRADE” un SIA „ROTA un K”, kas vienlaikus ir arī tiešie konkurenti.

Uzņēmumiem uzlikts naudas sods, kā arī tiesiskais pienākums izstrādāt un ieviest korporatīvos konkurences tiesību ievērošanas noteikumus. SIA „Samsung Electronics Baltics” kā pārkāpuma iniciatoram uzlikts naudas sods gandrīz 4,1 milj. latu apmērā, bet pārkāpumā iesaistītajiem vairumtirgotājiem 1,4 milj. latu (SIA „RD Elektroniks”), 0,27 milj. latu (SIA „PROKS”), 0,54 milj. latu (SIA „ELKOR TRADE”) un 0,27 milj. latu (SIA „ROTA un K”) apmērā.

2009. gadā pieņemti vairāki nozīmīgi tiesas spriedumi, kas stiprina izpratni par konkurences tiesību normu piemērošanu. Tā, Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta senatoru kolēģijas lēmums atcelt KP nelabvēlīgo Administratīvās

apgabaltiesas spriedumu nosaka skaidrus un nepārprotamus ietvarus no konkurences tiesību viedokļa neatbilstošai uzņēmumu rīcībai konkursos (cenu aptaujās) (skatīt 6.22. ielikumu).

6.22. ielikums

Senāts atceļ Konkurences padomei nelabvēlīgo Administratīvās apgabaltiesas spriedumu būvuzņēmēju kartēļa vienošanās lietā

2009. gada 29. jūnijā Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta senatoru kolēģija atcēla KP nelabvēlīgo Administratīvās Apgabaltiesas spriedumu un lietu, kurā konstatēta kartēļa vienošanās starp būvuzņēmējiem SIA „Stats”, SIA „Info Serviss” un SIA „Alti A”, nodeva apgabaltiesai jaunai izskatīšanai.

2005. gada 14. septembra lēmumā KP bija konstatējusi, ka būvuzņēmumi SIA „Stats”, SIA „Info Serviss” un SIA „Alti A”, piedaloties cenu aptaujā par telpu remontdarbu veikšanu Jūrmalas sociālās aprūpes centrā, apmaiņjušies ar informāciju par cenām, kā arī saskaņojuši dalību konkursā un šīs dalības nosacījumus (uzņēmumi iesnieguši vienādi nepareizi noformatētas tehniskās specifikācijas, bet tehniskajā piedāvājumā izvēlēti vienādi materiālu veidi, nav veikts tehnisko parametru apraksts un pieļautas vienādas gramatiskās kļūdas; uzņēmumi apmaiņjušies ar informāciju par plānotajām tāmēm). KP atzina, ka minētie būvuzņēmumi ir iesaistīti horizontālā kartēļa vienošanās un pārkāpuši *Konkurences likuma* 11. pantā noteikto vienošanās aizliegumu.

Pieteikumus par KP lēmuma atcelšanu tiesā bija iesniegušas visas trīs komercsabiedrības, un gan Administratīvā rajona tiesa, gan Administratīvā apgabaltiesa šos pieteikumus bija apmierinājusi, norādot, ka vienošanās aizlieguma pārkāpumu nevar pierādīt, konkrēti nepierādot, ka notikusi informācijas apmaiņa par cenu aptaujai iesniedzamo piedāvājumu naudas izteiksmē. Uzskatot, ka Apgabaltiesa bija nepareizi tulkojusi *Konkurences likuma* normas, kas kopumā noveda pie lietas nepareizas izspriešanas, KP pārsūdzēja Apgabaltiesas spriedumu Senātā.

Senāts pilnībā atcēla Administratīvās apgabaltiesas spriedumu un atzina, ka cenu aptaujas gadījumā brīvu un godīgu konkurenci deformē vai kavē jebkādas ar šo aptauju saistītas informācijas apmaiņa starp konkrētā tirgus dalībniekiem, ja šī informācija ļauj prognozēt kāda cita tirgus dalībnieka dalību cenu aptaujā un tā rīcību, attiecīgi plānojot savu rīcību. Tādējādi nav patiesss pieņēmums, ka konkurences deformēšanu var panākt, tikai apmaiņoties ar informāciju par pasūtītājam piedāvāto cenu.

6.22. ielikuma turpinājums

No Eiropas Kopienų tiesu prakses izriet, ka pret konkurenci vērstu darbību vai nolīgumu pastāvēšanu var izsecināt no noteikta skaita sakrītībām un norādēm, kas skatītas kopā un, neesot citam loģiskam izskaidrojumam, var veidot pierādījumus konkurences normu pārkāpumiem. Šajā lietā Senāts tieši norādīja uz nepieciešamību visas KP konstatētās norādes uz tirgus dalībnieku darbības saskaņotību skatīt kopsakarā.

No KP izmeklēšanas pilnvaru stiprināšanas viedokļa būtisks ir arī Senāta atzinums, ka tirgus dalībnieka atteikšanās ļaut KP darbiniekiem normatīvo aktu noteiktajā kārtībā iepazīties ar tirgus dalībnieka rīcībā esošo informāciju uzskatāma par pārkāpumu neatkarīgi no tā, vai KP spēj pierādīt, ka tirgus dalībnieka rīcībā KP nepieciešamā informācija ir bijusi.

Tāpat 2009. gadā izbeigta tiesvedība lietā par VAS „Starptautiskā lidosta „Rīga”” piemēroto negodīgo atlaizņu sistēmu (skatīt 6.23. ielikumu).

6.23. ielikums

Izbeigta tiesvedība lietā par VAS „Starptautiskā lidosta „Rīga”” piemēroto negodīgo atlaizņu sistēmu

2009. gada 29. septembrī, ņemot vērā administratīvā līguma noslēgšanu starp KP un VAS „Starptautiskā lidosta „Rīga””, tika izbeigta tiesvedība par KP 2006. gada 22. novembrī pieņemto lēmumu, ar kuru par netaisnīgu un neatbilstošu Eiropas Kopienų Dibināšanas līguma 82. pantam tika atzīta VAS „Starptautiskā lidosta „Rīga”” piemērotā atlaizņu sistēma.

Tā kā 2009. gada 5. maijā Ministru kabinets apstiprināja grozījumus 2006. gada 5. decembra noteikumos Nr. 911 *Kārtība, kādā nosakāma maksa par aeronavigācijas un valsts akciju sabiedrības „Starptautiskā lidosta „Rīga”” pakalpojumiem, un maksas sadales kārtība*, paredzot atcelt par netaisnīgām atzītās atlaides, Konkurences padome piekrita lidostas piedāvātajam mierizlīgumam. Administratīvais līgums par tiesiskā strīda izbeigšanu, ar kuru lidosta apņēmas visiem aviopārvadātājiem piemērot vienādu pakalpojuma maksu, tika parakstīts 2009. gada 20. jūlijā.

Lai savlaicīgi atklātu tirgus kropļojumus vai novērstu iespējamās to pastāvēšanas riskus, KP pārskata periodā **konkurences veicināšanas** ietvaros veikusi virkni tirgus uzraudzību un konkurences kultūras veidošanas atbalsta pasākumu (*competition advocacy*). Samazinoties tirgus dalībnieku iesniegumu skaitam par iespējamām *Konkurences likuma* pārkāpumiem, pašiniciētas tirgus uzraudzības kļūst par svarīgu izpētes instrumentu, kas KP dod iespēju atklāt un novērst būtiskus kaitējumus konkurencei un sabiedrībai.

Tirgus uzraudzību ietvaros KP analizējusi konkurences situāciju, pārbaudot, vai nenotiek *Konkurences likuma* pārkāpumi, un vairākos gadījumos izstrādājusi un atbildīgajām institūcijām iesniegusi priekšlikumus situācijas uzlabošanai.

2009. gada 10. mēnešos Konkurences padome veikusi uzraudzības tādās tirgos kā zvērinātu revidentu pakalpojumi, ūdenssaimniecības infrastruktūras objektu būvniecība, maksājumu karšu pakalpojumi, olu realizācija, elektronisko mājāsaimniecības ierīču vairumtirdzniecība, ciltslietu un veterinārie pakalpojumi, alus realizācija, grāmatu tirdzniecība internetā. Maksājumu karšu tirgus uzraudzībā, elektronisko mājāsaimniecības ierīču vairumtirdzniecības tirgus uzraudzībā un olu tirgus uzraudzībā atklāti iespējami *Konkurences likuma* pārkāpumi un ierosinātas pārkāpumu lietas par dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu vai aizliegtām vienošanām, kas jau ir pabeigtas (skatīt 6.21. ielikumu) vai vēl atrodas izpētes stadijā.

Vairākas tirgus uzraudzības atklājušas atsevišķas nepilnības nozares pārstāvju darbībās. Veicot veterināro pakalpojumu tirgus uzraudzību,

Konkurences padome vērsa Latvijas Veterinārārstu biedrības uzmanību uz tās izstrādātajā *Ētikas kodeksā* ietverto cenu konkurenci ierobežojošo normu, kā arī Zemkopības ministrijai norādīja uz zemo konkurences līmeni un veterināro pakalpojumu ierobežoto pieejamību produktīvo dzīvnieku tirgus segmentā, jo īpaši attālākos lauku rajonos. Savukārt daļā tirgus uzraudzību KP guvusi padziļinātu ieskatu konkurences situācijā, pievēršot uzmanību arī tādiem tirgiem, kur šķietami nenotiek attīstība. Konkurences padome veikusi grāmatu tirdzniecības internetā tirgus uzraudzību un konstatējusi: lai gan nepastāv barjeras ienākšanai konkrētajā tirgū, interneta grāmatnīcu skaits Latvijā ir neliels un pēdējā pusgadā divas (no četrām) izbeigušas saimniecisko darbību. Tirdzniecības apjomi, iegādājoties grāmatas internetā, irniecīgi salīdzinājumā ar parastām grāmatnīcām, un konstatējams, ka Latvijā šis tirgus neattīstās – lai gan grāmatas internetā maksā nedaudz lētāk nekā parastajās grāmatnīcās, grāmatu realizācijai internetā nav pieprasījuma. Arī tirgus dalībnieki atzinuši, ka grāmatu tirdzniecība internetā kā patstāvīga saimnieciskā darbība (bez parastās grāmatnīcas) nav izdevīga. Arī turpmāk, tāpat kā šajā gadījumā nepietiekami attīstīti tirgi, kā arī vertikālās attiecības piegādātāju un pircēju starpā, tirgus dalībnieku horizontālās sadarbības aspekti *Konkurences likuma* kontekstā, lielo uzņēmumu tirgus varas ļaunprātīgas izmantošanas izpausmes būs KP uzmanības lokā, uzsākot tirgus uzraudzības dažādos tirgus segmentos.

Pārskata periodā KP konkurences kultūras veicināšanai sniegusi virkni vērtējumu vai atzinumu, tai skaitā attiecībā uz situāciju mērniecības pakalpojumu tirgū (skatīt 6.24. ielikumu).

6.24. ielikums

Izstrādāti priekšlikumi konkurences situācijas uzlabošanai mērnecības pakalpojumu tirgū

Konkurences padome, izanalizējusi konkurences situāciju mērnecības pakalpojumu tirgū, konstatēja, ka līdztekus privātpersonām mērnecības pakalpojumus sniedz arī tādi valsts uzņēmumi kā VSIA „Latvijas valsts mērnecis” un VAS „Latvijas Jūras administrācija”. Konkurences padome vērsa uzmanību uz to, ka tirgū, kāds ir arī mērnecības pakalpojumu tirgus, kurā pastāv efektīva konkurence un piedāvājumu var nodrošināt arī privātpersonas, netieša (ar valsts uzņēmumu starpniecību) publisku personu komercdarbība potenciāli var radīt konkurences traucējumu un nevienlīdzīgas attieksmes risku.

Attiecībā uz VAS „Latvijas Jūras administrācija” darbību mērnecības pakalpojumu tirgū, ņemot vērā, ka tās darbība mērnecības pakalpojumu sniegšanā neizriet no normatīvajos aktos deleģētajiem (valsts pārvaldes) uzdevumiem un ir pretrunā ar Valsts pārvaldes iekārtas likumā paredzētajiem gadījumiem, kad publiska persona var veikt komercdarbību, Konkurences padome izteica priekšlikumu: VAS „Latvijas Jūras administrācija” darbība mērnecības pakalpojumu sniegšanā jāizbeidz, nosakot attiecīgu pārejas periodu vai konkursa kārtībā nodotot esošās uzņēmumu saistības (un attiecīgos aktīvus) citiem tirgus dalībniekiem.

Savukārt, ņemot vērā, ka VSIA „Latvijas valsts mērnecis” īsteno arī noteiktus valsts pārvaldes deleģētos uzdevumus zemes reformas darbu ietvaros, Konkurences padome atbalstīja vairākus risinājumus valsts uzņēmuma darbības sašaurināšanai mērnecības pakalpojumu sniegšanā, vienlaikus norādot uz pozitīvajiem un negatīvajiem efektiem.

Starptautiskās sadarbības aspektā, pārņemot citu valstu labāko praksi konkurences tiesību normu piemērošanā, 2009. gada vasarā KP rīkoja VI ikgadējo Baltijas valstu konkurences konferenci, kuras organizēšana reizi trijos gados tiek uzticēta katrai no trim Baltijas valstīm. Konferences tematika tika veltīta konkurences politikas īstenošanas novērtējumam. Konferences ietvaros Latvijas, Lietuvas, Igaunijas, kā arī Vācijas, Austrijas, Čehijas un Zviedrijas konkurences iestāžu pārstāvji aplūkoja tādus jautājumus kā konkurences politikas īstenošanas politiskie un ekonomiskie rezultāti, ekonomiskās analīzes izmantojums pārkāpuma lietu izpētē, aktuālie konkurences normatīvo aktu piemērošanas aspekti un tirgus izpētes metodoloģija.

2009. gadā KP sadarbībā ar Vācijas federālo Ekonomikas un tehnoloģiju ministriju un Federālo konkurences institūciju *Bundeskartellamt* īstenots Pārejas programmas *Twinning Light* projekts Nr. LV/2006/EC-01TL *Konkurences padomes ekonomiskās izpētes un analīzes spējas tālāka stiprināšana*. Šā projekta ietvaros stiprināta KP ekonomiskās analīzes kapacitāte, iestādē notika vairākas Vācijas ekspertu misijas, organizēti semināri un apmācības ekonomiskās analīzes metožu

piemērošanā izmeklēšanas un tirgu uzraudzības aktivitātēs, veikts pilotprojekts – alus realizācijas tirgus uzraudzība, izstrādāta parauga metodoloģija un vadlīnijas/rekomendācijas noteiktu ekonomikas sektoru un konkrēto tirgu uzraudzībai, monitoringam un analīzei. Balstoties uz šīm rekomendācijām, sagatavots 2010. gadā uzraugāmo tirgu saraksts un rīcības plāns.

2009. gada septembrī šā sadarbības projekta ietvaros KP organizēja konferenci *Konkurences politikas īstenošana un efektivitātes novērtējums: zināšanas, pieredze un sagaidāmie rezultāti*. Konferences ietvaros tās dalībniekiem – uzņēmēju un to profesionālo apvienību, kā arī juridisko biroju, akadēmiskās vides un valsts pārvaldes iestāžu pārstāvjiem – bija iespēja gūt ieskatu konkurences politikas aktualitātēs Latvijā, Vācijā un Šveicē. Tāpat konferences ietvaros tika prezentēti projekta rezultāti, īpaši uzsverot KP gūtās zināšanas par tirgus uzraudzības kā iespējas atklāt pārkāpumus plānošanu. Šai sakarā, arī apzinoties ekonomiskās krīzes ietekmi uz uzņēmējdarbību, KP aizsākusī vairākas aktivitātes, kuru nolūks ir izpētīt un novērst faktorus, kas apgrūtina godīgu uzņēmēju darbību tirgū.

6.9. Sabiedrisko pakalpojumu regulēšana

Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija (turpmāk – Komisija) ir daudznozaru regulators, kas veic regulēšanas funkcijas enerģētikas, elektronisko sakaru, pasta un dzelzceļa transporta, ūdenssaimniecības un sadzīves atkritumu apsaimniekošanas nozarēs. Komisijas uzdevums ir nodrošināt visiem lietotājiem iespēju saņemt nepārtrauktus un drošus pakalpojumus par ekonomiski pamatotām cenām, bet komersantiem, kas sniedz sabiedriskos pakalpojumus, – iespēju attīstīties ar ekonomiskajai situācijai atbilstošu rentabilitāti. Komisija ir neatkarīga savu lēmumu pieņemšanā un nav pakļauta valdības un citu valsts institūciju lēmumiem. Komisijas padomes locekļus amatā ieceļ Saeima, Komisijas pieņemtos lēmumus par prettiesiskiem var atzīt un atcelt tikai tiesa. Komisijas darbība tiek finansēta no komersantu maksātas valsts

nodevas par sabiedrisko pakalpojumu regulēšanu, ko aprēķina no regulējamo pakalpojumu apgrozījuma.

Komisijas funkcijās ietilpst regulējamo nozaru un tajās darbojošos komersantu regulēšana, aizstāvēt lietotāju intereses un veicināt sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju attīstību, nosakot tarifus aprēķināšanas metodiku un apstiprinot tarifus saskaņā ar katras nozares likumiem, izsniedzot licences un reģistrējot vispārējās atļaujas, sekmējot konkurenci regulējamās nozarēs, veicot strīdu iepriekšēju ārpusietas izskatīšanu, kā arī uzraugot sniegto pakalpojumu atbilstību licences vai vispārējās atļaujas nosacījumiem un noteiktām kvalitātes prasībām.

Normatīvo aktu izmaiņas

2009. gada 11. jūnijā tika veikti grozījumi likumā *Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem*, kas paredz vienota regulatora izveidi. Saskaņā ar šiem grozījumiem Komisija līdz 2009. gada 1. novembrim pārņēma no pašvaldību regulatoriem vai pašvaldību domēm (padomēm) regulēšanas funkcijas pašvaldību regulējamās nozarēs (siltumapgādē, sadzīves atkritumu apsaimniekošanas un ūdenssaimniecības nozarēs).

Līdz dienai, kad stājas spēkā Komisijas izdotās metodikas enerģētikas, sadzīves atkritumu apsaimniekošanas un ūdenssaimniecības nozarēs, tiek piemēroti Ministru kabineta 2001. gada 26. jūnija noteikumi Nr. 281 *Sabiedrisko pakalpojumu tarifu aprēķināšanas metodika pašvaldību regulējamās nozarēs*. Komisija 2009. gada rudenī izstrādā jaunas tarifu aprēķināšanas metodikas atkritumu apsaimniekošanas un ūdenssaimniecības nozarēs, kā arī atbilstoši grozījumiem likumā *Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem* veido reģionālās struktūrvienības.

Nemot vērā grozījumus likumā *Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem*, kā arī to, ka spēkā stājas jaunais *Pasta likums*, kurā papildināts pasta pakalpojumu veidu saraksts, 2009. gada 27. oktobrī Ministru kabinets pieņēma Ministru kabineta noteikumus Nr. 1227 *Noteikumi par regulējamajiem sabiedrisko pakalpojumu veidiem*.

Regulējamo nozaru situācija un politikas virzieni

Elektroenerģijas un gāzes apgāde (skatīt arī 3.2.3. un 6.3.2. nodaļas)

Elektroenerģijas apgādē dominējošā loma ir AS „Latvenergo”, kas saražo vairāk nekā 90% Latvijā ražotās elektroenerģijas, kā arī nodrošina elektroenerģijas piegādi tiem lietotājiem, kuri nav izvēlējušies citu piegādātāju. No 2005. gada 1. septembra visas elektroenerģijas pārvades sistēmas operatora funkcijas veic AS „Latvenergo” pilnībā piederoša AS „Augstsprieguma tīkls”, savukārt no 2007. gada 1. jūlija sadales sistēmas operatora funkcijas veic AS „Latvenergo” pilnībā piederoša AS „Sadales tīkls”.

Elektroenerģiju vēl ražo aptuveni 150 mazo hidroelektrostaciju ar kopējo jaudu 25,2 MW, 15 vēja elektrostaciju ar kopējo jaudu 27,2 MW un 43 koģenerācijas stacijas ar kopējo jaudu ap 130 MW. Savukārt elektroenerģijas sadalei vai tirdzniecībai licences saņēmuši vēl apmēram 20 citu komersantu.

Latvijas elektroenerģijas tirgus ir pilnībā atvērts konkurencei no 2007. gada 1. jūlija, un kopš 2008. gada otrās puses lielākie elektroenerģijas lietotāji pērk elektroenerģiju par vienošanās cenām, vairāki lietotāji ir mainījuši elektroenerģijas piegādātāju.

Saskaņā ar Komisijas 2007. gada 12. decembra lēmumu no 2009. gada 1. janvāra AS „Latvenergo” ir atļauts noteikt diferencētos elektroenerģijas tarifus saistītajiem lietotājiem. Saistītajiem lietotājiem tarifi pēdējo reizi ir noteikti 2008. gada aprīlī, un 2009. gada tirgus cena ir tuvu tarifiem iekļautajai, tādēļ pašreiz ir maz iespēju, ka publiskais tirgotājs varētu samazināt elektroenerģijas tarifu.

No 2010. gada darbību izbeigs Ignalinas atomelektrostacija, kas ir lēts enerģijas avots un līdz 2010. gadam veidoja būtisku daļu no kopējām reģionā uzstādītajām jaudām. Sarūkot pieejamām jaudām, var palielināties elektroenerģijas cenu svārstības – ja pieaugs naftas vai gāzes cena vai elektroenerģijas patēriņš, elektroenerģijas cena var reaģēt vairāk nekā iepriekš. Sagaidāms, ka saistīto lietotāju tarifi 2010. gadā nemainīsies.

Dabaszāģes apgādi Latvijā nodrošina vertikāli integrēts komersants AS „Latvijas Gāze”.

Dabaszāģes tarifi automātiski mainās atkarībā no iepirktās gāzes cenas svārstībām. Tas, ka gāzes cena ir piesaistīta naftas produktu deviņu mēnešu vidējai cenai, 2009. gada nogalē ir ļoti izdevīgi lietotājiem. Kaut arī kopš 2009. gada marta naftas cenas pieaug, šis vidējais rādītājs ir stabilāks un tikai septembrī sasniedza zemāko līmeni. Sagaidāms, ka 2010. gada 1. janvārī tarifs iedzīvotājiem vēl nedaudz samazināsies salīdzinājumā ar to, kas tiek piemērots no 2009. gada 1. jūlija: lietotājiem, kuri gāzi izmanto plītīs un ūdenssildītājos, tas samazināsies par 5%, bet lietotājiem, kuri gāzi izmanto apkurē, – par 9 procentiem.

Par šādu salīdzinoši izdevīgu cenu ir iepirkta arī liela daļa no Inčukalna krātuvē iesūkņētās gāzes, tāpēc līdz 2009.-2010. gada apkures sezonas beigām piemērojamā dabaszāģes cena saglabāsies zemā līmenī. Dabaszāģes cena 2010. gada vasarā un pēc tam nākamajā ziemā ir pilnībā atkarīga no naftas produktu cenu tendencēm un ASV dolāra kursa izmaiņām.

Elektroniskie sakari un pasts

Elektronisko sakaru jomā 2009. gada 17. novembrī bija reģistrēti un aktīvi darbojās 417 komersanti. Pasta jomā vispārējos pasta pakalpojumus sniedz valsts AS „Latvijas Pasts”, bet eksprespasta nozarē aktīvi darbojas aptuveni 50 pakalpojumu sniedzēju.

Elektronisko sakaru tirgus analīzes jomā veikti pasākumi analīzes 2. kārtas noslēgumam – sagatavoti un publicēti Ziņojumi par tirgus analīzi, kā arī notikušas t.s. nacionālās un kopienas konsultācijas. Tirgus analīzes procedūru īpatnība ir tā, ka pirms lēmumu pieņemšanas par regulēšanas pasākumu piemērošanu, Komisijai jākonsultējas gan ar tirgus dalībniekiem, gan starptautiskajiem sadarbības partneriem – citu dalībvalstu regulatoriem un Eiropas Komisiju. Veicot tirgus uzraudzību, tika arī apkopota informācija par elektronisko sakaru tirgus attīstību.

2009. gada 3. jūlijā stājas spēkā jaunais *Pasta likums*, kas nosaka vienotu tiesisko regulējumu pasta pakalpojumu sniegšanas jomā visiem pasta pakalpojumu tirgus dalībniekiem ar mērķi nodrošināt universālā pasta pakalpojuma pieejamību un sniegšanas nepārtrauktību, veicināt konkurenci, piemērojot caurskatāmas, nediskriminējošas un samērīgas regulēšanas procedūras, lai nodrošinātu brīvu pasta pakalpojumu sniegšanu, kā arī aizsargātu pasta pakalpojumu lietotāju intereses. Jaunajā likumā precizēta terminoloģija, kā arī definēti līdz šim

trūkstošie jēdzieni un iekļauts jauns atsevišķu jautājumu regulējums.

Lai pilnībā izveidotu nozares tiesisko regulējumu, Ministru kabinetam un Komisijai ir pusgada laikā pēc likuma spēkā stāšanās jāizstrādā un jāizdod vairāki noteikumi, kārtības, procedūras un metodikas.

Dzelzceļš

Dzelzceļa nozarē valsts AS „Latvijas Dzelzceļš” nodrošina publiskās dzelzceļa infrastruktūras uzturēšanu. Iekšzemes pasažieru pārvadājumus veic AS „Pasažieru vilciens” un SIA „Gulbenes-Alūksnes bānītis”. Kravu pārvadājumu jomā darbojas SIA „LDz Cargo”, AS „Baltijas ekspresis” un AS „Baltijas tranzīta serviss”.

Komisijai līdz 2009. gada 1. decembrim jānosaka maksa par publiskās lietošanas dzelzceļa infrastruktūras izmantošanu pārvadājumiem 2010. gadam, pamatojoties uz valsts AS „Latvijas dzelzceļš” iesniegtajiem datiem un revidentu atzinumu. Sagaidāms, ka dzelzceļa infrastruktūras maksa 2010. gadam, salīdzinot ar 2009. gadā piemēroto, nedaudz samazināsies.

Siltumapgāde, ūdensapgāde un kanalizācija, atkritumu apsaimniekošana un apglabāšana

Saskaņā ar 2009. gada 11. jūnija grozījumiem likumā *Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem* Komisija līdz 2009. gada 1. novembrim pārņem no pašvaldību regulatoriem vai pašvaldību domēm (padomēm) regulēšanas funkcijas siltumapgādē, sadzīves atkritumu apsaimniekošanas un ūdenssaimniecības nozarēs.

Līdz 2009. gada novembrim Komisija ir pārņēmusi dokumentus par 433 komersantiem, tai skaitā 182 komersantiem siltumapgādē, 164 komersantiem ūdenssaimniecības nozarē, 87 komersantiem atkritumu apsaimniekošanas nozarē. Saskaņā ar *Atkritumu apsaimniekošanas likumu* Komisija veic regulēšanas funkcijas pilnā apjomā attiecībā uz sadzīves atkritumu apglabāšanu, bet attiecībā uz sadzīves atkritumu savākšanu, pārvadāšanu, pārkraušanu un uzglabāšanu tikai nosaka tarifus līdz līguma noslēgšanai starp pašvaldību un komersantu, kurš izraudzīts publisko iepirkumu regulējošos normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.

Komisija ir izstrādājusi tarifu aprēķināšanas metodiku projektus nozarēm, kuras līdz 2009. gada 1. novembrim regulēja pašvaldību regulatori. Pēc metodiku projektu apspriešanas ar nozaru asociāciju pārstāvjiem turpinās darbs pie metodiku projektu pilnveidošanas.

6.10. Eksporta veicināšanas politika

Eksporta veicināšanas politikas pamatprincipus, mērķus un sasniedzamos rezultātus nosaka *Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādnes 2010.-2016. gadam*.

Pamatnostādnes nosaka trīs galvenos rīcības virzienus, tādus kā

- konkurētspējas paaugstināšana;
- līgumtiesiskais nodrošinājums;
- atbalsta instrumenti.

Konkrēti pasākumi šajos rīcības virzienos paredzēti *Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pasākumu plānā 2010.-2011. gadam*.

Eksporta un investīciju veicināšana tiek īstenota, realizējot **tiešos eksporta veicināšanas pasākumus**. Latvijas eksportētājiem ir pieejams plašs atbalsta pakalpojumu klāsts eksporta spēju palielināšanai un Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanai. 2009. gada 9 mēnešos ir sniegti dažādi eksporta atbalsta pakalpojumi, tai skaitā 2610 konsultāciju komersantiem ar eksportu saistītos jautājumos, tostarp par ārvalstu tirgiem, noorganizēts 21 eksporta prasmju un informatīvais seminārs par ārējiem tirgiem, specifiskām tirdzniecības prasībām, Latvijas komercsabiedrībām organizētas 22 tirdzniecības misijas, kā arī organizētas 96 individuālās biznesa vizītes pie potenciālajiem sadarbības partneriem

ārvalstīs. Turpinās eksporta un investīciju projektu identificēšana un īstenošana.

Sobrīd darbojas 10 **Latvijas ārējo ekonomisko pārstāvniecību** – Vācijā, Lielbritānijā, Zviedrijā, Francijā, Krievijā, Nīderlandē, Dānijā, Norvēģijā, Japānā un Polijā, veicinot eksportu un investīciju projektu plūsmu uz Latviju, sniedzot atbalstu Latvijas komercsabiedrībām biznesa kontaktu veidošanā un uzturēšanā, nodrošinot ar informāciju par attiecīgo ārvalstu tirgus prasībām, īstenojot eksporta veicināšanas un investīciju piesaistes mārketinga pasākumus ārvalstīs, pasākumus sadarbības partneru atrašanā, identificējot potenciālos investorus un darījumu partnerus.

Ar ekonomikas ministra 2009. gada 25. septembra rīkojumu ir izveidota Latvijas Ārējo ekonomisko pārstāvniecību darbības koordinācijas padome kā koleģiāla, koordinējoša un konsultatīva institūcija, lai nodrošinātu Latvijas ārējo ekonomisko pārstāvniecību darbības koordināciju un uzdevumu izpildes pārraudzību.

Padomes funkcija ir operatīvu priekšlikumu sniegšana Ekonomikas ministrijai saistībā ar Latvijas ārējo ekonomisko pārstāvniecību darbību, nodrošinot efektīvu Latvijas komersantu interešu pārstāvību ārvalstīs.

Padomes galvenie uzdevumi ir izvērtēt pārstāvniecību atvēršanas lietderību vai aizvēršanu

konkrētā valstī, izvērtēt un sniegt priekšlikumus par darbinieku nozīmēšanu darbam pārstāvniecībā, pārraudzīt un novērtēt darbības rezultātus un finanšu rādītājus, sniegt priekšlikumus par pārstāvniecību resursu un kompetences sadalījumu, kā arī izskatīt un sniegt priekšlikumus par citiem jautājumiem saistībā ar pārstāvniecību tīkla darbību.

Padomes sastāvā ar balss tiesībām ir četri Latvijas lielo eksportējošo komercsabiedrību pārstāvji, četri eksportējošo mazo un vidējo komercsabiedrību pārstāvji, divi Ekonomikas ministrijas pārstāvji, viens Ārlietu ministrijas pārstāvis un viens Latvijas Investīciju un attīstības aģentūras pārstāvis. Padomes sekretariāta funkcijas veic Ekonomikas ministrija.

ES 2008.-2013. gada Struktūrfondu darbības programmas *Uzņēmējdarbība un inovācijas* pasākuma *Uzņēmējdarbības atbalsta aktivitātes* ietvaros tiek īstenota 2.3.1.1. aktivitāte *Ārējo tirgu apgušana – ārējais mārketing* un nodrošināta eksporta kredīta apdrošināšanas sistēmas darbība.

Aktivitātes *Ārējo tirgu apgušana – ārējais mārketing* ietvaros komersantiem paredzēts plašs atbalsts ārējā mārketinga pasākumu īstenošanā – dalībai izstādēs, kontaktbiržās, tirdzniecības misijās, semināru un konferenču organizēšanā. Tiek atbalstīts ārējais mārketingis ārvalstīs un pasākumi, kas sekmē komersantu iekļaušanos starptautiskajās piegāžu ķēdēs, veicina Latvijas komersantu dalību starptautiskajās izstādēs un tirdzniecības misijās, tai skaitā, vienotajos nacionālajos standos. Kopumā līdz 2009. gada novembrim ir apstiprināts 161 projekts 2,3 milj. latu apmērā.

Apakšaktivitātes *Ārējo tirgu apgušana – ārējais mārketing* ietvaros 2010. gadā būs pieejams finansējums 6 milj. latu apmērā.

Lai paaugstinātu Latvijas komersantu konkurētspēju eksporta tirgos, ir nodrošinātas **īstermiņa eksporta kredītu garantijas** (izsniedz uz laiku līdz 2 gadiem). Sistēmas ieviešana ļauj palielināt kopējo eksporta apjomu (sevišķi uz valstīm ar augstu riska pakāpi), paplašināt eksporta tirgus (NVS reģions, strauji augošās ekonomikas u.c.), kā arī nostiprināties esošajos tirgos. Eksporta kredīta garantijas ir pieejamas visu tautsaimniecības nozaru uzņēmumiem.

2009. gada 12. maijā ir pieņemti Ministru kabineta noteikumi *Īstermiņa eksporta kredītu garantēšanas noteikumi*, kas veido normatīvo bāzi īstermiņa eksporta darījumu apdrošināšanai. Noteikumi nosaka īstermiņa eksporta kredītu garantiju segumu, saņēmējus, garantiju izsniegšanas kārtību un kārtību, kādā garantētājs sedz zaudējumus. Atbilstoši noteikumiem īstermiņa eksporta kredītu garantijas ar 2009. gada 1. jūniju izsniedz valsts SIA „Latvijas Garantiju aģentūra”. Laika posmā kopš programmas uzsākšanas līdz š.g. decembrim ir saņemti 48 eksporta kredītu garantiju pieteikumi no 20 komersantiem par kopējo prasītā atliktā maksājuma summu 15,5 milj. eiro:

- apstiprināti 23 garantiju projekti par kopējo summu 1,2 milj. latu;
- parakstīti 12 līgumu par kopējo summu 587,1 tūkst. latu (uz Krieviju, Baltkrieviju, Azerbaidžānu, Somāliju, Gruziju).

Lai atvieglotu kritērijus garantiju saņemšanai uz trešajām valstīm, 2009. gada 15. decembrī ir izdoti Ministru kabineta grozījumi noteikumi *Īstermiņa eksporta kredītu garantēšanas noteikumi*. Tie paredz atcelt divus būtiskākos garantiju saņemšanas kritērijus (komersanta eksporta apgrozījums – 500 tūkst. eiro, komersants eksportē vismaz divus gadus), saglabājot nosacījumu, ka precei jābūt ražotai Latvijā.

6.11. Patērētāju tiesību aizsardzība un tirgus uzraudzība

Patērētāju tiesību aizsardzības sistēma Latvijā pastāvīgi tiek stiprināta un attīstīta, lai nodrošinātu efektīvu tirgus uzraudzību un patērētāju tiesību aizsardzību.

Normatīvās bāzes pilnveidošana

2008. gada 15. janvārī Ministru kabinetā tika apstiprināta *Patērētāju tiesību aizsardzības un tirgus uzraudzības programma 2008.-2010. gadam*, kura attīsta esošo patērētāju tiesību aizsardzības sistēmu, kā arī nosaka prioritātes šai jomā. Programmā noteiktie galvenie rīcības virzieni:

- patērētāju tiesību aizsardzības normatīvās bāzes pilnveidošana;
- labvēlīgas uzņēmējdarbības vides radīšana, veicot adekvātu un efektīvu tirgus uzraudzību un patērētāju tiesību aizsardzības normatīvo aktu uzraudzību;
- patērētāju un uzņēmēju informēšana par patērētāju tiesību aizsardzības jautājumiem, kā arī patērētāju izglītības veicināšana;

- iekšzemes un pārrobežu ārpustiesas strīdu risināšanas procedūru pilnveidošana;
- patērētāju tiesību aizsardzības biedrību darbības veicināšana.

Lai novērstu atsevišķas nepilnības saistībā ar *Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 1999/44/EK par dažiem patēriņa preču pārdošanas aspektiem un garantijām* un *Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2002/65/EK par patēriņa finanšu pakalpojumu tālpārdošanu* ieviešanu, Sacima 2009. gada 26. novembrī pieņēma likumu *Grozījumi Patērētāju tiesību aizsardzības likumā*. Grozījumi likumā precizē patērētāja tiesības līguma noteikumiem neatbilstošas preces iegādes gadījumā, nosakot, ka prece apmaināma vai tās neatbilstība līguma noteikumiem novēršama bez atlīdzības, tajā skaitā bez preces nosūtīšanas, darba, materiālu un citu izmaksu atlīdzināšanas. Likumā atbilstoši direktīvas 2002/65/EK prasībām arī noteikts, ka gadījumos, kad līgumslēdzējas puses ir vienojušās, ka par

piemērojamām tiesību normām ir atzīstamas tādas valsts tiesību normas, kas nav Eiropas Ekonomiskās zonas dalībvalsts, piemērojams *Patērētāju tiesību aizsardzības likums*, ja tas paredz augstāka līmeņa patērētāju aizsardzību nekā tiesību normas, par kuru vienojušās līgumslēdzējas puses, ja līgumam ir cieša saistība ar dalībvalsts teritoriju.

Lai pilnveidotu Ministru kabineta 2002. gada 28. maija noteikumos Nr. 207 *Noteikumi par distances līgumu* noteikto tiesisko regulējumu attiecībā uz distances līgumā ietveramo un patērētājam izteiktajā piedāvājumā sniedzamo informāciju un atteikuma tiesību izmantošanu, 2009. gada 10. novembrī tika pieņemti Ministru kabineta noteikumi Grozījumi Ministru kabineta 2002. gada 28. maija noteikumos Nr. 207 *Noteikumi par distances līgumu*. Noteikumos cita starpā atbilstoši Eiropas Kopienas tiesu praksei (sk., piemēram, *Eiropas Kopienas tiesas lietu C-489/07*) noteikts, ka patērētājs, izmantojot atteikuma tiesības, ir atbildīgs par preces vērtības jebkāda veida samazināšanos, ja prece ir izmantota tādā veidā, kas nav savienojams ar labas ticības principu, tai skaitā izmantota citā nolūkā, nevis preces īpašības vai darbības noskaidrošanai.

2009. gadā turpinājās darbs pie 2008. gada 30. oktobrī Eiropas Komisijā apstiprinātā priekšlikuma *Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par patērētāju tiesībām*. Priekšlikums sagatavots pēc patērētāju *acquis* pārskatīšanas, kas uzsākts 2004. gadā, lai vienkāršotu un pilnveidotu spēkā esošos noteikumus, izveidojot reāli funkcionējošu ES iekšējo tirgu komercdarījumiem starp uzņēmējiem un patērētājiem un atrodot pareizo samēru starp patērētāju aizsardzību augstā līmenī un uzņēmēju konkurētspēju. Ar priekšlikumu tiek pārskatītas četras direktīvas patērētāju līgumtiesību jomā. Direktīvas projektā noteiktas vienotas definīcijas, vienotas prasības patērētājam sniedzamajai informācijai pirms līguma noslēgšanas, līgumā ietveramajai informācijai, atteikuma tiesībām (to darbības ilgums, pieteikšanas kārtība un sekas), reglamentēta pārdevēja atbildība par līguma noteikumiem neatbilstošām precēm, paredzēts jauns netaisnīgu līguma noteikumu regulējums, proti, priekšlikums paredz ieviest divu veidu netaisnīgu līguma noteikumu sarakstus: „melno sarakstu” – noteikumus, ko jebkuros apstākļos uzskata par netaisnīgiem, un „pelēko sarakstu” – noteikumus, ko uzskata par netaisnīgiem, ja vien tirgotājs nepierāda pretējo. Pašlaik turpinās diskusijas par pilnīgas saskaņošanas principa piemērošanu direktīvas noteikumiem. Eiropas Parlaments varētu pieņemt viedokli par direktīvas projektu pirmajā lasījumā 2010. gada beigās.

Patērētāju tiesību uzraudzība

Patērētāju tiesību aizsardzības centrs (turpmāk PTAC) ir galvenā un koordinējošā institūcija patērētāju tiesību aizsardzības un uzraudzības jomā. 2009. gada 10. mēnešos PTAC:

- sniedza 47348 konsultācijas, no tām 42946 – patērētājiem un 4402 – juridiskām personām;

- izskatīja 2514 patērētāju sūdzību un iesniegumu (turpmāk- sūdzības).

Sūdzību skaitam pēdējo 5 gadu laikā joprojām ir tendence pieaugt. 2005. gada 10. mēnešos PTAC iesniegtas 810 sūdzību, 2006. gadā – 1002, 2007. gadā – 1764, 2008. gadā – 2187, bet 2009. gadā 2514 sūdzības.

No visām 2009. gada 10. mēnešos izskatītajām sūdzībām 381 lietā rasts risinājums patērētāja labā un 162 lietās pieņemts patērētājam labvēlīgs lēmums, tai skaitā: 195 lietas par iegādātām līguma noteikumiem neatbilstošām precēm 250,3 tūkst. latu vērtībā atrisinātas pozitīvi un 50 lietās par 57,7 tūkst. latu pieņemts patērētājam labvēlīgs lēmums, savukārt 74 lietās par līguma noteikumiem neatbilstošiem pakalpojumiem kopumā par 26,1 tūkst. latu rasts pozitīvs risinājums un 52 lietās kopsummā par 25,7 tūkst. latu pieņemts patērētājam labvēlīgs lēmums. 81 sūdzība bijusi nepamatota, uz 1154 sūdzībām sniegts skaidrojums patērētājam, 144 sūdzības pārsūtītas saskaņā ar to piekrišanu izskatīšanai citām institūcijām, 43 sūdzības patērētāji atsaukuši, lūdzot pārtraukt to izskatīšanu, 151 gadījumā PTAC iesniedzējam atteicis izskatīt sūdzību, bet 398 no visām iesniegtajām sūdzībām ir izskatīšanas stadijā.

Sūdzībās patērētāji izteikuši pretenzijas par:

- līgumslēdzēju tiesiskās vienlīdzības principa neievērošanu – 568 gadījumos;
- nepilnīgas informācijas sniegšanu – 21 gadījumā;
- nepareizi noteiktu samaksu par pirkumu un svaru vai mēru – 30 gadījumos;
- prasījumu izskatīšanas pārkāpumiem – 128 gadījumos;
- līguma noteikumiem neatbilstošiem pakalpojumiem – 491 gadījumā;
- līguma noteikumiem neatbilstošām precēm – 643 gadījumos;
- citas pretenzijas ir bijušas – 806 gadījumos.

Starp 643 sūdzībām par iegādātām līguma noteikumiem neatbilstošām precēm kopumā par 755 tūkst. latu visvairāk sūdzību ir par apaviem, mobilajiem telefoniem, elektroprecēm, dzīvokļiem un mājām, seko sūdzības par mēbelēm, automašīnām, tekstilizstrādājumiem un citām dažādām precēm.

Par līguma noteikumiem neatbilstošiem pakalpojumiem 196,7 tūkst. latu vērtībā saņemta 491 sūdzība, no tām lielākā daļa – par elektronisko sakaru, īres un komunāliem, avio, būvniecības, mēbeļu individuālo pasūtījumu, distances līgumu un tūrisma pakalpojumiem, citas sūdzības ir par ķīmiskās tīrīšanas, automašīnu remontu un citiem pakalpojumiem.

PTAC patērētāji ir lūguši konsultācijas par jautājumiem, kas saistīti ar:

- patērētāju tiesībām, ja iegādātas līguma noteikumiem neatbilstošas nepārtikas preces – 9238 gadījumos;

- normatīvajos aktos noteiktajām tiesībām un procedūrām – 24448 gadījumos;
- patērētāju tiesībām, ja saņemti līguma noteikumiem neatbilstoši pakalpojumi – 6436 gadījumos;
- citu institūciju kompetencē esošajiem jautājumiem – 4046 gadījumos;
- līgumu noteikumiem – 2345 gadījumos;
- ekspertīzes veicēju izvēli – 1798 gadījumos.

Negodīgas komercprakses, reklāmas un e-komercijas uzraudzība

2009. gada desmit mēnešos PTAC ir uzsācis 158 komercprakses un reklāmas lietu izpēti, tai skaitā 77 – pēc personu iesniegumiem.

2009. gadā desmit mēnešos PTAC veicis 106 lietu izpēti par negodīgu komercpraksi, tai skaitā 103 gadījumos uzsākta lietas izpēte par maldinošu komercpraksi, 3 gadījumos – par agresīvu komercpraksi, 3 gadījumos – par profesionāļai rūpībai neatbilstošu komercpraksi.

PTAC ir veicis 55 lietu izpēti saistībā ar reklāmas likumdošanas pārkāpumiem, tai skaitā, 6 lietu izpēti sakarā ar alkoholisko dzērienu reklāmas pārkāpumiem, 2 – sakarā ar tabakas izstrādājumu reklāmas pārkāpumiem, 2 – sakarā ar degvielas patēriņu un CO₂ izplūdi, pārējās 45 lietu izpēti veiktas sakarā ar citiem reklāmas pārkāpumiem.

Vislielākais lietu skaits konstatēts, īstenojot komercpraksi elektronisko sakaru pakalpojumu,

finanšu pakalpojumu jomā, patērētāja kredītiņš reklāmās, uztura bagātinātāju un citu līdzekļu, kuriem tiek piedēvēts ārstnieciskais efekts, reklāmās, kā arī tūrisma pakalpojumu jomā.

2009. gada desmit mēnešos 30 gadījumos pārkāpums negodīgas komercprakses vai reklāmas jomā ir novērsts pēc PTAC aicinājuma, savukārt 7 gadījumos ir saņemta rakstveida apņemšanās labprātīgi novērst PTAC konstatēto pārkāpumu.

Sakarā ar konstatētajiem pārkāpumiem reklāmas un komercprakses jomā 2009. gada desmit mēnešos PTAC komercprakses īstenošanai piemērojis administratīvos sodus 26 gadījumos 27 tūkst. latu apmērā, vairākos gadījumos pieņemti lēmumi par pagaidu noregulējumu, savukārt 1 gadījumā uzlikts par pienākumu sniegt papildu informāciju, 1 gadījumā – pienākumu izslēgt atsevišķus reklāmas elementus, 7 gadījumos aizliegta reklāmas izplatīšana un komercprakses īstenošana, savukārt 3 gadījumos uzlikts par pienākumu pārtraukt negodīgo komercpraksi.

2009. gada desmit mēnešos uzsāktas 45 izpēti lietas e-komercijas uzraudzības jomā. Visvairāk pārkāpumu konstatēti saistībā ar informācijas nenorādīšanu vispār vai par nepareizu norādīšanu par atteikuma tiesībām (29 gadījumos). 39 gadījumos izteikts aicinājums labprātīgi novērst konstatētos pārkāpumus, un pārkāpumi tikuši novērsti.

6.25. ielikums

Agresīva komercprakse, patērētājiem piedāvājot noslēgt papildvienošanās pie hipotekārā kredīta līguma

AS „Aizkraukles banka” (AB) šā gada sākumā izsūtīja patērētājiem vēstules, kurās pieprasīja patērētājiem iesniegt virkni dokumentu par viņu un arī viņu ģimenes locekļu finansiālo stāvokli, vienlaicīgi informējot, ka AB plāno ieviest norēķinu konta ikmēneša apkalpošanas maksu 5 latu apmērā. Vēstulēs AB norādīja, ka gadījumā, ja patērētāji nevēlas izmantot norēķinu kontu, kuram tiek ieviesta apkalpošanas maksa, viņi var vērsties bankā un noslēgt papildvienošanās, atverot bezmaksas kredīta atmaksas kontu, savukārt, daļai no patērētājiem vērstoties bankā, AB piedāvāja parakstīt papildvienošanās ar izmainītiem būtiskiem līguma noteikumiem, tajā skaitā, ar ietvertiem netaisnīgiem un patērētājiem nelabvēlīgākiem līguma noteikumiem.

Izvērtējot PTAC rīcībā esošos lietas materiālus, PTAC atzina, ka banka ir īstenojusi:

- 1) agresīvu komercpraksi, kas izpaudās kā nesamērīgas ietekmes izmantošana, radot iespaidu par līgumsoda piemērošanu, kāds ar patērētājiem noslēgtajos līgumos nav paredzēts, un patērētāju nostādīšana piespiedu izvēles priekšā, daļai no patērētājiem piedāvājot slēgt papildvienošanās, kurā ietverti netaisnīgi līguma noteikumi, vai maksāt konta apkalpošanas maksu mēnesī 5 latu apmērā, vai iesniegt visus bankas izsūtītajās vēstulēs pieprasītos dokumentus;
- 2) maldinošu komercpraksi, kas izpaudās kā informācijas noklusēšana par to, ka daļai no patērētājiem, noslēdzot konkrēto papildvienošanās par kontu maiņu, mainīsies arī citi kredīta līguma noteikumi, kļūstot nelabvēlīgākiem attiecībā pret patērētāju;
- 3) profesionāļai rūpībai neatbilstošu komercpraksi, kas izpaudās kā netaisnīgu un nevienlīdzīgu līguma noteikumu piedāvāšana patērētājiem, ietverot tos konkrētajās papildvienošanās. Jāatzīst, ka banka ir parakstījusi rakstveida apņemšanos daļu no netaisnīgiem līguma noteikumiem nepieņemt.

Izvērtējot minētos faktorus, PTAC AB darbību atzina par negodīgu komercpraksi, uzlika naudas sodu 8000 latu apmērā un uzdeva par tiesisku pienākumu izbeigt negodīgu komercpraksi, aizliedzot AB piedāvāt patērētājiem, kuri vēlas izmantot bezmaksas kredīta atmaksas kontu, noslēgt papildvienošanās, kurās ir izmainīti ne tikai hipotekārā kredīta noteikumi, kas attiecas uz kredītsaistību pildīšanai noteikto kontu, bet arī citi hipotekārā kredīta līguma noteikumi.

Maldinoša komercprakse, patērētājiem sniedzot nepatiesu informāciju par elektronisko sakaru pakalpojuma piedāvājumu

Dažādos masu medijos tika izplatītas reklāmas: „Joprojām izmet naudu pie cita operatora? Negaidi līguma beigas un nāc uz Bīti! Mēs nosegsim iepriekšējo operatora līgumsodu! Tu vienmēr vari runāt un sūtīt izziņas Bītes tīklā par 0 santīmiem! Kaut ko tādu piedāvā tikai Bīte”.

PTAC attiecīgās reklāmas atzina par maldinošām tāpēc, ka faktiski līgumsods netika nosepts. Reklāmā minētā līgumsoda segšana izpaudās, piešķirot patērētājiem ikmēneša atlaidi ne vairāk kā 5 latu apmērā mēnesī un kopsummā ne vairāk kā 50 latu.

Ar lēmumu PTAC uzdeva par tiesisku pienākumu SIA „BITE Latvija” izbeigt negodīgu komercpraksi, pārtraucot sniegt reklāmu, kā arī līdzīga satura reklāmas un/vai informatīvus materiālus, kurā SIA „BITE Latvija” nepatiesi apgalvo, ka tā patērētājiem nosegs cita mobilo sakaru operatora aprēķināto līgumsodu. Tāpat arī PTAC ir uzlicis administratīvo sodu 2000 latu apmērā, ņemot vērā vainu mikstināšanos apstākļus, piemēram, to, ka SIA „BITE Latvija” atzina un nožēloja izdarītos pārkāpumus.

Atbilstoši PTAC gada plānā noteiktajām prioritātēm 2009. gadā tika īstenoti šādi **uzraudzības projekti**:

- 1) Tūrisma pakalpojumu sniedzēju komercprakses izvērtēšana

Projekta ietvaros kopumā tika izvērtēti 30 piedāvājumu – 20 gadījumos tika veiktas pārbaudes pakalpojumu piedāvāšanas vietās un 10 gadījumos izvērtēti publiski sniegtie piedāvājumi. No tiem 21 gadījumā (70%) pārkāpumi netika konstatēti. 9 gadījumos PTAC uzsāka lietu izpēti. 3 gadījumos lietu izpēte tika izbeigta. Galvenie konstatētie pārkāpumi – maldinoša komercprakse, norādot nepatiesu informāciju par pakalpojumu cenu. PTAC izstrādāja ieteikumus tūrisma pakalpojumu sniedzējiem sakarā ar to komercpraksi (pieejami PTAC mājas lapā), kā arī rīkoja tikšanos, kurā kopā ar tūrisma pakalpojumu sniedzējiem tika apspriesti galvenie pieļautie pārkāpumi un to novēršanas iespējas.

- 2) Patērētāju kredītēšanas pakalpojumu reklāmu izvērtēšana

Kopumā PTAC uzsāka 34 lietu izpēti patērētāju kredītēšanas reklāmu uzraudzības jomā. 22 lietās reklāmās konstatētie pārkāpumi tika novērsti pēc PTAC izteiktā aicinājuma. 5 gadījumos PTAC ierosināja un pieņēma lēmumus administratīvo pārkāpumu lietās, piemērojot pārkāpējiem administratīvos naudas sodus, kā arī izdeva 1 lēmumu ar tiesisku pienākumu pārtraukt reklāmas izplatīšanu, līdz tiks nodrošināta reklāmas atbilstība normatīvo aktu prasībām. Galvenie konstatētie pārkāpumi – netika iekļauta vai pilnīgi norādīta normatīvajos aktos noteiktā informācija par atbildīgu aizņēmšanos, īstenota maldinoša vai profesionālajai rūpībai neatbilstoša komercprakse, piemēram, veicinot bezatbildīgu aizņēmšanos.

- 3) Interneta mājas lapu, kurās tiek pārdotas elektropreces, pārbaude

Projekts tiek īstenots Eiropas Savienības dalībvalstu kopīgā pasākuma *Sweep dienas 2009* ietvaros. Uzsākts izvērtēt 11 interneta mājas lapu – tajās esošās informācijas atbilstību informācijas sabiedrības pakalpojumus, komercpraksi un reklāmu reglamentējošajiem normatīvajiem aktiem, no kurām 7 gadījumos tika konstatētas neatbilstības normatīvo aktu prasībām un līdz ar to nosūtīts aicinājums noteiktā termiņā novērst pieļautos pārkāpumus. Pieļautie pārkāpumi visos gadījumos tika novērsti labprātīgi.

- 4) Interneta mājas lapu, kurās tiek piedāvāts iegādāties patērētāju kredītēšanas pakalpojumus, pārbaude

Projekts tiek īstenots Starptautiskā patērētāju aizsardzības un īstenošanas tīkla ICPEN dalībvalstu sadarbības tīkla ietvaros. Uzsākts izvērtēt 10 mājas

lapu, kurās patērētājiem ir iespējams noslēgt distances līgumu par kredīta saņemšanu. Projekta ietvaros komersantiem tika nosūtītas vēstules ar aicinājumu labprātīgi novērst pieļautos pārkāpumus. Pārkāpumu nenovēršanas gadījumā tiks lemts par nepieciešamību pieņemt saistošus lēmumus.

Patērētāju kolektīvo interešu aizsardzība un līgumu uzraudzība

Laika posmā no 2009. gada 1. janvāra līdz 2009. gada 31. oktobrim saņemtas 543 sūdzības par iespējami netaisnīgiem līguma noteikumiem un 130 sūdzību – par citiem iespējamiem patērētāju tiesību pārkāpumiem.

Visvairāk sūdzību – 325 – saņemtas par patērētāju kredītēšanas līgumiem un kredītu devēju rīcību, piemēram, piemērojot neproporcionāli lielus līgumsodus, palielinot kredīta procentu maksājumus vai vienpusēji atkāpjoties no līguma. 19 sūdzību saņemtas par apdrošināšanas līgumiem, 18 sūdzību – par līgumiem par citu finanšu pakalpojumu sniegšanu, 38 sūdzības – par elektronisko sakaru pakalpojuma līgumiem, 34 sūdzības – par preces vai pakalpojuma iegādes līgumiem, 28 sūdzības – par nekustamā īpašuma pirkuma līgumiem (priekšlīgumiem), 22 sūdzības – par apsaimniekošanas līgumiem, 1 sūdzība – par būvniecības pakalpojuma līgumu un 58 sūdzības – par citiem līgumiem. Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu būtiski pieaudzis sūdzību skaits par netaisnīgiem līguma noteikumiem (2008. gadā par šo pašu laika posmu saņemtas 444 sūdzības), īpaši attiecībā uz patērētāja kredītēšanas līgumiem – salīdzinot ar 2008. gada šo pašu laika posmu (69 sūdzības), 2009. gada desmit mēnešos saņemts gandrīz 5 reizes vairāk sūdzību par patērētāja kredītēšanas līgumiem.

Laika posmā no 2009. gada 1. janvāra līdz 31. oktobrim ir izdoti 23 lēmumi par nevienlīdzīgiem un netaisnīgiem līguma noteikumiem, uzdodot pārtraukt pildīt netaisnīgos līguma noteikumus ar patērētājiem noslēgtajos līgumos un veikt grozījumus patērētājiem piedāvātajos līgumu projektos.

Visvairāk lēmumu ir pieņemti par nekustamo īpašumu pirkuma priekšlīgumiem – 11 lēmumu un patērētāja kredītēšanas līgumiem – 6 lēmumi, kas skaidrojams ar situāciju nekustamā īpašuma tirgū.

Visbiežāk konstatētie netaisnīgie līguma noteikumi ir: neproporcionāli lieli līgumsodi, vienpusējas tiesības paturēt patērētāja iemaksāto priekšapmaksu, nepamatoti ierobežota pārdevēja vai pakalpojuma sniedzēja atbildība, pārāk plašas tiesības pārdevējam vai pakalpojuma sniedzējam vienpusēji atkāpties no līguma vai piemērot līgumsodu, šķērējietas klauzulas.

13 gadījumos uzņēmēji pēc PTAC aicinājuma ir veikuši labprātīgas izmaiņas patērētājiem piedāvātajos līgumu projektos.

6.26. ielikums**Netaisnīgs līguma noteikums, patērētājam liekot uzņemties risku par tirgus situācijas izmaiņām**

PTAC, izskatot patērētāju sūdzības, konstatēja, ka AS „DnB NORD banka” hipotekārā kredīta līgumā noteikts, ka: „Banka var vienpusēji atkāpties no Līguma un pieprasīt no Kredītņēmēja pilnīgu Līguma saistību pirmstermiņa izpildi, ja kāda saskaņā ar nodrošinājuma līgumiem iekšlātā īpašuma vērtība ir būtiski samazinājusies un Kredītņēmējs nav izpildījis Līguma II daļas 9.4. punkta noteikumus, vai arī tas ir gājis bojā”. Savukārt citā līguma punktā noteikts, ka: „Ja, novērtējot Bankai saskaņā ar nodrošinājuma līgumiem iekšlātā īpašumu, tiek konstatēta šī īpašuma vērtības būtiska samazināšanās (t.i., vairāk kā par 25% (divdesmit pieciem procentiem) salīdzinājumā ar to tirgus vērtību, kas ņemta par pamatu Kredīta noteikšanai), Banka var pieprasīt Kredīta ņēmējam papildus Līguma saistību nodrošinājumu”. No iepriekš minētā izriet, ka gadījumā, ja iekšlātā nekustamā īpašuma vērtība ir samazinājusies vairāk par 25% no tā sākotnējās (līguma slēgšanas brīdī esošās) tirgus vērtības, bankai ir tiesības pieprasīt kredīta ņēmējam papildu nodrošinājumu, savukārt, ja patērētājs nav spējīgs nodrošināt papildus nodrošinājumu, banka ir tiesīga pieprasīt līguma laušanu un bankai pienākošos naudas summu atmaksu.

Ņemot vērā to, ka būtībā banka patērētājam ar minētajiem punktiem lika atbildēt par tirgus riskiem – t.i., iekšlātā nekustamā īpašuma vērtības samazināšanās risku, kas nav no patērētāja atkarīgs, PTAC šādus noteikumus ar 2009. gada 13. oktobra lēmumu Nr. 23-lg atzina par netaisnīgiem un uzdeva bankai tos pārtraukt piemērot, kā arī pārstrādāt patērētājiem piedāvātos līgumus.

Pārrobežu tirdzniecība

Pieaugot iedzīvotāju skaitam, kas dodas ārpus Latvijas un palielinoties tūristu skaitam, kas apmeklē Latviju, arvien aktuālāks kļūst patērētāju problēmu pozitīvs atrisinājums saistībā ar iegādātajām nekvalitatīvajām precēm un pakalpojumiem un pārrobežu patērētāju aizsardzība.

Eiropas Patērētāju informēšanas centrs (ECC Latvia) ir izveidots kā atsevišķs PTAC departaments, kuru līdzfinansē Eiropas Komisija.

2008. gadā patērētāji 548 reizes kontaktējās ar ECC Latvia, no kurām 418 bija konsultācijas un 130 – sūdzības.

2009. gada 10 mēnešos ECC Latvia izskatītas 138 sūdzības, 204 vienkāršās sūdzības un sniegtas 206 konsultācijas patērētāju pārrobežu sūdzību risināšanā. Pārrobežu sūdzības gadījumā tiek sniegta palīdzība patērētājam, lai atrastu kompetento institūciju patērētāja sūdzības risināšanai, bet netiek pieņemti lēmumi pret ārvalstu uzņēmēju.

38% no saņemtajām sūdzībām bija saistībā ar avio pakalpojumiem, 14% – par e-komerciju, 11% – par apģērbiem un apaviem, 1% – par nekvalitatīvi iegādātu sadzīves tehniku, 32% – par citām precēm un pakalpojumiem.

2009. gadā ECC Latvia sadarbojas ar Eiropas Komisijas Latvijā uzsāktu plašo informatīvo kampaņu par patērētāju tiesībām Eiropas Savienībā *Rumā Droši! Tās ir tavas patērētāja tiesības!*. ECC Latvia mājas lapā ievietoti baneri ar saiti uz šīs kampaņas mājas lapu www.pateretajiem.lv.

Tirgus uzraudzība

2009. gadam tirgus uzraudzībā PTAC noteica tādas prioritāros virzienus kā rotāllietas, bērnu preces, individuālie aizsardzības līdzekļi, solāriji, peldbaseini, cenu norādīšana, elektropreces, būvizrādājumi, atpūtas kuģi, riteņtransporta līdzekļi, kuru pamatfunkcijas nav saistītas ar piedalīšanos ceļu satiksmē.

2009. gada 10 mēnešos tika veikta 891 pārbaude, un to ietvaros pārbaudīts 2121 preču modelis, tai skaitā 264 elektropreču, 106 rotāllietu, 102 būvizrādājumu pārbaudes.

2009. gada 10 mēnešos realizētie tirgus uzraudzības projekti**Elektropreces**

PTAC veica 194 pārbaudes un izvērtēja 749 elektropreču modeļu atbilstību noteiktajām prasībām. Tika konstatēti pārkāpumi 64 tirdzniecības vietās un 179 modeļu neatbilstības. Apturēta 35 modeļu (88 gab.) realizācija. Tika veiktas 8 elektropreču modeļu ekspertīzes. Neatbilstības netika konstatētas.

Tika realizēti 3 elektropreču projekti:

1) Gaisa kondicionētāju projekta ietvaros tika veiktas 16 pārbaudes un pārbaudīti 33 gaisa kondicionieru modeļi. 20 modeļiem tika konstatētas neatbilstības normatīvo aktu prasībām: 7 modeļiem nav CE marķējums, 5 modeļiem nav brīdinājumi par iespējamajiem riskiem, 11 modeļiem ir nepilnības energoefektivitātes marķējumā.

2) Informācijas tehnoloģiju iekārtu projekta ietvaros tika veiktas 45 pārbaudes un pārbaudīti 93 IT iekārtu modeļi. 32 modeļiem tika konstatētas neatbilstības normatīvo aktu prasībām.

3) Elektrisko sildītāju un gaisa mitrinātāju projekta ietvaros tika veiktas 59 pārbaudes un pārbaudīti 177 sildītāju modeļi. 30 modeļiem tika konstatētas neatbilstības normatīvo aktu prasībām.

Riteņu transportlīdzekļi un to sastāvdaļas (kvadracikli, kuru pamatfunkcijas nav saistītas ar piedalīšanos ceļu satiksmē)

Projekta mērķis – ņemot vērā šo preču izplatību un lietošanas bīstamības pakāpi, īpaši jauniešu un bērnu vidē, pārbaudīt, vai Latvijas tirgū piedāvā normatīvo aktu prasībām atbilstošus kvadraciklus.

Projekta ietvaros tika veikta 21 pārbaude, un pārbaudīti 23 modeļi. 15 modeļiem (65%) bija konstatētas neatbilstības.

6 uzņēmumi ir veikuši brīvprātīgos pasākumus un novērsuši preces neatbilstību normatīvo aktu prasībām. 2 uzņēmumiem par konstatētajiem pārkāpumiem piemērots naudas sods.

Būvizrādājumi

1) Laminātu projekta mērķis – pārbaudīt laminētā grīdas seguma atbilstību normatīvo aktu prasībām, izvērtējot marķējuma atbilstību, atbilstības

dokumentāciju, pievienotās instrukcijas un tehniskajos dokumentos noteikto informāciju uz preces.

Projekta ietvaros tika veiktas 17 pārbaudes tirdzniecības un ražošanas vietās, kopā pārbaudīti 54 modeļi. 29 modeļiem (54%) tika konstatētas neatbilstības.

2) Dūmvadu projekta mērķis – pārbaudīt nerūsējošā tērauda dūmvadu, metāla oderejumu, dūmvadu kanāla pievienotājcauruļu atbilstību normatīvo aktu prasībām. Veiktas 10 pārbaudes, pārbaudīti 9 modeļi, pārkāpumi netika konstatēti.

Mašīniekārtas (elektriskie rokas instrumenti)

Projekta mērķis – pārbaudīt Latvijas tirgū izplatīto iekārtu atbilstību normatīvo aktu prasībām, izvērtējot marķējuma atbilstību, atbilstības dokumentāciju, pievienotās instrukcijas un tehniskajos dokumentos noteikto informāciju uz preces. Veiktas 11 pārbaudes, pārbaudīti 31 modeļi – neatbilstības nav konstatētas.

Atpūtas kuģi: piepūšamās gumijas un PVC laivas, ūdens motocikli

Projekta mērķis – pārbaudīt piepūšamo gumijas un PVC laivu, ūdens motociklu atbilstību normatīvo aktu prasībām, izvērtējot marķējuma atbilstību, atbilstības dokumentāciju, lietotājam paredzēto dokumentāciju, pievienotās instrukcijas un tehniskajos dokumentos noteikto informāciju uz preces. Projekta ietvaros tika veiktas 17 pārbaudes tirdzniecības un ražošanas vietās, kopā pārbaudīti 33 modeļi. 6 modeļiem (18%) konstatēja neatbilstības.

Individuālie aizsardzības līdzekļi

Tika veiktas 19 pārbaudes un pārbaudīti 54 IAL modeļi, pārkāpumi tika konstatēti 11 uzņēmumos 18 modeļiem.

Rotaļlietas

Rotaļlietu jomā tika veiktas 106 pārbaudes un pārbaudīti 197 rotaļlietu modeļi. Pārkāpumi tika konstatēti 7 uzņēmumos 39 modeļiem.

Projekta ietvaros 30 rotaļlietu modeļi bija izņemti ekspertīzes veikšanai uz mehāniskām un fizikālām īpašībām un nodoti testēšanai Francijas SGS CTS laboratorijai. Pēc ekspertīzes rezultātiem par nedrošām tika atzītas 19 modeļu rotaļlietas. 31 rotaļlietu modelis bija izņemts ekspertīzes veikšanai uz ķīmisko un akustisko īpašību neatbilstību.

Cenu norādīšanas kārtība

2009. gadā tika veiktas 122 pārbaudes cenu norādīšanas kārtības jomā, pārkāpumi tika konstatēti 13 tirdzniecības vietās.

Solāriji

Tika veiktas 66 pārbaudes, pārbaudītas 68 solāriju iekārtas. Pārkāpumi tika konstatēti visās 66 pakalpojumu sniegšanas vietās un neatbilstības konstatētas visām 68 solāriju iekārtām.

Testēšanas rezultāti parādīja, ka visām pārbaudītām saulpošanas iekārtām UV starojums pārsniedz $0,3 \text{ W/m}^2$.

Aerosola krāsu flakoni

8 aerosolu krāsu paraugi tika izņemti ekspertīzes veikšanai. Testēšanas rezultātā visu aerosolu krāsu sastāvā tika atklāts tāds ķīmiskās vielas – toluola daudzums, kas ievērojami pārsniedz normatīvajos aktos noteikto, un līdz ar to šādu preču lietošana rada nopietnu risku un būtiski apdraud patērētāju veselību. PTAC aizliedza testēto aerosola krāsu turpmāko tirdzniecību Latvijā un uzdeva par pienākumu izplatītājiem atsaukt šīs preces no mazumtirdzniecības un patērētājiem un iznīcināt. Atsauktās un atlikumā esošās aerosola krāsas tika iznīcinātas, piedaloties PTAC amatpersonām.

Bīstamās iekārtas

No 2009. gada 1. jūlija PTAC uzsāka bīstamo iekārtu uzraudzību, tai skaitā – veica viena nelaimes gadījuma, kas saistīts ar bīstamo iekārtu avārijām, izmeklēšanu.

Tāpat tika veikti tirgus uzraudzības pasākumi apaviem un tekstilizstrādājumiem.

Valsts metroloģiskā uzraudzība

Lai konstatētu mērīšanas līdzekļu atbilstību normatīvajām prasībām to lietošanas vietās, 2009. gada desmit mēnešos 430 uzņēmumos valsts metroloģiskajai uzraudzībai tika pakļauti 10244 tūkst. mērīšanas līdzekļu (ML), tai skaitā:

- 345 tirdzniecības uzņēmumos – 5080 mērīšanas līdzekļu;
- 79 ražošanas un pakalpojumu sniegšanas uzņēmumos – 5039 mērīšanas līdzekļi;
- 6 valsts pārvaldes iestādēs – 125 mērīšanas līdzekļi.

125 uzņēmumos tika konstatēti normatīvo aktu prasību pārkāpumi, un pārbaucēju rezultātā par neatbilstošiem metroloģiskajām prasībām atzīti 270 mērīšanas līdzekļu jeb 2,6% no kopējā pārbaudīto skaita, tai skaitā mērīšanas līdzekļi bez nepieciešamajiem atbilstības novērtēšanas apliecinājumiem, neatbilstoši marķēti, kā arī lietoti, pārkāpjot likumdošanas prasības noteiktos atkārtotās verificēšanas termiņus. Par metroloģisko prasību neievērošanu 30 fiziskajām un juridiskajām personām sastādīti administratīvie protokoli un pieņemti lēmumi saskaņā ar *Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa* 99. un 166.¹⁵ pantu.

Veicot mērīšanas līdzekļu uzraudzību un realizējot likumā *Par mērījumu vienotību* PTAC noteiktās funkcijas attiecībā uz mērīšanas procesu pareizas izpildes uzraudzību, 2009. gadā veikti kontroles pasākumi (metroloģiskie testi) **degvielas uzpildes aparātu lietošanas vietās**, lai konstatētu, vai mērīšanas līdzekļu faktiskā kļūda atbilst normatīvajos aktos noteiktajai maksimāli pieļaujamajai ekspluatācijas kļūdai. Veikti kontroles mērījumi – metroloģiskie testi 54 degvielas uzpildes stacijās, kopā pārbaudot 108 tilpuma mērītājus. Konstatētas neatbilstības 9 gadījumos, kad mērījumu faktiskā kļūda pārsniedza

normatīvajos aktos noteikto maksimāli pieļaujamo kļūdu 0,5% apmērā.

Turpināta lietošanai reglamentētajā jomā paredzēto **mērīšanas līdzekļu tirgus izpēti**, izvērtējot esošo situāciju par tirdzniecības vietās un vairumtirdzniecības uzņēmumos izplatīto siltumenerģijas skaitītāju, gāzes patēriņa skaitītāju un gāzes tilpuma korektoru atbilstību normatīvajiem aktiem par metroloģiskajām prasībām, kā arī normatīvo aktu prasību ievērošanu attiecībā uz iepriekšminēto skaitītāju uzstādi to lietošanas vietās. Veiktas 20 pārbaudes, tai skaitā 7 uzņēmumos, kas nodarbojas ar siltumenerģijas ražošanu un piegādi patērētājiem, 4 gāzes piegādes uzņēmumos un vienā gāzes un siltumapgādes sistēmu projektēšanas, uzstādes un tehniskās apkalošanas uzņēmumā. Tirdzniecības uzņēmumos konstatēti pārkāpumi attiecībā uz skaitītāju komplektāciju ar ražotāja atbilstības deklarāciju un ražotāja lietošanas instrukcijām.

Realizēti fasēto preču kontroles programmā plānotie pasākumi, veicot izplatīšanai paredzēto fasēto preču satura daudzuma un tā apzīmējuma atbilstības kontroli ražošanas un vairumtirdzniecības uzņēmumos, tai skaitā prioritāri tādām preču grupām kā sadzīves ķīmijas produkti, kafija un tēja.

Veikta fasēto preču kontrole 66 ražošanas uzņēmumos, tajos pārbaudītas 282 preču partijas (veikts statistiskās kontroles tests). Konstatētas neatbilstības – 19 preču partijas vai 7,3% no kopējā pārbaudīto partiju skaita neatbilda normatīvajām prasībām attiecībā uz satura faktisko daudzumu. Par fasēto preču satura daudzuma neatbilstību normatīvajām prasībām 6 juridiskajām personām sastādīti administratīvie protokoli un pieņemti lēmumi saskaņā ar *Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa* 99. pantu.

6.12. Kvalitātes nodrošināšana

6.12.1. Kvalitātes struktūrpolicies

Kvalitātes nodrošināšanas jomā galvenais uzdevums ir veicināt normatīvo aktu prasību ievērošanu reglamentētajā un nereglamentētajā sfērā, kā arī pilnveidot normatīvo aktu bāzi atbilstoši Eiropas Savienības prasībām, ņemot vērā nacionālā tirgus un tautsaimniecības vajadzības, tādējādi nodrošinot tirgū ievietoto produktu un sniegto pakalpojumu atbilstību, sekmējot uzņēmēju konkurētspējas pieaugumu un starpvalstu tirdzniecības šķēršļu samazināšanu.

Latvijā kvalitātes nodrošināšanas sistēmu regulē likums *Par atbilstības novērtēšanu*, *Standartizācijas likums* un likums *Par mērījumu vienotību*, kā arī no minētajiem likumiem izrietošie Ministru kabineta noteikumi.

Galvenie politikas virzieni:

- atbilstības novērtēšanas infrastruktūras (tai skaitā testēšanas un kalibrēšanas laboratoriju, inspicēšanas un sertificēšanas institūciju, vides verificētāju) pilnveidošana atbilstoši Latvijas tautsaimniecības vajadzībām, lai aizsargātu patērētājus un apkārtējo vidi no nekvalitatīviem produktiem un pakalpojumiem, veicinātu komersantu konkurētspējas pieaugumu un uzticamību Latvijas ražotāju produkcijai un Latvijas komersantu sniegtajiem pakalpojumiem;
- informatīvās un konsultatīvās bāzes pilnveidošana;

- nacionālo akreditācijas, standartizācijas un metroloģijas institūciju dalība starptautiskajās organizācijās, nodrošinot to starptautisko atzišanu un Latvijas kvalitātes nodrošināšanas sistēmas atbilstību starptautiskajām prasībām;
- nacionālās metroloģijas etalonu bāzes uzturēšana un starptautiskā salīdzināšana, lai nodrošinātu nepieciešamo mērījumu izsekojamību, kā arī aizsargātu iedzīvotājus no neprecīzi veiktiem mērījumiem;
- kvalitātes vadības, vides un citu brīvprātīgo kvalitātes sistēmu ieviešanas veicināšana uzņēmumos, lai nodrošinātu augstvērtīgas produkcijas ražošanu, pakalpojumu sniegšanu un līdz ar to Latvijas komersantu konkurētspēju starptautiskajos tirgos;
- tirgus uzraudzības sistēmas pilnveidošana, lai nodrošinātu vienlīdzīgus nosacījumus visiem tirgus dalībniekiem un aizsargātu patērētājus no iespējamās komersantu negodīgas konkurences.

Metroloģijas un akreditācijas valsts aģentūras Sekundārā standarta dozimetrijas laboratorijas iekārtas un jonizējošā starojuma avoti ar 2009. gada 1. jūliju ir nodoti Vides ministrijai.

Pilnveidojot normatīvo aktu bāzi un līdz ar to atbilstības novērtēšanas infrastruktūru, izstrādāts likumprojekts *Grozījumi likumā Par atbilstības novērtēšanu* (skatīt 6.27. ielikumu).

6.27. ielikums

Likumprojekts Grozījumi likumā *Par atbilstības novērtēšanu*

Likumprojektā precizēti likumā noteiktie termiņi, saskaņojot tos ar Eiropas Savienības politikas dokumentiem, kas būs spēkā ar 2010. gadu, – Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 9. jūlija Regulu Nr. 765/2008, ar ko nosaka akreditācijas un tirgus uzraudzības prasības attiecībā uz produktu tirdzniecību un atceļ Regulu (EEK) Nr. 339/93, un Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 9. jūlija Regulu Nr. 764/2008, ar ko nosaka procedūras, lai dažus valstu tehniskos noteikumus piemērotu citā dalībvalstī likumīgi tirgotiem produktiem, un atceļ Lēmumu Nr. 3052/95/EK, kā arī precizēts termins – atbilstības novērtēšanas institūcijas.

Likumprojekts paredz vienkāršot informācijas paziņošanas un publiskošanas procedūras, paredzot, ka SIA „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 9. jūlija Regulu (EK) Nr. 765/2008, ar ko nosaka akreditācijas un tirgus uzraudzības prasības attiecībā uz produktu tirdzniecību un atceļ Regulu (EEK) Nr. 339/93, noteikto paziņošanas kārtību paziņos Eiropas Komisijai par atbilstības novērtēšanas institūcijām, kas darbojas reglamentētajā sfērā.

Likumprojektā precizēta akreditācijas sistēmu finansēšanas kārtība, nosakot, ka no valsts budžeta netiek finansēta atbilstības novērtēšanas institūciju novērtēšana, akreditācija un uzraudzība.

Lai nodrošinātu Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 9. jūlija Regulā (EK) Nr. 765/2008, ar ko nosaka akreditācijas un tirgus uzraudzības prasības attiecībā uz produktu tirdzniecību un atceļ Regulu (EEK) Nr. 339/93, noteikto lēmumu pieņemšanas neatkarību akreditācijas jomā, likumprojekts paredz, ka lēmumus atbilstības novērtēšanas institūciju akreditācijas jomā pieņem SIA „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” Latvijas Nacionālā akreditācijas biroja vadītājs.

Likumprojektā paredzēts pilnvarojums Ministru kabinetam izdot Ministru kabineta noteikumus par Latvijas Kvalitātes balvu, papildinot likuma nodaļu, kas nosaka nacionālās kvalitātes nodrošināšanas sistēmas darbības principus.

6.12.2. Akreditācija, standartizācija, metroloģija

SIA „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” ar 2009. gada 1. jūliju veic *Standartizācijas likumā*, likumā *Par atbilstības novērtēšanu*, likumā *Par mērījumu vienotību*, kā arī citos saistītajos likumos noteiktos uzdevumus standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas jomā.

Standartizācija. SIA „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” Standartizācijas birojs (LVS) atbilstoši *Standartizācijas likumam* kā nacionālā standartizācijas organizācija pārzina un koordinē Latvijas komersantu un organizāciju darbību standartizācijā.

LVS galvenās funkcijas ir, sadarbojoties ar starptautiskajām un Eiropas standartizācijas organizācijām, veidot Latvijas standartu fondu un izdot Latvijas standartus.

Kopš 2004. gada LVS ir Eiropas Standartizācijas komitejas (CEN) un Eiropas Elektrotehnikas standartizācijas komitejas (CENELEC) pilntiesīgs biedrs. LVS ir arī Starptautiskās Standartizācijas organizācijas (ISO) korespondētājbiedrs un Starptautiskās Elektrotehniskās komisijas (IEC) asociētais biedrs.

Atbilstoši apstiprinātajiem plāniem prioritārie LVS darbības virzieni 2009. gadā bija standartizācijas informācijas izplatīšana, Latvijas standartu fonda papildināšana un uzturēšana, standartu elektroniskās pārdošanas sistēmas pilnveidošana, sadarbība ar starptautiskajām, Eiropas un valstu nacionālajām standartizācijas organizācijām.

Līdz 2009. gada 1. novembrim LVS reģistrēts 29881 standartizācijas dokuments, tajā skaitā 28430 Latvijas standarta statusā adaptēto Eiropas standartu. LVS koordinēto 50 standartizācijas tehnisko komiteju un 3 darba grupas šā gada 10. mēnešos adaptējušas 1539 Eiropas standartus, latviešu valodā iztulkoti 39 obligāti piemērojamie standarti. Standartizācijas

informācijas pakalpojumi sniegti 4175 juridiskām un fiziskām personām.

2009. gadā tika turpināta standartu elektroniskās pārdošanas sistēmas pilnveidošana. Pašreiz jau 36% no visiem standartiem tiek pārdoti e-veikalā.

LVS ieviestā automātiskā informācijas elektroniskā izziņošanas sistēma sniegusi klientiem bezmaksas pakalpojumu *Ikmēneša ziņojums par Latvijas standarta statusā reģistrētajiem standartiem un atceltajiem Latvijas standartiem* klientu interesējošās jomās 550 pastāvīgajiem klientiem.

Regulāri ir popularizēta standartizācijas darbība LVS interneta vietnē. Žurnāla „Kvalitāte” pastāvīgajā rubrikā „Standartizācija” ievietoti astoņi raksti par aktuālām standartizācijas problēmām.

LVS piedalās Ekonomikas ministrijas koordinētajos attīstības sadarbības projektos.

Uzņēmējdarbības un uz zināšanām balstītas ekonomikas veicināšanas programmas ietvaros LVS turpina tehniskās infrastruktūras izveidi, lai nodrošinātu komersantiem ērtu pieeju standartizācijas informācijai.

Atbilstoši apstiprinātajiem plāniem prioritārie LVS darbības virzieni 2010. gadā:

- Latvijas standartu fonda papildināšana un aktualizācija,
- LVS informācijas tehnoloģiju pilnveidošana klientu apkalpošanas kvalitātes uzlabošanai;
- standartu elektroniskās pārdošanas sistēmas pilnveidošana,
- sadarbība ar starptautiskajām, Eiropas un valstu nacionālajām standartizācijas organizācijām.

Akreditācija. SIA „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs (turpmāk – LATAK) nodrošina nacionālās akreditācijas sistēmas darbību. LATAK Eiropas likumdošanas izpratnē ir nacionālā akreditācijas institūcija.

Saskaņā ar likumu *Par atbilstības novērtēšanu* LATAK galvenās funkcijas ir:

- novērtēt, akreditēt un uzraudzīt testēšanas un kalibrēšanas laboratorijas un sertificēšanas un inspicēšanas institūcijas atbilstoši normatīvajos aktos, Latvijas nacionālajos, Eiropas Savienības vai starptautiskajos standartos noteiktajām prasībām;
- organizēt prasmes pārbaudes un koordinēt starplaboratoriju salīdzinošo testēšanu saskaņā ar starptautiskajām prasībām;
- pārstāvēt Latviju starptautiskajās akreditācijas organizācijās;
- uzturēt un aktualizēt akreditēto institūciju informatīvo bāzi.

Pēdējo gadu laikā akreditēto institūciju skaits liecina par akreditācijas procesa nozīmīgumu un stabilitāti kompetences novērtēšanas jomā. Pašlaik akreditācijas statuss tiek uzturēts 200 akreditētām institūcijām. Katru gadu atbilstības novērtēšanas institūcijas tiek akreditētas jaunās jomās. Ir akreditētas jaunas atbilstības novērtēšanas institūcijas personāla sertifikācijas jomā (energoauditoru un kompetento speciālistu darba aizsardzības jautājumos sertifikācija). Tāpat akreditēta jauna inspicēšanas institūcija atkritumu apsaimniekošanas jomā. Viena laboratorija apguvusi izstrādājumu drošības testēšanu. Viena institūcijas atbilstība tiek uzturēta atbilstoši Labas laboratoriju prakses principiem. LATAK turpina sniegt akreditācijas pakalpojumus Ukrainā, kur akreditēta viena personāla sertifikācijas institūcija.

LATAK ir apliecinājis akreditācijas sistēmas atbilstību Eiropas Akreditācijas kooperācijas (EA) daudzpusējās atzišanas līgumam (MLA) sešās akreditācijas jomās. Lai pastāvīgi atbilstu šīm prasībām, LATAK piedalījās vairākās komitejās – EA inspicēšanas un sertificēšanas komitejās, EA laboratoriju komitejā, Daudzpusējā atzišanas līguma komitejas sanāsmēs un ģenerālajās asamblejās.

Starptautu sadarbības ietvaros sadarbība tiek uzturēta arī ar Baltkrievijas, Ukrainas un Uzbekistānas akreditācijas institūcijām. Veiksmīgi uzsākta sadarbība ar Gruzijas akreditācijas institūciju, sniedzot palīdzību Eiropas un starptautisko prasību ieviešanā, un noslēgts sadarbības līgums.

LATAK ir arī veicinājis nacionālo laboratoriju līdzdalību starptautisko starplaboratoriju salīdzinošās testēšanas programmās un organizējis prasmes pārbaudes.

Metroloģija. SIA „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” Metroloģijas birojs (MB) ir Latvijas nacionālā metroloģijas institūcija, un tās darbības mērķis atbilstoši likumam *Par mērījumu vienotību* ir nodrošināt mērījumu vienotību valstī.

Lai nodrošinātu Latvijas tautsaimniecības vajadzības mērījumu ticamībā un izsekojamībā:

- Somijas nacionālajā metroloģijas institūcijā MIKES veikta kārtējā nacionālo etalonu kalibrēšana garuma mēriem, optiskajai skalai, elektriskajiem pretestības mēriem, līdzspriegumam, maiņspriegumam un maiņstrāvai. Šiem etaloniem veikti kalibrēšanas rezultātu un dreifa kontrole, nenoteiktību budžeta aktualizācija;
- veikta nacionālā masas mērvienību etalona etalonatsvaru stabilitātes analīze un dreifa novērtēšana starpkalibrēšanas periodā.

Latvijas un Starptautiskās svaru un mēru palātas savstarpējās atzišanas līguma ietvaros turpināta laika etalona datu piegāde BIPM un laika etalonu datu savstarpēja apmaiņa ar 15 laboratorijām Polijā un Lietuvā, izveidota pastāvīga autorizēta pieceja salīdzināšanas rezultātu datu bāzei.

Saskaņā ar Latvijas un Eiropas nacionālo metroloģijas organizāciju asociācijas EIROOMET parakstīto memorandu un EIROOMET darba plāniem veikta rezultātu analīze projektiem *Daudzskaldņu priekšmas kalibrēšana, Svīturmēru kalibrēšana un Masas kilograma etalona ar aizvietošanu*. Pabeigts nacionālais projekts *Masas etalonu (atsvaru) kalibrēšana* starp Latvijā akreditētām laboratorijām. Turpinās darbs EIROOMET projektā *Laika noteikšana un reglamentācija Eiropas valstīs*.

Sniegtas konsultācijas reglamentētās metroloģijas jomā AS Latenergo, Iekšlietu ministrijas GKPP Satiksmes uzraudzības birojam, SIA „KJS”, SIA „SKAILOKS”, SIA „Tek Know Baltic”, SIA „ECSYSTEMS”, Lietuvas uzņēmumam „Cesium Baltic” Ltd.

Atkārtoti izsniegti 13 mērīšanas līdzekļa tipa atbilstības sertifikātu, un aktualizēts apstiprināto tipu saraksts. Vienam mērlīdzeklim izsniegts sertifikāts.

No 2009. gada 7.-8. septembrim Igaunijas Nacionālās metroloģijas institūcija „Metrosert” veica MB tehnisko iespēju un kvalitātes pārvaldības sistēmas auditu un apstiprināja MB kompetenci veikt etalonu uzturēšanu un kalibrēšanu atbilstoši standarta EN ISO/IEC 17025:2005 prasībām.

6.13. Privatizācija

Privatizācijas mērķis ir, mainot valsts vai pašvaldības īpašuma īpašnieku, radīt labvēlīgu vidi privātā kapitāla darbībai Latvijas tautsaimniecības attīstības interesēs un sašaurināt darbību, ko valsts un pašvaldības veic kā komersanti.

Tā kā Latvijā realizētās masveida privatizācijas mērķis pamatā ir sasniegts, 2005. gada 1. septembrī stājās spēkā Saeimas pieņemtais *Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likums* (turpmāk – *Privatizācijas*

pabeigšanas likums), kas nosaka, kā pabeidzams privatizācijas process, zemes reforma un nodrošināma privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšana (skatīt 6.28. ielikumu).

Valsts īpašuma objektu un zemes privatizācija

Valsts īpašuma objektu un zemes privatizāciju saskaņā ar likumu *Par valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizāciju* veic un privatizācijas ierosinājumus apkopo valsts akciju sabiedrība „Privatizācijas aģentūra” (turpmāk – Privatizācijas aģentūra).

Lēmumu par valsts īpašuma objekta, tai skaitā kapitāla daļu, un neapbūvēta zemesgabala nodošanu privatizācijai pieņem Ministru kabinets, bet apbūvēta zemesgabala, uz kura atrodas citai personai piederošas ēkas vai būves, – Privatizācijas aģentūra. Lēmums tiek pieņemts, pamatojoties uz jebkuras fiziskās vai juridiskās personas iesniegtu privatizācijas ierosinājumu.

No 2005. gada 1. septembra, kad stājās spēkā *Privatizācijas pabeigšanas likums*, līdz 2009. gada 1. oktobrim Privatizācijas aģentūras *Privatizācijas ierosinājumu reģistrā* reģistrēti 626 nekustamo īpašumu privatizācijas ierosinājumi, 57 valsts kapitāla daļu privatizācijas ierosinājumi un 4302 zemesgabalu privatizācijas vai privatizācijas turpināšanas ierosinājumi. Pēc 2006. gada 31. augusta Privatizācijas ierosinājumu reģistrā reģistrēti tie privatizācijas ierosinājumi, kas līdz šim datumam kļūdaini iesniegti citās valsts un pašvaldību institūcijās un vēlāk pēc piekritības pārsūtīti Privatizācijas aģentūrai.

Par valstij piederoša īpašuma (nekustamie īpašumi, kapitāla daļas, zeme) privatizācijas subjektu var būt fiziskā vai juridiskā persona, kam ir tiesības iegūt Latvijā kustamo vai nekustamo īpašumu. Maksājumi par īpašuma objektiem izdarāmi latos un/vai privatizācijas sertifikātos.

6.28. ielikums

Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likums

Privatizācijas pabeigšanas likums nosaka:

- termiņu – 2006. gada 31. augustu, līdz kuram jebkura juridiska vai fiziska persona varēja ierosināt nodot privatizācijai jebkuru valsts vai pašvaldības īpašumu;
- kārtību, kādā izskata personas iesniegto privatizācijas ierosinājumu un pieņem lēmumu par valsts vai pašvaldību īpašuma nodošanu privatizācijai;
- ka atteikt nodot privatizācijai un saglabāt valsts vai pašvaldības īpašumā var īpašumu, kas ir nepieciešams valsts pārvaldes funkciju vai valsts vai pašvaldības komercdarbības veikšanai;
- ka lēmumus par valsts vai pašvaldības īpašuma nodošanu privatizācijai, ja privātpersona par attiecīgu valsts vai pašvaldības īpašumu nav iesniegusi privatizācijas ierosinājumu, Ministru kabinets vai pašvaldība varēja pieņemt līdz 2007. gada 30. decembrim;
- ka netiks privatizēta vai atsavināta valsts akciju sabiedrība „Latvenergo”, valsts akciju sabiedrība „Latvijas pasts”, valsts akciju sabiedrība „Starptautiskā lidosta „Rīga””, valsts akciju sabiedrība „Latvijas dzelzceļš”, valsts akciju sabiedrība „Latvijas gaisa satiksme” un valsts akciju sabiedrība „Latvijas valsts meži”;
- termiņus, līdz kuriem personām, kuras vēlas izpirkt pastāvīgā lietošanā piešķirtu zemi, ir jāiesniedz zemes izpirkšanas pieprasījums (2007. gada 30. novembrim), kā arī līdz kuram Valsts zemes dienestā vai pilsētas pašvaldībā ir jāiesniedz attiecīgi zemes robežu plāns vai apliecinājums par veikto zemes izpirkšanas maksājumu privatizācijas sertifikātos pirms zemes izpirkšanas līguma slēgšanas (2008. gada 1. septembris), kā arī iesniegums lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu (2010. gada 31. augusts) un to, ka zemes pirkuma līgums ir jānoslēdz līdz 2010. gada 30. decembrim;
- ka privatizācijas sertifikātiem nav noteikts derīguma termiņš, bet tos var izmantot tikai privatizācijas procesa ietvaros;
- kārtību, kādā izbeidzama privatizācijas sertifikātu piešķiršana. Personām ir noteikts gala termiņš – 2007. gada 28. decembris, līdz kuram varēja iesniegt pieteikumu piešķirt privatizācijas sertifikātus.

Lai nodrošinātu veiksmīgu un atklātu privatizācijas pabeigšanas procesu norisi, Ministru kabinets ir noteicis kārtību, kā privatizāciju un zemes reformu veicošām institūcijām ir jāizveido publiski pieejami privatizācijas ierosinājumu un zemes izpirkšanas reģistri.

Laika posmā no 1994. gada 17. aprīļa līdz 2009. gada 1. oktobrim likumā noteiktajā kārtībā kopumā apstiprināti 2422 valsts īpašuma objektu (izņemot zemi) privatizācijas noteikumi. Par publiskām akciju sabiedrībām pārveidoti 94 uzņēmumi, laižot publiskā apgrozījumā 439,1 milj. akciju. Šajā laikā gūti ieņēmumi no valsts īpašuma objektu (izņemot zemi un parādu kapitalizācijas rezultātā radušos akciju pārdošanu un kapitāla daļu atsavināšanu) privatizācijas 1,7 miljardu latu apmērā, tai skaitā 394 milj. latu un par privatizācijas sertifikātiem 1,3 miljardu latu nominālvērtībā. Jaunie īpašnieki pārņēmuši privatizēto valsts uzņēmumu (uzņēmēj sabiedrību) saistības par vairāk nekā 186,7 milj. latu. Noteikto investīciju apjoms bija 145,4 milj. latu, bet faktiski ieguldīto investīciju apjoms sasniedz 266,7 milj. latu.

No 1997. gada Privatizācijas aģentūra veic valstij piederošo zemesgabalu privatizāciju. Līdz 2009. gada

1. oktobrim ir privatizēti (noslēgti pirkuma līgumi) 4796 valsts zemesgabali ar 7090,4 ha kopējo platību. Privatizēto valsts zemesgabalu kopējā pārdošanas cena sastāda 196 milj. latu, no kuriem 93,3 milj. latu naudā, bet 102,6 milj. latu īpašuma kompensācijas sertifikātos. Ieņēmumi no šo zemesgabalu privatizācijas uz 2009. gada 1. oktobri – 174,6 milj. latu, no kuriem 80,5 milj. latu un 94,2 milj. latu īpašuma kompensācijas sertifikātos.

Pašvaldību īpašuma objektu un zemesgabalu privatizācija

Lēmumu par pašvaldībai piederošu nekustamo īpašumu pieņem pašvaldības – pilsētas (novada, pagasta) dome (padome). Lēmums tiek pieņemts, pamatojoties uz jebkuras fiziskās vai juridiskās personas iesniegtu privatizācijas ierosinājumu.

Par pašvaldībai piederoša īpašuma (nekustamais īpašums, nekustamā īpašuma domājamā daļa, kapitālsabiedrība, kapitāla daļa, zeme) privatizācijas subjektu var būt fiziskā vai juridiskā persona, kurai ir tiesības iegūt Latvijā kustamo vai nekustamo īpašumu pašvaldību īpašumu privatizācijas procesā. Maksājumi par pašvaldības īpašumu objektiem izdarāmi latos un/vai privatizācijas sertifikātos.

Pašvaldības īpašuma privatizāciju pašvaldībā nodrošina attiecīgās pašvaldības (pagasta, pilsētas, rajona, novada) īpašuma privatizācijas komisija.

Pašvaldības apstiprināto privatizācijas projektu, noteikumu un paziņojumu atbilstību likuma *Par valsts un pašvaldību īpašumu objektu privatizāciju* un *Privatizācijas pabeigšanas likuma* noteikumiem nodrošina Ekonomikas ministrija.

No 1994. gada 17. februāra līdz 2009. gada 1. oktobrim Ekonomikas ministrija ir izskatījusi un pieņēmusi zināšanai 3239 privatizācijas projektus ar kopējo nosacīto cenu 148,4 milj. latu (tai skaitā, maksājumi sertifikātos 57,4 milj. latu nominālvērtībā).

No 1997. gada 1. janvāra līdz 2009. gada 1. oktobrim Ekonomikas ministrijā ir izskatīti un akceptēti pašvaldību 1671 apbūvēta un neapbūvēta zemesgabala privatizācijas noteikumi (no 2005. gada 1. septembra – atsevišķi apbūvētu zemesgabalu privatizācijas paziņojumi) ar kopēju zemesgabalu vērtību 26,4 milj. latu (13,3 milj. latu jāapmaksā īpašuma kompensācijas sertifikātos).

Saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likuma* 5. panta septīto daļu pašvaldības pēc 2006. gada 31. augusta reizi ceturksnī iesniedz Ekonomikas ministrijai ziņas par saņemtajiem pašvaldības īpašuma objektiem un apbūvētu un neapbūvētu zemesgabalu privatizācijas ierosinājumiem, lēmumiem par šo objektu un zemesgabalu nodošanu privatizācijai, pārdošanas cenu un samaksai izmantojamo privatizācijas sertifikātu daudzumu.

Dzīvojamo māju privatizācijas gaita

Dzīvojamo māju privatizācija Latvijā tika uzsākta 1995. gadā. To veica Centrālā dzīvojamo māju privatizācijas komisija (no 2004. gada 1. janvāra – valsts aģentūra „Mājokļu aģentūra”, no 2008. gada 1. janvāra – Būvniecības, enerģētikas un mājokļu valsts aģentūra, bet kopš 2009. gada 1. jūlija to turpina valsts akciju sabiedrība „Privatizācijas aģentūra”), kā arī pašvaldību dzīvojamo māju privatizācijas komisijas likumā *Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju* noteiktajā kārtībā.

Saskaņā ar pašvaldību sniegto un valsts statistikas informāciju Latvijā ir 30 346 privatizējamās dzīvojamās mājas ar 502 181 dzīvokli, tajā skaitā 25 152 pašvaldību dzīvojamās mājas ar 451 811 dzīvokliem un 5194 valsts dzīvojamās mājas ar 50 370 dzīvokļiem.

Valsts dzīvojamo māju privatizācijas process – līdz 2009. gada 1. oktobrim pieņemti lēmumi par 5092 dzīvojamo māju nodošanu privatizācijai, kas ir 98% no kopējā valsts dzīvojamo māju skaita. Privatizācijai piedāvātas 5070 dzīvojamo māju. Privatizācijas paziņojumi izsūtīti 50 286 valsts dzīvokļu īrniekiem,

bet 22 849 paziņojumi par pirkuma līguma slēgšanu izsūtīti personām, kuras dzīvokļus ieguvušas īpašumā līdz dzīvojamās mājas privatizācijai. Līdz dzīvojamās mājas privatizācijai ar lēmumu īpašumā nodoti 22 977 dzīvokļi. Līdz 2009. gada 1. oktobrim privatizēti 44 227 valsts dzīvokļi, kas ir 87,8% no kopējā valsts dzīvokļu skaita. 2009. gada 3. ceturksnī privatizēti 11 dzīvokļi.

Pašvaldību dzīvojamo māju privatizācijas process – sagatavota un privatizācijai piedāvāta 24 331 pašvaldību dzīvojamā māja. Privatizācijas paziņojumi izsūtīti 440 166 pašvaldību dzīvokļu īrniekiem, bet 164 093 paziņojumi par pirkuma līguma slēgšanu izsūtīti personām, kuras dzīvokļus ieguvušas īpašumā līdz dzīvojamās mājas privatizācijai. 2009. gada 1. un 2. ceturksnī privatizācijai piedāvāta 41 dzīvojamā māja ar 380 dzīvokļiem. Ar pašvaldību lēmumiem īpašumā līdz dzīvojamās mājas privatizācijai nodoti 171 589 dzīvokļi. Īpašuma attiecības sakārtotas 42 947 par lauksaimniecības uzņēmumu pajām privatizēto dzīvokļu īpašniekiem, kuri dzīvo 1705 par pajām privatizētajās dzīvojamās mājās. Līdz 2009. gada 1. jūlijam privatizēti 399 822 pašvaldību dzīvokļi, kas ir 88,5% no kopējā pašvaldību dzīvokļu skaita.

Dzīvokļu īpašnieku pārvaldīšanā līdz 2009. gada 1. oktobrim nodotas 9320 dzīvojamo māju, tai skaitā 5709 pašvaldību dzīvojamās mājas un 3611 valsts dzīvojamo māju. Šī procesa rezultātā Latvijā ir nodibinātas 417 dzīvokļu īpašnieku sabiedrības un biedrības, no kurām 307 atrodas septiņās lielākajās pilsētās un 110 – Latvijas rajonos. Ar pilnvarojuma līgumiem dzīvokļu īpašnieku pārvaldīšanā nodotas 2892 dzīvojamās mājas.

Zemes reforma

Zemes reformas pamatmērķis ir pārkārtot no komandekonomikas uz tirgus ekonomiku zemes lietošanas un īpašuma tiesiskās, sociālās un ekonomiskās attiecības.

Valsts zemes reformas procesā ietver brīvās, valstij piekritošās zemes piešķiršanu pastāvīgā lietošanā, īpašuma tiesību atjaunošanu un pastāvīgā lietošanā piešķirtās zemes izpirkšanu (pirkšanu), kā arī valstij un pašvaldībai piederošās zemes privatizāciju (atsavināšanu). Pastāvīgā lietošanā piešķirtās zemes izpirkšana (pirkšana) norit saistībā ar valstī realizējamo lauku apvidus un pilsētu zemes reformu.

Pilsētās ir beigusies zemes piešķiršana lietošanā dzīvojamās ēkas īpašniekiem vai augļu dārza lietotājiem, kuriem zeme piešķirta augļu dārza ierīkošanai ar apbūves tiesībām. Pilsētas zemes komisijas ir izskatījušas atzinumus par tiesībām iegūt zemi īpašumā par maksu un pabeigušas to iekļaušanu Pilsētas zemes izpirkšanas reģistrā. Ir beigusies lēmumu pieņemšana par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu un uzsākta lēmumu pieņemšana par zemes lietošanas tiesību izbeigšanu un zemes nomas līgumu slēgšana ar personām, kas līdz 2008. gada 1. septembrim bija veikušas zemes kadastrālo uzmērīšanu vai priekšapmaksu, bet līdz 2009. gada 31. augustam nebija iesniegušas iesniegumu lēmuma

pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu. Savukārt tiem, kuri bija iesnieguši iesniegumus lēmuma pieņemšanai un saņēmuši pozitīvu lēmumu, līdz 2009. gada 30. decembrim turpinās līgumu slēgšana saskaņā ar Ministru kabineta 2008. gada 25. augusta noteikumiem Nr. 686 *Zemes izpirkuma (pirkuma) līguma noslēgšanas kārtība*. Valsts akciju sabiedrība „Latvijas Hipotēku un zemes banka” (turpmāk – Hipotēku banka) līdz 2009. gada 1. oktobrim ir noslēgusi 72 717 līgumu, tai skaitā 2009. gada trijos ceturkšņos – 289 līgumus.

Saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likumā* noteikto lauku apvidus zemes izpirkšanas pieprasījumu iesniegšana Valsts zemes dienestā (turpmāk – VZD) par pastāvīgā lietošanā piešķirtās lauku apvidus zemes izpirkšanu norisinājās divos pieteikšanās posmos, tas ir, no 2005. gada 1. septembra līdz 2006. gada 31. augustam un no 2007. gada 1. augusta līdz 2007. gada 30. novembrim.

Pēc zemes izpirkšanas pieprasījuma saņemšanas VZD pārbaudīja personas tiesības iegūt pieprasīto zemi īpašumā par samaksu. Gadījumā, ja personai bija tiesības zemi izpirkt, VZD pieņēma lēmumu un izpirkšanai pieprasīto zemes vienību iekļāva Lauku zemes izpirkšanas reģistrā. Savukārt zemes pastāvīgajiem lietotājiem, kuriem normatīvo aktu ierobežojumu dēļ zemes izpirkšanas pieprasījuma izskatīšanas brīdī nebija tiesību izpirkt zemi, bet tādas tiesības varētu rasties līdz lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu (līdz 2009. gada 31. augustam), izpirkšanai pieprasītā zemes vienība tika iekļauta Lauku zemes izpirkšanas reģistrā ar nosacījumu, ka līdz 2009. gada 31. augustam persona iesniegs VZD dokumentus, kas apliecina tiesības izpirkt zemi.

Gadījumos, kad zemes robežu plāni Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmā bija reģistrēti līdz 2006. gada 31. augustam, VZD iekļāva pastāvīgā lietošanā piešķirtās kadastrāli uzmērītās zemes vienības bez personas pieprasījuma.

Personām, kurām izpērkamā zeme jau ir uzmērīta un sagatavots zemes robežu plāns, savlaicīgi, bet ne vēlāk kā līdz 2009. gada 31. maijam bija jāiesniedz VZD reģionālās nodaļas birojā iesniegums lēmuma par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu pieņemšanai. Savukārt tiem, kuru zemes izpirkšanai pieprasītā zeme Lauku zemes izpirkšanas reģistrā iekļauta ar nosacījumu, papildus iepriekš minētajam jāiesniedz arī dokumenti, kas apliecina tiesības izpirkt zemi (piemēram, zemes lietošanas vai izpirkšanas tiesību mantošanas apliecinājošs dokuments).

Tāpat zemes izpircējiem, kuri līdz 2008. gada 1. septembrim ir veikuši priekšapmaksu par izpērkamo zemi, bet tā vēl nav kadastrāli uzmērīta, līdz 2010. gada 31. augustam VZD reģionālajā nodaļā jāiesniedz iesniegums lēmuma par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu pieņemšanai.

Līdz 2009. gada 31. augustam par:

- 2 600 Lauku zemes izpirkšanas reģistrā ar nosacījumu iekļautajām zemes vienībām nebija iesniegti dokumenti, kas apliecina tiesības izpirkt zemi;
- 4 610 zemes vienībām ir veikta priekšapmaksā, bet nebija iesniegts zemes robežu plāns reģistrācijai *Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmā*;
- 11 070 Lauku zemes izpirkšanas reģistrā iekļautajām un kadastrāli uzmērītajām zemes vienībām nebija iesniegts iesniegums lēmuma par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu pieņemšanai.

Turpinās lauku apvidus zemes nodošana īpašumā par maksu, kā arī izpirkuma (pirkuma) līguma slēgšana ar Hipotēku banku. Kopskaitā Hipotēku banka noslēgusi 235 114 līgumu, tai skaitā 2009. gada trijos ceturkšņos 4 496 līgumus, par zemes pārdošanu 1,7 milj. hektāru kopplatībā, tai skaitā 2009. gada trijos ceturkšņos – 25 364 hektāru kopplatībā.

Saskaņā ar likuma *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos* 16. pantu bijušajiem zemes īpašniekiem, tai skaitā personām, kuras līdz 1940. gada 21. jūlijam uzsāka izpirkt (izpirka) Latvijā atstātos vācu izceļotāju nekustamos īpašumus no Vispārējās lauksaimniecības bankas vai Valsts zemes bankas, kā arī šo personu mantiniekiem (turpmāk – vācu zemju izpircēji) līdz 2007. gada 28. decembrim Centrālajā zemes komisijā bija jāiesniedz pieprasījums par zemes īpašuma tiesību atjaunošanu. Savukārt, ja pieprasījuma iesniegšanas brīdī personas rīcībā nebija dokumenti, kas apliecina zemes īpašuma un mantošanas tiesības, tos Centrālā zemes komisijā varēja iesniegt līdz 2008. gada 1. septembrim. Sākot ar 2009. gada 2. janvāri, pēc visu iesniegumu apkopošanas Centrālajai zemes komisijai jāuzsāk lēmumu pieņemšana par zemes īpašuma tiesību atjaunošanu uz zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemi. Iesniegumu izskatīšana un lēmumu pieņemšana notiek līdz 2010. gada 30. decembrim. Saskaņā ar Centrālās zemes komisijas sniegto informāciju līdz 2007. gada 28. decembrim bija saņemti gandrīz 2 200 pieprasījumu no bijušajiem zemes īpašniekiem un viņu mantiniekiem par īpašuma tiesību atjaunošanu. Atbilstoši Centrālās zemes komisijas un dienesta apkopotajai informācijai līdz 2008. gada 1. septembrim no gandrīz 2 200 iesniegtajiem pieprasījumiem dokumenti, kas apliecina zemes īpašuma un mantošanas tiesības, iesniegti par 1 155 pieprasījumiem vairāk nekā 14 700 ha platībā, no tiem 87 ir vācu zemju izpircēju pieprasījumi par zemi vairāk nekā 2 090 ha platībā un 25 pieprasījumi vairāk nekā 360 ha platībā par Abrenes apriņķa zemi. Atbilstoši Kadastra informācijas sistēmas datiem kā zemes reformas pabeigšanai paredzētā zeme uz 2009. gada 1. oktobri reģistrētas 8 496 zemes vienības gandrīz 25 790 ha platībā.

Privatizācijas sertifikāti

Privatizācijas sertifikāts ir valsts piešķirts dematerializēts vērtspapīrs, kuru var tikai vienreiz izlietot kā maksāšanas līdzekli par privatizējamo valsts vai pašvaldību īpašumu.

Privatizācijas sertifikātu piešķiršana un izmantošana notiek saskaņā ar likumu *Par privatizācijas sertifikātiem*. Līdz 2009. gada 1. oktobrim 2,45 milj. iedzīvotāju ir piešķirti 104,4 milj. privatizācijas sertifikātu par Latvijā nodzīvoto laiku, tai skaitā 794,7 tūkst. privatizācijas sertifikātu ir piešķirti 41,4 tūkst. politiski represēto personu. 117,2 tūkst. bijušo īpašnieku vai viņu mantinieku ir piešķirti 8 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu, tai skaitā 691,7 tūkst. par valsts vajadzībām paturēto mantu privatizētajos specializētajos valsts lauksaimniecības uzņēmumos, 4 896,2 tūkst. – par zemi lauku apvidos, 969,3 tūkst. – par namīpašumiem, 814,4 tūkst. – par pilsētu zemi, 461 tūkst. – par uzņēmumiem un citiem īpašuma objektiem, 89,8 tūkst. – par politiski represētām personām atņemto mantu un 85,6 tūkst. – par pretlikumīgi atsavināto mantu.

2009. gada trijos ceturkšņos 15 bijušajiem īpašniekiem vai viņu mantiniekiem ir piešķirti 2 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu.

Saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likuma* 27. pantā noteikto no 2007. gada 1. decembra 58 tūkst. personu ir zaudējušas tiesības ieskaitīt kontā 1,6 milj. privatizācijas sertifikātu.

Atbilstīgi likumam *Par zemes privatizāciju lauku apvidos* līdz 2009. gada 1. oktobrim pieņemti 11 076 lēmumi par kompensāciju izmaksu naudā par bijušo zemes īpašumu lauku apvidū. Kompensācija izmaksāta 8 411 personām par kopējo summu 17,5 milj. latu, dzēšot 0,6 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu.

26,2 tūkst. politiski represēto personu, dzēšot privatizācijas sertifikātus, līdz 2009. gada 1. oktobrim izmaksāta kompensācija naudā 4,6 milj. latu apjomā. Saskaņā ar Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likuma 27. pantā noteikto 3,1 tūkst. personu zaudējušas tiesības dzēst 15 tūkst. sertifikātu.

6.8. tabula

Privatizācijas sertifikātu izmantošana

(līdz 2009. gada 1. oktobrim)

Īpašuma veids	Daudzums	Privatizācijas sertifikātu skaits	t.sk. īpašuma kompensācijas sertifikātu skaits
		(milj.)	(tūkst.)
Dzīvojamās mājas	444 tūkst. dzīvokļu privatizācijas objektu	37,9	589,8
Uzņēmumi un citi īpašumi	...	7,3	109,6
Kapitāla daļas (akcijas)	...	44,5	954,0
tai skaitā:			
publiskajā piedāvājumā	128,7 milj. akciju	37,1	820,0
Zeme	300,8 tūkst. zemes gabalu	16,6	5131,6
Kopā:		106,1	6785,0
% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita		94,4%	84,7%

Līdz 2009. gada 1. oktobrim valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizācijā izmantoti 106,1 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 94,4% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita (skatīt 6.8. tabulu).

389 tūkst. fizisko personu kontos 2009. gada 1. oktobrī bija 2,3 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 2% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita, tajā skaitā 0,1 milj. kompensācijas sertifikātu.

2009. gada 1. oktobrī juridisko personu kontos bija 1,5 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 1,3% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita, tai skaitā 11 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu.

Darījumu veikšanai privatizācijas sertifikātu tirgū to īpašnieki 2009. gada oktobrī varēja izmantot 15 licencētu starpniecības kapitālsabiedrību pakalpojumus. Starpniecības kapitālsabiedrību ar privatizācijas sertifikātiem veikto darījumu (pirkšana no fiziskām personām un pārdošana) mēneša kopējais apjoms 2009. gada trijos ceturkšņos svārstījās no 9,9 tūkst. privatizācijas sertifikātu augustā līdz 109,2 tūkst. privatizācijas sertifikātu jūlijā un no 0,9 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu septembrī līdz 2,7 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu martā.

6.14. Ekonomikas ministrijas konsultatīvās padomes

6.14.1. Tautsaimniecības padome

Ekonomikas ministrijas Tautsaimniecības padome (turpmāk tekstā – TSP) ir tās dibinātāju organizāciju – Ekonomikas ministrijas, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras, Latvijas Pašvaldību savienības, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības, Latvijas Darba devēju konfederācijas izveidota konsultatīva institūcija, kas darbojas saskaņā ar Ekonomikas ministrijas nolikumu un 1999. gada 17. februārī noslēgto *Vienošanos par sadarbību Tautsaimniecības padomē* un TSP nolikumu.

TSP ir konsultējoša institūcija, kas piedalās ar uzņēmējdarbības politiku saistīto jautājumu risināšanā. Tās darbības mērķis ir sekmēt uzņēmējdarbībai labvēlīgas vides politikas veidošanu un īstenošanu Latvijā, kā arī veicināt ilgtspējīgas tautsaimniecības attīstības principu ieviešanu valstī un sekmēt valsts ilgtspējīgas attīstības procesu un sabiedrības līdzdalību tajā, kā arī veicināt *Lisabonas stratēģijā* noteikto uzdevumu izpildi Latvijā un iesaistīt šo uzdevumu izpildē valsts institūcijas, pašvaldības un sociālos partnerus.

TSP izskata un seko tādu jautājumu un normatīvo dokumentu projektu, tautsaimniecības attīstības koncepciju, valsts budžeta un citu dokumentu risināšanai, kas ir nozīmīgi Latvijas tautsaimniecības

attīstībai. TSP sagatavo priekšlikumus un pieņem rekomendējošus lēmumus par šiem jautājumiem. TSP realizē dialogu starp uzņēmējiem un Ekonomikas ministriju, kā arī ar citām valsts institūcijām un sabiedriskām organizācijām.

TSP pieņemtajiem lēmumiem ir rekomendējošs raksturs.

TSP sadarbojas ar Saeimu, ministrijām un citām valsts institūcijām, lai panāktu TSP izvirzīto uzņēmējdarbības vides pilnveidošanai nepieciešamo priekšlikumu iekļaušanu atbildīgo institūciju sagatavotajos normatīvajos aktos.

2009. gada 21. maijā TSP, Ekonomikas ministrija un Finanšu ministrija parakstīja sadarbības memorandu *Izaugsmei, konkurētspējai un nodarbinātībai*. Sadarbības memoranda mērķis ir TSP, Ekonomikas ministrijas un Finanšu ministrijas sadarbība un saskaņota rīcība *Nacionālā attīstības plāna* un *Lisabonas stratēģijas* mērķu sasniegšanā – Latvijas ekonomikas izaugsmes, nodarbinātības un konkurētspējas veicināšanai, kā arī aktīva dalība ilgtspējīgas Latvijas stratēģijas izstrādē un ieviešanā.

Lai profesionāli tiktu pārstāvētas tautsaimniecības nozaru intereses efektīvā dialogā ar Ekonomikas ministriju, TSP un citām uzņēmēju organizācijām un valsts institūcijām, Ekonomikas ministrija ir izveidojusi sadarbības modeli ar tautsaimniecības nozarēm.

6.29. ielikums

Tautsaimniecības padomes personālsastāvs

TSP personālsastāvu, pamatojoties uz Vadības komitejas lēmumu, apstiprina ekonomikas ministrs.

TSP Vadības komiteja ir konsultējoša un koordinējoša institūcija, kas piedalās ar uzņēmējdarbības politiku saistīto jautājumu risināšanā un atbild par TSP darba plāna un TSP sēžu darba kārtību jautājumu izvērtēšanu un apstiprināšanu, kā arī TSP darba efektivitātes nodrošināšanu un uzlabošanu.

Vadības komitejas personālsastāvu apstiprina ekonomikas ministrs. Vadības komitejas sastāvā ir pieci TSP dibinātāju pārstāvji, kas vienlaicīgi ir TSP locekļi:

- pārstāvis no Ekonomikas ministrijas;
- pārstāvis no Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras;
- pārstāvis no Latvijas Darba devēju konfederācijas;
- pārstāvis no Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības;
- pārstāvis no Latvijas Pašvaldību savienības.

TSP sastāvā ir 21 TSP Vadības komitejas izvirzīts eksperts, tai skaitā ekonomikas ministrs, TSP priekšsēdētājs un Latvijas uzņēmēju organizāciju, valsts struktūru un citu organizāciju pārstāvji.

Ekonomikas ministrijas Mazo un vidējo komersantu un amatniecības konsultatīvās padomes un Ārvalstu investoru padomes Latvijā pārstāvji TSP sēdēs piedalās novērotāju statusā.

Par TSP sastāva maiņu vai papildināšanu lemj TSP dibinātāji TSP Vadības komitejas sēdēs.

TSP vada padomes priekšsēdētājs, kuru no sava vidus rotācijas kārtībā ievēl TSP Vadības komitejas locekļi un kura pilnvaru laiks ir viens gads.

TSP sēdes notiek vidēji reizi mēnesī.

TSP darbu nodrošina Tautsaimniecības padomes sekretariāts, kura darbību nodrošina Ekonomikas ministrija.

TSP sēžu starplaikā TSP rekomendējošos lēmumus pieņem TSP Vadības komiteja.

Ekonomikas ministrija un TSP ir noslēgušas vienošanās protokolu par sadarbību ar tādām nozaru ekspertu padomēm kā Mašīnbūves un metālapstrādes rūpniecības, Ķīmiskās un farmaceitiskās rūpniecības, Vieglās rūpniecības, Būvmateriālu ražotāju,

Kokrūpniecības, Pārtikas rūpniecības, Būvniecības, Pasažieru pārvadātāju, Biznesa izglītības un vadības konsultantu, Tūrisma un Poligrāfijas nozaru ekspertu padome.

6.30. ielikums**TSP par ekonomiskās politikas prioritātēm**

TSP ieskatā viena no problemātiskām jomām joprojām ir nodokļu politika un administrācija, darbaspēka izglītība, makroekonomiskā stabilitāte un tiesību aktu izmaiņu neprognozējamība.

Tāpat ir jāizvērtē normatīvie akti jau to izstrādes gaitā, lai identificētu un novērstu iespējamus konkurences tiesību pārkāpumus, tirdzniecības tehniskās barjeras un diskriminējošos nosacījumus brīvas preču un pakalpojumu aprites un uzņēmējdarbības tiesību jomā. Jāpilnveido valsts atbalsta un iepirkuma uzraudzība, panākot augstu caurskatāmības līmeni valsts atbalsta projektiem.

Jāsekmē efektīvas un konkurētspējīgas nozaru struktūras veidošana. Jāveicina pētniecība, attīstība un inovācijas, it īpaši privātajā sektorā. Jāizstrādā un jāievieš pasākumi, kas veicinātu izglītības, pētniecības un tautsaimniecības sektoru sadarbību, nodrošinot zināšanu un tehnoloģiju pārnēsi.

Jāveicina struktūrfondu ātrā apgūšana un jāsekmē jaunu eksporta tirgu apgūšana, nostiprināšanās esošajos. Jānodrošina eksporta veicināšanas institucionālā bāze un tās kapacitātes celšana, ārējo ekonomisko pārstāvniecību attīstība, finanšu instrumentu pieejamība un atbalsts uzņēmumiem eksporta mērķēšanā.

Parakstot vienošanās protokolu, puses vienojās apvienot resursus programmatisko dokumentu izstrādei, veikt pasākumus valdības deklarācijas ietvaros pieņemto tautsaimniecības attīstības un uzņēmējdarbības vides uzlabošanas programmu realizēšanai, kā arī par to, ka ekspertu padomes izvērtēs un sniegs atzinumus par ministriju izstrādātajiem tiesību aktu projektiem.

TSP locekļi un eksperti darbojas:

- Ārlietu ministrijas konsultatīvajā padomē attīstības sadarbības politikas jautājumos;
- Lisabonas stratēģijas uzraudzības padomē;
- Būvniecības padomē;
- Latvijas Tūrisma konsultatīvajā padomē;
- Eksporta veicināšanas padomē;
- Nacionālajā standartizācijas padomē;
- Eiropas Savienības struktūrfondu Uzraudzības komitejā;
- Informācijas sabiedrības nacionālajā padomē;
- Latvijas Investīciju un attīstības aģentūras konsultatīvajā padomē.

2009. gada otrajā pusē ir notikušas 5 Tautsaimniecības padomes sēdes, kurās ir skatīti šādi svarīgākie jautājumi:

- par *Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programmu* kontekstā ar valsts budžeta grozījumiem 2009. gadam un 2010.-2012. gada perspektīvu;
- priekšlikumi Latvijas ekonomikas atveseļošanai;
- priekšlikumi ekonomikas atveseļošanai vidēja termiņa periodā, iekļaujot priekšlikumus nodokļu politikas izmaiņām;
- energoefektivitātes pasākumu ieviešanas gaita;
- Valsts ieņēmumu dienesta reorganizācija un nodokļu iekasēšanas tendences 2009. gada otrajā pusgadā;
- *Maksātspējas likums*;
- Finanšu ministrijas sagatavotie normatīvo aktu projekti attiecībā uz 2010. gada budžeta paketē iekļauto nodokļu paaugstināšanu;
- turpmākās darbības ekonomikas atveseļošanas plāna ieviešanai.

6.14.2. Mazo un vidējo komersantu un amatniecības padome

Mazo un vidējo komersantu un amatniecības padome (turpmāk tekstā – MVKAP) ir Ekonomikas ministrijas konsultatīva institūcija.

MVKAP sastāvā ir 21 mazo un vidējo komersantu pārstāvošo organizāciju pilnvarotie pārstāvji, tai skaitā, dažādu tautsaimniecības nozaru MVK pārstāvošās institūcijas, apvienības, organizācijas un asociācijas, kuras apvieno MVK un pārstāv to intereses. Novērotāju statusā piedalās Ekonomikas ministrija, Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra un Rīgas Domes Uzņēmējdarbības koordinācijas centrs.

MVKAP sastāvs un nolikums ir apstiprināts ar Ekonomikas ministrijas 2007. gada 11. decembra rīkojumu Nr. 560.

Padomes darbības mērķis ir mazo un vidējo komersantu un amatnieku attīstības veicināšana un MVK labvēlīgas uzņēmējdarbības vides veidošana Latvijā.

MVKAP galvenās funkcijas ir izskatīt un sekot līdzi tādu jautājumu (normatīvo aktu projektu, tautsaimniecības attīstības politikas dokumentu, u.c.) risināšanai, kas ir nozīmīgi MVK attīstībai, kā arī sagatavot priekšlikumus un pieņemt rekomendējošus lēmumus par šiem jautājumiem, realizēt dialogu starp uzņēmējiem un Ekonomikas ministriju, citām valsts institūcijām un sabiedriskām organizācijām, un tās ietekmē MVK darbību un attīstību.

MVKAP sēdes notiek vidēji reizi mēnesī, kuras vada padomes vēlēts priekšsēdētājs. Padomes darbu nodrošina un sekretariāta funkcijas veic Ekonomikas ministrija.

2009. gada otrajā pusē ir notikušas 5 MVKAP sēdes, kurās ir skatīti šādi svarīgākie jautājumi:

- priekšlikumi Latvijas ekonomikas atveseļošanai;
- atbalsts mikro uzņēmumiem;
- Eiropas Globalizācijas pielāgošanās fondu un Labklājības ministrijas kompetencē esošajās atbalsta programmas uzņēmējiem;
- riska kapitāla nozares Latvijā aktuālie jautājumi;
- *Biznesa inkubatoru programma* un citas LIAA administrētās struktūrfondu programmas 2009. gada 2. pusgadā;
- *Būvniecības likums*;

- Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvas projekts par patērētāju tiesībām;
- likumprojekts *Maksātspējas likums*;
- Latvijas Garantiju aģentūras informācija par izsniegtajām garantijām;
- izstādes – gadatirgus *Ražots Latvijā* un ar to saistītās eksporta iespējas;
- Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāna 2009. gadam izpildes statuss;
- turpmākās darbības ekonomikas atveseļošanas plāna ieviešanai.

Padome ir turpinājusi uzsāktu pozitīvo un lietišķo dialogu ar uzņēmējus pārstāvošajām institūcijām, Ekonomikas ministriju un valsts institūcijām, kuras atbildīgas par Latvijas uzņēmējdarbības vides uzlabošanu.

Pozitīvi ir tas, ka sadarbībā ar Ekonomikas ministriju, uzņēmēji regulāri tiek aicināti izvērtēt MVK attīstības jautājumus, tās politiku veidojošos programmdokumentu projektus, pirms to pieņemšanas Ministru kabinetā.

Sēdēs ir izstrādāti priekšlikumi dažādiem tiesību aktiem. Padome uzskata, ka ir nepieciešams uzlabot atbalstu mikro uzņēmumiem, izveidot draudzīgu

nodokļu politiku, izveidot vienotu valsts pārvaldes un to padotības iestāžu datu bāzi, u.c.

Lai nostiprinātu MVKAP lomu uzņēmējdarbības vides uzlabošanā, kā arī nevalstiskais sektors tiktu kompetenti pārstāvēts ES struktūrfondu un atbalsta programmu apgūšanā, MVKAP locekļi ir deleģēti dalībai šādās padomēs un komitejās un darba grupās:

- ES struktūrfondu Uzraudzības komitejā;
- Eiropas Reģionālās attīstības fonda un Kohēzijas fonda apakškomitejā;
- Eiropas Sociālā fonda apakškomitejā;
- valsts nodokļu un nodevu sistēmas attīstības pamatnostādņu izstrādāšanas darba grupā;
- Eksporta veicināšanas padomē;
- Latvijas Investīciju un attīstības aģentūras konsultatīvajā padomē;
- Rīgas domes Komercedarbības attīstības padomē;
- Latvijas Ārējo ekonomisko pārstāvniecību koordinācijas padomē.

Piedaloties uzņēmēju delegāciju sastāvā ārpus Latvijas robežām ir noslēgti Padomes sadarbības līgumi ar Azerbaidžānas Republikas un Izraēlas Republikas līdzīgām organizācijām.

7. REKOMENDĀCIJAS

Straujā ekonomiskā lejupslīde Latvijā ir apturēta un situācija pakāpeniski stabilizējas. Pozitīva izaugsme var atsākties 2010. gada vidū. Galvenie izaicinājumi ilgtermiņīgas izaugsmes nodrošināšanā vidējā termiņā periodā ir saistīti ar konkurētspējas nodrošināšanu atvērtajos preču un pakalpojumu tirgos un sociālo risku mazināšanu. Savukārt ilgtermiņā izaugsmes nodrošināšanai galvenie izaicinājumi ir nepieciešamība pāriet uz zināšanu ietilpīgu ekonomiku, risināt demogrāfiskās, tai skaitā novecošanās problēmas un veidot „zaļo” ekonomiku.

Vidējā termiņā Latvijai nāksies pielāgoties jaunajiem ekonomiskajiem apstākļiem. Globālās finanšu krīzes dēļ mainās ekonomiskās attīstības paradigma. Iepriekšējos gados galvenais attīstības stimuls bija spēcīgs iekšējais patēriņš, kas balstījās uz apjomīgām ārējā kapitāla ieplūdēm, turpmāk noteicošā loma būs valsts konkurētspējai atvērtos preču un pakalpojumu tirgos. Tātad galvenais izaugsmes stimuls būs eksporta iespēju paplašināšanās. Vienlaikus Latvijai jārēķinās ar ilgstošo saspringto situāciju darba tirgū. No vienas puses, tuvākajos gados Latvijas konkurētspēja pārsvarā balstīsies uz cenu konkurētspēju, tai skaitā zemām darbaspēka izmaksām, un, no otras puses, turpmāko ekonomisko attīstību vairāk noteiks produktivitātes pieaugums un mazākā mērā nodarbinātības palielināšanās (lēns nodarbinātības pieaugums). Tādējādi ir liels risks, ka pieaugs sociālā spriedze (nabadzība, atstumtība) un darbaspēka emigrācija, kas šoreiz var skart ne tikai zemas kvalifikācijas iedzīvotājus, kas bija raksturīgi iepriekšējos gados, bet arī augstas kvalifikācijas speciālistus.

Tādējādi neatliekamie uzdevumi vidēja termiņa izaicinājumu risināšanā ir:

- **makroekonomiskās stabilitātes nodrošināšanā:**
 - nodrošināt stingru fiskālo disciplīnu atbilstoši *Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programmai* noteiktajam budžeta deficīta samazināšanās grafikam;
 - izstrādāt fiskālās atbildības likumu, kurā būtu noteikti vidēja termiņa fiskālās politikas mērķi, tādējādi sekmējot atbildīgas fiskālās politikas īstenošanu;
 - nodrošināt Māstrihtas konverģences kritēriju sasniegšanu, lai 2014. gadā varētu pievienoties eiro zonai;
- **uzņēmējdarbības vides un atbalsta uzlabošanā:**
 - restrukturizēt nodokļu sistēmu, veidojot to sociāli taisnīgāku un uzņēmējdarbībai draudzīgāku;
 - diferencēt nekustamā īpašuma nodokli, ņemot vērā dzīvojamo ēku vērtību;

- veicot izmaiņas nodokļu sistēmā, pilnvērtīgi izvērtēt paredzamo grozījumu ietekmi uz uzņēmējdarbību un tautsaimniecību kopumā, kā arī radīt priekšnoteikumus Latvijas uzņēmēju konkurētspējas uzlabošanai iekšējā tirgū;
- pilnveidot uzņēmējdarbības reģistrēšanas, atļauju piešķiršanas un nodokļu administrēšanas procesu. Jānodrošina iespēja reģistrāciju par pievienotās vērtības nodokļa maksātāju veikt vienlaicīgi ar reģistrāciju Komercreģistrā;
- vienkāršot uzņēmumu maksātspējas un likvidēšanas procesus, izstrādājot jaunu *Maksātspējas likumu*;
- veicināt e-pārvaldes un e-pakalpojumu attīstību, lai palielinātu valsts pakalpojumu pieejamību un efektivitāti. Ir jāpabeidz valsts megasistēmas („reģistru reģistrs”) izveide, jāievieš e-paraksts visās valsts iestādēs un jāpaplašina e-paraksta funkcionalitāte;
- pilnveidot valsts līmeņa oficiālās statistiskās informācijas plūsmu, kā arī valsts reģistros un citās informācijas sistēmās iekļaujamo rādītāju un termiņu savstarpējo saskaņošanu, lai novērstu atkārtotu informācijas pieprasīšanu no respondentiem;
- uzlabot nekustamā īpašuma reģistrācijas procesu, apvienojot procedūras – ieviešot vienas pieturas aģentūras principu nekustamā īpašuma reģistrācijā, samazinot reģistrācijai nepieciešamo dienu un procedūru skaitu, kā arī pārskatīt un vienkāršot ar nekustamo īpašumu reģistrāciju saistīto nodokļu un nodevu sistēmu;
- vienkāršot būvniecības administratīvo procesu, samazinot būvprojekta izstrādāšanai un saskaņošanai nepieciešamo dienu un procedūru skaitu;
- izvērtēt papildu informācijas prasības un to radīto administratīvo slogu, kas radies vai varētu rasties, pārņemot ES direktīvas, un pēc iespējas samazināt papildu vai vienkāršot noteiktās informācijas sniegšanas prasības nacionālajos normatīvajos aktos;
- palielināt Valsts ieņēmumu dienesta darbības efektivitāti, turpinot VID pārveidošanu par institūciju, kas palīdz uzņēmējiem;
- ieviest fiksētu nodokli mikrouzņēmumiem, apvienojot uzņēmuma ienākuma nodokli, iedzīvotāju ienāku nodokli valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas un uzņēmējdarbības riska valsts nodevu;
- bez darba palikušajiem ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem ļaut saņemt aprēķināto bezdarbnieka pabalstu sešus mēnešus, ja tiek veidots mikrouzņēmums;

- paaugstināt PVN reģistrācijas sliekšni līdz 35 000 latiem;
- pārskatīt nodokļu deklarācijas un maksimāli tās vienkāršot, atceļot visas nevajadzīgās, lai uzņēmējs pats spēj tās aizpildīt;
- izveidot mikrokreditēšanas programmu lauksaimniecības produktu mājražotājiem;
- **konkurences nodrošināšanā un administratīvi regulējamo cenu noteikšanā:**
 - iespējami efektīvāk vērsties pret nozīmīgākajiem konkurences pārkāpumiem, īpašu uzmanību pievēršot dominējošā stāvokļa mazumtirdzniecībā ļaunprātīgai izmantošanai;
 - veikt preventīvos un pārbaudes pasākumus aizliegto vienošanos identificēšanai tautsaimniecībai svarīgās nozarēs, īpašu uzmanību pievēršot valsts un pašvaldību iepirkumiem;
 - turpināt izvērtēt normatīvo aktu un to projektu ietekmi uz konkurences situāciju dažādos tirgos administratīvo šķēršļu novēršanai;
- **investīciju, uzņēmējdarbības uzsākšanas un finanšu pieejamības veicināšanā:**
 - atbalstīt uzņēmumus, kuriem ir grūtības saņemt kredītu ES struktūrfondu projektu realizēšanai, ar īpaši izveidotu finanšu instrumentu starpniecību;
 - vairāk uzmanības pievērst finansējuma piešķiršanai uzņēmējdarbības attīstībai agrīnajā stadijā (pasākumi pirmssēklas un sēklas kapitāla pieejamībai, iespējas saņemt aizdevumus ar atvieglotiem nosacījumiem) un finanšu pieejamībai riska kapitāla veidā;
 - aktīvāk uzrunāt ārvalstu uzņēmumus un tos informēt par Latvijas priekšrocībām, lai Latvijai piesaistītu produktīvas ilgtermiņa ārvalstu tiešās investīcijas, kuras atstātu pozitīvu finansiālo iespaidu arī uz Latvijas uzņēmumiem-apakšpiegādātājiem un veicinātu kvalitatīvu ilgtermiņa darba vietu rašanos;
 - veicināt informācijas apmaiņu starp Latvijas uzņēmumiem, kas meklē stratēģiskos investorus, un ārvalstu uzņēmumiem, kas vēlas paplašināt savu klātbūtni Eiropas tirgū;
- **ES fondu izmantošanā:**
 - samazināt laiku, kas tiek tērēts administratīvām procedūrām, vienkāršojot aktivitāšu ieviešanas nosacījumu izstrādes un apstiprināšanas kārtību;
 - ES fondus novirzīt dzīvotspējīgiem projektiem, ņemot vērā prioritārās nozares;
- **eksporta veicināšanā:**
 - nodrošināt eksporta kredīta garantiju pieejamību, lai palielinātu piecu tirgiem ar augstāku riska pakāpi un veicinātu Latvijas izcelsmes preču un pakalpojumu eksportu;
 - atbalstīt uzņēmēju un to apvienību dalību starptautiskās izstādēs un tirdzniecības misijās, lai veicinātu jaunu tirgu apgūšanu;
 - nodrošināt Latvijas ārējo ekonomisko interešu pārstāvēšanu sarunās ar trešajām valstīm, lai uzlabotu starptautiskās tirdzniecības līgumtiesiskos nosacījumus un mazinātu tirdzniecības barjeras, ar ko saskaras uzņēmēji eksporta tirgos;
 - veicināt Latvijas uzņēmumu, uzņēmēju organizāciju un valsts institūciju iesaistīšanos ES Baltijas jūras stratēģijas ietvaros plānotajos prioritārajos projektos, lai tos izmantotu efektīvākai Latvijas uzņēmēju sadarbībai ar partneriem Baltijas jūras reģionā un konkurētspējas celšanai pasaules tirgū;
- **elastīga darba tirgus veidošanā:**
 - pārskatīt darba tiesisko attiecību regulāciju, tai skaitā piemaksu un kompensāciju maksāšanas pienākumus, darba laika regulāciju, veicināt ģenerālvienošanos slēgšanu nozaru ietvaros;
 - risināt nodarbinātības strukturālās problēmas, atbalstot centienus iegūt piemērotu un augstāku kvalifikāciju atbilstoši darba tirgus prasībām un atvieglot darbspēka mobilitāti;
 - samazināt nedeklarēto nodarbinātību, atvieglot nodokļu slogu uz nodarbinātību un pilnveidojot darba tiesību normu ievērošanas kontroli, paaugstinot sabiedrības informētību par darba tiesību jautājumiem, stiprinot arodbiedrību un darba devēju apvienību lomu uzņēmējdarbībā;
 - pilnveidot darba tirgus pieprasījuma un piedāvājuma regulēšanas sistēmu, tajā skaitā nodrošinot darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognožu sagatavošanu, un uzskatīt 2011. gada tautas skaitīšanu par svarīgu datu avotu šīs sistēmas pilnveidošanai;
- **energoefektivitātes uzlabošanā:**
 - īstenot *Daudzdzīvokļu dzīvojamo māju renovācijas veicināšanas valsts atbalsta programmu*, piešķirot valsts līdzfinansējumu daudzdzīvokļu dzīvojamo māju energoauditiem, tehniskās apsekošanas atzinumu sagatavošanai, tehnisko projektu izstrādei vai vienkāršotās renovācijas dokumentācijas sagatavošanai;
 - īstenot Eiropas Savienības fondu 2007.-2013. gadam darbības programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” prioritātes „Kvalitatīvas vides dzīvei un ekonomiskai aktivitātei nodrošināšana” pasākumu „Mājokļa energoefektivitāte”, veicot daudzdzīvokļu māju un sociālo dzīvojamo māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumus.

Lai **ilgtermiņā** nodrošinātu ilgtspējīgu izaugsmi, Latvijai ir jāveido zināšanu ietilpīga ekonomika, kurā izaugsmes bāze ir vērtību radīšana ar zināšanu palīdzību (izglītība un pētniecība, inovācija un radošums, digitālā ekonomika), nodrošināt ilgtspējīgu sociālo budžetu, ņemot vērā sabiedrības novecošanās problēmu, nodrošināt enerģijas piegāžu diversifikāciju, kā arī veidot videi draudzīgāku – „zaļāku” ekonomiku.

Neatliekamie uzdevumi ilgtermiņa izaicinājumu risināšanā ir:

– **zināšanu ietilpīgas ekonomikas veidošanā:**

- sekmēt zinātnieku un komersantu sadarbību, veidojot kompetences centrus, lai veicinātu pētniecības un rūpniecības sektoru sadarbību rūpniecisko pētījumu, jaunu produktu un tehnoloģiju īstenošanā, kā arī atbalstīt tehnoloģiju pārneses kontaktpunktus, lai mērķtiecīgi attīstītu nepieciešamo pētniecības kompetenci augstskolās un zinātniskajos institūtos un sekmētu pētniecības darbu rezultātu ieviešanu ražošanā;
- atbalstīt jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādi, veicinot komersantus izvērst rūpnieciskos pētījumus, ieviest ražošanā jaunus produktus, pakalpojumus un tehnoloģijas, nostiprināt rūpnieciskā īpašuma tiesības;

Konsekventi īstenota struktūrpolitika sekmēs Latvijas ekonomikas atdzimšanu, kas būs pamats iedzīvotāju dzīves līmeņa paaugstināšanai. Latvijas sekmīgu attīstību un ekonomisko izaugsmi noteiks ne tikai valsts institūciju darbs, bet arī ikviena cilvēka personīgā iniciatīva jebkurā Latvijas vietā sabiedrības savstarpējās sapratnes un dialoga apstākļos.

- atbalstīt uzņēmējdarbību ar augstu pievienoto vērtību, sekmējot investīcijas pamatlīdzekļos;
- pilnveidot zinātnisko darbību regulējošos normatīvos aktus, nosakot, ka zinātniskās institūcijas var būt intelektuālā īpašuma, kas radies valsts finansētu pētījumu rezultātā, īpašnieces;
- digitālās ekonomikas veicināšana;
- **efektīvas, drošas un ilgtspējīgas enerģijas piegādes nodrošināšanā:**
 - izmantojot Eiropas struktūrfondu līdzfinansējumu un elektroenerģijas obligātā iepirkuma atbalsta mehānismu, veicināt atjaunojamo energoresursu izmantošanu elektroenerģijas un siltumapgādes ražošanā;
 - attīstīt bāzes elektrostaciju projektus, izvēloties elektrostaciju veidus, kas nodrošinās resursu piegādes garantijas un ilgtspējību, kā arī paaugstinās valsts pašnodrošinājumu enerģētikā;
 - paaugstināt energoapgādes drošības un energoefektivitātes līmeni;
 - attīstīt enerģijas infrastruktūras projektus, īstenojot *Baltijas Starpsavienojuma plānu*, Eiropas Savienības Stratēģijas Baltijas jūras reģionam ietvaros.